

Β' ΔΕΚΑΕΤΙΑ • ΕΤΟΣ 5ο • Αρ. 23 • Γ' ΤΡΙΜΗΝΙΑ 2000

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Γ' ΤΡΙΜΗΝΟ 2000 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Εκδότης

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΡΤΣΟΣ
Γενικός Γραμματέας
Ενώσης Ελληνικών Τραπεζών

Συντακτική Επιτροπή

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΛΕΞΑΚΗΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής

Πανεπιστημίου Αθηνών

ΜΑΡΘΑ ΔΕΡΤΙΑΗ

Σύμβουλος της ΕΕΤ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΚΚΟΜΕΛΗΣ

Σύμβουλος της ΕΕΤ

ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

Αναπληρωτής Καθηγητής

Πανεπιστημίου Αθηνών

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

Λέκτορας Πανεπιστημίου Αθηνών

ΚΩΣΤΑΣ ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ

Επίκουρος Καθηγητής

Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Υπεύθυνοι Σύνταξης

ΜΑΡΘΑ ΔΕΡΤΙΑΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΑΝΙΑΤΗ

Υπεύθυνη Εκδόσης

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

ΕΛΣΗ ΤΣΟΥΤΗ

Εξώφυλλο

ANNA ΚΑΤΣΟΥΛΑΚΗ

Υπεύθυνη Διανομής

ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ηλεκτρονική Επεξεργασία Κειμένων

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Διόρθωση Δοκιμών

ΧΑΡΙΣ ΓΚΟΤΖΗ

Διαχωρισμοί-Φίλμ

MEMIGRAF

Μοντάζ

ΤΑΚΗΣ ΚΟΔΕΛΛΑΣ

Εκτύπωση, Βιβλιοδεσία

Α. ΑΝΔΡΕΟΥ ΑΕ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 1

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ Ε.Ε.Τ.

Σόλωνος & Μασσαλίας 1 • 106 80 Αθήνα

Τηλ. Κέντρο 3386.500 • Fax 3386.596

E-mail: eet@eexi.gr

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ: Τηλ 3386.400

Fax 3618.714 / 3613.842 • E-mail: eettrain@otenet.gr

Το Δελτίο της Ενώσης
Ελληνικών Τραπεζών αποτελεί
εδώ και δύο περίπου δεκαετίες
ένα σταθερό σημείο αναφοράς
για τις εξελίξεις στο ελληνικό
και το διεθνές
χρηματοπιστωτικό σύστημα.
Κυκλοφόρησε για πρώτη φορά
το 1984 ως ένα λιτό
ενημερωτικό δελτίο για τις
δραστηριότητες και τις
προτοβουλίες της Γενικής
Γραμματείας της ΕΕΤ και
εξελίχθηκε σε έγκυρο έντυπο, που λειτουργεί ως βήμα
παρουσίασης των θεμάτων και προσώπων που
πρωταγωνιστούν στις τραπεζικές εξελίξεις.

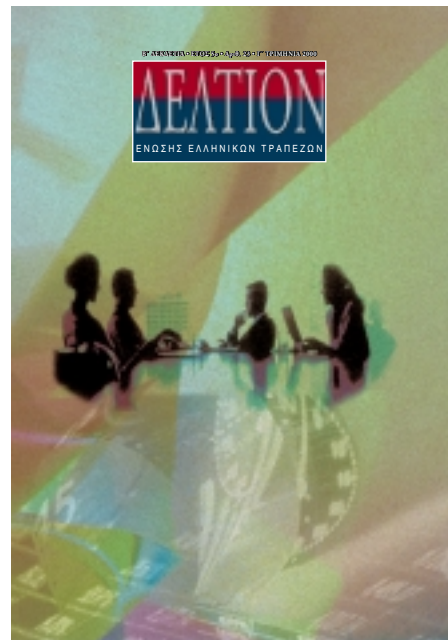
Ανταποκρινόμενοι με ευθύνη στα αιτήματα που
επέβαλαν εκάστοτε οι διαρκώς μεταβαλλόμενες
συνθήκες λειτουργίας του τραπεζικού μας
συστήματος, οι εκδότες του Δελτίου συνέβαλαν
καθοριστικά στη δημιουργική αναβάθμιση του ύφους
και του περιεχομένου του και στην τόνωση της
αξιοπιστίας του. Η πληροφοριακή μεσότητα και
η φραστική λιτότητα των δημοσιευόμενων άρθρων,
καθώς και η ποιότητα γραφής των συγγραφέων τους,
υπήρξαν πάντοτε βασικοί γνώμονες επιλογής
γεγονός που συνέβαλε καθοριστικά στην εγκυρότητα
του Δελτίου.

Ευθύνη του νέου εκδότη είναι να ενστερνιστεί αυτή
την επιτυχημένη επιλογή και να συμβάλει στη
διατήρηση του κύρους του Δελτίου. Παράλληλα,
στόχος του είναι να διερευνήσει και να υλοποιήσει
τους τρόπους, με τους οποίους το Δελτίο θα
ανταποκριθεί στα αιτήματα της σημερινής
πραγματικότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από την
πολυπλοκότητα των θεμάτων που αναφύονται, την
πληθώρα πληροφοριακών εντύπων για το
χρηματοπιστωτικό σύστημα και τη διαρκή επέκταση
της ηλεκτρονικής πληροφόρησης.

Αναπόφευκτα, λοιπόν, το Δελτίο θα εστιαστεί στην
ουσιαστική ανάδειξη των θεμάτων που απασχολούν το
χρηματοπιστωτικό σύστημα, με έμφαση στην άρτια
τεχνοκρατική και επιστημονική τεκμηρίωσή τους.

Χρήστος Γκόρτσος
Γενικός Γραμματέας
της Ενώσης Ελληνικών Τραπεζών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

σελίδες 6 - 9

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΝΟΣ, Πρόεδρος Γενικής Τράπεζας
Η αναπόφευκτη πρόκληση των τραπεζών

ΦΑΚΕΛΟΣ: ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΑΓΟΡΩΝ

σελίδες 11 - 28

Συζήτηση Στρογγυλής Τραπέζης με τους: Σ. ΘΩΜΑΔΑΚΗ • Γ. ΣΤΟΥΡΝΑΡΑ
• Π. ΑΛΕΞΑΚΗ.
Συντονίζει ο ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.

ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

σελίδες 29 - 62

Αναλύουν οι:

Κ. ΤΑΒΛΑΡΙΔΗΣ: *Η προστασία των καταναλωτών στην Ηλεκτρονική Τραπεζική* (29-32) • Ι. ΠΑΡΙΤΣΗΣ - Δρ Δ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ: *Χαρτογράφηση των επιχειρηματικών ρόλων στην αγορά του Ηλεκτρονικού Εμπορίου και η θέση των τραπεζών* (33-41) • Ε. ΡΟΓΔΑΚΗ: *Λογιστικά, φορολογικά προβλήματα ανωνύμων εταιρειών* (42-52) • Χ. ΝΟΥΜΗΣ: *Ασκηση νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας με χρήση των παγίων διευκολύνσεων* (53-62)

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΕΙΣ

σελίδες 63 - 76

Π. ΑΛΕΞΑΚΗΣ: *Οι εξελίξεις στην ελληνική αγορά κεφαλαίων* (63-66) • Δ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: *Ηλεκτρονικό εμπόριο και δίκαιο* (67-73) • Γ. ΤΣΑΤΗΡΗΣ: *Το δικαίωμα προαίρεσης επί μετοχών των εργαζομένων (stock options)* (74-76)

βρείτε μας στο
Internet

<http://www.hba.gr>

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

σελίδες 77 - 157

Δ. ΚΑΛΔΗΣ: *Η συμβολή της φορολογίας στην οικονομική ανάπτυξη και ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών* (79-80) • Η. ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΗΣ: *Συνταγματικά ζητήματα που γεννώνται στη φορολογία εισοδήματος από τραπεζικές εργασίες* (81-86) • Α. ΓΚΟΥΣΚΟΥ-ΣΕΛΕΚΟΥ: *Η φορολόγηση των εισοδημάτων από καταθέσεις - Κοινοτικές εξελίξεις* (87-90) • Σ. ΜΟΥΖΟΥΛΑΣ: *Η φορολόγηση των εισοδημάτων από αμοιβαία κεφάλαια και η πρόταση οδηγίας της ΕΕ για τη φορολογία των αποταμιεύσεων* (91-94) • Δ. ΓΕΩΡΓΟΥΤΣΟΣ: *Η φορολόγηση των προσόδων από κινητές αξίες στην Ελλάδα. Εξελίξεις και προοπτικές* (95-104) • Θ. ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ: *Ζητήματα φορολογικής μεταχείρισης ομολόγων και παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων στην ελληνική έννομη τάξη* (105-120) • Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ: *Προβλήματα από την εφαρμογή του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης και στα ακίνητα* (121-133) • Α. ΜΑΛΛΙΟΥ: *Τα έξοδα διοίκησης κεντρικού σε αλλοδαπά τραπεζικά υποκαταστήματα* (134-142) • Δ. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ: *Οι ειδικές φορολογίες στις τραπεζικές εργασίες. Διαπιστώσεις από την εφαρμογή τους. Σκέψεις και προβληματισμοί* (143-148) • Τ. ΛΙΖΑΡΔΟΣ: *Μετασχηματισμοί τραπεζών και τα φορολογικά ζητήματα που αναφύονται από την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων* (149-157)

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΣ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗΣ

σελίδες 159 - 165

ΙΣΤΟΡΙΑ / ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ / ΤΡΑΠΕΖΕΣ

σελίδες 167 - 179

Γράφει η:

ΑΙΚ. ΜΠΡΕΓΙΑΝΝΗ: *Χρηματιστήριο Αθηνών. Μια προσπάθεια ιστορικής ανάγνωσης*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

σελίδες 180 - 181

**Τα δημοσιευόμενα άρθρα εκφράζουν
τις προσωπικές απόψεις των αρθρογράφων**

Από τις 17 Αυγούστου 2000, ο κ. Ιωάννης Μάνος, μέχρι τότε Γενικός Γραμματέας της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, ανέλαβε τη θέση του Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου της Γενικής Τράπεζας της Ελλάδος. Μαζί με τον Γενικό Γραμματέα αποχώρησε και ο Νομικός Σύμβουλος της ΕΕΤ κ. Γ. Μούργελας, ο οποίος ορίστηκε Γενικός Διευθυντής στην ίδια τράπεζα.

Τρεις ημέρες νωρίτερα το προσωπικό της ΕΕΤ σε ειδική τελετή τίμησε τον κ. Ι. Μάνο για την πολυετή παρουσία και προσφορά του στην Ένωση Ελληνικών Τραπεζών.

Για το έργο του κ. Μάνου μίλησαν ο Αναπληρωτής Γενικού Γραμματέα κ. Π. Ραδαίος, ο Τραπεζικός Μεσολαβητής κ. Φ. Παναγιωτόπουλος, και ο Διευθυντής-Σύμβουλος της ΕΕΤ κ. Αγγ. Μαραζιώτης, καθώς και οι εκπρόσωποι του Συλλόγου των Εργαζομένων κυρίες Μ. Λουκάκου και Β. Σταμάτη. Στην ομιλία του ο κ. Ραδαίος τόνισε ότι κατά τη διάρκεια της θητείας του κ. Μάνου στην ΕΕΤ άλλαξε ριζικά η φυσιογνωμία της Ένωσης και οι δραστηριότητές της εντάχθηκαν σε συγκεκριμένη στρατηγική, καλύπτοντας ένα ευρύτατο φάσμα αντικειμένων. Ο σχεδιασμός της στρατηγικής, επεσήμανε, έγινε με περίσκεψη, ρεαλισμό, φαντασία και προοπτική, έτσι ώστε η ΕΕΤ σήμερα, όχι

μόνο να βρίσκεται μέσα στις εξελίξεις, αλλά και να προηγείται από αυτές. Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών έχει αναδειχθεί πλέον σε θεσμικό φορέα με κύρος και επιρροή στο ελληνικό και διεθνές τραπεζικό περιβάλλον.

Στα έξι και πλέον χρόνια που διετέλεσε Γενικός Γραμματέας ο κ. Μάνος, η ΕΕΤ υλοποίησε σημαντικές πρωτοβουλίες, όπως η καθιέρωση του θεσμού του Τραπεζικού Μεσολαβητή, η ίδρυση του Ταμείου Εγγύησης Καταθέσεων, η θέσπιση των Κωδίκων Τραπεζικής Δεοντολογίας και η ίδρυση του Ελληνικού Τραπεζικού Ινστιτούτου. Σήμερα εξακολουθεί να συντονίζει τον εκσυγχρονισμό του χρηματοπιστωτικού τομέα της χώρας σε πνεύμα σύγκλισης και κοινωνικής ευαισθησίας, συμβάλλει στη διεθνή παρουσία των ελληνικών τραπεζών και επιχειρήσεων και στη χάραξη νέων προοπτικών για την οικονομία του τόπου, ενώ παράλληλα εισηγείται, ενημερώνει, επιμορφώνει και συμβουλεύει με αίσθηση μέτρου και ευθύνης.

Στη συνέχεια ο κ. Μάνος παρουσίασε το νέο Γενικό Γραμματέα της ΕΕΤ κ. Χρήστο Γκόρτσο, μέχρι τότε Ειδικό Νομικό Σύμβουλο της Ένωσης και επικεφαλής της Συντονιστικής Επιτροπής Ευρώ.

Παίρνοντας το λόγο, ο κ. Γκόρτσος εξήρε το έργο του προκατόχου του, τονίζοντας ότι παραλαμβάνει έναν οργανισμό με υψηλούς στόχους.

Μετά την παραίτηση του κ. Ιωάννη Μάνου, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΕΤ όρισε Γενικό Γραμματέα τον κ. Χρήστο Γκόρτσο, μέχρι τώρα Ειδικό Νομικό Σύμβουλο.

Ο κ. Χρήστος Γκόρτσος, 39 ετών, είναι νομικός και οικονομολόγος με ειδίκευση στο διεθνές και ευρωπαϊκό κοινοτικό τραπεζικό δίκαιο. Σπούδασε στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Ζυρίχης, Πενσυλβάνιας (Wharton Business School) και Γενεύης, του οποίου είναι και διδάκτωρ, και διετέλεσε για μια τριετία επιστημονικός συνεργάτης του International Center for Monetary and Banking Studies του Πανεπιστημίου της Γενεύης.

Στην ΕΕΤ απασχολείται από το 1991. Το 1994 ανέλαβε Νομικός Σύμβουλος Διεθνούς και Κοινοτικού Δικαίου και καθήκοντα Συντονιστή του έργου της Διοικούσας Επιτροπής Ευρώ, ενώ το 1999 διορίστηκε μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου του Ελληνικού Τραπεζικού Ινστιτούτου.

Ο κ. Γκόρτσος έχει εκλεγεί επίκουρος καθηγητής διεθνούς οικονομικού δικαίου στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών και είναι εντεταλμένος διδασκαλίας στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα τραπεζικής του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Η αναπόφευκτη πρόκληση των τραπεζών

ΙΩΑΝΝΗ ΜΑΝΟΥ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

Καθώς βρισκόμαστε πλέον λίγες μέρες πριν από την οριστική ένταξη της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, αποτελεί πεποίθηση όλων μας ότι η οικονομία μας γενικότερα και το τραπεζικό σύστημα ειδικότερα λειτουργούν σε ένα περιβάλλον μακροοικονομικών επιδόσεων χωρίς προηγούμενο στις τελευταίες τρεις δεκαετίες τουλάχιστον. Τα ομολογουμένως σημαντικά επιτεύγματα στους τομείς του πληθωρισμού και της δημοσιονομικής πειθαρχίας έχουν συνοδευτεί, σε αντίθεση απ' ό,τι θα περίμενε κανείς, από μία επιτάχυνση του ρυθμού ανόδου του επιπέδου οικονομικής δραστηριότητας και από διατήρηση του ρυθμού αύξησης του ακαθάριστου εγχωρίου προϊόντος σε επίπεδα υψηλότερα από το μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι το βελτιωμένο κλίμα που επικρατεί στις αγορές και οι τάσεις εκσυγχρονισμού του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη λειτουργία των διαφόρων τομέων της οικονομίας έχουν συντελέσει στη βελτίωση των υποδομών και στη σταδιακή αναδιάρθρωση της οικονομίας μας. Αλλωστε, η πρόοδος που έχει συντελεσθεί σε όλους αυτούς τους τομείς έχει οδηγήσει τόσο στην αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας και των εγχωρίων επιχειρήσεων όσο και στη σταδιακή ενσωμάτωση της οικονομίας μας σε αυτές των ανεπτυγμένων χωρών. Αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών είναι και η μετάταξη της ελληνικής κεφαλαιαγοράς στους δείκτες των ευρωπαϊκών αγορών της MSCI.

Κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια έχουμε γίνει μάρτυρες μιας διαρκούς αποκλιμάκωσης πληθωρισμού και επιτοκίων που έχει διαμορφώσει αναμφίβολα καλύτερες συνθήκες για το κόστος δανεισμού. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο μέσος Έλληνας καταναλωτής μπορεί στις μέρες μας να δανεισθεί για στεγαστικές ανάγκες σε επιτόκια συγκρίσιμα ή και ορισμένες φορές χαμηλότερα από αυτά άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά το γεγονός ότι τα διατραπεζικά επιτόκια και οι αποδόσεις των λογαριασμών καταθέσεων βρίσκονται ακόμη σε επίπεδα σημαντικά υψηλότερα αυτών που ισχύουν στη ζώνη του ευρώ. Παράλληλα, το εύρος χρηματοοικονομικών προϊόντων που είναι διαθέσιμα για ιδιώτες και επιχειρήσεις έχει βελτιωθεί σημαντικά.

Κατά τα τελευταία χρόνια, η εγχώρια τραπεζική αγορά εμφανίζει πλέον τις κύριες τάσεις της αρχιτεκτονικής του διεθνούς χρηματοοικονομικού τοπίου και αναφέρομαι κυρίως στην ένταση του ανταγωνισμού, στο κύμα συγχωνεύσεων και εξαγορών και στην αναμόρφωση των υποδομών των τραπεζών.

Η ένταση του ανταγωνισμού, φαινόμενο του οποίου δείγματα έχουμε ήδη δει και

στη χώρα μας, αναμένεται να κορυφωθεί μέσα στα επόμενα χρόνια και να αποτελέσει καταλυτικό παράγοντα για την κατανομή τραπεζικών εργασιών στον ευρωπαϊκό χώρο και τη συμπίεση των περιθωρίων κέρδους σε κάθε είδος τραπεζικών δραστηριοτήτων.

Απτά παραδείγματα της έντασης του ανταγωνισμού έχουμε ήδη παρατηρήσει κατά τα τελευταία χρόνια με πιο χαρακτηριστικό αυτό της μείωσης των επιτοκίων χορηγήσεων κατά ποσοστά υψηλότερα αυτών της αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού. Οι ομολογουμένως θετικές επιπτώσεις της σύγκλισης, όσον αφορά τη μείωση ονομαστικών και πραγματικών επιτοκίων, αναμένεται να βρουν διαδοχή στην οριστική άρση οποιουδήποτε διασυνωριακού περιορισμού και την εξάλειψη της συναλλαγματικής αβεβαιότητας, μετά την εισαγωγή του ευρώ. Ειδικότερα, η καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος αναμένεται να ενισχύσει ακόμη περισσότερο τον ανταγωνισμό και να πιέσει τις τράπεζες να προσφέρουν ολοκληρωμένα προϊόντα και υπηρεσίες γεγονός που αναμφίβολα θα επηρεάσει θετικά τόσο τις επιχειρήσεις όσο και τους καταναλωτές.

Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η ανάγκη εκμετάλλευσης οικονομικών κλίμακας, οι εφαρμογές τεχνολογικών καινοτομιών και η συγκράτηση του μέσου λειτουργικού κόστους έχουν οδηγήσει σε αύξηση του μεγέθους της μέσης τραπεζικής επιχείρησης σε παγκόσμιο επίπεδο, μέσω ενός διαρκώς εντεινόμενου κύματος συγχωνεύσεων και εξαγορών.

Παράλληλα, μία εξίσου σημαντική τάση είναι αυτή της διαμόρφωσης στρατηγικών συμμαχιών ανάμεσα σε χρηματοοικονομικά ιδρύματα που συχνά λαμβάνει χώρα σε διασυνωριακό επίπεδο. Οι συνεργασίες αυτές μπορούν να αποδώσουν σημαντικά οφέλη εφόσον συνδυάζουν αποτελεσματικά την τεχνογνωσία, τις δυνατότητες των τραπεζικών δικτύων και την ανάπτυξη νέων προϊόντων σε βάσεις ανταγωνιστικών συνθηκών κόστους.

Επισημαίνεται ότι, σε αντίθεση με ό,τι έχει παρατηρηθεί σε χώρες εξωτερικού, οι συγχωνεύσεις και εξαγορές στη χώρα μας δεν έχουν οδηγήσει σε μείωση της απασχόλησης. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι οι τράπεζες αναγνωρίζουν τις μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και την ανάγκη μεγαλύτερης εκμετάλλευσης των δικτύων που ήδη υπάρχουν. Είναι όμως εξίσου επιτακτική η ανάγκη να αναγνωρισθεί η σημασία της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης των εργαζομένων στα νέα προϊόντα, τις τεχνολογίες που εφαρμόζονται στον τραπεζικό χώρο και τις ευρύτερες αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας των τραπεζών.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι ενώ ο λόγος καταθέσεων ανά εργαζόμενο στη χώρα μας βρίσκεται στο μέσο όρο περίπου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο αντίστοιχος λόγος χορηγήσεων ανά εργαζόμενο υπολείπεται αρκετά. Το φαινόμενο αυτό έχει να κάνει με μία σειρά παραγόντων που επηρέασαν αρνητικά την πιστωτική επέκταση στις προηγούμενες δεκαετίες, όπως τα σημαντικά ελλείμματα του δημόσιου τομέα, η διατήρηση των επιτοκίων δανεισμού σε υψηλά επίπεδα και μία σειρά διοικητικών περιορισμών στις χορηγήσεις προς την πελατεία.

Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη το γεγονός της σχετικά χαμηλής παραγωγικότητας του μέσου τραπεζικού υποκαταστήματος στη χώρα μας. Ταυτόχρονα όμως φαίνονται και τα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης που υπάρχουν, ιδιαίτερα μετά τις σημαντικές επενδύσεις που έχουν γίνει από τις ελληνικές τράπεζες για τη βελτίωση των υποδομών τους και την αναβάθμιση των οργανωτικών τους διαδικασιών.

Κατά συνέπεια, η αναμενόμενη διεύρυνση της τραπεζικής αγοράς και η αύξηση του κύκλου εργασιών, ιδιαίτερα μετά την είσοδο της χώρας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, μπορεί να επιφέρει τη σημαντική αύξηση των εργασιών χορηγήσεων και άλλων τραπεζικών προϊόντων ανά εργαζόμενο και να καταστήσει τους λόγους αυτούς συγκρίσιμους προς τους αντίστοιχους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η διεύρυνση όλων των χρηματοοικονομικών αγορών αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών τραπεζών στον 21ο αιώνα. Παράλληλα, οι τράπεζές μας διευρύνουν τις εργασίες τους στο σύνολο των εργασιών του χρηματοοικονομικού τομέα, όπως σε αυτές της θεσμικής διαχείρισης, της επενδυτικής τραπεζικής, των αμοιβαίων κεφαλαίων και των ασφαλειών προκειμένου να αυξήσουν το εύρος των πηγών κερδοφορίας τους και να ενισχύσουν τα έσοδά τους από εργασίες διαφορετικές αυτών που σχετίζονται με τοκοφόρα στοιχεία του ενεργητικού τους.

Η αναμόρφωση των υποδομών και η βελτίωση των δεξιοτήτων των εργαζομένων των τραπεζών είναι ο τρίτος άξονας που πρέπει να μας προβληματίσει. Είναι γεγονός ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν ήδη ξεκινήσει σημαντικές επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες και συστήματα καθώς και σε υποδομές βελτίωσης της παραγωγικότητας των εργαζομένων. Οι προσπάθειες αυτές όμως πρέπει να συνεχισθούν εντατικά κατά τα επόμενα χρόνια καθώς αναμένεται να επιταχυνθούν οι τάσεις προώθησης και εκτέλεσης χρηματοοικονομικών πράξεων όχι μέσω καταστημάτων αλλά μέσω ηλεκτρονικών δικτύων και μέσων.

Στις μέρες μας, οι νέες τεχνολογίες τείνουν να επιτρέψουν την είσοδο του τραπεζικού υποκαταστήματος στον προσωπικό χώρο του καταναλωτή ή στα γραφεία της επιχείρησης. Αυτό φαίνεται και από την τάση ξένων τραπεζών να εγκαθιστούν πλήρως αυτοματοποιημένα καταστήματα ή ολιγομελείς ομάδες πωλητών σε πολλά γεωγραφικά σημεία προκειμένου να προωθήσουν τη διανομή προϊόντων retail banking.

Αν και η χώρα μας, εκτιμώ, ότι θα καθυστερήσει κάπως στην πλήρη ανάπτυξη των τάσεων αυτών, λόγω της καλλιέργειας προσωπικών επαφών ανάμεσα στις τράπεζες και την πελατεία τους, θα πρέπει να εξετάσουμε με προσοχή το τι συμβαίνει σε άλλες χώρες του κόσμου και πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε στα νέα δεδομένα.

Στο πλαίσιο αυτό, η ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών, ιδιαίτερα μετά την άντληση σημαντικών κεφαλαίων που έχει συντελεσθεί τα τελευταία δύο χρόνια μέσω του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, πρέπει να οδηγήσει στη διαμόρφωση αποτελεσματικών υποδομών και στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών που θα βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα των ελληνικών τραπεζών. Μόνο με τον τρόπο αυτό θα διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα των τραπεζών μας στον ενιαίο ευρωπαϊκό τραπεζικό χώρο.

Τέλος, είναι απαραίτητο για τις τράπεζες να προχωρήσουν σε αναβάθμιση των λειτουργικών συστημάτων παρακολούθησης και διαχείρισης κινδύνων. Παρά το γεγονός ότι συχνά γίνεται λόγος για διαχείριση κινδύνων αγοράς, θα ήθελα να εστιάσω την προσοχή μας στους πιστωτικούς κινδύνους.

Η σημαντική αύξηση των εργασιών χορηγήσεων σε τομείς όπως τα καταναλω-

τικά δάνεια και η στεγαστική πίστη, υποχρεώνει τις τράπεζες να επενδύσουν χρόνο και χρήμα σε σύγχρονα συστήματα διαχείρισης κινδύνων του είδους αυτού. Η οικονομία μας παρουσιάζει σημαντική υστέρηση στο λόγο καταναλωτικών δανείων και στεγαστικής πίστης ως προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το σημαντικό περιθώριο αύξησης των εν λόγω αγορών υποδεικνύει την ανάγκη αξιολόγησης των κινδύνων που απορρέουν από τις εργασίες αυτές και της διαμόρφωσης πλαισίου διαχείρισης των κινδύνων αυτών. Είναι επίσης αναγκαίο να υπάρξουν τροποποιήσεις στο θεσμικό πλαίσιο που διέπει τις προβλέψεις και διαγραφές επισφαλών απαιτήσεων προκειμένου να γίνει περισσότερο ευέλικτη η πολιτική των τραπεζών στον τομέα αυτό.

Στο πλαίσιο αυτό, η προετοιμασία κάθε τράπεζας για τα επόμενα έτη είναι αλληλένδετα συνδεδεμένη με την περαιτέρω βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της. Οι παράγοντες, που προαναφέρθηκαν στις παραπάνω ενότητες, τονίζουν τη σημασία ορισμένων διεργασιών, που θα πρέπει να χαρακτηρίσουν άμεσα τη δυναμική του ελληνικού τραπεζικού τομέα, όπως της δημιουργίας ισχυρών τραπεζικών ομίλων, της επιτάχυνσης των διαδικασιών εκσυγχρονισμού ορισμένων τραπεζών και ειδικών πιστωτικών ιδρυμάτων, των επενδύσεων για την αναβάθμιση των υποδομών, την εφαρμογή νέων τεχνολογιών και τη στήριξη των εσωτερικών διαδικασιών ελέγχου και, τέλος, της αναμόρφωσης του θεσμικού πλαισίου, που διέπει την τραπεζική αγορά, και των αναγκαίων φορολογικών μεταρρυθμίσεων.

Είναι αναμφισβήτητο θετικό το γεγονός ότι οι εξελίξεις κατά τα τελευταία χρόνια κινούνται προς την κατεύθυνση αυτή. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τις σημαντικές προσπάθειες εξυγίανσης χαρτοφυλακίου από ορισμένες ελληνικές τράπεζες, την αναζήτηση νέων αγορών και τη σταδιακή επέκταση τραπεζικών δραστηριοτήτων στα Βαλκάνια. Επίσης, είναι γεγονός ότι η ένταση του ανταγωνισμού κατά τα τελευταία χρόνια έχει οδηγήσει τις τράπεζες στην προσφορά πολλών νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων, στην ανάπτυξη της θεσμικής διαχείρισης και στον περιορισμό του λειτουργικού τους κόστους.

Η πορεία του εγχώριου τραπεζικού τομέα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δέκα ετών, μετά την απελευθέρωση και την αποκανονικοποίηση των εγχωρίων αγορών δείχνει ότι οι ελληνικές τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να επιβιώσουν με επιτυχία σε συνθήκες αυξημένου ανταγωνισμού. Η άμεση υιοθέτηση όλων των κοινοτικών οδηγιών, σε συνδυασμό με τις αξιόλογες προσπάθειες διαμόρφωσης ενός ανταγωνιστικού τραπεζικού περιβάλλοντος έχουν βοηθήσει τις προσπάθειες των τραπεζών να δημιουργήσουν δομές λειτουργίας ανάλογες προς τις ανταγωνίστριες τράπεζες στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στις μέρες μας, η άμεση προτεραιότητα, ενόψει της εισαγωγής του ευρώ, είναι ότι κάθε τράπεζα θα πρέπει να χαράξει τη στρατηγική της ώστε να είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του χώρου της. Με τον τρόπο αυτό οι τράπεζες θα είναι σε θέση να προετοιμαστούν κατάλληλα για τις επερχόμενες μεταβολές και να επιλέξουν τα μέσα αυτά που θα ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα και την αποτελεσματικότητά τους σε σταθερή μακροχρόνια βάση.

Διοίκηση ΕΕΤ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β. ΚΑΡΑΤΖΑΣ
Διοικητής Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
Πρόεδρος Alpha Bank

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ
*Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος
Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος*

ΜΕΛΗ

ΠΕΤΡΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ
Διοικητής Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
Διευθύνων σύμβουλος Τράπεζας EFG Eurobank Ergasias

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΣΑΛΛΑΣ
Πρόεδρος Τράπεζας Πειραιώς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΣΟΡΩΤΟΣ
Γενικός Διευθυντής της Citibank

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΣΜΑΣ
*Διοικητής Ελληνικής Τράπεζας
Βιομηχανικής Αναπτύξεως*

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΝΟΣ
Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος Γενικής Τράπεζας

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος Τράπεζας Αττικής

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος Aspis Bank

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΡΤΣΟΣ
Γενικός Γραμματέας Ενωσης Ελληνικών Τραπεζών

ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Β. ΚΑΡΑΤΖΑΣ
Διοικητής Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Ε.Ε.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΝΤΑΛΑΚΗΣ
Υποδιοικητής Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

ΜΕΛΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Γενικός Διευθυντής Alpha Bank

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Υποδιοικητής Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΧΕΛΗΣ
Γενικός Διευθυντής Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΕΡΟΣ
Γενικός Διευθυντής Τράπεζας Εργασίας

ΒΥΡΩΝ ΜΠΑΛΛΗΣ
*Αναπληρωτής Διευθύνων Σύμβουλος
Τράπεζας EFG Eurobank*

ΛΑΜΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ
Operations & Technology Group Head, Citibank

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
*Υποδιοικητής Ελληνικής Τράπεζας
Βιομηχανικής Αναπτύξεως*

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΕΛΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
*Διευθύνων Σύμβουλος και Γενικός Διευθυντής
Εργατίας Τράπεζας*

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΥΛΑΚΗΣ
*Διευθύνων Σύμβουλος Εθνικής Τράπεζας
Επενδύσεων Βιομηχανικής Αναπτύξεως*

ANNA ΠΟΥΣΚΟΥΡΗ-REICHE
Γενικός Διευθυντής Bayerische Hypo und Vereinsbank

ΗΒΗ ΒΙΓΚΑ
*Εντεταλμένη Σύμβουλος και Γενική Διευθύντρια
ΤΕΛΕΣΙΣ Τράπεζας Επενδύσεων*

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΡΤΣΟΣ
Γενικός Γραμματέας Ενωσης Ελληνικών Τραπεζών

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΡΟΓΓΥΛΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ:
Χ. Α. Παπαδημητρίου

ΕΠΟΠΤΕΙΑ

ΑΓΟΡΩΝ

Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΟΡΩΝ δεν είναι απλή υπόθεση. Όσο καλό κι αν είναι το κανονιστικό και, γενικότερα, το νομικό πλαίσιο, η ουσιαστική προστασία του επενδυτή, αλλά και των ιδίων των μελών ή των συντελεστών της κεφαλαιαγοράς, εξαρτάται από την ουσιαστική παρακολούθηση, την άμεση αντίδραση και την αποτελεσματικότητα των οργάνων εποπτείας της.

“Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΑ”, σημειώνει χαρακτηριστικά ο πρόεδρος του ανώτατου εποπτικού οργάνου, της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, κ. **Σταύρος Θωμαδάκης**. “Χρειαζόμαστε την εποπτεία κυρίως για την αποφυγή κινδύνων”, συμπληρώνει ο κ. **Γιάννης Στουρνάρας**, πρόεδρος της Εμπορικής Τράπεζας και, μέχρι πρόσφατα, πρόεδρος του Συμβουλίου Οικονομικών Εμπειρογνομόνων στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Οφείλουμε να φροντίζουμε για την “εύρυθμη λειτουργία της αγοράς, τη λειτουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού αποκάλυψης των τιμών και την πληροφόρηση του επενδυτικού κοινού”, συμπληρώνει ο πρόεδρος του Χρηματιστηρίου Αθηνών, κ. **Παναγιώτης Αλεξάκης**.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ για τον οποίο απαιτείται ισχυρή παρουσία εποπτικών αρχών, για τις οποίες έχει διασφαλιστεί η πλήρης ανεξαρτησία και αυτονομία δράσης των, είναι, τελικά, η τήρηση των θεμελιωδών κανόνων συμπεριφοράς. Αυτό που ελέγχεται, διαρκώς και όχι απλώς κατά τη θέσπιση του πλαισίου των κανονισμών, είναι η φερεγγυότητα και αξιοπιστία των φορέων και, σε τελευταία ανάλυση, ο έλεγχος των κινδύνων.

ΕΝΑΝΤΙ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΧΟΥ, η εποπτεία μπορεί και πρέπει να ασκείται ως η συνισταμένη της δράσης και των πρωτοβουλιών πολλαπλών κέντρων παρακολούθησης της καθημερινότητας των αγορών κεφαλαίου. Η εποπτεία της κεφαλαιαγοράς είναι αντικειμενικώς συνδεδεμένη με εκείνην που ασκείται στο τραπεζικό σύστημα, αλλά και αυτής που παρακολουθεί τις ασφαλιστικές εταιρείες.

ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟΥ ΚΟΙΝΟΥ, ιδιαίτερα στην περίοδο που πέρασε, της ταχύτατης ανάπτυξης της κεφαλαιαγοράς, το οποίο, σε τελευταία ανάλυση και παρά τις αποχρώσεις, συνέπιπτε με τα αιτήματα των επαγγελματιών της αγοράς, ήταν αίτημα διαφάνειας, πρόληψης και αποτελεσματικής λειτουργίας.

ΠΟΛΛΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ που εμφάνισε η κεφαλαιαγορά στην περίοδο αυτή, κάποιες που παραμένουν, οφείλονται στην καθυστέρηση με την οποία αναδιοργανώθηκαν το περιβάλλον και οι μηχανισμοί εποπτείας. Η επίσπευση στην καθιέρωση και συμπλήρωση του εποπτικού πλαισίου, ιδιαίτερα ενόψει της αναβάθμισης της ελληνικής κεφαλαιαγοράς μεταξύ των μεγάλων αγορών, βελτιώνει την εικόνα και την εμπιστοσύνη με την οποία μπορούν να περιβάλουν οι επενδυτές, εγχώριοι και διεθνείς, τις περίπλοκες λειτουργίες και πρωτοβουλίες των συντελεστών της κεφαλαιαγοράς.

ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ εισαγωγής νέων τίτλων σε διαπραγμάτευση, η πληρέστερη ενημέρωση του κοινού και η συστηματική παρακολούθηση των εταιρειών αποτελούν, σήμερα, πρακτικές προτεραιότητες του εποπτικού έργου. “Η αγορά ήταν και θα παραμείνει μηχανισμός κατανομής των κινδύνων”, παρατηρήθηκε χαρακτηριστικά στη διάρκεια της συζήτησης που διοργάνωσε το Δελτίο της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών.

ΠΡΑΓΜΑΤΙ, Ο ΟΓΚΟΣ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ αυξήθηκε ήδη και εκτιμάται ότι θα επεκταθεί περαιτέρω στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, αναδεικνύοντας με εμφανέστερο τρόπο την ανάγκη καλύτερης ανάλυσης και τον εξίσου σημαντικό ρόλο της προσφυγής στις επαγγελματικές συμβουλές.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΑΥΤΗ, η άμεση συμφωνία του προέδρου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς στην πρόταση που διατυπώθηκε στη διάρκεια της συζήτησης, για την υιοθέτηση και στην Ελλάδα των διεθνών λογιστικών προτύπων και, ταυτοχρόνως, τη συγκρότηση ειδικής αρχής για την ερμηνεία τους, αποδεικνύει ότι το έργο της εποπτείας παραμένει όσο ποτέ επίκαιρο.

ΟΠΩΣ ΑΛΛΩΣΤΕ και το συμπληρωματικό συμπέρασμα για την ανάγκη συνεργασίας των εποπτικών οργάνων της κεφαλαιαγοράς με τη Δικαστική Αρχή, την Τράπεζα της Ελλάδος, την Επιτροπή Ανταγωνισμού και το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος. Σε κάθε περίπτωση, η αποτελεσματική συνεργασία, ο υψηλός συντονισμός και η συνεχής επικοινωνία μεταξύ των βασικών συντελεστών της αγοράς αποτελούν την αντικειμενική βάση επί της οποίας και μόνον θα επιτυγχάνεται η ορθολογική και αποτελεσματική εποπτεία της αγοράς.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Θα ήταν καλό, πριν πάμε σε άλλα θέματα, να έχουμε μια προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο τα τρία παρόντα μέρη, αντιλαμβάνονται την έννοια της εποπτείας για την κεφαλαιαγορά. Ποιος είναι δηλαδή ο ρόλος του προέδρου της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, ποια η θέση της διοίκησης του Χρηματιστηρίου Αξιών, ποια η συμμετοχή των τραπεζών στο τμήμα ευθύνης τους.

ΣΤΑΥΡΟΣ
ΘΩΜΑΔΑΚΗΣ:

Να σημειώσω κατ' αρχήν ότι η εποπτεία της Κεφαλαιαγοράς με την ευρύτερη δυνατή έννοια και των φορέων της είναι μια λειτουργία που, διεθνώς και ασφαλώς στην Ελλάδα έχει αναπτυχθεί πολύ πρόσφατα. Πρόκειται για θέμα που μας απασχολεί κυρίως στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των κανονισμών επάρκειας κεφαλαίων, στοιχείο βασικό για την εποπτεία που ωστόσο απασχόλησε σχετικά πρόσφατα τη λειτουργία των αγορών.

Να ξεκαθαρίσω ακόμη τι δεν είναι η εποπτεία: δεν είναι αγορανομία, δεν είναι εποπτεία των τιμών, δεν είναι έλεγχος τιμών.

Εποπτεία είναι ο έλεγχος ότι τηρούνται θεμελιώδεις κανόνες λειτουργίας και συμπεριφοράς. Είναι έλεγχος φερεγγυότητας και αξιοπιστίας των φορέων της αγοράς. Είναι έλεγχος των κινδύνων του συστήματος. Γι' αυτό άλλωστε ενώ πολύς κόσμος αντιλαμβάνεται την εποπτεία ως μια "αστυνομικού τύπου καταστολή", το κυριότερο έργο της είναι διαγνωστικό, προληπτικό και σε τελικό στάδιο μόνον κατασταλτικό.

Η προληπτική εποπτεία περιλαμβάνει δύο βασικά πράγματα. Πρώτον, τη δημιουργία κανόνων. Δεύτερον, την παρακολούθηση εφαρμογής των κανόνων.

Αναφέρομαι και πάλι στο θέμα της κεφαλαιακής επάρκειας, που αποτελεί μείζον εργαλείο για την προληπτική εποπτεία. Εργαλείο που ισχύει και για τις τράπεζες και για τις χρηματιστηριακές εταιρείες και για τις ΕΠΕΥ. Εργαλείο που χρησιμοποιείται για τη θεμελιώδη προστασία του συστήματος από υπερβολική ανάληψη κινδύνων στην οποία ενδέχεται να οδηγηθούν οι μεσολαβητές της κεφαλαιαγοράς.

Θέλω να θυμίσω ότι η εποπτεία με την έννοια της προληπτικής δράσης κύριο σκοπό έχει να διασφαλίζει: Πρώτον, ότι το σύστημα της κεφαλαιαγοράς λειτουργεί σωστά, είναι δηλαδή λειτουργικό. Δεύτερον, ότι αυτοί που συμμετέχουν σ' αυτό το σύστημα είναι αξιόπιστοι και φερέγγυοι. Τρίτον, ότι υπάρχει στο σύστημα διαφάνεια. Διαφάνεια που ορίζεται στη βάση ορισμένων θεμελιωδών κανόνων. Διαφάνεια που υποστηρίζει τον αξιοπιστο σχηματισμό των τιμών και την αποτελεσματικότερη κατάληξη των επενδυτικών αποφάσεων.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Πώς όμως εποπτεύεται η καθημερινή λειτουργία της αγοράς μετοχών;

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΚΗΣ:

Θα ήθελα να συνεχίσω από εκεί που τελείωσε ο κ. Θωμαδάκης και να σημειώσω ότι αυτό που έχει ξεχωριστή σημασία για μας είναι η παρακολούθηση της αγοράς. Ένα Χρηματιστήριο κάνει τρία πράγματα: Φροντίζει, πρώτον, για την εύρυθμη λειτουργία της αγοράς, δεύτερον, για τη λειτουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού αποκάλυψης των τιμών και τρίτον, για την πληροφόρηση του επενδυτικού κοινού και γενικότερα της αγοράς. Στόχος μας επομένως είναι να φροντίσουμε ώστε να διασφαλίζεται η σωστή συμπεριφορά, εκείνη που πράγματι συντελεί στην εύρυθμη λειτουργία της αγοράς όπως την προσδιόρισα πιο πάνω.

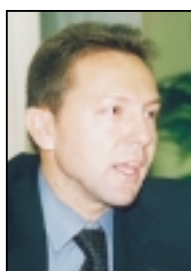
Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειάς μας οφείλουμε να δρούμε προληπτικά, ώστε ν' αποφεύγουμε ανεπιθύμητες πρακτικές, συμπεριφορές. Όταν πάλι διαπιστώνουμε κάτι τέτοιο έχουμε την υποχρέωση να ενημερώνουμε την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, η οποία βεβαίως είναι το αρμόδιο εποπτικό όργανο για να λάβει όποια μέτρα απαιτούνται.

Θέλω να δώσω έμφαση στην έννοια της προληπτικής εποπτείας, τόσο σε ό,τι αφορά τη λειτουργία των μελών μας, όσο και εκείνης των εισηγμένων εταιρειών, διότι πραγματικά είναι τα δύο σημεία στα οποία χρειάζεται να είμαστε αποτελεσματικοί προκειμένου οι αγορές μας να λειτουργούν σωστά, να είναι αποτελεσματικές και διαφανείς. Με δύο λόγια ν' αποφεύγουμε, όσο γίνεται, το πρόβλημα πριν δημιουργηθεί.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Πώς όμως βλέπουν οι τράπεζες, στις οποίες αναλογεί ένα τεράστιο τμήμα της ευθύνης για τη διαμεσολάβηση, το θέμα της εποπτείας;

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ:

Γιατί, κατ' αρχήν, χρειαζόμαστε την εποπτεία; Κυρίως για την αποφυγή κινδύνων. Οι κίνδυνοι αυτοί μπορεί να είναι πιστωτικοί, μπορεί να είναι κίνδυνοι αγοράς, μπορεί να είναι κίνδυνοι ρευστότητας και μπορεί να είναι κίνδυνοι λειτουργικοί. Δηλαδή ανεπάρκεια του μάνατζμεντ ή ανεπάρκεια των εσωτερικών συστημάτων ελέγχου.

Οι τράπεζες, λόγω παγκοσμιοποίησης και της ανάπτυξης νέων τεχνικών, αναλαμβάνουν πολύ μεγάλο βάρος. Οφείλουν δηλαδή και οι ίδιες οι τράπεζες να συμμετέχουν στο έργο της εποπτείας και να διαθέτουν τα απαραίτητα στοιχεία που υποστηρίζουν το έργο των εποπτικών αρχών.

Η σύγχρονη τάση είναι ν' αναπτύσσονται συστήματα παρακολούθησης αξιών που είναι σε κίνδυνο (values at risk) και άλλες παρόμοιες μέθοδοι, μέσω των οποίων, κάθε τράπεζα έχει πλέον την υποχρέωση να παρακολουθεί την εξέλιξη των κινδύνων στα στοιχεία του ενεργητικού της.

Η εποπτεία σήμερα είναι πιο επίκαιρη παρά ποτέ. Δεν σημαίνει ότι επειδή ζούμε σε μια εποχή ταχύτατης παγκοσμιοποίησης η σημασία της εποπτείας περιορίζεται. Το αντίθετο μάλιστα. Σας θυμίζω ότι μόλις πριν λίγο καιρό χρειάστηκε η παρέμβαση της Κεντρικής Τράπεζας των Ηνωμένων

Πολιτειών για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα που δημιουργήθηκε με την εταιρεία αμοιβαίων κεφαλαίων υψηλού κινδύνου (τη Long Term Capital Management-LTCM) αφού η κατάρρευση αυτού του αμοιβαίου θα είχε σοβαρές συνέπειες για το τραπεζικό σύστημα, όχι μόνο στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες αλλά για όλο τον κόσμο.

Η εποπτεία, εκτός του ότι πρέπει να είναι προληπτική, πρέπει ακόμη να στηρίζεται σε κανόνες που θα μας επιτρέπουν να αντιμετωπίσουμε μια κρίση όταν εκδηλωθεί. Γεγονός που θέτει το κρίσιμο ζήτημα του συντονισμού των εποπτικών αρχών, θέμα με ιδιαίτερη σημασία αφού σε δύο μήνες θα γίνουμε μέλη της ζώνης του ευρώ.

Ο συντονισμός αφορά τρεις κυρίως επόπτες. Τον επόπτη της κεφαλαιαγοράς, τον επόπτη του τραπεζικού συστήματος και τον επόπτη των ασφαλιστικών εταιρειών. Πρέπει να πάμε σε ένα σύστημα όπου οι τρεις αυτοί επόπτες, πρώτον, συντονίζονται καλύτερα απ' ό,τι σήμερα και, δεύτερον, ένας απ' αυτούς, ως τον ονομάζουμε συντονιστή-επόπτη (θα εναλλάσσονται στο ρόλο αυτό κατά περίοδο) θα πρέπει να έχει την ευθύνη πρωτοβουλίας. Το υπόδειγμα αυτό υπάρχει ήδη στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης και ιδιαίτερα στις Σκανδιναβικές, στις οποίες η άσκηση της νομισματικής πολιτικής διαχωρίζεται από την ευθύνη εποπτείας της τραπεζικής αγοράς.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Συμπεραίνουμε λοιπόν, κατ' αρχήν, πριν πάμε σε μια πιο τεχνική προσέγγιση, πως το πρωταρχικό μέλημα της εποπτείας είναι η πρόληψη. Επομένως και η έγκαιρη προειδοποίηση του κοινού για τους κινδύνους που μπορεί να αναπτυχθούν στην αγορά.

Συγχέουμε συχνά το ρόλο της εποπτείας για την πρόληψη κινδύνων και της αναζήτησης ευθυνών από τους επόπτες. Η πρόσφατη εμπειρία μας έδειξε ότι το κοινό αναζητά ευθύνες, ιδιαίτερα όταν η αγορά εμφανίζει καθοδική, και μάλιστα παρατεταμένη, από τις εποπτικές αρχές. Κάτι που έχει γίνει ευθέως σε ό,τι αφορά την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και τη διοίκηση του Χρηματιστηρίου, αλλά και προς την πλευρά των τραπεζών, ιδιαίτερα στο θέμα της αναδοχής.

Με την έννοια αυτή έχουν ζητηθεί ευθύνες και από τα τρία μέρη που συμμετέχουν σήμερα στη συζήτησή μας. Θα ήθελα λοιπόν να διευκρινίσετε σε ποιο βαθμό η πρόληψη συμπεριλαμβάνει και τη μετάδοση, την πληροφόρηση προς το κοινό για τους κινδύνους που υπάρχουν στην αγορά και οι οποίοι σε κάποια περίοδο μπορεί να είναι μεγαλύτεροι.

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ:

Επιτρέψτε μου μια γενικότερη τοποθέτηση. Η ελληνική κεφαλαιαγορά αναπτύχθηκε, τα τελευταία χρόνια, πάρα πολύ γρήγορα. Ήταν φυσικό στην πορεία αυτής της ταχύτατης ανάπτυξης το θεσμικό πλαίσιο να μην προσαρμοσθεί με τους ίδιους ρυθμούς, κάτι που έχουμε παρατηρήσει και σε άλλες χώρες.

Δυστυχώς, στην χώρα μας με ευκολία απαγγέλλουμε κατηγορίες. Όπως, για παράδειγμα, συνέβη πρόσφατα με τα στοιχεία που δόθηκαν στη δημοσιότητα για τους τρόπους χρήσης κεφαλαίων που αντλήθηκαν από το Χρηματιστήριο: επί μία εβδομάδα καταδικάζεται, από ορισμένους, το γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκαν κεφάλαια, εκτός από επενδύσεις και για τη μείωση του χρέους ή για την προώθηση συγχωνεύσεων μεταξύ εταιρειών. Ωστόσο, αυτό ήταν ένα από τα κεντρικότερα οικονομικά αιτήματα των τελευταίων ετών. Και η μείωση της δανειακής επιβάρυνσης των επιχειρήσεων και η διευκόλυνση των συγχωνεύσεων ώστε οι ελληνικές επιχειρήσεις να αποκτήσουν το άριστο μέγεθος. Δυσκολεύομαι επομένως να κατανοήσω γιατί ζητούνται ευθύνες από τις εποπτικές αρχές επειδή τα αντληθέντα κεφάλαια χρησιμοποιήθηκαν με τον τρόπο που η ίδια η αγορά απαιτούσε και, κατά την άποψή μου, σωστά. Είναι λοιπόν κι αυτό ένα κρίσιμο θέμα σωστής ενημέρωσης του κοινού.

Να έλθω όμως στο θέμα του τρόπου με τον οποίο πραγματοποιούνται οι αναδοχές των τραπεζών. Πράγματι η περσινή πολύ μεγάλη αύξηση του γενικού δείκτη δημιούργησε προσδοκίες, γεγονός που, με τη σειρά του, οδήγησε σε ανταγωνισμό μεταξύ τραπεζών όσον αφορά τις αναδοχές.

Σε πρόσφατη συζήτηση των τραπεζών με τον πρόεδρο του Χρηματιστηρίου, συμφωνήθηκε να επανεξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο γίνονται οι αναδοχές και δεσμευτήκαμε να γίνουμε πολύ πιο αυστηροί στην επιλογή και τις διαδικασίες εισαγωγής των επιχειρήσεων στο χρηματιστήριο. Οχι μόνο ως προς το ύψος του δείκτη p/e (δηλαδή της τιμής προς την κερδοφορία). Αλλά και γενικότερα για την επιλογή της χρονικής στιγμής που η μετοχή μιας επιχείρησης θα εισέλθει στο χρηματιστήριο. Λάθη, προφανώς, έχουν γίνει, αλλά όπως εύστοχα παρατήρησε κάποιος στη συνάντηση που ανέφερα, σημασία έχει να μαθαίνουμε από τα σφάλματά μας. Πιστεύω ότι αυτό έχει πλέον κατανοηθεί και θέλω να υπενθυμίσω ότι πολλά από τα λάθη συνδέονται αναπόφευκτα με την απότομη ανάπτυξη της αγοράς, που δεν είναι βεβαίως μια γραμμική διαδικασία.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Η διοίκηση του Χρηματιστηρίου Αθηνών έχει συχνά, στο παρελθόν, κατηγορηθεί για κακούς χειρισμούς ή καθυστερήσεις σε ορισμένα τεχνικά, κατ' αρχήν, θέματα, όπως είναι ο ορισμός των ορίων διακύμανσης. Θέματα που, κατά καιρούς, κρίθηκε ότι διαδραμάτιζαν ρόλο θετικό ή αρνητικό στην πορεία της αγοράς. Αν και σε πολλά απ' αυτά, η αρμοδιότητα ήταν ή έχει πλέον μεταφερθεί στην πλευρά της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, πώς κρίνετε εσείς κ. Αλεξάκη το ρόλο σας ως παράγοντα παρακολούθησης και ανάπτυξης της αγοράς;

**ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΚΗΣ:**

Θέλω να υπενθυμίσω ότι όταν αναφερόμαστε γενικώς στο Χρηματιστήριο, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι υπάρχουν πέντε βασικοί συντελεστές της αγοράς, που όλοι μαζί αποτελούν αυτό που συνήθως λέμε "Χρηματιστή-

ριο”: Οι εισηγμένες εταιρείες, οι εταιρείες μέλη (δηλαδή οι χρηματιστηριακές εταιρείες), οι ανάδοχοι, οι θεσμικοί επενδυτές και, βεβαίως, το Χρηματιστήριο. Είναι λογικό να περιμένει κανείς και από τους πέντε αυτούς παράγοντες τη σωστή συμπεριφορά που απαιτεί η εύρυθμη λειτουργία του Χρηματιστηρίου.

Βεβαίως, η διοίκηση του ΧΑΑ έχει και το δικό της ρόλο για την καθιέρωση ορθής συμπεριφοράς σε όλο το εύρος της αγοράς. Αυτή είναι η προσπάθεια την οποίαν κάνουμε και θέλω να σημειώσω τη συμφωνία μου με τα όσα προηγουμένως είπε ο κ. Στουρνάρας. Οχι μόνο για το κομμάτι των αναδόχων, που βεβαίως είναι πολύ σημαντικό, όπου πρέπει να υπάρξει προσοχή στις αποτιμήσεις, το ΧΑΑ προσπαθεί συνεχώς για την επίτευξη αυτών των στόχων, μέσω της οργανωτικής του δομής. Η οποία περιλαμβάνει τις διαδικασίες εισαγωγής εταιρειών αλλά και αύξησης μετοχικού κεφαλαίου των ήδη εισηγμένων, της επαρκούς ενημέρωσης του κοινού, τις διαδικασίες παρακολούθησης των εταιρειών σε ό,τι αφορά την παροχή πληροφόρησης στο επενδυτικό κοινό (για τη συμπεριφορά των βασικών μετόχων σε σημαντικά θέματα, όπως εισαγωγές, αύξηση μετοχικού κεφαλαίου και συναλλαγές σε μετοχές), της παρακολούθησης της διεξαγωγής των συναλλαγών από τις χρηματιστηριακές εταιρείες μέλη, όπου πρέπει να αποφεύγονται ανεπιθύμητες πρακτικές. Ήδη τώρα ξεκίνησε, πιλοτικά, η on line παρακολούθηση της αγοράς και η επερχόμενη σύνδεσή της, για λόγους εποπτείας, με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς όπου παρακολουθούνται οι συναλλαγές, ασκείται προληπτική δράση αλλά και κατασταλτική όπου χρειάζεται ώστε να μην τραυματίζεται η εμπιστοσύνη των επενδυτών και η αξιοπιστία του χρηματιστηρίου. Προχωρούμε ακόμη στην αντικατάσταση των διοικητικών αποφάσεων μ’ έναν ευέλικτο κανονισμό λειτουργίας, η δημιουργία τομέα ανάπτυξης εργασιών στο ΧΑΑ με διευθύνσεις και δραστηριότητες μάρκετινγκ, πωλήσεων, έρευνας και ανάπτυξης, η ενεργοποίηση νέων αγορών, όπως είναι η ΕΛΓΑ, η ΝΕΧΑ και οι δευτερογενείς εισαγωγές, η ηλεκτρονική πρόσβαση στο ΧΑΑ και η ηλεκτρονική διεξαγωγή συναλλαγών για τους επενδυτές, η προώθηση μελών εξ αποστάσεως και οι διεθνείς συνεργασίες.

Ο δικός μας ρόλος, πέραν των προηγουμένων, είναι να παρέχουμε την πληροφόρηση. Εκείνη που απαιτεί η ολοένα και καλύτερη λειτουργία της αγοράς και αυτό είναι ένα σημείο στο οποίο αποδίδουμε ιδιαίτερη έμφαση. Ο καθένας από τους συμμετέχοντες πρέπει να είναι σε θέση να αντλήσει στο μέγιστο βαθμό πληροφόρηση και να λαμβάνει με τον τρόπο αυτόν τις αποφάσεις που κρίνει ορθές. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό ρόλο στον οποίο πιστεύουμε ότι πρέπει να ανταποκριθούμε και για τον οποίο θα φροντίσουμε, στο άμεσο μέλλον, να κάνουμε πολύ περισσότερα.

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΑΓΟΡΩΝ

ΣΤΑΥΡΟΣ
ΘΩΜΑΔΑΚΗΣ:

Το εγχείρημα της on line παρακολούθησης, για το οποίο συνεργαζόμαστε πολύ στενά με το Χρηματιστήριο, έχει δύο διαστάσεις. Η μία αφορά στην παρακολούθηση των συναλλαγών επί των μετοχών και η άλλη στην παρακολούθηση του τρόπου με τον οποίον συμπεριφέρονται οι χρηματιστηριακές εταιρείες.

Η δεύτερη αυτή διάσταση ενδιαφέρει ιδιαίτερα εμάς, την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, γιατί αποτελεί τμήμα σημαντικό της προληπτικής παρακολούθησης της συμπεριφοράς.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Τμήμα της πληροφόρησης είναι τα όσα περιλήφθηκαν σε αυτό που έγινε γνωστό ως “λίστες Αλεξάκη” ή “λίστα Θωμαδάκη”, πρωτοβουλίες που προάγουν βεβαίως τη διαφάνεια. Χωρίς ωστόσο να σημαίνει αυτό ότι η αγορά είναι πάντοτε έτοιμη να αντιληφθεί πλήρως τη χρησιμότητα της διαφάνειας. Ερχόμαστε από μια περίοδο περιορισμένης, λειψής και, κάποτε, στρεβλής πληροφόρησης και, όπως όλα δείχνουν, πηγαίνουμε τώρα σε μια φάση εντατικής και πολύπλευρης ενημέρωσης. Ποια είναι η σύνδεση μεταξύ πληροφόρησης και εποπτείας της αγοράς; Και ακόμη, ποια ευθύνη έχουν οι τράπεζες και άλλοι τραπεζικοί και επενδυτικοί οίκοι στην ανάπτυξη τμημάτων ανάλυσης και διοχέτευσής της;

ΣΤΑΥΡΟΣ
ΘΩΜΑΔΑΚΗΣ:

Να σημειώσω κάτι επ’ αυτών που είπε προ ολίγου ο κ. Στουρνάρας. Στην κεφαλαιαγορά υπάρχουν πολλών μορφών κίνδυνοι και θα μπορούσα να ξεχωρίσω τρεις:

Κίνδυνοι συστήματος που έχουν να κάνουν με τη λειτουργία του, όπως όταν το σύστημα συναλλαγών ή η εκκαθάριση δεν λειτουργεί σωστά. Πρόκειται για σημαντικά θέματα και είναι βασικό μέλημα της εποπτείας να φροντίζει ώστε κίνδυνοι αυτής της κατηγορίας να περιορίζονται και να εξαλείφονται. Σας θυμίζω ότι τα προβλήματα που είχαμε στο Χρηματιστήριο του ’96 είχαν να κάνουν με τέτοιους κινδύνους, τους οποίους έχουμε τώρα ελέγξει.

Η δεύτερη κατηγορία αφορά τους μεσολαβητές. Δηλαδή τι μπορεί να συμβεί στο σύστημα όταν μια τράπεζα ή χρηματιστηριακή εταιρεία παρουσιάσει οικονομικό πρόβλημα. Στην περίπτωση αυτή λειτουργεί το σύστημα της προληπτικής εποπτείας, η οποία έχει το καθήκον να παρακολουθεί τους κινδύνους που αναλαμβάνουν οι μεσολαβητές. Και στο θέμα αυτό έχουμε κάνει τεράστια βήματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι μετά το ’97, όταν χρειάστηκε να αφαιρέσουμε τις άδειες ορισμένων χρηματιστηριακών εταιρειών, δεν έχει πέσει έξω καμία χρηματιστηριακή εταιρεία, ακριβώς γιατί λειτουργεί το σύστημα πρόληψης και ενδυναμώνονται συνεχώς οι κεφαλαιακές θέσεις των μεσολαβητών.

Εχουμε όμως και μία τρίτη κατηγορία κινδύνου: τον κίνδυνο αγοράς (market risk). Αυτόν δεν μπορείς να τον περιστείλεις, γιατί η λειτουργία της κε-

φαλαιαγοράς είναι λειτουργία ανάληψης και αποτίμησης κινδύνων. Δεν μπορεί δηλαδή η εποπτική αρχή να απαγορεύσει την εισαγωγή μιας μετοχής για την οποία πιστεύουμε ότι θα παρουσιάσει μεγάλες διακυμάνσεις. Η αγορά ήταν και θα παραμείνει μηχανισμός κατανομής κινδύνων. Επομένως, δεν μπορείς εκ των πραγμάτων να αφαιρέσεις τον κίνδυνο αγοράς.

Η απάντησή μου για το τι πρέπει να κάνει η εποπτεία ως προς τον κίνδυνο που δεν μπορούμε να απαλείψουμε είναι απλή: οφείλουμε να διασφαλίζουμε τη διαφάνεια. Αυτό που πρέπει να ξέρει ο καθένας είτε είναι λιανικός επενδυτής, είτε είναι χονδρικός, ως προς τον κίνδυνο αγοράς, είναι τα στοιχεία που έχει μπροστά του. Και με βάση αυτά τα στοιχεία να λαμβάνει αποφάσεις. Με όσο μεγαλύτερη πληροφόρηση είναι δυνατόν. Γι' αυτό θεσπίσαμε, ήδη από το 1998, τις τριμηνιαίες λογιστικές καταστάσεις, κάτι που αποτέλεσε ένα τεράστιο βήμα στην υποχρέωση των εταιρειών να αποκαλύπτουν στοιχεία. Από αυτό άλλωστε το γεγονός πηγάζει ένα άλλο: τα ενημερωτικά δελτία εισαγωγής των εταιρειών, αν τα προσέξουμε, όχι μόνον ενσωματώνουν πλήρως τις προβλέψεις της σχετικής Ευρωπαϊκής Οδηγίας, αλλά έχουν και πολλά πρόσθετα στοιχεία που ζητούνται από εμάς και από το Χρηματιστήριο, στοιχεία λεπτομερούς πληροφόρησης.

Στη βάση αυτή προχωρούμε τώρα σε ένα κανονισμό συμπεριφοράς εισηγμένων εταιρειών, ο οποίος προσπαθεί να θέσει κανόνες σε έναν πάρα πολύ δύσκολο τομέα. Δηλαδή το πώς οι εισηγμένες εταιρείες πληροφορούν το επενδυτικό κοινό για ορισμένα βασικά εταιρικά γεγονότα. Και είναι δύσκολο γιατί η πρόωξη, όπως και η καθυστερημένη ενημέρωση, μπορεί να στρεβλώσουν την αγορά. Αρα αυτό που προσπαθούμε, και ουσιαστικά αυτός είναι ο μόνος τρόπος προστασίας της αγοράς απ' αυτή τη φοβερή φημολογία, είναι να παράγουν οι εισηγμένες εταιρείες την έγκυρη πληροφόρηση. Όχι όμως να την παράγουν πρόωρα, δίνοντας οι ίδιες λαβή σε φημολογία, αλλά να την παράγουν την κατάλληλη στιγμή.

Χρειάζεται όμως οι επενδυτές ν' αξιοποιούν τις πληροφορίες που τους δίνονται. Ξέρετε βεβαίως ότι πολλές από τις αιτιάσεις, τις κατηγορίες και τις μομφές που μας έχουν αποδοθεί είναι ότι δεν πήγαμε στους επενδυτές να τους πούμε “κοίταξε αυτή η τιμή είναι υψηλή, εκείνη είναι χαμηλή”. Αυτό είναι αδύνατον να το κάνουμε και δεν πρέπει να το κάνουμε. Θα στρεβλώναμε εμείς την αγορά και θα λειτουργούσαμε ως αγορανομία. Κάτι που δεν είμαστε και δεν πρέπει ποτέ να γίνουμε.

Πρέπει να φροντίζουμε για την παραγωγή πολύ μεγάλης πληροφόρησης, αλλά πρέπει και ο δέκτης της πληροφόρησης να κάνει ό,τι μπορεί για να την αξιοποιεί. Αυτό είναι πολύ σημαντικό στοιχείο γιατί τελικά η διαφάνεια επιτρέπει πολύ καλύτερες συνθήκες αυτοπροστασίας των επενδυτών.

ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΑΓΟΡΩΝ

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Η ελληνική αγορά περιμένει, εδώ και πολύ καιρό, τη λεγόμενη αναβάθμισή της. Ενα από τα κύρια ζητήματα που λαμβάνει υπόψη του ο διεθνής οργανισμός που λαμβάνει την απόφαση της αναβάθμισης, αφορά τον τρόπο με τον οποίο διαδίδεται η πληροφορία. Νιώθετε, κ. Αλεξάκη, ότι στο θέμα αυτό είμαστε πλέον έτοιμοι;

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΚΗΣ:

Εχουν εγκαθιδρυθεί και μέσω του ΧΑΑ συγκεκριμένοι μηχανισμοί παροχής πληροφόρησης στην αγορά, ενώ υπάρχουν και από τις εταιρείες και τα μέλη. Ωστόσο, θα έλεγα ότι χρειάζεται και άλλη προσπάθεια για να δίνουμε περισσότερη πληροφόρηση και να τη δίνουμε έγκυρα και σωστά. Ενώ έχουν γίνει ορισμένα σημαντικά βήματα, όπως ανέφερα και πιο πάνω, πιστεύω ότι πρέπει να γίνει ακόμα μεγαλύτερη προσπάθεια, από την πλευρά των εισηγμένων εταιρειών, καθώς μάλιστα, με την είσοδό μας στην ΟΝΕ και στο ενιαίο νόμισμα για τον κάθε επενδυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ισχύει η κλαδική διάσταση των επενδυτικών τοποθετήσεων και επομένως επιλογή όχι στο επίπεδο κάθε μιας χώρας αλλά ολόκληρης της ΕΕ. Η κάθε εταιρεία χρειάζεται πλέον να μεταφέρει την πληροφόρηση σε όλο το εύρος της ΕΕ. Διότι πλέον οι επενδυτές δεν τοποθετούνται με βάση τη χώρα, αλλά με βάση τον κλάδο.

Το έχουμε τονίσει στις συναντήσεις που έχουμε κάνει με τις εισηγμένες και προτιθέμεθα επίσης να το κάνουμε περισσότερο στο μέλλον. Χρειάζεται μεγαλύτερη συστηματικότητα, ισότιμη μεταχείριση όλων των επενδυτών και αναλυτών, Ελλήνων και ξένων, δημιουργία ειδικών τμημάτων στην εισηγμένη εταιρεία για το σκοπό αυτό και καταγραφή όλων των χρηματοοικονομικών οίκων, ώστε να εγκαθιδρυθεί επικοινωνία μαζί τους. Επίσης, είναι χρήσιμο κάθε εισηγμένη να προαναγγέλλει πότε θα δημοσιοποιήσει στοιχεία αλλά και να μη παρέχει αποσπασματική πληροφόρηση.

Σημαντικό θέμα είναι επίσης ο τρόπος με τον οποίο παρέχεται η πληροφόρηση από τις εταιρείες προς τα μέσα ενημέρωσης, αφού συχνά δεν έχει την ποιότητα ή την πληρότητα που απαιτείται. Είναι σημαντικό να μη δίνουμε ψευδείς εντυπώσεις στην αγορά. Γι' αυτό το Χρηματιστήριο Αθηνών προχωρά στη δημιουργία ενός κόμβου πληροφόρησης όπου η κάθε εισηγμένη εταιρεία, που έχει νέα να δώσει στην αγορά, αντί να τα δίνει μέσω ενός δημοσιογράφου ή μέσω ενός εντύπου, κάτι που συχνά δημιουργεί προβλήματα, θα τα περνά στον κόμβο του Χρηματιστηρίου, απ' όπου, μέσω πρακτορείων ειδήσεων και γενικότερα των μέσων ενημέρωσης, θα διαχέονται σε όλη την αγορά.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Να έλθουμε όμως και πάλι στον ιδιαίτερο ρόλο που έχουν να διαδραματίσουν οι τράπεζες ως προς την παροχή πρωτογενούς πληροφόρησης. Πληροφόρηση που πρέπει όχι μόνο ν' αντιστοιχεί τυπικώς στους κανόνες, κάτι που παρακολουθεί και το ΧΑΑ και η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, αλλά πληροφόρηση επί της οποίας μπορεί να υπάρξει έλεγχος ουσίας. Όταν μια τράπεζα αναλαμβάνει την ξεχωριστή ευθύνη να "συνυπογράψει" τα στοιχεία παρουσίας μιας εταιρείας που εισάγει τη μετοχή της, υποτίθεται ότι έχει εποπτεύσει πως τα στοιχεία αντιστοιχούν στην πραγματικότητα, αφού άλλωστε, ως ανάδοχος αναλαμβάνει ένα μέρος του κινδύνου της μελλοντικής χρηματιστηριακής πορείας της συγκεκριμένης μετοχής. Πέραν ακόμη της αρχικής φάσης, οι τράπεζες θα όφειλαν να παρακολουθούν, μέσω των τμημάτων ανάλυσης που διαθέτουν, την πορεία μιας εισηγμένης απ' αυτές επιχείρησης, λαμβάνοντας βεβαίως και θέση μέσα στην αγορά. Κάτι που κάνουν άλλωστε ορισμένοι μεγάλοι επενδυτικοί οίκοι του εξωτερικού, επηρεάζοντας μάλιστα σε σπουδαίο βαθμό την αγορά. Πιστεύετε, κ. Στουρνάρα, ότι οι τράπεζες ανταποκρίνονται στο σύνθετο αυτό καθήκον τους;

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ:

Θα απαντήσω στο ερώτημά σας δίνοντας μια ακόμη διάσταση του θέματος "διαφάνεια". Την ανάγκη υιοθέτησης διεθνών λογιστικών προτύπων. Πρόκειται για ένα σοβαρό θέμα που, μάλιστα, οδηγεί σε διαφορετικές αποτιμήσεις και συμπεράσματα, όπως φαίνεται από ορισμένες εκθέσεις ξένων επενδυτικών οίκων. Για ποιο λόγο γίνεται αυτό; Συμβαίνει επειδή, τράπεζες και επιχειρήσεις, δεν έχουμε ακόμη υιοθετήσει τα διεθνή λογιστικά πρότυπα. Με αποτέλεσμα, ο κάθε αναλυτής να αισθάνεται ελεύθερος να ερμηνεύει, να προσαρμόζει και να υπολογίζει τα στοιχεία των επιχειρήσεων κατά το δικό του τρόπο.

Πιστεύω ότι έχει έρθει τώρα η στιγμή να υιοθετήσουμε τα διεθνή λογιστικά πρότυπα. Αν όχι τα αμερικανικά, που είναι αρκετά εξεζητημένα, τουλάχιστον αυτά που συνήθως αποκαλούμε διεθνή λογιστικά πρότυπα. Η κίνηση αυτή θα λύσει πάρα πολλά προβλήματα, θα επιτρέψει στον επενδυτή να συγκρίνει τις επιχειρήσεις σε ομοιόμορφη βάση, κάτι το οποίο σήμερα δεν γίνεται εύκολα.

Πολύ σωστά επισημάνατε το θέμα της ευθύνης των τραπεζών στην πληροφόρηση. Οι τράπεζες πράγματι διαθέτουν πλούτο πληροφόρησης. Όταν μια τράπεζα εξετάζει το δανεισμό μιας επιχείρησης, προχωρά την ανάλυσή της σε βάθος, συλλέγει πληροφορίες από την αγορά, φροντίζει να αναλύσει τις μακροπρόθεσμες προοπτικές της. Διαθέτουν επομένως οι τράπεζες την απαιτούμενη πληροφόρηση.

Πρέπει λοιπόν να απαιτούμε από τις επιχειρήσεις να ανταποκρίνονται στην ανάγκη πλήρους και ορθής πληροφόρησης. Και ακόμη, να υπάρχει ανανέωση όσων στοιχείων και πληροφοριών περιλαμβάνει το ενημερωτι-

κό δελτίο, τουλάχιστον μια φορά το χρόνο. Με την ετήσια ενημέρωση του περιεχομένου των ενημερωτικών δελτίων πιστεύω ότι θ' αποκατασταθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό αυτό που σήμερα δεχόμαστε ως σχετικό έλλειμμα πληροφόρησης.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Θα ήθελα ωστόσο να παρατηρήσω ότι δεν αρκεί να διαθέτουμε σημαντική ποσότητα πληροφόρησης. Χρειάζεται ακόμη να μπορούμε να έχουμε την κατάλληλη βοήθεια, ώστε να κατανοήσουμε, να “χωνέψουμε” τα στοιχεία. Αυτό δεν είναι αποκλειστικά δουλειά που μπορεί να προσφερθεί απευθείας από τους δημοσιογράφους, αφού κι αυτοί κινδυνεύουν να μην έχουν τη δυνατότητα να αναλύσουν προσεκτικά και σε βάθος τα στοιχεία που διατίθενται. Χρειάζεται κάποιος να αναλαμβάνει την ευθύνη της ανάλυσης των στοιχείων.

**ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ:**

Εχω τονίσει πολλές φορές ότι υστερούμε στο αναλυτικό επίπεδο. Το παρατηρήσαμε άλλωστε τους τελευταίους μήνες, όταν είδαμε εκθέσεις μεγέθους μισής σελίδας να επηρεάζουν το ελληνικό χρηματιστήριο. Ακόμη κι εκθέσεις που ήταν γραμμένες “στο πόδι”. Κι όμως δεν βρέθηκε ένας έλληνας θεσμικός, μαζί βεβαίως και οι τράπεζες, δεν αποποιούμαι των ευθυνών μας. Διαθέτουμε τμήματα μελετών και θα έπρεπε να είμαστε σε θέση να αναλαμβάνουμε την ευθύνη μιας υπεύθυνης πληροφόρησης, ενημερώνοντας το επενδυτικό κοινό για τις προοπτικές των βασικών εισηγμένων επιχειρήσεων αλλά και της αγοράς γενικότερα.

Πόσο μάλλον που ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται οι εκθέσεις από διεθνείς επενδυτικούς οίκους δεν είναι αποκομμένος, πολλές φορές, από τη στρατηγική των οίκων αυτών, αφού οι ίδιοι, λογικά, αγοράζουν και πουλάνε μετοχές, τόσο δι' ίδιον λογαριασμό, όσο και για τους πελάτες τους. Όπως όλοι γνωρίζουμε, δεν ζούμε σε κοινωνία αγγέλων. Ετσι, ενώ βασιμώς μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι εκθέσεις πολλές φορές περικλείουν ένα σημαντικό βαθμό σκοπιμότητας, εμείς ως εγχώριοι θεσμικοί, δεν έχουμε μπορέσει να αντιπαρατεθούμε σε αναλυτικό επίπεδο στους ξένους θεσμικούς επενδυτές, όταν διακρίνουμε φανερά στοιχεία προσπάθειας να αντληθούν με αντικειμενικά συμπεράσματα, δεδομένης βέβαια της αβεβαιότητας που κάθε ανάλυση τέτοιου είδους περικλείει.

Θέλω να φέρω ένα παράδειγμα. Το παράδειγμα της σύγκλισης και της ONE. Και στο πεδίο αυτό είχαμε συχνά να αντιμετωπίσουμε επικριτικές και συχνά εσφαλμένες προσεγγίσεις. Κερδίσαμε όμως γιατί είχαμε ανά πάσα στιγμή επιχειρήματα ν' αντικρούσουμε είτε κάποιες εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, είτε της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είτε κάποιων οίκων, που μπορεί, σε ορισμένες φάσεις να διατύπωναν επιφυλάξεις για τις δυνατότητες της Ελλάδας. Κερδίσαμε τη μάχη των επιχειρημάτων και της ουσίας. Αυτό πρέπει να περάσει σήμερα και στη λειτουργία της αγοράς.

Διότι όπως όλοι βλέπουμε, η ελληνική οικονομία είναι σήμερα μια από τις πλέον δυναμικές οικονομίες. Και σημασία έχει όχι απλώς το πού βρίσκονται, αλλά το πόσο γρήγορα προχωράς. Κι εμείς πηγαίνουμε πολύ γρήγορα. Βρισκόμαστε δεύτεροι στην κατάταξη με βάση το δυναμισμό, με την Ιρλανδία να έχει την πρώτη θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι προφανώς κρίμα η δυναμική αυτή να μην αντικατοπτρίζεται στην ελληνική κεφαλαιαγορά.

ΣΤΑΥΡΟΣ
ΘΩΜΑΔΑΚΗΣ:

Μια μικρή παρένθεση για τα διεθνή λογιστικά πρότυπα. Πρόκειται, προφανώς, για ένα πολύ μεγάλο θέμα, το οποίο συζητήσαμε πρόσφατα και στην Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Επιτροπή της IOSCO, στην οποία προεδρεύουμε τώρα. Μάλιστα η Ελλάδα έχει αναλάβει την ευθύνη να συντονίσει ως προς το ζήτημα αυτό την προσέγγιση μεταξύ εκείνων που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και υπολοίπων χωρών της Ευρώπης.

Συμφωνώ με τον κ. Στουρνάρα και γνωρίζω από συζητήσεις που έχουμε ήδη κάνει με τον κ. Αλεξάκη ότι και αυτός συμφωνεί. Επομένως θα ήθελα να ανακοινώσω με την ευκαιρία της σημερινής μας συζήτησης πως είναι καιρός να πάρουμε μια μεγάλη πρωτοβουλία και να φτιάξουμε μία επιτροπή εμπειρογνομόνων για το θέμα των διεθνών λογιστικών προτύπων. Θα ήθελα βεβαίως να παρατηρήσω ότι η χρήση των διεθνών λογιστικών προτύπων πρέπει να εφαρμοστεί ταυτοχρόνως σε πολλές χώρες γιατί μόνον έτσι μπορεί να υπάρξει η συγκρισιμότητα που είναι το ζητούμενο.

Αυτή τη στιγμή υπάρχει πρωτοβουλία σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα διεθνή λογιστικά πρότυπα, τα οποία σημειωτέον έχουν ακόμη αρκετές γκρίζες περιοχές. Αν κοιτάξετε τα 39 πρότυπα προσεκτικά, θα δείτε ότι δίνουν πολλές επιλογές σε κρίσιμα ζητήματα και αυτή είναι η βασική διαφορά τους από το πρότυπο των “US GAAP”. Επιλογές που πρέπει να ξεκαθαριστούν. Η Κύπρος, για παράδειγμα, εφαρμόζει τα διεθνή λογιστικά πρότυπα, αλλά έχει πάρει ορισμένες επιλογές απ’ αυτές που δίνουν τα πρότυπα, οι οποίες δεν είναι ανάγκη ότι θα είναι οι ίδιες που θα υιοθετήσει όταν θα τα εφαρμόσει η Γαλλία. Γι’ αυτό η μεν Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να φτάσει σε ένα ομοιογενή ορισμό των λογιστικών προτύπων, εμείς δε ως Περιφερειακή Επιτροπή της IOSCO θέλουμε να συντονίσουμε τις εξελίξεις στην Ένωση, με εκείνες στις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης.

Ακόμη, και είναι σημαντικό, μαζί με την επιβολή των προτύπων πρέπει να θεσμοθετηθεί και μία αρχή, η οποία θα τα ερμηνεύει. Όπως, για παράδειγμα στις Ηνωμένες Πολιτείες υπάρχει το “FASB” που είναι ανεξάρτητο σώμα και δίνει ερμηνείες των προτύπων, όπως άλλωστε εμείς έχουμε το ΕΣΥΛ. Πρέπει λοιπόν να κάνουμε βήματα γνωρίζοντας πάντως ότι το ζήτημα είναι διεθνές και όχι απλώς εθνικό.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΚΗΣ:

Μπορεί, πράγματι, η ξαφνική αύξηση της ροής πληροφόρησης να δημιουργεί προβλήματα αφομοίωσής της. Πιστεύω όμως ότι το πρόβλημα αυτό θα εκλείψει όταν οργανωθεί σε μόνιμη βάση και υπάρξει τακτική και συνεχής διαχείριση της πληροφόρησης. Για παράδειγμα, τα πρόσφατα στοιχεία που έδωσε το ΧΑΑ για τους βασικούς μετόχους ή την κατηγοριοποίησή των προς εισαγωγή εταιρειών. Όλα αυτά τα στοιχεία καθώς θα τα επεξεργάζονται, θα εισάγονται στο internet ώστε όποιος αναζητεί θέματα επενδυτών, χρήσεως κεφαλαίων κλπ, θα τα βρίσκει ανά πάσα στιγμή εκεί και έτσι θα παύσουν, σταδιακά, να αποτελούν αντικείμενο ξεχωριστής προσοχής, αφού δεν θα παρέχονται σε ad hoc βάση.

Θα συμφωνήσω ακόμη απόλυτα με τον κ. Στουρνάρα, ότι είναι αναγκαίο να υπάρχουν τεκμηριωμένες αναλύσεις για την πορεία της αγοράς, της κεφαλαιαγοράς, οι οποίες συνδέονται και με την πορεία της οικονομίας και την πορεία των εισηγμένων εταιρειών. Είμαστε στην κατάσταση εκείνη όπου μικρές αναλύσεις ξένων επενδυτών και επηρεάζουν δυσανάλογα, ενώ θα έπρεπε να υπάρχουν και αναλύσεις εγχώριων αναλυτών. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να τονίσω την πρωτοβουλία του Χρηματιστηρίου Αξιών να προχωρήσει στην ίδρυση ενός Κέντρου Ερευνών Κεφαλαιαγοράς, το οποίο δεν είναι απαραίτητο να λειτουργήσει μόνο του, αλλά να συνεργαστεί ή να ενταχθεί σε άλλα ερευνητικά ιδρύματα. Στόχος είναι να υπάρξει ένας μηχανισμός μέσω του οποίου που θα παρέχεται έγκυρη πληροφόρηση από εγχώριους φορείς και θα έχει το κύρος που απαιτείται για να είναι αποδεκτή και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Ως προς το θέμα των αναδόχων, επί του οποίου έγινε μια σημαντική συζήτηση, ειδικότερα για ενέργειες όπως το βιβλίο προσφορών, η συνεργασία του αναδόχου για μία προς εισαγωγή εταιρεία με τους θεσμικούς επενδυτές και τις χρηματιστηριακές εταιρίες για τον καθορισμό του εύρους τιμών και βεβαίως το θέμα της καλής προετοιμασίας των προς εισαγωγή εταιρειών. Νομίζω ότι σε όλα αυτά τα θέματα δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι πρόκειται για εμπειρία που συσσωρεύτηκε πρόσφατα στη χώρα μας και θα πάρει λίγο καιρό ακόμη για να αφομοιωθεί, τόσο από τους αναδόχους και τις εισηγμένες, όσο και από τους επενδυτές. Τελικά όμως θα οδηγήσει τα πράγματα προς τη σωστή κατεύθυνση.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Θα ήθελα να προσεγγίσουμε τώρα το θέμα της συνεργασίας μεταξύ των οργάνων εποπτείας της κεφαλαιαγοράς με τις αρχές η δράση των οποίων μπορεί επίσης να επηρεάσει την αγορά. Παράδειγμα η Επιτροπή Ανταγωνισμού, η δικαστική εξουσία. Επίσης, χρειάζομαι τη γνώμη σας και επί του θέματος της κατασταλτικής αρμοδιότητας των εποπτικών αρχών. Υπάρχουν κ. Θωμαδάκη, δυσκολίες συνεργασίας και επιβολής των αποφάσεων των αρχών εποπτείας;

ΣΤΑΥΡΟΣ
ΘΩΜΑΔΑΚΗΣ:

Να παρατηρήσω, πριν απαντήσω στην ερώτησή σας, ότι πράγματι τα τελευταία τρία έτη βρισκόμαστε μπροστά σε ένα μεγάλο όγκο πληροφόρησης που αποδεσμεύεται προς το επενδυτικό κοινό και πράγματι έχουμε ένα έλλειμμα αναλυτών. Είναι επομένως υποχρέωση των φορέων της αγοράς, να εξεύρουν λύσεις. Διότι κινδυνεύουμε αλλιώς να βρεθούμε με μια μονοπωλιακή κατάσταση όπου ελάχιστοι επενδυτικοί οίκοι, κυρίως στο εξωτερικό, αποκτούν τεράστια δύναμη επιρροή, την οποία μπορεί να εκμεταλλευτούν προς το συμφέρον τους.

Είναι όμως εξίσου σημαντικό να στραφεί ο επενδυτής προς τους επαγγελματίες. Δεν είναι δυνατόν ακριβώς και λόγω του μεγάλου όγκου της πληροφορίας ο επενδυτής να έχει την ψευδαίσθηση ότι μπορεί ο ίδιος να λειτουργεί ως επαγγελματίας trader για να βγάλει κέρδη. Πρέπει να στραφεί προς τους επαγγελματίες-διαχειριστές και νομίζω πως οι επαγγελματίες-διαχειριστές πρέπει να κάνουν αυτή τη στιγμή από τη μεριά τους μία πολύ ενεργητική πολιτική προσέλκυσης των επενδυτών.

Δηλαδή αυτή τη στιγμή δεν είναι δυνατόν όλοι όσους αποκαλέσαμε “εγκλωβισμένους” να αναζητούν από τις εφημερίδες ή από τους πολιτικούς ή από εμάς “πατέντες” για το πώς θα λύσουν το πρόβλημά τους. Ο καθένας έχει και διαφορετικό ζήτημα να λύσει και πρέπει όπως είπα να μπορεί να προσφύγει σε επαγγελματική συμβουλή, άρα πρέπει να δημιουργηθεί προσφορά συμβουλών και όχι βεβαίως μια μαζική παραγωγή γενικών οδηγιών, από τις εφημερίδες.

Γι’ αυτό έχω πει πως, τόσο οι θεσμικοί επενδυτές ως επαγγελματίες-διαχειριστές χαρτοφυλακίων, όσο και οι χρηματιστηριακές εταιρείες, πρέπει να αναβαθμίσουν τον τρόπο προσέλκυσης των πελατών τους, όχι ως έμποροι, ή απλοί μεσολαβητές, αλλά ως διαχειριστές περιουσίας, διαχειριστές συμφερόντων και διαχειριστές πίστης. Αυτό είναι σημαντικό και απαντά στο πώς πρέπει να γίνεται ο χειρισμός των πληροφοριών. Ετσι άλλωστε πράττουν οι φορείς σε όλες τις αγορές.

Όπως μας δείχνει η εμπειρία των άλλων κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν πολλοί διάλογοι συνεργασίας μεταξύ εποπτικών αρχών και στο επίπεδο που ανέφερε πριν ο κ. Στουρνάρας, εποπτικές αρχές διαφόρων αντικειμένων και στο διεθνές επίπεδο, εποπτικές αρχές μεταξύ χωρών, διαφορετικών χωρών μεταξύ τους αλλά και σοβαρά θέματα συνεργασίας μεταξύ εποπτικών αρχών της κεφαλαιαγοράς με τις δικαστικές αρχές. Σε ορισμένες μάλιστα ευρωπαϊκές χώρες τα χρηματιστηριακά αδικήματα είναι αποκλειστικά ποινικά αδικήματα, ενώ εδώ είναι και διοικητικά αδικήματα, άρα υπόκεινται σε διοικητικές κυρώσεις.

Σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες υπάρχει εμπειρία πολύ στενής συνεργασίας μεταξύ των εποπτικών αρχών της Κεφαλαιαγοράς και των δικαστικών αρχών που ασχολούνται με το οικονομικό έγκλημα, με τα χρηματιστηριακά αδικήματα, με θέματα που αφορούν στο ξέπλυμα χρήματος, κ.ο.κ. Πι-

στεύω πως στην χώρα μας η συνεργασία αυτή παραμένει ένα μεγάλο ζητούμενο, κάτι που πρέπει να επιλύσουμε, διότι όλοι βρισκόμαστε μπροστά σε φαινόμενα που είναι και πρωτόγνωρα.

Να σας δώσω ως παράδειγμα την περίφημη δίκη της Λαυρεωτικής. Η Λαυρεωτική ήταν ένα μέγα χρηματιστηριακό σκάνδαλο του 1994. Εφτασε σε δίκη πέντε χρόνια αργότερα και έγινε δυνατή η ακροαματική διαδικασία και η επιτυχής διεκπεραίωση επειδή είχε ετοιμάσει ένα πολύ ολοκληρωμένο φάκελο η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς. Παραστήκαμε ως πολιτική αγωγή και ως μάρτυρες και λόγω αυτού έγινε δυνατόν να υπάρξουν και ποινικές καταδίκες. Η ποινική δικαιοσύνη εκ των πραγμάτων είναι μία αργόσυρτη διαδικασία και απαιτεί πάρα πολύ προσεκτική θεμελίωση των κατηγοριών.

Δεν μπορείς με γενικολογίες να καταδικάζεις ανθρώπους και είναι γι' αυτό ακριβώς πολύ αναγκαίο να υπάρχει προσεκτική θεμελίωση. Οι εποπτικές αρχές εκ των πραγμάτων είναι αυτές που ξέρουν τα στοιχεία, τους νόμους, μπορούν και οφείλουν να θεμελιώσουν πολύ καλά και γι' αυτό ακριβώς χρειάζεται και η συνεργασία με τις δικαστικές αρχές. Έχουμε άλλωστε ήδη στείνει δεκάδες περιπτώσεις στη δικαιοσύνη, οι οποίες τραβούν το δρόμο τους. Εδώ όμως έχουμε ατυχή παραδείγματα όπου οι δικαστικές αρχές έχουν θεωρήσει ως υποψήφιους κατηγορούμενους για χρηματιστηριακά κακώς κείμενα όχι τους παραβάτες, τους οποίους εμείς ερευνούμε, αλλά τις ίδιες τις εποπτικές αρχές που ερευνούν. Πρόκειται για παγκόσμια πρωτοτυπία.

Ενα σημαντικό στοιχείο στη συνεργασία εποπτικών φορέων και δικαστικών αρχών, και θέλω να το τονίσω αυτό, είναι η εκπαίδευση. Πιστεύουμε ότι, όπως συμβαίνει και σε αρκετές άλλες χώρες, η εκπαίδευση δικαστών και δικαστικών λειτουργών στα θέματα του χρηματιστηρίου και της κεφαλαιαγοράς είναι αναγκαία. Κάνουμε ήδη πολλές προτάσεις και προσπάθειες και, κατά σύμπτωση, σήμερα ξεκινήσαμε το πρώτο εκπαιδευτικό-ενημερωτικό πρόγραμμα δικαστικών λειτουργών του Ελεγκτικού Συνεδρίου σε συνεργασία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, του ΧΑΑ του ΣΜΕΧΑ με διάρκεια μιας εβδομάδας.

Να σας δώσω όμως ένα παράδειγμα θέματος συνεργασίας που μπορεί να δημιουργηθεί. Κάποιος για τον οποίον διαπιστώνουμε ότι έχει κάνει χρηματιστηριακή παράβαση έχει κάνει και άλλες παραβάσεις: φοροδιαφυγή, ξέπλυμα χρήματος. Αλλά και αντιστρόφως: άλλες αρχές εξετάζοντας μια περίπτωση φοροδιαφυγής ή κάτι άλλο, βρίσκουν και χρηματιστηριακές παραβάσεις. Αν δεν υπάρχει διάυλος επικοινωνίας και γρήγορος συντονισμός των αρχών η πρόληψη και η καταστολή παραμένουν νεκρό γράμμα, χωρίς αποτέλεσμα. Όπως και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με τις οποίες συνεργαζόμαστε, είναι καλό να υπάρχουν αποδεκτοί, παραδεδεγμένοι και παραδοσιακοί δεσμοί μεταξύ των αρχών, που εξυπηρετούν αυτή τη διαδικασία.

ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ:

Όπως είπα προηγουμένως, οι τάσεις, στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και παγκόσμια, οδηγούν στον καλύτερο συντονισμό των εποπτών, όχι μόνο μέσα στις ίδιες τις χώρες, αλλά και μεταξύ χωρών. Έχει ήδη αναπτυχθεί η διμερής ανταλλαγή πληροφόρησης μεταξύ εποπτών διαφόρων κλάδων και κυρίως των τριών κλάδων (τράπεζες-κεφαλαιαγορά-ασφαλιστικές εταιρείες) με την ανταλλαγή memoranda of understanding, δηλαδή άτυπων συμφωνιών συναντίληψης. Στην Ελλάδα, όσοι έχουμε εμπειρία από το δημόσιο τομέα, βλέπουμε δυστυχώς μια προσπάθεια περιχαράκωσης αρμοδιοτήτων. Ωστόσο, η παγκόσμια τάση είναι για μεγαλύτερο συντονισμό μεταξύ των εποπτών, ανάγκη που προκύπτει από την παγκοσμιοποίηση αλλά και για να αποφύγουμε αυτό που λέμε “Institutional Arbitrage”, όταν δηλαδή ένας επενδυτής χρησιμοποιεί χαλαρότερους κανόνες μιας χώρας ή ενός κλάδου για να πετύχει αυτό που θέλει σε βάρος του επενδυτικού κοινού. Αυτή η δυνατότητα πρέπει να αποφευχθεί.

Όπως ήδη ανέφερα, στη χώρα μας διαπιστώνεται, μια μάλλον κακώς εννοούμενη περιχαράκωση αρμοδιοτήτων. Υπάρχει μια σύγχυση. Άλλο ανεξαρτησία μεταξύ διοικητικών αρχών, που είναι απόλυτα σεβαστή και άλλο η ανάγκη συντονισμού τους. Δεν σημαίνει ότι επειδή είναι ανεξάρτητες η Δικαστική Αρχή, η Τράπεζα της Ελλάδος, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, η Επιτροπή Ανταγωνισμού, το Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος, πως δεν πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους. Διότι τότε και πολύτιμη πληροφόρηση θα χαθεί, αλλά και πολύτιμη γνώση που μπορεί να γίνει ανέξοδα κτήμα όλων των εποπτικών αρχών, εφόσον για το δημόσιο συμφέρον εργάζονται όλες.

Πρέπει επομένως να αναζητήσουμε τη στενότερη συνεργασία μεταξύ των εποπτικών αρχών, σύμφωνα με τα πρότυπα που ισχύουν σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα σας πω ότι στο Συμβούλιο ECOFIN στο Τούρκου της Φινλανδίας το 1999, αν θυμάμαι καλά, οι υπουργοί Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών ανάθεσαν σε επιτροπή τεχνοκρατών να τους πούνε τι ακριβώς χρειάζεται σήμερα σε επίπεδο εποπτείας στην ευρωζώνη και την κοινή αγορά χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Η επιτροπή, γνωστή με το όνομα “Επιτροπή Μπράουερ”, κατάληξε ότι απαιτείται κυρίως μεγαλύτερος συντονισμός των εποπτών τόσο μέσα σε κάθε χώρα, μεταξύ δηλαδή διαφορετικών διοικητικών αρχών, όσο και μεταξύ των χωρών.

Χ.Α. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ:

Κύριε Αλεξάκη έχετε την καθημερινή διαχείριση της αγοράς και επομένως “δικάζετε” καθημερινώς από την κοινή γνώμη και τους παράγοντες της αγοράς, ενώ αντιμετωπίζετε την πίεση των μεγάλων θεσμικών “παικτών” και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς. Πώς τοποθετείστε απέναντι στο αίτημα μεγαλύτερης συνεργασίας, πώς δηλαδή περιχαράκώνετε εσείς τις ευθύνες σας;

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΑΛΕΞΑΚΗΣ:

Πιστεύουμε ότι πρέπει να υπάρχει αποτελεσματική συνεργασία, υψηλός συντονισμός και συνεχής επικοινωνία μεταξύ όλων των βασικών συντελεστών αγοράς. Το πιστεύουμε και μάλιστα έχουμε εφαρμόσει ένα ειδικό επικοινωνιακό πρόγραμμα, το οποίο πέρα από την άμεση πληροφόρηση, η οποία ίσως χρειαστεί να μεταφερθεί από τον ένα φορέα στον άλλο, έχουμε φροντίσει με όλους τους βασικούς συντελεστές της αγοράς, να έχουμε τακτικές συναντήσεις ώστε να διευκολύνεται αυτή ακριβώς η μεταφορά της πληροφόρησης, να διαπιστώνονται τα όποια προβλήματα και ο καθένας να δρα προς την αντιμετώπισή τους.

Τώρα, σε ό,τι αφορά άλλους φορείς, όπως είναι η Επιτροπή Ανταγωνισμού, η Δικαστική εξουσία, οι οποίοι χρειάζεται να αντλήσουν πληροφόρηση ή να συνεργαστούν μαζί μας, αυτό το κάνουμε τόσο με την παροχή στοιχείων, όσο και σε θέματα ενημέρωσης της αγοράς. Το ΧΑΑ έχει τις δικές του αρμοδιότητες και ευθύνες σε θέματα όπως η εισαγωγή των τίτλων, η παρακολούθηση των εισηγμένων εταιρειών, της αγοράς και των μελών, η εύρυθμη διεξαγωγή των συναλλαγών, η προώθηση και ανάπτυξη της αγοράς. Η αγορά όμως δεν στηρίζεται στη λειτουργία του κάθε βασικού συντελεστή, απλώς, με βάση το υπάρχον κανονιστικό πλαίσιο. Αντίθετα η περίοδος που διανύσαμε, αλλά και στο συνεχές άνοιγμα των αγορών, η κινητικότητα και ο δυναμισμός της αγοράς, η ευκολία με την οποία μπορούν να παρεισφρύσουν ανεπιθύμητες πρακτικές, παντού καθιστούν για εμάς αναγκαία μια συνεργασία που δεν έχει υποχρεωτικά τη μορφή της εποπτείας, αλλά της ουσιαστικής και συλλογικής παρακολούθησης της αγοράς ώστε να είναι βαθεία και αποτελεσματική.

Καθημερινά όλοι μας βομβαρδιζόμαστε από όρους όπως: Πιστωτικές και Χρεωστικές Κάρτες, ATM, PIN, INTERNET, Electronic Banking, Home Banking, Internet Banking, Phone Banking, GSM Banking, Mobile Banking, PC Banking και ακόμη ακούμε για Ηλεκτρονικά Καταστήματα, για Ηλεκτρονικές Υπογραφές, Ηλεκτρονικά Πιστοποιητικά κλπ.

Τι σημαίνουν όλοι αυτοί οι όροι για τους κάθε μορφής ειδικούς, τι σημαίνουν για τον εργαζόμενο, το φοιτητή, τη νοικοκυρά;

Όλοι αυτοί οι όροι, σημαίνουν απλά όπως λέει ο καθημερινός άνθρωπος “ότι κάτι τρέχει”. Κάτι τόσο μεγάλο που ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Πρόντι το χαρακτήρισε σαν τη μεγαλύτερη αλλαγή που συμβαίνει στην ανθρωπότητα μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση.

Τα χαρακτηριστικά αυτής της αλλαγής που αγ-

- Τα μικροκαταστήματα που ιδρύονται συνήθως σε χώρους καταστημάτων λιανικών πωλήσεων. Τα μικροκαταστήματα είναι εφοδιασμένα με μηχανήματα ATM και συσκευές MULTIMEDIA και επανδρώνονται με προσωπικό τις ώρες αιχμής, που κυρίως λύνει απορίες και κάνει πωλήσεις των προϊόντων της τράπεζας.
- Το INTERNET που χρησιμοποιείται τόσο σαν χώρος προβολής και πληροφόρησης της πελατείας όσο και σαν χώρος πώλησης των τραπεζικών προϊόντων, και
- Το Phone Banking. Πρέπει να σημειωθεί ότι το Phone Banking λειτουργεί όχι μόνο σαν αυτοτελές δίκτυο προώθησης και πώλησης τραπεζικών προϊόντων, αλλά και σαν μονάδα υποστήριξης και πληροφόρησης της πελατείας για τα άλλα δίκτυα διάθεσης των προϊόντων της τράπεζας.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ ΣΤΗΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ

γίζει και μεταμορφώνει κάθε κλάδο της κοινωνίας είναι ότι, εξαπλώνεται με πολύ μεγάλη ταχύτητα, δεν εμποδίζεται στην εξάπλωσή της από σύνορα, θρησκείες και γλώσσες, γίνεται εύκολα και ευχάριστα αποδεκτή από τις νέες ηλικίες και πηγάζει κυρίως από τις τεχνολογίες των Τηλεπικοινωνιών και της Πληροφορικής.

Οι τράπεζες της χώρας μας συλλαμβάνοντας τα μηνύματα των καιρών προσπαθούν να μεταλλαχθούν εσωτερικά και εξωτερικά για να επιβιώσουν στη νέα αυτή εποχή και έχουν ήδη ξεκινήσει μία επεκτατική πολιτική διάθεσης των προϊόντων τους μέσα από τέσσερα κυρίως δίκτυα.

- Τα παραδοσιακά καταστήματα.

Κ. ΤΑΒΛΑΡΙΔΗ

Διευθυντή-Συμβούλου της ΕΕΤ

Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι καταναλωτές/πελάτες των τραπεζών θα απολαμβάνουν προοδευτικά τις υπηρεσίες της τράπεζάς τους μέσα από τέσσερα διαφορετικά δίκτυα και θα επιλέγουν εναλλακτικά όποιο τους εξυπηρετεί καλύτερα ανάλογα με την κουλτούρα και τις συνήθειές τους. Ορισμένα από αυτά τα δίκτυα εξυπηρετούν τον πελάτη 24 ώρες το 24ωρο, 365 μέρες το χρόνο, χωρίς γεωγραφικά σύνορα.

Παράλληλα οι τράπεζες δημιουργούν νέους κα-

ταθετικούς λογαριασμούς και εκδίδουν μεγάλη ποικιλία Καρτών και Δανείων εξειδικευμένων στις διάφορες ανάγκες της πελατείας τους. Πολλοί ειδικοί μάλιστα επιμένουν ότι τα υπάρχοντα κλασικά τραπεζικά προϊόντα θα πρέπει να επανασχεδιασθούν εξ ολοκλήρου, προκειμένου να έχουν ουσιαστικές ελπίδες βιωσιμότητας στο νέο περιβάλλον.

Το συμπέρασμα είναι ότι ο μεγάλος κερδισμένος από αυτή την αναγκαστική μεταμόρφωση των τραπεζών είναι ο πελάτης/καταναλωτής, για τον οποίο θα πρέπει να προσθέσουμε ότι οι διαφαινόμενες εξελίξεις δείχνουν πως σε λίγα χρόνια θα έχει ακόμη μεγαλύτερες δυνατότητες επιλογών που θα του δώσουν τα κινητά τηλέφωνα και η ψηφιακή αμφίδρομη τηλεόραση.

Δυστυχώς όμως στη ζωή “ουδέν καλόν αμιγές κακού”.

Ετσι ενώ οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν στους καταναλωτές/πελάτες μεγαλύτερες επιλογές, παράλληλα δημιουργούν και την ανάγκη να αναπτυχθεί ένα νέο πλέγμα θεσμών και κανόνων που θα προστατεύουν τον πελάτη/καταναλωτή στο νέο περιβάλλον συναλλαγών τουλάχιστον όσο και στο παρελθόν.

Το πρόβλημα είναι ότι οι διάφορες νομοθετικές ρυθμίσεις για την προστασία του καταναλωτή που αφορούν στο εμπόριο δεν έχουν άμεση και αποτελεσματική εφαρμογή στο Ηλεκτρονικό Εμπόριο. Αυτό οφείλεται αφ’ ενός στον παγκόσμιο χαρακτήρα του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, που δημιουργεί προβλήματα σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο και τη δυνατότητα επιβολής του, και αφ’ ετέρου στην ισχυρή εξάρτησή του από τις τεχνολογικές εξελίξεις.

Ας δούμε όμως τα βήματα που έχουν γίνει όσον αφορά ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις και στη χώρα μας και οι οποίες καταγράφονται στο πρόσφατο σχετικό κείμενο του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη και είναι:

Ο νόμος 2472/97 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και η ίδρυση της “Αρχής”.

Το άρθρο 2 του νόμου 1805/88 το οποίο προ-

σθέτει μία νέα παράγραφο στο άρθρο 13 του Ποινικού Κώδικα και ορίζει το “Ηλεκτρονικό έγγραφο”.

Το άρθρο 14 του νόμου 2672/98, όπου ορίζεται η Ηλεκτρονική Υπογραφή σαν μορφή ηλεκτρονικής πιστοποίησης και ορίζονται και οι ελάχιστες προϋποθέσεις για τη μεταφορά δεδομένων με τη βοήθεια του Ηλεκτρονικού Ταχυδρομείου μεταξύ των υπηρεσιών του Δημοσίου και ιδιωτικών φορέων.

Και πρόσφατα και μετά την έκδοση της Οδηγίας 99/93 της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για τις Ηλεκτρονικές Υπογραφές, είδαμε να δημοσιεύεται στις εφημερίδες σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος με στόχο την προσαρμογή της πιο πάνω Οδηγίας στο Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο.

Τέλος τα διεθνή συστήματα καρτών στα οποία συμμετέχουν και οι τράπεζες της χώρας μας, έχουν καθιερώσει μια σειρά από πρότυπα και κανόνες που διασφαλίζουν τόσο τη φυσική ασφάλεια των καρτών, όσο και τη διακίνηση των συναλλαγών που πραγματοποιούνται με αυτές.

Πέρα όμως από τις νομοθετικές ρυθμίσεις που προαναφέραμε, υπάρχουν και ορισμένα πιο ειδικά προβλήματα που συνδέονται με την ηλεκτρονική παροχή Τραπεζικών Υπηρεσιών και που προκύπτουν κατά κύριο λόγο από το γεγονός ότι οι καταναλωτές δεν είναι απόλυτα εξοικειωμένοι με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή τα άλλα μοντέρνα μέσα που χρησιμοποιούν οι τράπεζες στα νέα δίκτυα διανομής των προϊόντων τους.

Τέτοια προβλήματα είναι:

1. Η έλλειψη τυποποίησης στη χρήση:

Εχει παρατηρηθεί ότι η κάθε τράπεζα χρησιμοποιεί τις δικές της “φόρμες” επικοινωνίας με την πελατεία της, ακόμη και για τις κλασικές διαδικασίες όπως πχ η πληρωολόγηση του Μυστικού Αριθμού, η σειρά των ενεργειών που πρέπει να εκτελέσει ο πελάτης για να σηκώσει χρήματα από το ATM κλπ. Αυτό προβληματίζει τους καταναλωτές, τους αποθαρρύνει και τους οδηγεί σε λάθη και είναι συνεπώς ανάγκη οι εφαρμογές της Ηλεκτρονικής Τρα-

πεζικής να είναι κατά το δυνατόν τυποποιημένες και εύκολες στη χρήση τους.

2. Σχεδίαση φιλική προς τον πελάτη:

Οι εφαρμογές Ηλεκτρονικής παροχής Τραπεζικών Υπηρεσιών θα πρέπει να είναι φιλικές και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Οι εφαρμογές θα πρέπει να πάψουν να σχεδιάζονται μόνον από τεχνικούς και προγραμματιστές.

3. Διαχείριση τεχνολογικών σφαλμάτων:

Θα πρέπει στις εφαρμογές Ηλεκτρονικής παροχής Τραπεζικών Υπηρεσιών να υπάρχει πρόβλεψη και εκ των προτέρων ενημέρωση των πελατών για τις περιπτώσεις όπου υπάρχει μία βλάβη στο σύστημα τη στιγμή της συναλλαγής.

4. Διαφάνεια ως προς την “προσφορά”:

Τα προσφερόμενα Τραπεζικά Προϊόντα έχουν ανάγκη καλής περιγραφής μια και ο πελάτης τα παρατηρεί μόνο ηλεκτρονικά και είναι σημαντικό ο πελάτης να γνωρίζει εκ των προτέρων τις συνθήκες και τους όρους πώλησης. Αυτό περιλαμβάνει τρόπους και διαδικασίες πληρωμής, ασφάλεια συναλλαγής, χρόνο παραλαβής, εγγυήσεις, εφαρμοστέο δίκαιο, κλπ.

Αναφορικά τώρα με τους τρόπους αντιμετώπισης των θεμάτων που αναφέραμε:

Η εύκολη λύση είναι βέβαια η λήψη νομοθετικών μέτρων.

Ομως, η τάση που φαίνεται να επικρατεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να αποφευχθούν στο μέτρο του δυνατού οι νομοθετικές ρυθμίσεις για δύο κυρίως λόγους που συνηγορούν στην αντιμετώπιση αυτή:

1. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις είναι στατικές και συνεπώς είναι δύσκολο να αντεπεξέλθουν στους καταιγιστικούς ρυθμούς των εξελίξεων, ιδιαίτερα στον τεχνολογικό τομέα και

2. Η αποτελεσματικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων είναι σε κάθε περίπτωση αμφίβολη, λόγω της παγκοσμιότητας του ηλεκτρονικού εμπορίου.

Πώς βοηθά όμως η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών τα μέλη της και τους πελάτες/καταναλωτές να προσαρμοσθούν και να αντιμετωπίσουν τις επερχόμενες καταιγιστικές αλλαγές που επιβάλλουν οι νέες τεχνολογίες;

Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών λαμβάνοντας υπόψη όλα τα προηγούμενα προχωρά με τις ακόλουθες μορφές δράσης:

1. Δημόσιες διαβουλεύσεις:

Οι δημόσιες διαβουλεύσεις είναι ένα πολύ ισχυρό εργαλείο για τη διαμόρφωση πολιτικής που να ικανοποιεί όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Για το λόγο αυτό η Ένωση έχει προχωρήσει στη σύσταση του Forum Καταναλωτών, όπου είναι και ο φυσικός χώρος προβληματισμού και επεξεργασίας των προβλημάτων που προαναφέραμε. Σε κάθε περίπτωση η Ένωση υποστηρίζει την ανάγκη του συνεχούς διαλόγου με τις ενώσεις των πελατών/καταναλωτών, γιατί η διάδοση του Ηλεκτρονικού Εμπορίου έλαβε χώρα τα τελευταία μόλις χρόνια, και το Ηλεκτρονικό Εμπόριο μεταλλάσσεται και εξαπλώνεται ταχύτατα. Είναι λοιπόν σίγουρο ότι υπάρχουν σημαντικά θέματα για τις τράπεζες και για τους πελάτες τους τα οποία δεν έχουν ακόμη αναγνωριστεί.

2. Τυποποίηση:

Αυτό αφορά ειδικότερα θέματα, όπως την τυποποίηση στη σχεδίαση των εφαρμογών της Ηλεκτρονικής Τραπεζικής και ειδικά στο σκέλος της επαφής με τον πελάτη, την τυποποίηση σε θέματα ασφάλειας, κλπ. Τον περασμένο Σεπτέμβριο η ΕΕΤ προχώρησε στη σύσταση δύο μονίμων επιτροπών, της Διατραπεζικής Επιτροπής Συστημάτων Πληρωμών και Ηλεκτρονικού Εμπορίου και της Διατραπεζικής Επιτροπής Τυποποίησης και Τεχνολογίας. Οι μόνιμες αυτές επιτροπές αποτελούνται από Διευθυντές των αντίστοιχων κλάδων των τραπεζών με-

λών της Ένωσης και έχουν σαν αντικείμενο την υποστήριξη των καταστατικών οργάνων της Ένωσης στη λήψη των αποφάσεων που πρέπει να παρθούν και συνδέονται με όλα τα θέματα που προαναφέραμε.

3. Εκπαίδευση των Τραπεζοϋπαλλήλων:

Έχει προχωρήσει στη διεξαγωγή debate μεταξύ των μελών της και έχει συμβάλει στη δημοσίευση άρθρων και εργασιών.

Τέλος συμβάλλει στην εκτεταμένη επανεκπαίδευση των Τραπεζοϋπαλλήλων και την προσαρμογή τους στις ανάγκες των καιρών με μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με την ανάπτυξη και εφαρμογή της τεχνικής Distance Learning και την ίδρυση του Ελληνικού Τραπεζικού Ινστιτούτου.

4. Πληροφόρηση των πελατών/καταναλωτών:

Η Επικοινωνιακή Επιτροπή της Ένωσης προετοιμάζει μια σειρά εντύπων και άλλων ενεργειών που θα συμβάλουν στην ενημέρωση των πελατών για τα νέα προϊόντα.

Επιπλέον η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών προχωρά και με τις ακόλουθες μορφές δράσης:

Συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τραπεζικών Προτύπων, διασφαλίζοντας όχι μόνο τη μεταφορά τεχνογνωσίας αλλά παράλληλα και την προβολή των θέσεων και απόψεων του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος εκτός Ελλάδος.

Συμμετέχει σε ικανό αριθμό επιτροπών της πολιτείας, που έχουν σαν αντικείμενο την κατάρτιση των νόμων και προεδρικών διαταγμάτων που εκδίδονται ή θα εκδοθούν σε υλοποίηση Κοινοτικών Οδηγιών που αποσκοπούν στην εξάπλωση του Ηλεκτρονικού Εμπορίου, του Ηλεκτρονικού χρήματος και της προστασίας του ατόμου.

Συμμετέχει στην Εθνική Επιτροπή Ηλεκτρονικού Εμπορίου που θα συμβάλει στην υποβολή προς την πολιτεία γνωμοδοτήσεων, προτάσεων και μελετών σε θέματα Ηλεκτρονικού Εμπορίου.

Στηρίζει τους εκπροσώπους των τραπεζών στις συζητήσεις που γίνονται με την ΟΤΟΕ και το Υπουργείο Εργασίας και συμβάλλουν στην κατανόηση και επίλυση των προβλημάτων που δημιουργεί το διευρυμένο ωράριο εργασίας που επιβάλλεται στις τράπεζες από τις νέες εργασίες και την ανάγκη εξυπηρέτησης της πελατείας σε εικοσιτετράωρη βάση.

Προχώρησε στη σύσταση του θεσμού του Τραπεζικού Μεσολαβητή κλπ.

Όλα τα προηγούμενα μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η προστασία του καταναλωτή μπορεί και πρέπει να αποτελέσει για τις τράπεζες όχι απλά μια υποχρέωση, αλλά ένα ακόμη “εργαλείο μάρκετινγκ”, για την περιφρούρηση και διεύρυνση της πελατείας τους.

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΡΟΛΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

ΙΩΑΝΝΗ Π. ΠΑΡΛΙΤΣΗ

Διευθύντῃ, Διεύθυνση Σχεδιασμού
& Αναπτύξεως Τεχνολογίας,
Alpha Bank

.....

Δρ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Σ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ

Διεύθυνση Σχεδιασμού
& Αναπτύξεως Τεχνολογίας,
Alpha Bank

.....

Ε **ΙΣΑΓΩΓΗ:** Η πληθώρα του είδους των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στον αναδυόμενο τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου καθώς και η ανάγκη να τοποθετηθούν στρατηγικά στην αγορά αυτή οι επιχειρήσεις συμπεριλαμβανομένων και των τραπεζών, οδηγεί στην ανάγκη της χαρτογράφησης της νέας αυτής αγοράς. Μία κατηγοριοποίηση των ρόλων που οι διάφορες επιχειρήσεις παίζουν στο ηλεκτρονικό εμπόριο είναι σημαντική διότι βοηθά στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις στρατηγικές που πρέπει να ακολουθούν για την τοποθέτηση μιας επιχειρήσεως/τραπεζής στην αγορά αυτή. Η παρούσα μελέτη δεν αποτελεί έρευνα αγοράς και, συνεπώς, δεν απαριθμεί επωνυμίες επιχειρήσεων που κινούνται στο χώρο του ηλεκτρονικού εμπορίου. Αντίθετα, η μελέτη επικεντρώνει αφ' ενός μεν στη χαρτογράφηση των ρόλων που μέχρι στιγμής παίζουν διάφορες επιχειρήσεις στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου, αφ' ετέρου δε αναδεικνύει σε ποιους ρόλους έχουν ήδη δραστηριοποιηθεί οι τράπεζες.

Η χαρτογράφηση των ρόλων στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου αποδίδεται διαγραμματικά από το σχήμα στην επόμενη σελίδα, κάθε περιοχή του οποίου αναλύεται στη συνέχεια.

ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ

ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

1. ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΥΠΟΔΟΜΗΣ

Η τεχνολογική υποδομή αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του οικοδομήματος του ηλεκτρονικού εμπορίου. Τηλεπικοινωνιακοί οργανισμοί, προμηθευτές υπηρεσιών διαδικτύου, υπηρεσίες “φιλοξενίας” ιστοσελίδων (Web hosting services), εταιρείες ανάπτυξης συστημάτων και λογισμικού καθώς και εταιρείες ολοκλήρωσης συστημάτων ηλεκτρονικού εμπο-

ρίου με τα ενδοεπιχειρησιακά συστήματα γνωρίζουν μεγάλη αύξηση των εργασιών τους λόγω της εκθετικά αυξανόμενης ζήτησης για τεχνογνωσία και υποδομή στο διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό εμπόριο γενικότερα.

Παροχείς περιβάλλοντος-πλαισίου (3) <i>Context Providers</i> <i>Ηλεκτρονικές αγορές (electronic marketplaces)</i> Συνήθεις τύποι: ιδιοκτήτες ηλεκτρονικών εμπορικών κέντρων (e-mall), κέντρων διαχείρισης λογαριασμών (billing mall), οίκων ηλεκτρονικών δημοπρασιών (e-auction), πυλών εισόδου (portal) κ.ά.	Ενδιάμεσοι Ολοκληρωτές/ Διευκολυντές (4) <i>Enablers (value adds)</i> ☐ Συστήματα ηλεκτρονικών πληρωμών ☐ Συστήματα συμψηφισμού ☐ Τρίτες έμπιστες οντότητες
Προμηθευτές περιεχομένου (2) <i>Content Providers</i> 1. Παραγωγοί, έμποροι 2. Ηλεκτρονικοί μεσίτες (E-brokerage) & πληροφοριομεσίτες (Info brokerage) 3. Παροχείς ηλεκτρονικών υπηρεσιών • Εικονικοί οργανισμοί (virtual organizations) • Ηλεκτρονική παρουσίαση και πληρωμή λογαριασμών (EBPP) 4. Προμηθευτές επιπρόσθετου υλικού ('add-on' material providers) • διαφημιστές • νέοι ενδιάμεσοι	
Προμηθευτές τεχνολογικής υποδομής (1) <i>Τηλεπικοινωνιακοί οργανισμοί, Παροχείς Υπηρεσιών Internet (ISP), Εταιρείες υπηρεσιών Web hosting, Εταιρείες ανάπτυξης λογισμικού στο διαδίκτυο, Προμηθευτές-σύμβουλοι ολοκλήρωσης πληροφοριακών συστημάτων, Παροχή υπηρεσιών σε πελάτες τρίτων (Application Service Providers)</i>	

Σχήμα-1: Χαρτογράφηση επιχειρηματικών ρόλων στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου

Στην Ελληνική αγορά παρατηρούμε επιχειρηματικές πρωτοβουλίες από τραπεζικούς οργανισμούς οι οποίοι συμμαχούν με προμηθευτές τεχνολογικής υποδομής με πρωταρχικό σκοπό τόσο την καλύτερη και αμεσότερη αξιοποίηση των νέων δυνατοτήτων των τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, όσο και τη συμμετοχή στο όφελος από την επιχειρηματική ανάπτυξη των προμηθευτών τεχνολογικής υποδομής.

Στον Ομιλο της Alpha Bank ανήκουν οι εταιρείες Δέλτα Πληροφορική, Singular και Space Hellas, οι οποίες μαζί με τις θυγατρικές τους παρέχουν τόσο τεχνολογικές υποδομές πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών όσο και συμβουλευτικές υπηρεσίες για την υιοθέτηση ολοκληρωμένων τεχνολογικών λύσεων.

“Η συνεργασία της *Εθνικής Τράπεζας* με τον ΟΤΕ, θα δώσει τη δυνατότητα σε περαιτέρω ανάπτυξη της

OTEnet στην πώληση προϊόντων και υπηρεσιών από τα δύο δίκτυα, στην ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην παροχή υπηρεσιών του Internet και στην ως εκ τούτου διεύρυνση των σχετικών συναλλαγών”⁽¹⁾.

“Η *Eurobank* εισέρχεται με ποσοστό 34,5% στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας Com Quest, η οποία είναι ο αποκλειστικός μέτοχος της εταιρείας *Hellas On Line*. Η τελευταία είναι μεγάλος προμηθευτής υπηρεσιών διαδικτύου στην Ελλάδα”⁽²⁾.

“Η Εμπορική Τράπεζα συμφώνησε για τη συμμετοχή της στο μετοχικό κεφάλαιο της IPNG Group, η οποία έχει σήμερα τη μοναδική υπηρεσία δωρεάν πρόσβασης στο Internet, την X-treme Network”⁽³⁾.

⁽¹⁾ “ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ: Μπαίνει με 10% στο κεφάλαιο της OTEnet”, Εφημερίδα Μέτοχος, 19.11.1999, σελ. 47.

⁽²⁾ Εφημερίδα NAYTEMΠΟΡΙΚΗ.

⁽³⁾ Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 5.3.2000. “Τραπεζικά γκισέ στο Internet”.

2. ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ (CONTENT)

Η ποικιλομορφία του περιεχομένου που διοχετεύεται στο δικτυακό μέσο είναι ένας κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας για την προσέλκυση του ραγδαία αυξανόμενου αριθμού επισκεπτών στις ιστοσελίδες αλλά και εμπορικών πράξεων. Η ανάγκη για ένα φθηνό, εύκολο και παγκόσμιο μέσο προβολής, προώθησης και διανομής των προϊόντων τους ωθεί πολλές επιχειρήσεις και οργανισμούς να παίζουν το ρόλο του προμηθευτή περιεχομένου. Επί του περιεχομένου αυτού οικοδομούν οι ενδιάμεσοι (intermediators) που επιδιώκουν να προσφέρουν περισσότερη προστιθέμενη αξία στους χρήστες. Οι ρόλοι που παίζουν οι προμηθευτές περιεχομένου μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες.

➤ *Πρωτογενείς ή δευτερογενείς παραγωγοί ή μεταπωλητές υλικών και άυλων αγαθών*

Πρόκειται για τις επιχειρήσεις/οργανισμούς που διαθέτουν ένα αγαθό, υπηρεσία ή πληροφορία που θέλουν να διαφημίσουν, προωθήσουν, διαδώσουν, πωλήσουν και διανείμουν μέσω διαδικτύου. Οι τράπεζες δημιουργούν δικές τους ιστοσελίδες όπου συνήθως εμφανίζουν το εταιρικό προφίλ, κατάλογο με διαθέσιμα προϊόντα και υπηρεσίες, γενικές πληροφορίες (πχ το δίκτυο των καταστημάτων), τρόπο επικοινωνίας (πχ τηλέφωνα, φυσική και ηλεκτρονική διεύθυνση), αλλά κυρίως προσφέρουν τραπεζική εξυπηρέτηση (internet banking). Ως προμηθευτές περιεχομένου λοιπόν, οι τράπεζες δίνουν τη δυνατότητα στον πελάτη να διαχειρίζεται άμεσα το χαρτοφυλάκιό του, εκτελώντας ο ίδιος συναλλαγές ή δίνοντας εντολές. Ο ανταγωνισμός στο σημείο αυτό δεν έγκειται μόνο στο εύρος των προσφερομένων ηλεκτρονικών τραπεζικών υπηρεσιών (πχ μεταφορά ποσών, πληρωμές και επισκόπηση αντιγράφου κινήσεων λογαριασμών) αλλά και στην ταχύτητα με την οποία αυξάνεται το πλήθος των προσφερόμενων υπηρεσιών μέσω του διαδικτύου και στην προστιθέμενη αξία που το μέσο αυτό δίνει σε σχέση με τα προϊόντα και υπηρεσίες που δεν διατίθενται ηλεκτρονικά.

➤ *Ηλεκτρονική μεσιτεία (E-brokerage)*

“Στην Αμερική έχουν δημιουργηθεί ανεξάρτητες εταιρείες (κάτι σαν μεσίτες ασφαλειών) που συγκεντρώνουν όλα τα προϊόντα και όλα τα τιμολόγια, όλων των ασφαλιστικών εταιρειών των ΗΠΑ – περί τις 17.000 εταιρείες – παρέχοντας πλήρη και συγκρίσιμα στοιχεία ολόκληρης της αγοράς. Σε πολλές περιπτώσεις ο ‘ηλεκτρονικός μεσίτης’ μπορεί να προχωρήσει και σε πωλήσεις αν υπάρχει σχετική σύμβαση με τις ασφαλιστικές εταιρείες. Ο δε πελάτης αγοράζει το προϊόν και το πληρώνει μέσα από το διαδίκτυο”⁽⁴⁾.

Πρόκειται για επιχειρηματική δραστηριότητα που βασίζεται στη συγκέντρωση της πρωτογενούς πληροφορίας ή πρωτογενών αγαθών και διευκολύνει την ηλεκτρονική πρόσβαση προς αυτές, με την προστιθέμενη αξία της εύκολης αναζήτησης, σύγκρισης και επιλογής των προς πώληση αγαθών. Για παράδειγμα, μία ιστοσελίδα που είναι ‘συγκεντρωτής’ (aggregator) πληροφοριών για δάνεια, τα κατατάσσει με βάση τα τιμολογιακά και άλλα χαρακτηριστικά τους, μερικές δε φορές προτείνει και στον τελικό καταναλωτή το καταλληλότερο σύμφωνο με τις ανάγκες του. Έτσι, μπορεί κανείς να αποφασίσει και να αγοράσει δάνειο όχι από μία τράπεζα – πρωτογενής παραγωγός – αλλά από έναν ηλεκτρονικό μεσίτη, (πχ www.e-loan.com). Επίσης, αντί να αποτανθεί σε μία εταιρεία λήψεως και διαβίβασης εντολών για να εκτελέσει αγοραπωλησίες στο χρηματιστήριο, μπορεί πχ να χρησιμοποιήσει το www.e-trade.com ή, για την Ελλάδα το StockTr@de.

Μία υποκατηγορία ηλεκτρονικής μεσιτείας είναι η πληροφοριακή μεσιτεία (information brokerage). Θέσεις στο διαδίκτυο (web sites) που επιτρέπουν αναζήτηση και παρουσίαση πληροφοριών από ένα σύνολο βάσεων δεδομένων σχετικά με ένα θεματικό επίκεντρο που μπορεί να ενδιαφέρει διάφορες ομάδες χρηστών του διαδικτύου συνιστούν την πληροφοριακή μεσιτεία. Ένα παράδειγμα είναι η θέση www.cordis.lu της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία

⁽⁴⁾ “Το διαδίκτυο φοβίζει τις τράπεζες”. Εφημερίδα Καθημερινή, 31.10.1999.

παρέχει κάθε είδους πληροφορία σχετική με τα χρηματοδοτούμενα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης. Ένα τέτοιο ρόλο παίζει και η ιστοθέση της Ενώσεως Ελληνικών Τραπεζών (www.hba.gr) στην οποία συγκεντρώνονται πληροφορίες για τις τράπεζες μέλη της και για τον τραπεζικό τομέα γενικά.

➤ **Παροχές υπηρεσιών στον ηλεκτρονικό/οικονομικό κόσμο (E-services)**

Η επιχειρηματική δραστηριότητα των παροχών ηλεκτρονικών/οικονομικών υπηρεσιών δεν προσφέρονται στο φυσικό κόσμο, αλλά στον κυβερνοχώρο. Η άυλη φύση αλλά και η αποϋλοποίηση ορισμένων κατηγοριών αγαθών επιτρέπει την ανάπτυξη του ρόλου του παροχέα ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Αύλα αγαθά είναι φυσικά όλα σχεδόν τα χρηματοοικονομικά προϊόντα, ενώ η αποϋλοποίηση, για παράδειγμα, των εισιτηρίων οδηγεί μέχρι και σε αναδιαμόρφωση ορισμένων αγορών, όπως πχ στις αερομεταφορές όπου έχει εμφανιστεί η “άνευ εισιτηρίου μεταφορά” (ticketless travel). Ορισμένες από τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες δεν έχουν καμία σχέση με το φυσικό κόσμο, αλλά απευθύνονται μόνο σε ανάγκες του κυβερνοχώρου. Έτσι, στις ιστοσελίδες www.searchpositioning.com μπορεί να βρει κανείς υπηρεσίες σχετικά με τη δική του ιστοθέση καθώς και τους συνδέσμους (hyperlinks) ανάμεσα στις ιστοσελίδες του και σε μηχανές αναζήτησης (search engines πχ www.altavista.com) ή/και διευθυνσιολόγιου (directory services, πχ www.yahoo.com).

• **Ηλεκτρονική παρουσίαση και πληρωμή λογαριασμών** (electronic bill payment and bill presentment): η υπηρεσία αυτή προσφέρει τη δυνατότητα σε καταναλωτές και επιχειρήσεις να λαμβάνουν, επισκοπούν και πληρώνουν λογαριασμούς ηλεκτρονικά με σαφή πλεονεκτήματα ταχύτητας, διευκόλυνσης και κόστους έναντι των παραδοσιακών τρόπων παρουσίασης και πληρωμής. Στην Αμερική, οργανισμοί, πχ CheckFree, έλαβαν θέση ενδιαμέσου οργανώνοντας την αγορά ανάμεσα σε πολλαπλούς εκδότες λογαριασμών και σε πολλαπλούς πληρωτές.

Οι τράπεζες αρχικά είδαν τις υπηρεσίες της ηλε-

κτρονικής παρουσίας και πληρωμής λογαριασμών ως απειλή επειδή κάποιοι τρίτοι αναλάμβαναν τη διαχείριση αυτών των σχέσεων με την πελατεία και επειδή μειώνονταν αισθητά τα έσοδά τους από τέτοιου είδους διαμεσολαβητικές υπηρεσίες. Αλλά για να προστατεύσουν τα έσοδά τους από τέτοιες υπηρεσίες, η McKinsey & Co προτείνει⁽⁵⁾ στις τράπεζες να δραστηριοποιηθούν άμεσα οι ίδιες στην ηλεκτρονική παρουσίαση και πληρωμή λογαριασμών.

• **Εικονικοί οργανισμοί:** στην ακραία έκφρασή τους, οι παροχές ηλεκτρονικών υπηρεσιών είναι εικονικοί οργανισμοί (virtual organizations) – δηλ. ελαχιστοποιημένη δραστηριότητα στο φυσικό κόσμο – όπως οι εικονικές τράπεζες (e-banks). Παραδείγματα είναι η First Direct (www.firstdirect.co.uk) και η Egg Bank (www.egg.co.uk) στη Βρετανία, η Advance Bank (www.advance-bank.de) στη Γερμανία κτλ. Πρόκειται να επισημάνουμε ότι δεν αναφερόμαστε σε τράπεζες που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως ένα εναλλακτικό δίκτυο προώθησης και διανομής προϊόντων και επικοινωνίας με τον πελάτη, αλλά σε τράπεζες που το μοναδικό τους δίκτυο επικοινωνίας, προώθησης και διανομής προϊόντων και υπηρεσιών είναι το διαδίκτυο.

Οι εικονικές τράπεζες δίνουν χαμηλότερα επιτόκια λόγω της έλλειψης εργασιακού και κτιριακού κόστους. Η άνεση που προσφέρει η απομακρυσμένου τύπου τραπεζική αυτοεξυπηρέτηση (remote, self-service banking) δίνει ένα πλεονέκτημα, πέραν του οικονομικού, στις εικονικές τράπεζες, το οποίο οι πελάτες αντιλαμβάνονται ως υψηλή ποιότητα στην παροχή των ηλεκτρονικών υπηρεσιών.

➤ **Παροχές υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας ('add-on' materials):**

Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν οι διαφημιστικές, οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τη συλλογή δεδομένων των χρηστών και την ανάλυσή τους για λόγους marketing, οι αθλοθέτες βραβείων, κληρώσεων κ.ά.

⁽⁵⁾ J.OUREN, M.SINGER, J.STEPHENSON, A.L.WEINBERG. “Electronic bill payment and presentment: The options for banks are becoming clear”. The McKinsey Quarterly, 1998 No. 4, pp. 98-106.

και οι πάσης φύσεως παροχές περιεχομένου που δεν μπορεί να υπάρξει αφ' εαυτού στον κυβερνοχώρο, αλλά προσθέτει αξία σε ιστοσελίδες σε συνδυασμό με το πρωτογενές περιεχόμενο αυτών των σελίδων.

Συχνά οι τράπεζες αξιοποιούν ιστοσελίδες τρίτων για να προωθήσουν δικά τους προϊόντα μέσω διαφημιστικών χώρων (banners) που τους παραχωρούνται επ' ενοικίω στις ιστοσελίδες άλλων παροχών περιεχομένου. Για παράδειγμα, το δάνειο αυτοκινήτου καλύπτει την ανάγκη αγοράς αυτοκινήτου και, συνεπώς, στις ιστοσελίδες του παροχέα της πρωτογενούς πληροφορίας ή αγαθού (πχ αυτοκινητοβιομηχανίας ή εμπόρου) τοποθετεί τις δικές της πληροφορίες σχετικές με το αντίστοιχο χρηματοοικονομικό προϊόν, πχ το δάνειο αυτοκινήτου. Έτσι, η ιστοσελίδα έχει συνολικά πολύ περισσότερη προστιθέμενη αξία για τον τελικό χρήστη απ' ό,τι οι ξεχωριστές ιστοσελίδες του εμπόρου αυτοκινήτων και της τράπεζας.

3. ΠΑΡΟΧΕΙΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ-ΠΛΑΙΣΙΟΥ (CONTEXT PROVIDERS)

Αυτός ο τύπος επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου αφορά νέους ενδιάμεσους. Οι παροχές αυτοί δημιουργούν ένα περιβάλλον-πλαίσιο εντός του οποίου αυξάνεται η προστιθέμενη αξία του περιεχομένου που διοχετεύεται από αυτό το περιβάλλον-πλαίσιο. Συνήθως, οι παροχές περιβάλλοντος-πλαισίου είναι ιδιοκτήτες ηλεκτρονικών αγορών (e-marketplaces owners). Το περιβάλλον-πλαίσιο μπορεί να αφορά κάθετες ή οριζόντιες αγορές ή επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Παραδείγματα παροχών περιβάλλοντος-πλαισίου είναι: ιδιοκτήτες ηλεκτρονικών καταστημάτων (e-mall), ηλεκτρονικών οίκων δημοπρασιών (e-auction houses), ιδιοκτήτες πυλών εισόδου στο διαδίκτυο (portal owners), ιδιοκτήτες υπηρεσιών καταλόγων (directory services), ιδιοκτήτες αγορών προμηθείας συγκεκριμένων υλικών (e-procurement).

Οι ηλεκτρονικές αγορές (e-marketplaces) θεωρούνται ως τριών ειδών⁽⁶⁾. Όσες είναι καθοδηγού-

μενες από τον αγοραστή (buyer-driven), όσες είναι καθοδηγούμενες από τον πωλητή (seller-driven) και οι ουδέτερες (neutral).

➤ **Καθοδηγούμενες από τον πωλητή:**

Πρόκειται για τη συνήθη περίπτωση, που η ηλεκτρονική αγορά δημιουργείται από τον πωλητή. Οι πιο πετυχημένοι στην κατηγορία αυτή είναι όσοι μετατρέπουν τον αγοραστή σε συνεργάτη. Για παράδειγμα, η εταιρεία Cisco Systems επιτρέπει στους αγοραστές της να ρυθμίσουν (configure) τα μηχανήματα που παραγγέλνουν, να ελέγχουν ανά πάσα στιγμή την πορεία των εργασιών και την κατάσταση της παραγγελίας τους, να έχουν συμβουλευτικές και καθοδηγητικές ανταλλαγές απόψεων με τους μηχανικούς που εργάζονται γι' αυτούς κτλ. Αυτή η ηλεκτρονική αγορά καταγράφει τζίρο \$3 δισ. ετησίως, περί το 40% του συνόλου της εταιρείας. Η ίδια εταιρεία έχει \$270 εκατ. ετησίως λιγότερο κόστος λόγω της ηλεκτρονικής αποστολής μεγάλης ποσότητας εγγράφων ηλεκτρονικώς και αποφυγής άσκοπων τηλεφωνικών κλήσεων.

➤ **Καθοδηγούμενες από τον αγοραστή:**

Στη λιγότερο συνήθη κατηγορία αυτή, ο αγοραστής διαμορφώνει την αγορά και προσθέτει αξία με τη συμμετοχή του. Οι Ιαπωνικές αερογραμμές (Japan Airlines) που αγοράζουν τεράστιες ποσότητες αναλώσιμων υλικών για τις πτήσεις τους καθημερινά, δημοσιεύουν αγγελίες στην ηλεκτρονική αγορά που δημιούργησαν για το σκοπό αυτό και βρίσκουν κάθε φορά τον καταλληλότερο προμηθευτή με ελάχιστο κόστος σε ιδιαίτερα μικρό χρονικό διάστημα. Οι αγγελίες αυτές έχουν συχνά στενά χρονικά περιθώρια, οπότε επιστρατεύονται υπηρεσίες αυτόματης ειδοποίησης (alert services) για να μη χαθούν οι προθεσμίες. Πολλές φορές οι διαδικασίες αυτές γίνονται για λογαριασμό του πωλητή από οίκους ηλεκτρονικών δημοπρασιών.

⁽⁶⁾ K. BERRYMAN, L. HARRINGTON, D. LAYTON-RODIN, V. REROLLE (1998) "Current Research: Electronic commerce: Three emerging strategies". The McKinsey Quarterly, 1998 Number 1, pp. 152-159.

➤ **Ουδέτερες:**

Στην περίπτωση αυτή, ο ιδιοκτήτης μιας ηλεκτρονικής αγοράς, πχ ηλεκτρονικού πολυκαταστήματος, δεν είναι ούτε αγοραστής, ούτε πωλητής. Για παράδειγμα, ένα χρηματιστήριο είναι μία ουδέτερη αγορά (που δεν ανήκει ούτε σε αγοραστές ούτε σε πωλητές). Θα μπορούσε το χρηματιστήριο να είναι απλώς μία ηλεκτρονική αγορά μόνο – ένα σύνολο σελίδων στο διαδίκτυο, χωρίς να απαιτείται φυσική παρουσία – όπου αγοραστές και πωλητές δίνουν τις εντολές τους, το πληροφοριακό σύστημα τις συνταιριάζει με βάση κοινά αποδεκτούς κανόνες και τις εκτελεί⁽⁷⁾. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η τράπεζα Barclays. Διοικεί ένα ηλεκτρονικό πολυκατάστημα (www.barclaysquare.com) χρησιμοποιώντας το όνομά της (brand name) ως εγγύηση για την απαιτούμενη εμπορική πίστη (on-line shopping trust), η οποία θα ωθήσει έναν καταναλωτή να αγοράσει από το κατάστημα αυτό. Ένας ρόλος στον οποίο δεν έχουμε δει ακόμη κάποια τράπεζα, είναι του ιδιοκτήτη ενός ηλεκτρονικού οίκου δημοπρασιών. Εκεί, μία τράπεζα, εκτός από τη χρήση του ονόματός της για την εξασφάλιση της ορθότητας της διαδικασίας, μπορεί να εγγυηθεί ότι για το ποσό που προτείνει ένας πλειοδότης υπάρχουν ίσης αξίας καλύμματα/εξασφαλίσεις (collaterals). Εάν μία τράπεζα παίζει μόνο αυτό τον τελευταίο ρόλο, τότε δεν ανήκει στην κατηγορία των παροχών περιβάλλοντος-πλαισίου, αλλά στην επόμενη κατηγορία, που είναι όσοι διευκολύνουν την ολοκλήρωση και την αύξηση της προστιθέμενης αξίας των δραστηριοτήτων στο ηλεκτρονικό εμπόριο.

4. ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΕΣ/ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΤΕΣ
(ENABLERS)

Στο ρόλο αυτό δραστηριοποιούνται κάποιοι ενδιάμεσοι που λόγω του ρόλου τους στο φυσικό κόσμο (πχ τράπεζες που εκκαθαρίζουν πληρωμές) μπορούν να προσφέρουν τις αντίστοιχες ηλεκτρονικές υπηρεσίες ή η δραστηριότητά τους προέρχεται καθαρά από τις ανάγκες που αναδύονται από την επέκταση εμπορικών πράξεων στον ηλεκτρονικό κόσμο.

➤ **Εκκαθάριση μηνυμάτων και πληρωμών**

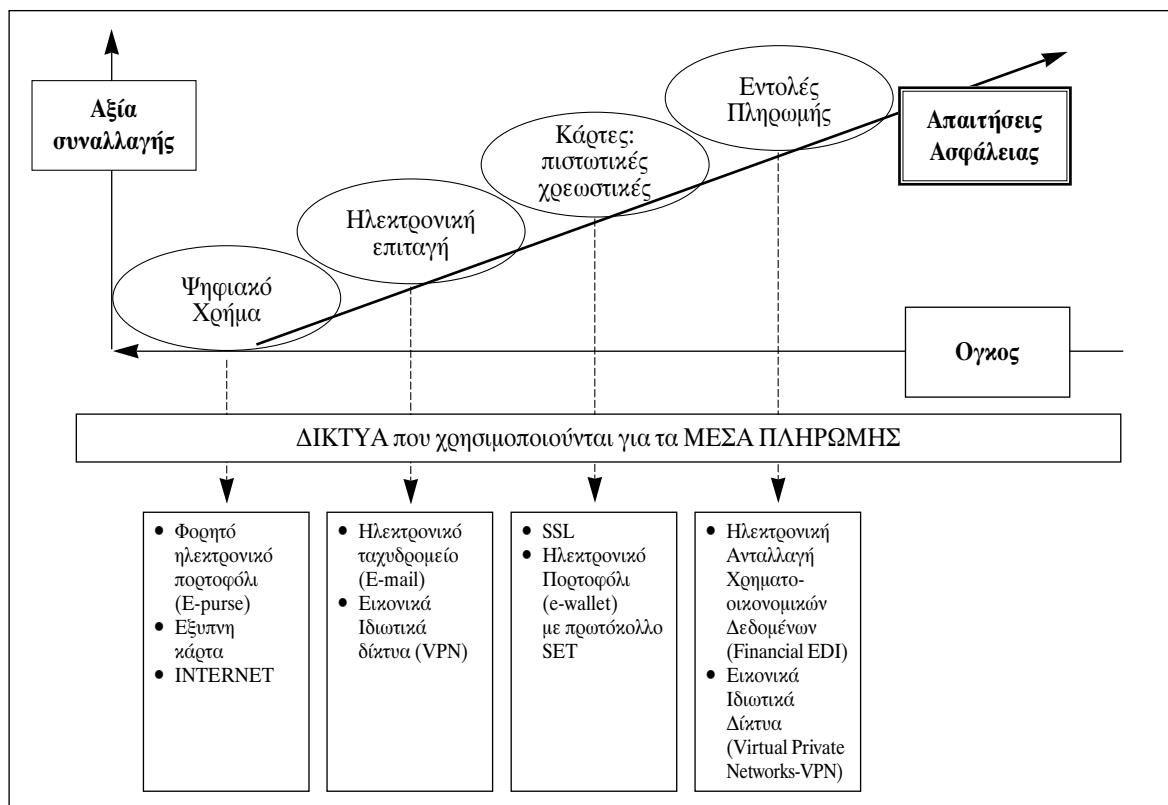
Η δραστηριότητα της εκκαθάρισης μπορεί να αφορά είτε μηνύματα (message clearing) είτε πληρωμές (payments clearing). Το πρώτο έχει να κάνει με διόδευση μηνυμάτων από και προς το σωστό παραλήπτη, καθώς δεν είναι όλες οι σχέσεις στο ηλεκτρονικό εμπόριο διμερείς. Μπορεί κάποιος συντελεστής του ηλεκτρονικού εμπορίου να μετέχει σε πολυμερείς σχέσεις, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έχει συνάψει διμερείς σχέσεις με καθέναν από τους συναλλασσόμενους μαζί του. Σε ό,τι αφορά το δεύτερο, η εκκαθάριση πληρωμών είναι κάτι που οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί κάνουν από πολύ παλιά, απλώς αλλάζει ο τρόπος εκτέλεσης και τα σημεία διεπαφής (interfaces) των οργανισμών αυτών – δίκτυα EDI, Internet, τηλεφωνίας κινητής ή άλλης κτλ., εικονικά ιδιωτικά δίκτυα (VPN) κ.ά. – μέσα από τα οποία δέχονται τα μηνύματα πληρωμών που πρέπει να εκκαθαριστούν.

Συναφείς με την εκκαθάριση της πληρωμής είναι και οι υπηρεσίες της πληρωμής, δηλαδή το χρηματοοικονομικό μέρος μιας εμπορικής πράξης που ολοκληρώνει τη συναλλαγή του ηλεκτρονικού εμπορίου. Όταν υποστηρίζονται πληρωμές στο ηλεκτρονικό εμπόριο σημαίνει ότι ο χρηματοοικονομικός οργανισμός που δίνει αυτή την υπηρεσία παρέχει ουσιαστικά τα μέσα πληρωμής που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας αγοραστής στον ηλεκτρονικό κόσμο και που γίνονται αποδεκτά από τους πωλητές. Τέτοια μέσα πληρωμής είναι: το ψηφιακό χρήμα, η ηλεκτρονική επιταγή, η χρεωστική ή πιστωτική κάρτα, η ηλεκτρονική ανταλλαγή χρηματοοικονομικών δεδομένων (Financial EDI) για εντολές πληρωμής κ.ά. Το σχήμα 2 δείχνει τα ανωτέρω μέσα πληρωμής – η απαρίθμηση δεν είναι εξαντλητική – σε σχέση με τις προδιαγραφές ασφαλείας που απαιτούνται και τα δίκτυα που τα υποστηρίζουν.

➤ **Υπηρεσίες πιστοποίησης/εγγυήσεως (trust services)**

Η πιστοποίηση των συναλλασσόμενων μερών είναι

⁽⁷⁾ EATON L. (1996) "Slow transition in investing as market meets Internet". The New York Times: Cybertimes, November 11, 1996.

Σχήμα-2: Μέσα πληρωμής στον ηλεκτρονικό κόσμο και τα χρησιμοποιούμενα δίκτυα διανομής: από μέσα για μεγάλων όγκου-χαμηλής αξίας συναλλαγές προς μέσα για χαμηλού όγκου-υψηλής αξίας συναλλαγές με αυξανόμενες απαιτήσεις ασφαλείας

μία απαραίτητη υπηρεσία στον ηλεκτρονικό κόσμο και, φυσικά, ανατίθεται σε τριτεγγυητές, δηλαδή σε μία “έμπιστη τρίτη οντότητα” (third trusted party) η οποία είναι αποδεκτή και από τους αγοραστές και από τους πωλητές, και γενικά όλους τους δρώντες στο ηλεκτρονικό εμπόριο και, ειδικότερα, στις ηλεκτρονικές αγορές. Οι τρίτες έμπιστες οντότητες πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα ανταλλασσόμενα μηνύματα για τη διεκπεραίωση των εμπορικών πράξεων στο διαδίκτυο είναι αληθή, ορθά, ακέραια, αυθεντικά, ανέκκλητα, απόρρητα, προέρχονται από τον πραγματικό αποστολέα και είναι μοναδικά.

Οι τρίτες έμπιστες οντότητες είναι συνήθως φορείς πιστοποίησης που διανέμουν και διαχειρίζονται ψηφιακά πιστοποιητικά για τα συναλλασσόμενα μέρη. Αν τα πιστοποιητικά αφορούν πληρωμές σε ασφαλές περιβάλλον πρωτοκόλλου SET, τότε

αναφερόμαστε σε SET ψηφιακά πιστοποιητικά με ειδικές προδιαγραφές για πληρωμές. Γενικότερα, τα ψηφιακά πιστοποιητικά ακολουθούν τις προδιαγραφές X.500 της CCITT και περιέχουν πληροφορίες ταυτοποίησης του κατόχου, ημερομηνίες ισχύος και λήξεως, ψηφιακές υπογραφές κ.ά.

Οι τραπεζικοί οργανισμοί μπορούν να παίξουν το ρόλο μιας έμπιστης τρίτης οντότητας για τους πελάτες τους, όταν αυτοί εκτελούν ηλεκτρονικές εμπορικές πράξεις. Οπως ανακοινώθηκε φέτος, η Alpha Bank, η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, ο ΟΤΕ και το ΕΒΕΑ συμφώνησαν να ιδρύσουν κοινή θυγατρική εταιρεία που θα παίζει το ρόλο τρίτης έμπιστης οντότητας. Παρέχοντας την ηλεκτρονική υποδομή για την ταυτοποίηση των συναλλασσομένων μερών και την πιστοποίηση μιας συναλλαγής, οι τράπεζες μπορούν εύκολα να κερδίζουν έναν κυρίαρχο ρόλο στο περιβάλλον των ηλεκτρονικών αγορών, ιδιαί-

τερα μάλιστα όταν είναι και οι ίδιες ιδιοκτήτες ενός περιβάλλοντος-πλαισίου για την εκτέλεση εμπορικών πράξεων. Ίσως αυτός ήταν ο λόγος που ώθησε την τράπεζα Barclays, ιδιοκτήτρια ηλεκτρονικού πολυκαταστήματος, όπως προαναφέρθηκε, να δημιουργήσει το προϊόν Barclays Endorse. Το προϊόν αυτό (www.endorse.co.uk) είναι μία ηλεκτρονική υποδομή για την παροχή υπηρεσιών πιστοποίησης των δρώντων στον εικονικό κόσμο, βασισμένη σε έξυπνες κάρτες με τις οποίες διευκολύνεται η πιστοποίηση.

Η πιστοποίηση μπορεί να αποτελέσει τη βάση και για άλλες υπηρεσίες όπως η επιβολή συγγραφικών και δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright and Intellectual Property Enforcement). Μία τέτοια υπηρεσία αναπτύσσει τώρα η τράπεζα NatWest σε συνεργασία με τη συμβουλευτική Sema Group. Για να αποτραπούν οι υποκλοπές πληροφοριών και αγαθών με αυθαίρετη απόκτηση (download) πάσης φύσεως ψηφιακού περιεχομένου (digital content), η NatWest πρόκειται να προσφέρει στους εμπόρους-πωλητές ένα εικονικό “κουτί”, Digibox, εντός του οποίου θα τοποθετούν αυτοί το ψηφιακό περιεχόμενο που παράγουν, άυλο αγαθό (πχ μουσικό κομμάτι) ή πληροφορία. Ετσι, όταν θέλει κάποιος να αποκτήσει ένα ψηφιακό περιεχόμενο, ταυτοποιείται από την τράπεζα από την οποία έχει πιστοποιηθεί και μετά μπορεί να ανοίξει με χρέωση ή χωρίς χρέωση το ψηφιακό κουτί για να προσπελάσει το ψηφιακό περιεχόμενό του έχοντας αποδεχθεί όποιους νόμους και κανόνες διέπουν τα συγγραφικά ή άλλα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που συνοδεύουν το ψηφιακό περιεχόμενο. Σε περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων αυτών, ο πωλητής θα μπορεί μέσω της τραπεζής να ξέρει τουλάχιστον ποιοι προσπέλασαν το ψηφιακό υλικό του. Όσο για την τράπεζα, το ψηφιακό κουτί αποτελεί έναν πολύ καλό συνδυασμό ηλεκτρονικών υπηρεσιών πιστοποίησης, πληρωμής και προστιθέμενης εμπορικής αξίας – και ένα καλό συμπλήρωμα της κλασικής θυρίδας θησαυροφυλακίου!

Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Η ανάλυση της αγοράς με το πρότυπο του σχήματος 1 έδειξε ότι οι τράπεζες αρχίζουν σιγά-σιγά να βρίσκουν το ρόλο τους στη νέα παγκόσμια αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου, προσπαθώντας να αξιοποιήσουν τα πλεονεκτήματά τους και χωρίς να διακινδυνεύουν επενδύσεις αμφίβολης απόδοσης. Το κυριότερο, ίσως, ερώτημα για τη διοίκηση των πληροφοριακών συστημάτων ήταν και παραμένει το πόσο έγκαιρα και πόσο πολύ πρέπει να επενδύει κανείς σε νέες τεχνολογίες χωρίς τον κίνδυνο αφ’ ενός μεν να δώσει την αίσθηση στην πελατεία ότι πειραματίζεται μαζί της και αφ’ ετέρου να δαπανήσει πόρους χωρίς κανένα ουσιαστικό επιχειρηματικό αποτέλεσμα. Η “δικτυακή οικονομία” (net economy) της εποχής του ηλεκτρονικού εμπορίου φαίνεται πολλά υποσχόμενη και ως εκ τούτου επικρατεί η άποψη ότι όποιος αποκτά σταδιακά τεχνογνωσία και υποδομές θα βρεθεί σε ιδιαίτερα πλεονεκτική θέση όταν οι όγκοι του ηλεκτρονικού εμπορίου φθάσουν να προκαλούν έσοδα ικανά να αποσβαίνουν ταχέως τις επενδύσεις.

Η στάση των τραπεζών απέναντι στο ηλεκτρονικό εμπόριο φαίνεται να κατηγοριοποιείται σε τέσσερις ομάδες⁽⁸⁾:

- Οι τράπεζες που *δεν βλέπουν την αναγκαιότητα ή δεν μπορούν να ασχοληθούν* με το ηλεκτρονικό εμπόριο. Πιστεύουν ότι είναι πολύ πρόωρο και ότι είναι προτιμότερο να επενδύσουν σε παραδοσιακότερα δίκτυα που προς το παρόν εμπιστεύεται το κοινό.
- Οι τράπεζες που *πειραματίζονται σε κάποια κλίμακα*, χωρίς να έχουν αποφασίσει ενεργό εμπλοκή. Αυτές οι τράπεζες έχουν υλοποιήσει κάποιες εφαρμογές στο ηλεκτρονικό εμπόριο, δεν διαθέτουν όμως ούτε οργανωτικές υποδομές για τη διοίκηση και διαχείριση αυτών των δικτύων, ούτε συγκεκριμένη, συμφωνημένη στρατηγική για την επιχειρηματική

⁽⁸⁾ Βασισμένο στο: “Logical responses and trade-offs” του: “Commercial Banks & Securities Broker Dealers: front-row seats for the electronic revolution”. Merrill-Lynch, 8 April 1999, σελ. 60.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

αξιοποίηση του ηλεκτρονικού εμπορίου. Συνήθως οι τράπεζες αυτές μένουν για σύντομο χρονικό διάστημα στην κατηγορία αυτή. Είτε προχωρούν μπροστά με στρατηγική και αντίστοιχες οργανωτικές μονάδες, είτε γλιστρούν προς την προηγούμενη κατηγορία των ουσιαστικά αδρανών επιχειρήσεων.

- Όταν δεν είναι εφικτό να αποκτήσει μία τράπεζα μόνη της όλες τις απαραίτητες δεξιότητες και τους πόρους που απαιτούνται για την ενεργό συμμετοχή στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου, μερικές φορές επιδιώκει **στρατηγικές συμμαχίες** με άλλες επιχειρήσεις που διαθέτουν αυτές τις ικανότητες. Τέτοιες επιχειρηματικές κινήσεις προσφέρουν γρήγορα διασταυρωμένη και συνδυασμένη πρόσβαση στους πόρους και τις πελατειακές βάσεις του ενός και του άλλου, αλλά, από την άλλη, απαιτούν *αφ' ενός μεν μεγάλη προσπάθεια ευθυγράμμισης και ιεράρχησης των εκατέρωθεν στρατηγικών και των στόχων τους, και, αφ' ετέρου, διαρκή συντονισμό των διαθέσιμων πόρων που είναι διάσπαρτοι στους συμμαχούντες οργανισμούς*. Αυτά αποτελούν τον κρίσιμο παράγοντα επιτυχίας της, κατά τα άλλα, λογικής επιλογής στρατηγικών συμμάχων για την αλληλοσυμπλήρωση των κεντρικών επιχειρηματικών ικανοτήτων τους (core business capabilities).

- Κάποιοι **προχωρούν αυτόνομα επενδύοντας, ό,τι χρειαστεί** με απώτερο στόχο την εξασφάλιση κυρίαρχης θέσης στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου, που, πιστεύουν, ότι τώρα διαμορφώνεται. Στην κατηγορία αυτή αναγνωρίζονται *συστηματικοί οργανισμοί με μεθοδική διοίκηση που επιμελούνται τόσο την τεχνολογία όσο και τα θέματα των προϊόντων, των διαδικασιών και των ανθρώπων*. Φυσικά υπάρχουν και αυτοί που απλώς ξοδεύουν πολλά χρήματα, ελλείψει οργανωμένου σχεδίου για το παρόν και το μέλλον των επενδύσεών τους. Και βέβαια ένα πετυχημένο έργο ή μία καλή ιδέα δεν εξασφαλίζει *αφ' εαυτής* την απόδοση και τη συνέχεια μιας προσπάθειας που οφείλει να χτίζεται με όραμα, χρονοδιάγραμμα ενεργειών και με προοπτική βάθους χρόνου.

Στην παρούσα έρευνα έγινε μία προσπάθεια να **σκιαγραφηθεί** το τοπίο στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου και να αναγνωρισθεί η θέση και ο ρόλος των τραπεζών μέσα από υφιστάμενα παραδείγματα αναληφθέντων ρόλων αλλά και οι αναδυόμενες ευκαιρίες.

Η μακροχρόνια στρατηγική των χρηματοοικονομικών οργανισμών φαίνεται να διαμορφώνεται προς την κατεύθυνση της συνολικής κυριαρχίας – άμεσης ή έμμεσης μέσω συμμαχιών και συνεργασιών – πάνω στις τέσσερις βασικές κατηγορίες ρόλων στην αγορά του ηλεκτρονικού εμπορίου, όπως τις διατύπωσε το προταθέν πρότυπο που αναλύθηκε. Δηλαδή, οι τράπεζες θέλουν να είναι παρούσες είτε αυτόνομα είτε μέσω συμμαχιών και συνεργασιών και στους τέσσερις ρόλους: τεχνολογικού προμηθευτή, παροχέα περιεχομένου, παροχέα περιβάλλοντος-πλαισίου και ενδιαμέσου ολοκληρωτή/διευκολυντή. Για καθένα από τους ρόλους αυτούς, τα έσοδα προέρχονται από διαφορετική δραστηριότητα και τα αντίστοιχα έξοδα είναι διαφορετικής φύσεως.

Η νέα εποχή της “δικτυακής οικονομίας” μοιάζει να επιβάλει άλλες λογικές στις επιχειρηματικές στρατηγικές και στην έννοια της επιτυχίας. Η Egg bank⁽⁹⁾ στη Βρετανία έχει από την ίδρυσή της προβλέψει ζημία για τα πέντε πρώτα έτη της λειτουργίας της και αρχίζει να θεωρείται ανερχόμενη δύναμη, καθώς έχει καταφέρει να εγγράψει στο πελατολόγιό της μεγάλα τμήματα αγοράς ιδιωτών νεαρών ηλικιών. Σε μια τέτοια οικονομία, το πεδίο του τραπεζικού ανταγωνισμού διευρύνεται καθώς νέοι ρόλοι επιχειρηματικής δραστηριότητας εμφανίζονται λόγω της αναδυόμενης αγοράς του ηλεκτρονικού εμπορίου. Η μορφή παρουσίας κάθε τράπεζας στη νέα αυτή αγορά αποτελεί στρατηγική της επιλογή.

⁽⁹⁾ Πρόκειται για θυγατρική του χρηματοοικονομικού ομίλου Prudential με κύριο χαρακτηριστικό τη χρήση του διαδικτύου ως κύριου δικτύου διανομής και προωθήσεως προϊόντων και υπηρεσιών.

ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ - ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΝΩΝΥΜΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ

Λογιστική παρακολούθηση των αφορολόγητων
και κατ' ειδικό τρόπο φορολογημένων εσόδων
όταν τα λογιστικά κέρδη της χρήσεως
υπολείπονται των εσόδων αυτών
ή όταν η χρήση καταλείπει ζημία

ΕΛΕΝΗΣ Ι. ΡΟΓΔΑΚΗ

Επ. Καθηγήτριας Πανεπιστημίου- Ορκωτού Ελεγκτού

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Σε παλαιότερο άρθρο μας στο περιοδικό “Λογιστής” τεύχος 492, Ιανουάριος 1996, ασχοληθήκαμε με τη λογιστική παρακολούθηση των αφορολόγητων αποθεματικών από αφορολόγητα έσοδα και από έσοδα φορολογημένα κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης. Στο άρθρο μας εκείνο που αποσαφηνίστηκε πληρέστερα με μελέτη μας που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα “Ναυτεμπορική” της 16ης Μαρτίου 1996, αποδείξαμε ότι η αναγωγή των διανεμόμενων ποσών από τα έσοδα αυτά σε μικτά ποσά με την προσθήκη του αναλογούντος φόρου, γίνεται απλώς για να προσδιορίζεται το ποσό του αποθεματικού που παραμένει εις νέο και ότι η αναγωγή αυτή, για κανένα λόγο, δεν είναι δυνατό να οδηγήσει σε υπερφορολόγηση των εσόδων αυτών με συντελεστές μεγαλύτερους των νομίμων, δηλαδή με συντελεστή μεγαλύτερο του 35% για τις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο εταιρείες και με συντελεστή μεγαλύτερο του 40% για τις μη εισηγμένες στο Χρηματιστήριο εταιρείες.

Οι θέσεις που υποστηρίξαμε στα προαναφερόμενα δημοσιεύματά μας, υιοθετήθηκαν στη συνέχεια και από το Υπουργείο Οικονομικών.

Το παρόν δημοσίευμα αναφέρεται στη λογιστική παρακολούθηση των προαναφερόμενων εσόδων στις ανώνυμες και περιορισμένης ευθύνης εταιρείες⁽¹⁾, στις περιπτώσεις που η χρήση καταλείπει λογιστικά κέρδη ποσού: (α) μεγαλύτερου ή μικρότερου των αφορολόγητων και των κατ' ειδικό τρόπο φορολογούμενων και (β) όταν η χρήση καταλείπει ζημία.

⁽¹⁾ Υπενθυμίζουμε ότι μόνο στις ΑΕ και ΕΠΕ αναστέλλεται η φορολογία των υπό έρευνα εσόδων. Αντίθετα, στις προσωπικές εταιρείες (ΟΕ, ΕΕ κλπ) επέρχεται πλήρης εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης αυτών.

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤ' ΕΙΔΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΦΟΡΟΛΟΓΗΜΕΝΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΟΤΑΝ ΤΑ ΚΕΡΔΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΕΙΝΑΙ ΕΠΑΡΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΩΝ

Α. ΙΣΧΥΟΥΣΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Για την περίπτωση που τα κέρδη της χρήσης των ημεδαπών ανώνυμων και περιορισμένης ευθύνης εταιρειών, των συνεταιρισμών και των κερδοσκοπικού χαρακτήρα δημοτικών και κοινοτικών επιχειρήσεων, καθώς και των αλλοδαπών εταιρειών και οργανισμών που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα (δηλαδή των νομικών προσώπων της § 1 του άρθρου 101 του ν.2238/1994) είναι μεγαλύτερα του συνόλου των τυχόν αφορολόγητων εσόδων και των εσόδων που φορολογήθηκαν κατά ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης, το Υπουργείο Οικονομικών με τις αποφάσεις 1044770/Πολ. 1117/23.3.1993 και 115040/Πολ. 1059/1.3.1996, ορίζει τα ακόλουθα:

“α. Τα αδιανέμητα καθαρά κέρδη που προέρχονται από έσοδα απαλλασσόμενα της φορολογίας εισοδήματος θα εμφανίζονται στο δευτεροβάθμιο λογαριασμό 41.90 “Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα” με περαιτέρω ανάλυση αυτού σε τριτοβάθμιους λογαριασμούς, κατά κατηγορία εσόδου.

“β. Τα αδιανέμητα καθαρά κέρδη που προέρχονται από φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης και επί των οποίων έχει γίνει παρακρατήση φόρου, ήτοι τα προ-

ερχόμενα από τόκους καταθέσεων επί των οποίων έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του άρθρου 21 του ν.1921/1991, από ωφέλεια των περιπτώσεων α και β της παραγράφου 1 του άρθρου 32 του ν.δ. 3323/1955 (σήμερα του άρθρου 13 του ν.2238/1994) κλπ θα εμφανίζονται στο δευτεροβάθμιο λογαριασμό 41.91 “Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο” με περαιτέρω ανάλυση αυτού σε τριτοβάθμιους λογαριασμούς, κατά κατηγορία εσόδου και συντελεστή παρακρατηθέντος φόρου”.

“Σε περίπτωση κατά την οποία τα έσοδα που αναφέρονται στις πιο πάνω περιπτώσεις α και β είναι μεγαλύτερα των κερδών του ισολογισμού, στον πίνακα διάθεσης αποτελεσμάτων θα εμφανισθεί ως αποθεματικό, το ποσό που απομένει μετά την αφαίρεση, από τα κέρδη του ισολογισμού, του φόρου εισοδήματος, των τυχόν κρατήσεων για σχηματισμό αποθεματικών (τακτικού, αφορολόγητων εκπτώσεων αναπτυξιακών νόμων, ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού επενδύσεων), των τυχόν διανεμομένων ποσών κλπ”.

“γ. Τα κέρδη των τεχνικών και οικοδομικών επιχειρήσεων, κατά το μέρος που υπερβαίνουν τα προσδιοριζόμενα βάσει των διατάξεων του άρθρου 36α του ν.δ. 3323/1955, τεκμαρτά κέρδη, κατά το μέρος που δεν φορολογήθηκαν, θα εμφανίζονται στο δευτεροβάθμιο λογαριασμό 41.92 “Αφορολόγητα κέρδη τεχνικών και οικοδομικών επιχειρήσεων”.

“δ. Οι δευτεροβάθμιοι λογαριασμοί των προηγούμενων περιπτώσεων θα πιστώνονται με το υπόλοιπο των αφορολόγητων εσόδων ή των εσόδων που φορολογήθηκαν κατά ειδικό τρόπο ή των πέραν των τεκμαρτών προκυψάντων καθαρών κερδών, κατά περίπτωση, που απομένει μετά την αφαίρεση από αυτά του μέρους που διανέμεται με οποιαδήποτε μορφή, καθώς και του φόρου που αναλογεί στο διανεμόμενο αυτό ποσό”.

γ. Το ποσό του φόρου που παρακρατήθηκε από τα παραπάνω έσοδα αντιμετωπίζεται ως εξής:

“Το ποσό του φόρου εισοδήματος που παρακρατήθηκε για τα πιο πάνω έσοδα, κατά το μέρος εκείνο που αναλογεί στα διανεμόμενα ποσά και το οποίο συμψηφίζεται με το φόρο εισοδήματος των φορολογητέων κερδών της διαχειριστικής περιόδου που κλείνεται, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις του ν.2238/1994, μεταφέρεται από τους οικείους υπολογαριασμούς του 33.13 στη χρέωση του λογαριασμού 54.08 “Λογαριασμός εκκαθαρίσεως φόρων-τελών ετήσιας δηλώσεως φόρου εισοδήματος”.

“Το υπόλοιπο ποσό αυτού του φόρου, που δεν συμψηφίζεται, παραμένει στους οικείους υπολογαριασμούς του δευτεροβάθμιου 33.13 μέχρι του χρόνου διανομής ή κεφαλαιοποίησης του μη διανεμόμενου ποσού από τα ως άνω έσοδα, το οποίο μη διανεμόμενο ποσό εμφανίζεται στο δευτεροβάθμιο λογαριασμό 41.91 “Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ’ ειδικό τρόπο”.

Περαιτέρω, εάν σε μεταγενέστερο χρόνο ληφθεί απόφαση για διανομή ή κεφαλαιοποίηση του αποθεματικού από έσοδα φορολογηθέντα κατ’ ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης, το ποσό του παρακρατηθέντος φόρου, που αναλογεί στο διανεμόμενο ή κεφαλαιοποιούμενο ποσό, μεταφέρεται από τους οικείους υπολογαριασμούς του 33.13, στη χρέωση του λογαριασμού που καταχωρείται, το ποσό του φόρου εισοδήματος που οφείλεται λόγω διανομής ή κεφαλαιοποίησης του αποθεματικού αυτού, προκειμένου να συμψηφιστεί σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από τις ισχύουσες διατάξεις του ν.2238/1994”.

Β. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ - ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Για την πληρότητα της παρούσας μελέτης επαναδημοσιεύουμε το παράδειγμα που χρησιμοποιήσαμε στη μελέτη που προαναφέραμε, η οποία δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα “Ναυτεμπορική” της 16.3.1996.

Ας υποθέσουμε ότι η μη εισηγμένη στο Χρηματιστήριο με ανώνυμες μετοχές εταιρεία Ω:

- στη χρήση 20+1 πραγματοποίησε έσοδα από τόκους προθεσμιακών καταθέσεων (ή από ρέπος) 10.000.000 από τα οποία παρακρατήθηκε φόρος 1.500.000 ($10.000.000 \times 15\%$) και ότι στη χρήση αυτή η σχέση διανεμόμενων κερδών προς τα συνολικά λογιστικά κέρδη είναι 35%.
- στην επόμενη χρήση 20+2 η εταιρεία αποφασίζει να διανείμει από τα παραπάνω έσοδα 1.000.000 και
- στη μεθεπόμενη χρήση 20+3 η εταιρεία αποφασίζει να διανείμει το αδιανέμητο υπόλοιπο των τόκων.

Οι σχετικοί υπολογισμοί έχουν ως εξής:

• ΧΡΗΣΗ 20+1

Στα διανεμόμενα κέρδη περιλαμβάνεται και ποσό τόκων καταθέσεων 3.500.000 ($10.000.000 \times 35\%$), το οποίο αναγόμενο σε μικτό ποσό με την προσθήκη του αναλογούντος φόρου ανέρχεται σε

$$5.833.333 [3.500.000 / 0,60]$$

και ο φόρος εισοδήματος επί του ποσού αυτού σε 2.333.333 [$5.833.333 \times 40\%$]. Από το φόρο εισοδήματος της χρήσεως θα εκπεστεί (συμψηφιστεί) ποσό παρακρατημένου φόρου 875.000 ($5.833.333 \times 15\%$).

• ΧΡΗΣΗ 20+2

Το διανεμόμενο ποσό των τόκων καταθέσεων 1.000.000, αναγόμενο σε μικτό με την προσθήκη του αναλογούντος φόρου ανέρχεται σε

$$1.666.667 [1.000.000 / 0,60]$$

και ο φόρος εισοδήματος επί του ποσού αυτού σε 666.667 [$1.666.667 \times 40\%$].

Από το φόρο εισοδήματος της χρήσεως θα εκπεστεί (συμψηφιστεί) ποσό παρακρατημένου φόρου 250.000 [$1.666.667 \times 15\%$].

• ΧΡΗΣΗ 20+3

Στη χρήση αυτή το διανεμόμενο ποσό των τόκων καταθέσεων πρέπει να περιοριστεί στο ποσό των

2.500.000, γιατί μέχρι το ποσό αυτό ανέρχεται το αδιανέμητο ποσό των τόκων καταθέσεων και επί του ποσού αυτού πρέπει να υπολογιστεί ο φόρος εισοδήματος 1.000.000 [$2.500.000 \times 40\%$] και το ποσό του παρακρατημένου φόρου 375.000 [$2.500.000 \times 15\%$] που πρέπει να συμψηφιστεί με το φόρο εισοδήματος της εταιρείας.

Ανακεφαλαιώνοντας σε πίνακα τα παραπάνω μεγέθη, έχουμε:

Χρήση	Φορολογηθέντα ποσά τόκων (α)	Φόρος εισοδήματος (β)	Συμψηφισθείς παρακρατημένος φόρος εισοδήματος (γ)
20+1	5.833.333	2.333.333	875.000
20+2	1.666.667	666.667	250.000
20+3	2.500.000	1.000.000	375.000
	10.000.000	4.000.000	1.500.000
		στήλη (α) $\times$ 40%	στήλη (α) $\times$ 15%

Η λογιστική παρακολούθηση των κατά ειδικό τρόπο φορολογημένων εσόδων στο πλαίσιο του Ε.Γ.Λ.Σ, με βάση το παραπάνω παράδειγμά μας, έχει ως εξής:

ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ 20+1 ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ ΟΙ ΕΓΓΡΑΦΕΣ:

(α)		
38.00	Ταμείο	
ή		
38.04	Καταθέσεις προθεσμίας Δρχ.	8.500.000
33.13	Ελληνικό Δημόσιο-προκαταβλημένοι και παρακρατημένοι φόροι	1.500.000
33.13.16	Παρακρατημένος φόρος εισοδήματος από τόκους (εις) 76.03 Λοιποί πιστωτικοί τόκοι	
	76.03.00 Τόκοι καταθέσεων τραπεζών εσωτερικού	10.000.000
(β)		
88.99	Κέρδη προς διάθεση	10.000.000
(εις) 41.91	Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο	
	41.91.00 Από τόκους καταθέσεων τραπεζών εσωτερικού φορολογηθέντα με 15%	10.000.000

ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

(γ)			
41.91	Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο	5.833.333	
41.91.00	Από τόκους καταθέσεων τραπεζών εσωτερικού φορολογηθέντα με 15%		
(εις) 88.99	Κέρδη προς διάθεση		5.833.333
(δ)			
54.08	Λογαριασμός εκκαθαρίσεως φόρων-τελών ετήσιας δηλώσεως φόρου εισοδήματος	875.000	
(εις) 33.13	Ελληνικό Δημόσιο-προκαταβλημένοι και παρακρατημένοι φόροι		875.000
33.13.06	Παρακρατημένος φόρος εισοδήματος από τόκους		

ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ 20+2 ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ ΟΙ ΕΓΓΡΑΦΕΣ:

(α)			
41.91	Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο	1.666.667	
41.91.00	Από τόκους καταθέσεων τραπεζών εσωτερικού φορολογηθέντα με 15%		
(εις) 88.07	Λογαριασμός αποθεματικών προς διάθεση		1.666.667
(β)			
54.08	Λογαριασμός εκκαθαρίσεως φόρων-τελών ετήσιας δηλώσεως φόρου εισοδήματος	250.000	
(εις) 33.13	Ελληνικό Δημόσιο-Προκαταβλημένοι και παρακρατημένοι φόροι		250.000
33.13.06	Παρακρατημένος φόρος εισοδήματος από τόκους		

Στη ΧΡΗΣΗ 20+3 θα γίνουν όμοιες με τις παραπάνω δύο εγγραφές για ποσά 2.500.000 και 375.000 αντίστοιχα. Έτσι μετά τις παραπάνω εγγραφές, οι λογαριασμοί που μας ενδιαφέρουν εμφανίζονται ως εξής:

41.91.00		33.13.06	
5.833.333	10.000.000	1.500.000	875.000
1.666.667			250.000
2.500.000			375.000
<u>10.000.000</u>	<u>10.000.000</u>	<u>1.500.000</u>	<u>1.500.000</u>

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΩΝ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΚΑΤ' ΕΙΔΙΚΟ ΤΡΟΠΟ
ΦΟΡΟΛΟΓΗΜΕΝΩΝ ΕΣΟΔΩΝ,
ΟΤΑΝ Η ΧΡΗΣΗ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ
ΚΑΤΑΛΕΙΠΕΙ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΖΗΜΙΑ
ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΤΟΥ ΑΘΡΟΙΣΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΑΥΤΩΝ

Α. ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΠΟΦΕΙΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Στην περίπτωση αυτήν, κατά το Υπουργείο Οικονομικών, εφαρμόζονται τα ακόλουθα:

- Τα εν λόγω έσοδα δεν είναι δυνατό να εμφανιστούν στους λογαριασμούς των αποθεματικών που προβλέπει η ΑΥΟ1044770/Πολ. 1117/1993, αφού δεν υπάρχουν κέρδη προς διάθεση από τα οποία, ως γνωστό, αντλούνται τα αποθεματικά.
- Τα εν λόγω έσοδα δεν φέρονται στη δήλωση φορολογίας εισοδήματος της εταιρείας σε αύξηση της ζημίας της χρήσης που μεταφέρεται εις νέο για συμψηφισμό με τα κέρδη των επόμενων χρήσεων.
- Το συνολικό ποσό του φόρου εισοδήματος που παρακρατήθηκε από τα εν λόγω έσοδα “μεταφέρεται από τους οικείους υπολογαριασμούς του 33.13 στον οικείο υπολογαριασμό του 63.00 “φόρος εισοδήματος μη συμψηφιζόμενος” (ΑΥΟ 1015040/Πολ. 1059/1996).

Β. Η ΥΙΟΘΕΤΟΥΜΕΝΗ
ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΛΥΣΗ ΟΔΗΓΕΙ ΣΕ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ
ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΙΔΙΚΟ ΤΡΟΠΟ
ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΣΟΔΩΝ
ΜΕ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟ ΤΟΥ ΝΟΜΙΜΟΥ

Η προαναπτυχθείσα αντιμετώπιση του θέματος, που, όπως νομίζουμε, απηχεί τις απόψεις του Υπουργείου Οικονομικών, οδηγεί στη διαδρομή των χρήσεων, σε πλήρη φορολογία των αφορολόγητων εσόδων και σε φορολογία των κατ' ειδικό τρόπο φορολογηθέντων εσόδων με συντελεστή μάλιστα μεγαλύτερο του νομίμου, αφού ο παρακρατηθείς φόρος εισοδήματος (15%) μεταφέρεται στον αποτελεσματικό λογαριασμό 63.00 “φόρος εισοδήματος μη συμψηφιζόμενος” και αντιμετωπίζεται, καθότι φόρος εισοδήματος, ως δαπάνη μη εκπιπτόμενη από τα ακαθάριστα έσοδα (δηλαδή ως λογιστική διαφορά).

Για την αποσαφήνιση του θέματος έστω το ακόλουθο παράδειγμα:

Ας υποθέσουμε ότι η χρήση 20+1 της μη εισηγμένης στο Χρηματιστήριο ανώνυμης εταιρείας “Ω”, πριν από τη μεταφορά του παρακρατημένου φόρου στα αποτελέσματα, έκλεισε με λογιστική ζημία δρχ. 30.000.000 και ότι στα ακαθάριστα έσοδα της χρήσης αυτής περιλαμβάνονται και έσοδα από τόκους τραπεζικών καταθέσεων δρχ. 8.000.000, από τα οποία παρακρατήθηκε φόρος εισοδήματος δρχ. 1.200.000 ($8.000.000 \times 15\%$).

Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση που προαναφέραμε, ο παρακρατημένος φόρος δρχ. 1.200.000 μεταφέρεται στο λ/σμό 63.00 “Φόρος εισοδήματος μη συμψηφιζόμενος” και τελικά στα αποτελέσματα και συνεπώς οι λογιστικές ζημίες αναβιβάζονται σε δρχ. 31.200.000 ($30.000.000 + 1.200.000$), ενώ οι φορολογικά αναγνωριζόμενες ζημίες εις νέο παραμένουν στο ποσό των δρχ. 30.000.000.

Ας υποθέσουμε περαιτέρω ότι η επόμενη χρήση 20+2 της εταιρείας έκλεισε με κέρδη δρχ. 50.000.000. Τα λογιστικά και φορολογητέα κέρδη της χρήσεως αυτής θα έχουν ως εξής:

	Λογιστικά κέρδη (Δρχ.)	Φορολογητέα κέρδη (Δρχ.)
Κέρδη χρήσεως 20+2	50.000.000	50.000.000
Ζημία προηγούμενης χρήσεως 20+1 εις νέο	31.200.000	30.000.000
Καθαρά κέρδη	<u>18.800.000</u>	<u>20.000.000</u>

Δηλαδή η ανώνυμη (ή περιορισμένης ευθύνης) εταιρεία, μολοντί δεν διένειμε στους μετόχους κλπ τα έσοδα αυτά, απώλεσε το φορολογικό πλεονέκτημα της αναστολής φορολογίας εισοδήματος για όσο χρόνο τα έσοδα της κατηγορίας αυτής δεν διανέμονται (ή δεν κεφαλαιοποιούνται), αφού δεν προσαύξησαν τη μεταφερόμενη εις νέο ζημία για συμψηφισμό αυτής με τα φορολογητέα κέρδη της επόμενης χρήσης 20+2. Επιπλέον τα κέρδη αυτά φορολογήθηκαν επιπροσθέτως κατά τον παρακρατηθέντα φόρο δρχ. 1.200.000 (δηλαδή με πρόσθετο συντελεστή 15%).

Γ. ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ⁽²⁾

Αντί της προαναφερόμενης, άστοχης κατά τη γνώμη μας, αντιμετώπισης, προτείνουμε τα ακόλουθα:

Η φορολογικά αναγνωριζόμενη ζημία εις νέον, δηλαδή η ζημία που φορολογικά εκπίπτει από τα κέρδη της επόμενης χρήσης, προτείνουμε να προσανξάνεται με το ποσό των αφορολόγητων εσόδων, με πίστωση του λογαριασμού 41.90 “Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα” ή, κατά περίπτωση, με το ποσό των κατά ειδικό τρόπο φορολογημένων εσόδων, με πίστωση του 41.91 “Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ’ ειδικό τρόπο”. Ο παρακρατημένος φόρος εισοδήματος από τα έσοδα της τελευταίας κατηγορίας να μη μεταφέρεται στο λογαριασμό 63.00 “φόρος εισοδήματος μη συμψηφιζόμενος”, αλλά να παραμένει χρεωμένος στον οικείο υπολογαριασμό του 33.13

“Ελληνικό Δημόσιο-προκαταβλημένοι και παρακρατημένοι φόροι”, προκειμένου να συμψηφιστεί με τον οφειλόμενο φόρο εισοδήματος της μεταγενέστερης εκείνης χρήσης στην οποία τα έσοδα αυτά θα διανεμηθούν. Έτσι, στο παραπάνω παράδειγμά μας, οι σχετικοί λογαριασμοί θα εμφανίζονται την 31.12.20+1 όπως στο σχήμα της επόμενης σελίδας.

Σημειώνεται ότι και με την προτεινόμενη αντιμετώπιση η συνολική Καθαρή Θέση της εταιρείας της 31.12.20+1 είναι η ίδια με τη συνολική Καθαρή Θέση της εταιρείας εφαρμόζοντας τη ρύθμιση που επιβάλλει το Υπουργείο Οικονομικών, με τη διαφορά βέβαια του παρακρατημένου φόρου εισοδήματος από τους τόκους, που σύμφωνα με τη δική μας πρόταση ο φόρος αυτός παραμένει στο ενεργητικό του ισολογισμού και τελεί εν αναμονή διανομής των εσόδων σε μεταγενέστερη χρήση, ενώ σύμφωνα με τη ρύθμιση του Υπουργείου Οικονομικών πρέπει να μεταφέρεται στα αποτελέσματα χρήσεως.

Η εταιρεία (ΑΕ ή ΕΠΕ), με την προτεινόμενη αντιμετώπιση του θέματος: (α) δεν χάνει το φορολογικό πλεονέκτημα που παρέχουν τα αφορολόγητα και τα κατ’ ειδικό τρόπο φορολογημένα έσοδα, δηλαδή το πλεονέκτημα της αναστολής της φορολογίας τους μέχρι το χρόνο της διανομής ή κεφαλαιοποίησής τους, και (β) δεν επιβαρύνεται με τον παρακρατημένο φόρο εισοδήματος (στο παράδειγμά μας δρχ. 1.200.000), ο οποίος με το ρυθμό διανομής των εσόδων αυτών θα φέρεται σε μείωση του οφειλόμενου από αυτή φόρου εισοδήματος.

⁽²⁾ Η προτεινόμενη ενταύθα λογιστική αντιμετώπιση αποτέλεσε και το έναυσμα εκπόνησης της παρούσας μελέτης.

42.01.00 Υπόλοιπο ζημιών χρήσεως 20+1 εις νέο		41.91 Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο	
42.01.00.00 Λογιστική ζημία		41.91.00 Από τόκους καταθέσεων 15%	
30.000.000			8.000.000 (1)
42.01.00.01 Προσαύξηση ζημίας λόγω εσόδων φορολογ. κατ' ειδικό τρόπο		33.13 Ελληνικό Δημόσιο-προκαταβλημένοι και παρακρατημένοι φόροι	
(1) 8.000.000		33.13.06 Παρακρατημένος φόρος εισοδήματος από τόκους	
		1.200.000	
Ζημίες εις νέο: 38.000.000			

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΦΟΡΟΛΟΓΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤ' ΕΙΔΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΦΟΡΟΛΟΓΗΜΕΝΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΟΤΑΝ ΤΟ ΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥΣ ΥΠΕΡΒΑΙΝΕΙ ΤΑ ΠΡΟΚΥΨΑΝΤΑ ΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΚΕΡΔΗ

Α. ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 106 § 2 εδ. β' του ν.2238/1994, "αν τα αφορολόγητα έσοδα του νομικού προσώπου είναι μεγαλύτερα από τα προκύψαντα, βάσει ισολογισμού, καθαρά κέρδη και περαιτέρω λαμβάνει χώρα διανομή κερδών με οποιαδήποτε μορφή, το μέρος των κερδών που διανέμεται φορολογείται

στο όνομα του νομικού προσώπου μετά την αναγωγή αυτού σε μικτό ποσό με την προσθήκη του αναλογούντος σε αυτό φόρου. Στην περίπτωση αυτή, επί της ζημίας που προκύπτει μετά τη λογιστική αναμόρφωση των προκυνψάντων αποτελεσμάτων, η οποία λαμβάνει χώρα με την υποβολή της δήλωσης του άρθρου 107, δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις της παραγράφου 3 του άρθρου 4".

Εξ άλλου, σύμφωνα με τις διατάξεις της επόμενης § 3 του αυτού άρθρου 106 και νόμου "οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται ανάλογα και επί διανομής κερδών από εταιρείες περιορισμένης ευθύνης, ημεδαπές ανώνυμες εταιρείες, πλην τραπεζικών και ασφαλιστικών, και από συνεταιρισμούς, στα κέρδη των οποίων περιλαμβάνονται και κέρδη προσδιορισθέντα ή φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο επ' ονόματί τους".

Κατ' εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων, όταν τα λογιστικά κέρδη της χρήσεως υπολείπονται των αφορολόγητων και κατ' ειδικό τρόπο φορολο-

γυμένων εσόδων της ίδιας χρήσεως και γίνεται διανομή κερδών στη χρήση αυτή:

- φορολογείται στο όνομα του νομικού προσώπου το μέρος των κερδών που διανέμεται μετά την αναγωγή αυτού σε μικτό με την προσθήκη του αναλογούντος φόρου και
- η ζημία που προκύπτει από τη φορολογική αναμόρφωση των λογιστικών κερδών δεν μεταφέρεται για συμψηφισμό στα πέντε (5) επόμενα οικονομικά έτη.

Εξ άλλου, με την ΑΥΟ 1044770/Πολ. 1117/1993 ορίζεται ότι “στον πίνακα διάθεσης αποτελεσμάτων εμφανίζεται ως αποθεματικό, το ποσό που απομένει μετά την αφαίρεση, από τα κέρδη του ισολογισμού, του φόρου εισοδήματος, των τυχόν κρατήσεων για σχηματισμό αποθεματικών (τακτικού, αφορολόγητων εκπτώσεων αναπτυξιακών νόμων, ειδικού αφορολόγητου αποθεματικού επενδύσεων), των τυχόν διανεμομένων ποσών κλπ”, ενώ σχετικά με τον παρακρατημένο φόρο, η ΑΥΟ 1015040/Πολ. 1059/1996 προβλέπει ότι “στους οικείους υπολογαριασμούς του 33.13 παραμένει το ποσό του φόρου εισοδήματος που παρακρατήθηκε για τα πιο πάνω έσοδα και αναλογεί στα αποθεματικά που προέρχονται από αυτά, τα οποία σχηματίζονται κατά τη διαχειριστική περίοδο που κλείνεται και κατά την περαιτέρω διανομή ή κεφαλαιοποίηση των αποθεματικών αυτών εφαρμόζονται αναλόγως όσα σχετικά αναφέρονται στην παραπάνω περίπτωση Αββ”, δηλαδή το ποσό του φόρου παραμένει στους λογαριασμούς αυτούς μέχρι του χρόνου διανομής ή κεφαλαιοποίησής του.

Παράδειγμα⁽³⁾: Εστω ότι η εισηγμένη στο Χρηματιστήριο Αθηνών ανώνυμη εταιρεία πραγματοποίησε στη χρήση 20+1 καθαρά λογιστικά κέρδη δρχ. 17.000.000 και ότι μεταξύ των ακαθάριστων εσόδων της χρήσεως αυτής περιλαμβάνονται και αφορολόγητα έσοδα (πχ κέρδη από πώληση αμοιβαίων κεφαλαίων) δρχ. 30.000.000.

Το ΔΣ προτείνει προς τη γενική συνέλευση των μετόχων τη διανομή μερισμάτων δρχ. 6.000.000 και αμοιβών στα μέλη ΔΣ δρχ. 2.000.000. Με τη δήλωση

φορολογίας εισοδήματος δηλώνονται από την εταιρεία και δαπάνες μη αναγνωριζόμενες προς έκπτωση από τα ακαθάριστα έσοδα δρχ. 3.000.000.

Με βάση τα δεδομένα αυτά προκύπτουν τα εξής:

Λογιστικά καθαρά κέρδη	δρχ.	17.000.000
πλέον: Δηλωθείσες λογιστικές διαφορές	”	3.000.000
Δηλωθέντα καθαρά κέρδη	”	20.000.000
μείον: Αφορολόγητα έσοδα	”	30.000.000
• Ζημία μετά φορολογική αναμόρφωση	δρχ.	10.000.000
• Διανεμόμενα κέρδη		
– μερίσματα	δρχ.	6.000.000
– αμοιβές μελών ΔΣ	”	2.000.000
		8.000.000
πλέον: Φόρος που αναλογεί στα διανεμόμενα κέρδη	”	4.307.692
Φορολογητέα καθαρά κέρδη	δρχ.	12.307.692
• Οφειλόμενος φόρος εισοδήματος		
12.307.692 × 35% =		4.307.692

Επειδή τα αφορολόγητα έσοδα της εταιρείας (δρχ. 30.000.000) ήταν μεγαλύτερα από τα λογιστικά κέρδη (δρχ. 17.000.000), ως φορολογητέα κέρδη ελήφθησαν, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 1β του ν.2166/1993, τα κέρδη που προτάθηκαν για διανομή (δρχ. 8.000.000), αφού προηγουμένως έγινε αναγωγή αυτών σε μικτά με την προσθήκη του αναλογούντος σε αυτά φόρου για να ανέλθουν σε δρχ. 12.307.692. Σύμφωνα με τις ίδιες διατάξεις, η ζημία των 10.000.000 δρχ., που προέκυψε με την αναμόρ-

⁽³⁾ Ελήφθη από την Εγκ. Υπ. Οικ. Πολ. 1341/1.11.1993.

φωση των αποτελεσμάτων κατά την υποβολή της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος (άρθρου 11 του ν.δ. 3843/1958 σήμερα άρθρου 107 του ν.2238/1994) και η οποία (ζημία) οφείλεται στην ύπαρξη των αφορολόγητων εσόδων, δε μεταφέρεται στα επόμενα έτη για συμψηφισμό με κέρδη.

Η διαφορά των 4.692.308 δρχ. (17.000.000-12.307.692) αποτελούν μη διανεμηθέντα αφορολόγητα έσοδα, τα οποία θα πρέπει να εμφανισθούν στο δευτερο-

βάθμιο λογαριασμό 41.90 “αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα”, σύμφωνα με την αριθ. 1044770/10159/Πολ. 1117/23.3.1993 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών, η οποία εξεδόθη κατά εξουσιοδότηση των διατάξεων της παρ. 8 του άρθρου 8Α του ν.δ. 3843/1958.

Ετσι, για το παρατιθέμενο παράδειγμα θα γίνουν οι ακόλουθες λογιστικές εγγραφές:

(1)			
86.99	Καθαρά αποτελέσματα χρήσεως (εις) 88.00 Καθαρά κέρδη χρήσεως	17.000.000	17.000.000
(2)			
88.08	Φόρος εισοδήματος (εις) 54.07 Φόρος εισοδήματος φορολογητέων κερδών	4.307.692	4.307.692
(3)			
88.00	Καθαρά κέρδη χρήσεως (εις) 88.08 Φόρος εισοδήματος 88.99 Κέρδη προς διάθεση	17.000.000	4.307.692 12.692.308
(4)			
88.99	Κέρδη προς διάθεση (εις) 53.01 Μερίσματα πληρωτέα 53.08 Δικαιούχοι αμοιβών 41.90 Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα	12.692.308	6.000.000 2.000.000 4.692.308

Η προαναφερόμενη ΑΥΟ, σχετικά με τα κατ' ειδικό τρόπο φορολογημένα έσοδα, αναφέρει περαιτέρω ότι τα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω έχουν εφαρμογή και σε περίπτωση που αντί αφορολόγητων εσόδων υπάρχουν έσοδα φορολογηθέντα στο όνομα της ανώνυμης εταιρείας κατά ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης (πχ τόκοι καταθέσεων), καθόσον με τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 8Α του ν.δ. 3843/1958, σήμερα αρ-

θρο 106 του ν.2238/1994 ορίζεται ότι οι διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 8Α εφαρμόζονται ανάλογα και επί διανομής από ανώνυμες εταιρείες κερδών, στα οποία περιλαμβάνονται και κέρδη προσδιορισθέντα ή φορολογηθέντα κατά ειδικό τρόπο επ' ονόματί της.

Περαιτέρω, σε περίπτωση κατά την οποία, το άθροισμα των απαλλασσομένων της φορολογίας εσόδων και εισοδημάτων φορολογηθέντων κατά

ειδικό τρόπο είναι μεγαλύτερο των κερδών βάσει ισολογισμού και η ανώνυμη εταιρεία προβαίνει σε διανομή κερδών, για τον προσδιορισμό των μη διανεμομένων πιο πάνω επιμέρους εισοδημάτων, που πρέπει να εμφανισθούν στους λογαριασμούς, 41.90 “Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα”, 41.91 “Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατά ειδικό τρόπο”, θα γίνεται επιμερισμός των μη φορολογητέων αυτών κερδών ανάλογα με το ύψος των απαλλασσόμενων της φορολογίας εσόδων και των φορολογηθέντων κατά ειδικό τρόπο εισοδημάτων. Επομένως, αν στο προηγούμενο παράδειγμα το ποσό των 30.000.000 δρχ. προερχόταν κατά 15.000.000 δρχ. από κέρδη αμοιβαίων κεφαλαίων και κατά 15.000.000 δρχ. από τόκους καταθέσεων υπαχθέντες σε φορολογία με 15% βάσει του άρθρου 21 του ν.1921/1991, το ποσό των 4.692.308 δρχ. (17.000.000-12.307.692) θα εμφανιστεί κατά 2.346.154 δρχ. (4.692.308 × 50%) στο λογαριασμό 41.90 και κατά 2.346.154 δρχ. στο λογαριασμό 41.91.

Β. ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΡΟΤΑΣΗ

Κατά την πρόταση που διατυπώνουμε στην παρούσα μελέτη μας, για να μη χάνει η εταιρεία το φορολογικό πλεονέκτημα της αναστολής φορολογίας των αφορολόγητων εσόδων και των κατά ειδικό τρόπο φορολογούμενων εσόδων, θα ήταν δυνατό:

- από τα λογιστικά κέρδη της χρήσεως να αντλούνται τα ποσά των διανεμόμενων κερδών και του φόρου εισοδήματος (στο παραπάνω παράδειγμα το ποσό των δρχ. 12.307.692) και
- να σχηματίζονται τα αφορολόγητα αποθεματικά με το ονομαστικό τους ποσό με άντλησή τους από τα εναπομένοντα λογιστικά κέρδη [στο παράδειγμά μας από το ποσό των δρχ. 4.692.308 (17.000.000-12.307.692) και με χρέωση του λογαριασμού 42.01 “ζημίες εις νέο” με τη διαφορά [στο παράδειγμά μας με το ποσό των δρχ. 25.307.692 (30.000.000-4.692.308)].

Οι σχετικοί λογαριασμοί σύμφωνα με την πρότασή μας σε αντιπαράθεση με τα όσα επιβάλλονται από το Υπ. Οικονομικών, θα έχουν, για το παρατιθέμενο παράδειγμα, ως εξής:

Κατά το Υπ. Οικονομικών		Κατά την ημετέρα πρόταση	
41.90		41.90	
Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα		Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα	
	4.692.308		30.000.000
42.01		42.01	
Υπόλοιπο ζημιών χρήσεως εις νέο		Υπόλοιπο ζημιών χρήσεως εις νέο	
	Ø		25.307.692
• Ζημία μετά φορολογική αναμόρφωση δρχ. 10.000.000 μη εμφανιζόμενη λογιστικά		• Φορολογικά αναγνωριζόμενη ζημία δρχ. 10.000.000	

Σημειώνεται ότι η Καθαρή Θέση και κατά την πρότασή μας αυξήθηκε με το ίδιο ποσό δρχ. 4.692.308 (30.000.000-25.307.692) με το οποίο αυξήθηκε ακολουθώντας την υποδεικνυόμενη από το Υπ. Οικονομικών αντιμετώπιση.

1. ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) ανέλαβε δραστηριότητα για τη χάραξη και άσκηση της νομισματικής πολιτικής καθώς επίσης και για την άσκηση (αλλά όχι τη χάραξη, αφού αυτή αποτελεί ευθύνη του συμβουλίου Υπουργών Οικονομικών των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης-ECOFIN) της συναλλαγματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ,

- Ένα ποσοτικό ορισμό του πρωταρχικού στόχου της νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος, δηλαδή της σταθερότητας των τιμών, και
- τους “δύο πυλώνες” της στρατηγικής που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του στόχου αυτού:
 - α) τον πρωταγωνιστικό ρόλο που αποδίδεται στην ποσότητα χρήματος, όπως σηματοδοτείται από την ανακοίνωση της τιμής αναφοράς για την αύξηση ενός ευρύτερου νομισματικού μεγέθους, και
 - β) την αξιολόγηση, σε ευρεία βάση, των προοπτικών για την εξέλιξη των τιμών και για τους κινδύνους που ενδέχεται να απειλήσουν τη σταθερότητα των τιμών σε ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ. Η αξιο-

ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΓΙΩΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΩΝ⁽¹⁾

ΧΡΗΣΤΟΥ Π. ΝΟΥΝΗ

*MSc Εφαρμοσμένης Οικονομικής και Οικονομικής
Πολιτικής, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

από την 1η Ιανουαρίου 1999, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, ήδη από την ίδρυσή της τον Ιούνιο του 1998, η ΕΚΤ συντόνιζε σε σημαντικό βαθμό τη νομισματική πολιτική των 11 κρατών μελών της, ώστε να καταστεί δυνατή η σύγκλιση των επιτοκίων τους.

Τον Οκτώβριο και Δεκέμβριο 1998 η ΕΚΤ διατύπωσε με σαφήνεια τη στρατηγική νομισματικής πολιτικής που ακολουθεί το Ευρωσύστημα⁽²⁾.

Η στρατηγική αυτή αποτελείται από τρία κύρια στοιχεία:

λόγηση αυτή θα γίνεται με τη μορφή μεταβλητών που διαθέτουν ιδιότητες προπορευόμενων δεικτών για τις μελλοντικές εξελίξεις των τιμών.

Ο ΠΟΣΟΤΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ

Το Διοικητικό Συμβούλιο αποφάσισε να δημοσιεύσει έναν ποσοτικό ορισμό της σταθερότητας των τιμών, με σκοπό τη σαφή καθοδήγηση των προσδοκιών σχετικά με τη μελλοντική εξέλιξη των τιμών, αφού με έναν τέτοιο ορισμό παρέχεται μια σαφής

⁽¹⁾ Θερμές ευχαριστίες στον καθηγητή Χρήστο Γκόρτσο για τις χρήσιμες υποδείξεις αλλά και τις ουσιαστικές παρατηρήσεις του.

⁽²⁾ Το Ευρωσύστημα αποτελείται από την ΕΚΤ και τις 11 εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών της Νομισματικής Ένωσης. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), αποτελείται από την ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των 15 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ένδειξη, ικανή να προσδώσει στο κοινό μια βάση για την αξιολόγηση της επιτυχίας και της αξιοπιστίας της ενιαίας νομισματικής πολιτικής.

Ειδικότερα, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ υιοθέτησε τον ακόλουθο ορισμό: “η σταθερότητα των τιμών ορίζεται ως ετήσια αύξηση του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή για τη ζώνη του ευρώ με ρυθμό χαμηλότερο του 2%”. Η σταθερότητα των τιμών σύμφωνα με τον ορισμό αυτό “πρέπει να διατηρείται μεσοπρόθεσμα”. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι η λέξη “αύξηση” υποδηλώνει σαφώς ότι ο αντιπληθωρισμός, δηλαδή η παρατεταμένη πτώση του ΕΔΤΚ, δεν κρίνεται συνεπής με τη σταθερότητα των τιμών.

Παράλληλα, η ΕΚΤ ανακοίνωσε την τιμή αναφοράς για την αύξηση του ευρύτερου νομισματικού μεγέθους M3, λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό για τη σταθερότητα των τιμών, την τάση ανόδου του πραγματικού ΑΕΠ της ζώνης ευρώ ετησίως (2-2,5%) και μεσοπρόθεσμα μείωσης της ταχύτητας κυκλοφορίας του M3 (0,5-1% ετησίως). Η τιμή αναφοράς για την αύξηση του M3 προσδιορίστηκε σε 4,5% για το 1999.

2. ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Με βάση τις αποφάσεις του Συμβουλίου του ΕΝΙ⁽³⁾, το ΕΣΚΤ θα επικεντρώνει την προσοχή του κατά την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής στην αξιοποίηση έμμεσων κατά κύριο λόγο τρόπων για τον έλεγχο της ρευστότητας. Θα εστιάζεται δε είτε σε ενδιάμεσους νομισματικούς στόχους – συγκεκριμένα, βραχυπρόθεσμα επιτόκια – είτε σε απευθείας στόχο που θα αφορά τον πληθωρισμό.

Ειδικότερα, το κυριότερο μέσο της νομισματικής πολιτικής θα είναι η πολιτική της ανοικτής αγοράς με διάφορες παραλλαγές της, που αναφέρονται στη συχνότητα και την έκταση της παρεμβάσεως ανάλογα με την οικονομική συγκυρία. Η πολιτική αυτή ουσιαστικά συνίσταται στην αγορά ή πώ-

ληψη τίτλων εκφρασμένων σε ευρώ από την ΕΚΤ. Έτσι, εάν η ΕΚΤ επιλέξει για παράδειγμα την άσκηση περιοριστικής νομισματικής πολιτικής, θα προβεί σε διάθεση στην αγορά τίτλων ευρώ, ώστε να απορροφήσει ρευστότητα σε ευρώ.

Ειδικότερα, για τον κατάλληλο επηρεασμό των επιτοκίων και τη διαχείριση της ρευστότητας στη ζώνη του ευρώ, η ΕΚΤ έχει στη διάθεσή της τέσσερις εναλλακτικές κατηγορίες πράξεων ανοικτής αγοράς. Οι δύο σπουδαιότερες πράξεις ανοικτής αγοράς είναι οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης (ΠΚΑ), οι οποίες έχουν διάρκεια δύο εβδομάδων και διενεργούνται κάθε εβδομάδα, με σκοπό τη χορήγηση ρευστότητας, και οι πράξεις πιο μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης (ΠΠΚΑ), οι οποίες έχουν διάρκεια τριών μηνών και διενεργούνται κάθε μήνα. Μέσω αυτών παρέχεται ρευστότητα σε πιο μακροχρόνια βάση και σηματοδότηση αποδοχής ή όχι των υφισταμένων επιπέδων επιτοκίων της αγοράς χρήματος. Σημειωτέον ότι οι περισσότερες από τις πράξεις ανοικτής αγοράς του Ευρωσυστήματος αποτελούνται από αντίστροφες συναλλαγές έναντι παροχής κατάλληλων ασφαλειών.

Επίσης το Ευρωσύστημα μπορεί να διενεργεί πράξεις ανοικτής αγοράς για την εξομάλυνση βραχυπρόθεσμων διακυμάνσεων της ρευστότητας με αντίστροφες (ή αντιστρεπτές) συναλλαγές, απευθείας αγοραπωλησίες περιουσιακών στοιχείων, αποδοχή καταθέσεων ή με πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων με στόχο τον έλεγχο της ρευστότητας (προσφορά ή απορρόφηση ρευστότητας) στην αγορά και τον επηρεασμό των επιτοκίων. Ιδιαίτερα δε, επιδιώκεται η εξομάλυνση των επιπτώσεων στα

⁽³⁾ Το ΕΝΙ ήταν προσωρινό ίδρυμα που δημιουργήθηκε κατά την έναρξη του Δευτέρου Σταδίου της ΟΝΕ (1η Ιανουαρίου 1994). Το ΕΝΙ δεν ήταν αρμόδιο για τη νομισματική πολιτική στην ΕΕ, η οποία εξακολουθούσε να ασκείται από τις εθνικές αρχές. Τα δύο κυριότερα καθήκοντα του ΕΝΙ ήταν (1) να ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ των κεντρικών τραπεζών και το συντονισμό των νομισματικών πολιτικών και (2) να αναλάβει τις αναγκαίες προετοιμασίες για την ίδρυση του ΕΣΚΤ για την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και για τη δημιουργία ενιαίου νομίσματος στο τρίτο στάδιο. Το ΕΝΙ τέθηκε υπό εκκαθάριση την 1η Ιουνίου 1998.

επιτόκια που προκαλούνται από μη αναμενόμενες διακυμάνσεις στη ρευστότητα.

Ενώ οι ΠΚΑ και οι ΠΠΚΑ διενεργούνται μέσω κανονικών δημοπρασιών, οι πράξεις για την εξομάλυνση των βραχυπρόθεσμων διακυμάνσεων της ρευστότητας μπορούν να γίνουν με ταχείες δημοπρασίες ή μέσω διμερών διαδικασιών που αφορούν περιορισμένη ομάδα αντισυμβαλλομένων, εκτός από τις απευθείας πράξεις, οι οποίες μπορούν να γίνουν μόνο μέσω διμερών διαδικασιών.

Τέλος οι άλλες πράξεις ανοικτής αγοράς περιλαμβάνουν διορθωτικές πράξεις που έχουν μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα και διάρκεια, η οποία μπορεί να είναι τυποποιημένη ή όχι. Οι πράξεις αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν αντιστρεπτές συναλλαγές, απευθείας αγοραπωλησίες περιουσιακών στοιχείων ή έκδοση χρεογράφων της ΕΚΤ. Η ΕΚΤ θα δύναται να προσφεύγει σε χρήση τους όταν επιθυμεί να επηρεάσει τη θέση της διαρθρωτικής ρευστότητας του τραπεζικού συστήματος και να προσαρμόσει τη διαρθρωτική θέση του ΕΣΚΤ έναντι του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Εξαιτίας όμως του ελλείμματος διαρθρωτικής ρευστότητας που επικρατούσε στη ζώνη του ευρώ κατά την έναρξη του Τρίτου Σταδίου, η ΕΚΤ αποφάσισε να μην εκδώσει χρεόγραφα από την αρχή του Τρίτου Σταδίου.

Εκτός από την πολιτική ανοικτής αγοράς, η ΕΚΤ θα δημιουργήσει δύο πάγιες διευκολύνσεις (standing facilities), που θα είναι διαθέσιμες στις εμπορικές τράπεζες ή αλλιώς στα πιστωτικά ιδρύματα, μία για την παροχή ρευστότητας (διευκόλυνση οριακής αναχρηματοδότησης-marginal lending facilities/lombard) και μια άλλη για την απορρόφηση ρευστότητας (διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων-deposit facility) στη διατραπεζική αγορά. Τα επιτόκια των δύο διευκολύνσεων θα οριοθετούν το κατώτατο και το ανώτατο επιτόκιο της διατραπεζικής αγοράς, δηλαδή το όριο διακύμανσής τους και θα σηματοδοτούν τη γενική κατεύθυνση της νομισματικής πολιτικής.

Τέλος, η Συνθήκη προβλέπει τη δυνατότητα προσφυγής του ΕΣΚΤ στην πολιτική επιβολής υποχρεωτικών δεσμεύσεων διαθεσίμων των εμπορικών τραπε-

ζών στην ΕΚΤ που κυμαίνονται σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο (2% έχει καθοριστεί από 01.01.1999) από αυτά που υιοθετούνται και επιβάλλουν οι εθνικές κεντρικές τράπεζες. Το μέσο αυτό τίθεται ως προς την εφαρμογή του στη διακριτική ευχέρεια της ΕΚΤ, και έχει ως στόχο τη σταθεροποίηση των επιτοκίων στην αγορά χρήματος, τη δημιουργία (ή την αύξηση) ενός διαρθρωτικού ελλείμματος ρευστότητας και πιθανώς τη συμβολή στον έλεγχο της νομισματικής επέκτασης.

3. ΠΑΓΙΕΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ (STANDING FACILITIES)

Όπως υποδηλώνεται και στον τίτλο, στόχος του παρόντος άρθρου είναι η ανάλυση των δύο πάγιων διευκολύνσεων ως μέσων άσκησης νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ. Εισαγωγικά λοιπόν θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να χρησιμοποιούν την οριακή πιστωτική διευκόλυνση για την εξασφάλιση ρευστότητας μιας ημέρας έναντι παροχής ασφάλειας με κατάλληλα στοιχεία ενεργητικού, καθώς και τη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων για να πραγματοποιούν καταθέσεις μιας ημέρας στο Ευρωσύστημα. Στόχος των παγίων διευκολύνσεων, που διατίθενται στις τράπεζες για να διασφαλιστεί η παροχή ή η απορρόφηση ρευστότητας στη διάρκεια μιας ημέρας, είναι η σηματοδότηση της γενικής κατεύθυνσης της νομισματικής πολιτικής και η διαμόρφωση μιας ζώνης εντός της οποίας θα κινούνται τα επιτόκια μιας ημέρας σε κανονικές συνθήκες. Με άλλα λόγια τα επιτόκια των παγίων διευκολύνσεων σχηματίζουν ένα “εύρος διακύμανσης” για το επιτόκιο της αγοράς μιας ημέρας (overnight), όπου το επιτόκιο της οριακής πιστωτικής διευκόλυνσης αποτελεί το άνω όριο και το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων το κάτω όριο. Στην ουσία τα επιτόκια των δύο διευκολύνσεων θα οριοθετούν το κατώτατο και το ανώτατο επιτόκιο της διατραπεζικής αγοράς, δημιουργώντας δηλαδή ένα διάδρομο μέσα στον οποίο περιορίζονται οι διακυμάνσεις των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων.

Ενας στενός διάδρομος επιτοκίων αποτελεί ένα αυτόματο εργαλείο περιορισμού της μεταβλητότητας των επιτοκίων καθώς επίσης μειώνει και την ανάγκη για παρεμβάσεις ανοικτής αγοράς από πλευράς Κεντρικής Τράπεζας για εξομάλυνση βραχυπρόθεσμων διακυμάνσεων της ρευστότητας. Ωστόσο εάν ο διάδρομος είναι πολύ στενός, τότε ενδεχομένως κάτι τέτοιο να υπονομεύει την ανάπτυξη μιας αγοράς ευρώ με επάρκεια ρευστότητας, καθώς θα υπάρχουν λιγότερα κίνητρα από πλευράς χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων να αντλήσουν ρευστότητα δια μέσου της διατραπεζικής αγοράς.

Η πρακτική σημασία του παραπάνω ζητήματος δεν είναι ξεκάθαρη και χειροπιαστή. Με δεδομένα τα στενά περιθώρια διακύμανσης των επιτοκίων στις ευρωπαϊκές χρηματαγορές, τα όρια των διαδρόμων πρέπει να απέχουν πολύ λίγο από τα επιτόκια της αγοράς προκειμένου να είναι αποτελεσματικές οι πάγιες διευκολύνσεις.

Στην πράξη το σωστό εύρος του διαδρόμου επιτοκίων, περιλαμβανομένου του εύρους του γύρω από τα bid/ask spreads, είναι εμπειρικό ζήτημα και προσφάτως παρατηρείται μια σημαντική διαφοροποίηση του εύρους του διαδρόμου μεταξύ των ευρωπαϊκών κεντρικών τραπεζών που εμπλέκονται σ' αυτή τη διαδικασία.

Η ΕΚΤ συνεπώς θα πρέπει να επικεντρωθεί στην ανεύρεση του άριστου τρόπου καθορισμού του αρχικού εύρους του διαδρόμου των επιτοκίων. Επιπλέον, τα μέσα που η ΕΚΤ έχει στη διάθεσή της για να μεταβάλλει το διάδρομο μπορεί να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο.

Ο διάδρομος επιτοκίων θα μπορούσε να μεταβάλλεται αυτόματα ως συνάρτηση των κινήσεων των εβδομαδιαίων συμφωνιών επαναγοράς (weekly repos).

Σ' αυτή την περίπτωση, τα εβδομαδιαία επιτόκια των repos, και όχι αυτά του διαδρόμου, θα παρέχουν σήματα πολιτικής στους αντισυμβαλλομένους.

Εναλλακτικά η ΕΚΤ μπορεί να αποφασίσει ότι η μεταβολή των επιτοκίων των δύο ειδών σταθεροποιητικών πράξεων θα γίνεται ανεξάρτητα από αυτήν των εβδομαδιαίων συμφωνιών επαναγοράς, με δύο τρόπους:

➤ είτε ταυτόχρονη μεταβολή και των δύο επιτο-

κίων (lombard και deposit), ούτως ώστε το εύρος του διαδρόμου να παραμένει αμετάβλητο,

➤ είτε ανεξάρτητα, ούτως ώστε το εύρος του διαδρόμου να αυξομειώνεται.

Στο παρελθόν, οι κεντρικές τράπεζες είχαν χρησιμοποιήσει πληθώρα τέτοιων μεταβολών προκειμένου να διασαφηνίσουν την πρακτική της νομισματικής πολιτικής που ακολουθούν. Ωστόσο, για την ΕΚΤ, η οποία παρεμπιπτόντως εμπεριέχει αρκετά μέλη που δεν έχουν την εμπειρία του συστήματος, θα ήταν ορατός ο κίνδυνος – ιδιαίτερα στα αρχικά στάδια – της διαστρέβλωσης από την αγορά και της μη σωστής μετάδοσης σ' αυτήν, των επιθυμητών σημάτων νομισματικής πολιτικής.

Στις σύγχρονες χρηματαγορές, όπου οι αποδόσεις είναι υψηλές και τα επιτόκια αντιδρούν γρήγορα και άμεσα σε νέες ειδήσεις, τα ενιαία, ομοιόμορφα και διευκρινιστικά σήματα πολιτικής από τις κεντρικές τράπεζες αποτελούν κρίσιμο παράγοντα άσκησης νομισματικής πολιτικής, καθώς επίσης και ορθής σηματοδότησης και ερμηνείας των μεταβολών των επιτοκίων από τις αγορές.

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαία μια πιο αναλυτική και διεξοδική ανάλυση των δύο πάγιων διευκολύνσεων.

3.1. ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΟΡΙΑΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ (MARGINAL LENDING/LOMBARD FACILITY)

Οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτή τη διευκόλυνση προκειμένου να αποκτήσουν ρευστότητα, έναντι ενεχύρου, στη διάρκεια μιας ημέρας. Η διευκόλυνση έχει ως σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών των αντισυμβαλλομένων για ρευστότητα. Κάτω από κανονικές συνθήκες το επιτόκιο αυτών των διευκολύνσεων αποτελεί συνήθως την οροφή για το αντίστοιχο overnight διατραπεζικό επιτόκιο. Οι όροι και συνθήκες της διευκόλυνσης είναι ακριβώς οι ίδιοι σε ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ.

Οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μπορούν να αποκτήσουν ρευστότητα μέσω της διευκόλυνσης της οριακής αναχρηματοδότησης είτε με τη μορφή των ημερή-

σιων συμφωνιών επαναγοράς (overnight repurchase agreements, πχ η κυριότητα του περιουσιακού στοιχείου μεταβιβάζεται στο δανειστή ενώ τα αντισυμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν να αντιστρέψουν τη συναλλαγή την αμέσως επόμενη εργάσιμη ημέρα, μέσω επαναμεταβίβασης του περιουσιακού στοιχείου στο δανειζόμενο), είτε μέσω ημερήσιων ενεχυριασθέντων δανείων (overnight collateralised loans, πχ ένα επιτόκιο προσφέρεται για τα περιουσιακά στοιχεία αλλά, υποθέτοντας εκπλήρωση των υποχρεώσεων δανεισμού, η κυριότητα του περιουσιακού στοιχείου περιέρχεται στο δανειζόμενο).

Περισσότεροι όροι για τις συμφωνίες επαναγοράς εμπεριέχονται στις συμβασιακές συμφωνίες (contractual arrangements) που θέτονται από την εκάστοτε εθνική κεντρική τράπεζα. Οι ρυθμίσεις της παροχής ρευστότητας με τη μορφή δανείων με ενέχυρο συνυπολογίζουν τις διαφορετικές διαδικασίες που απαιτούνται για να πραγματοποιηθεί ο καθορισμός και η επακόλουθη διαμόρφωση του σχετικού επιτοκίου στα ενυπόθηκα δάνεια που λαμβάνουν χώρα με διαφορετικές δικαιοδοσίες.

Αναφορικά στη διάρκεια της πίστωσης στις διευκολύνσεις οριακής αναχρηματοδότησης, αυτή είναι ημερήσια (overnight). Για τους αντισυμβαλλόμενους που συνδέονται απευθείας με το διασυνοριακό σύστημα πληρωμών μεγάλης αξίας TARGET⁽⁴⁾ (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express-Transfer), η πίστωση εξοφλείται με το άνοιγμα του εθνικού RTGS (Real-time Gross Settlement System) συστήματος και του Securities Settlement System την επόμενη εργάσιμη ημέρα.

Το επιτόκιο ανακοινώνεται προκαταβολικά από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών και υπολογίζεται ως ένα απλό επιτόκιο. Η βάση ημερών για τον υπολογισμό των δεδουλευμένων τόκων είναι ο αριθμός των πραγματικών ημερών προς το ημερολογιακό έτος των 360 ημερών (Act/360). Η ΕΚΤ μπορεί να αλλάξει το επιτόκιο οποιαδήποτε χρονική στιγμή, με αντίκτυπο όχι νωρίτερα από την επόμενη εργάσιμη ημέρα. Τέλος, η καταβολή των δεδουλευμένων τόκων γίνεται στη λήξη της κατάθεσης.

3.2. ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ (DEPOSIT FACILITY)

Οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη διευκόλυνση αυτή για να δημιουργήσουν ημερήσιες καταθέσεις στις εθνικές κεντρικές τράπεζες. Οι καταθέσεις αποζημιώνονται με ένα προκαθορισμένο επιτόκιο. Υπό κανονικές συνθήκες, το επιτόκιο της διευκόλυνσης αυτής προσδιορίζει το κατώτατο όριο επιτοκίων της ζώνης των επιτοκίων, μέσα στην οποία θα κινείται το overnight επιτόκιο. Όπως και στη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης, έτσι και σε αυτή τη διευκόλυνση ισχύουν οι ίδιοι όροι και διαδικασίες για ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ. Επιπλέον, οι ημερήσιες καταθέσεις που πραγματοποιούνται από τους αντισυμβαλλόμενους τοκίζονται με προκαθορισμένο επιτόκιο. Καμιά εγγύηση δεν δίνεται ως αντάλλαγμα για τη χρήση της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων.

Η διάρκεια των καταθέσεων είναι ημερήσια. Για τους αντισυμβαλλόμενους που συνδέονται απευθείας με το σύστημα πληρωμών TARGET, οι καταθέσεις που πραγματοποιούνται έχουν διάρκεια μέχρι το άνοιγμα του εθνικού συστήματος RTGS την επόμενη εργάσιμη ημέρα. Ομοίως, με τη διευκόλυνση οριακής χρηματοδότησης, το επιτόκιο ανακοινώνεται προκαταβολικά από το ΕΣΚΤ και υπολογίζεται ως ένα απλό επιτόκιο. Η βάση ημερών για τον υπολογισμό των δεδουλευμένων τόκων είναι ο αριθμός των πραγματικών ημερών προς το ημερολογιακό έτος των 360 ημερών. Η ΕΚΤ μπορεί να αλλάξει το επιτόκιο οποιαδήποτε χρονική στιγμή, με αντίκτυπο

⁽⁴⁾ Σύστημα TARGET (Διευρωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε Πραγματικό Χρόνο): σύστημα πληρωμών που αποτελείται από τα αντίστοιχα συστήματα διακανονισμού σε συνεχή χρόνο – ΣΔΠΧ – των κρατών μελών που συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ. Τα εθνικά ΣΔΠΧ συνδέονται μεταξύ τους μέσω του μηχανισμού Διασύνδεσης, έτσι ώστε να πραγματοποιούνται διασυνοριακές μεταφορές κεφαλαίων αυθημερόν σε όλη τη ζώνη του ευρώ. Με το σύστημα TARGET μπορούν να συνδεθούν και τα ΣΔΠΧ των κρατών μελών που δεν συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ, υπό τον όρο ότι τα εν λόγω συστήματα θα είναι σε θέση να επεξεργάζονται πληρωμές σε ευρώ.

όχι νωρίτερα από την επόμενη εργάσιμη ημέρα. Το επιτόκιο των καταθέσεων είναι πληρωτέο κάθε εργάσιμη ημέρα στη λήξη της κατάθεσης.

Τα ιδρύματα, από την άλλη πλευρά, που μπορούν να έχουν πρόσβαση στις δύο παραπάνω διευκολύνσεις θα πρέπει να εκπληρώνουν ορισμένα γενικά κριτήρια καταλληλότητας συμμετοχής (the general counterparty eligibility criteria), τα οποία περιγράφονται παρακάτω. Θεωρείται δεδομένη η πρόσβαση στις δύο πάγιες διευκολύνσεις μέσω των εθνικών κεντρικών τραπεζών, στο κράτος μέλος στο οποίο έχει εγκατασταθεί ο θεσμός. Επίσης, θεωρείται δεδομένη η παραπάνω διευκόλυνση μόνο τις ημέρες εκείνες κατά τις οποίες το σχετικό RTGS σύστημα είναι εγκατεστημένο και λειτουργεί κανονικά.

Καθ' όλη τη διάρκεια μιας εργάσιμης ημέρας πριν τις 6:30 μ.μ. ώρα ΕΚΤ οι αντισυμβαλλόμενοι μπορούν να υποβάλουν αίτηση πρόσβασης στη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων στην αρμόδια εθνική κεντρική τράπεζα. Στην αίτηση αυτή, πρέπει να αναφέρεται το ποσό που πρόκειται να κατατεθεί κατά τη διαδικασία της διευκόλυνσης και, εάν τα περιουσιακά στοιχεία που θα χρησιμοποιηθούν για τη συναλλαγή δεν έχουν ήδη κατατεθεί ή παραδοθεί στις εθνικές κεντρικές τράπεζες, τότε πρέπει να προσδιορίζονται και αυτά. Η ΕΚΤ έχει στη δικαιοδοσία της δυνατότητα αναστολής ή αναβολής της πρόσβασης στις πάγιες διευκολύνσεις σε ορισμένα μέλη, όταν οι περιστάσεις καταστήσουν κάτι τέτοιο αναγκαίο. Επιπλέον η ΕΚΤ μπορεί να αποφασίσει να εγκαταστήσει μια διαδικασία για αυτόματη πρόσβαση στη διαδικασία της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων στο τέλος της ημέρας.

Πιο αναλυτικά, η χρήση των δύο διευκολύνσεων επηρεάζεται από τις διαδικασίες κλεισίματος της ημέρας στο Ευρωσύστημα και είναι ιδιαίτερης σημασίας για τη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς. Το TARGET κλείνει στις 6:00 μ.μ. ώρα ΕΚΤ. Εκείνη την ώρα όλες οι χρεωστικές θέσεις των συμμετεχόντων θεωρούνται αυτόματα ως αίτηση προσφυγής στην οριακή διευκόλυνση χρηματοδότησης. Οι εθνικές κεντρικές τράπεζες αρχίζουν τις διαδικασίες κλεισί-

ματος ημέρας στις 6:30 μ.μ. ώρα ΕΚΤ. Η ώρα αυτή είναι και η προθεσμία για αιτήσεις πρόσβασης στη διευκόλυνση αποδοχής καταθέσεων του ΕΣΚΤ.

Τέλος, σημειώνεται ότι δεν υπάρχει όριο στο ποσό το οποίο ένα αντισυμβαλλόμενο μέρος μπορεί να καταθέσει στην παραπάνω διαδικασία. Πάντως η επιλογή της προσφυγής στις πάγιες διευκολύνσεις κατά την άσκηση της νομισματικής πολιτικής εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια της ΕΚΤ και ειδικότερα στους εκάστοτε στόχους, στους οποίους εστιάζεται, καθώς και στις γενικές κατευθυντήριες γραμμές νομισματικής πολιτικής που ακολουθεί. Έτσι, η ΕΚΤ μπορεί να υιοθετήσει αυτό το μέσο νομισματικής πολιτικής ανά πάσα στιγμή.

4. ΑΣΚΗΣΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ: ΟΙ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΔΕΚΤΑ

Προκειμένου να εξασφαλίσει ενιαία κατεύθυνση νομισματικής πολιτικής και ίσους όρους για τους αντισυμβαλλόμενους στη ζώνη του ευρώ, το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΙ) επεξεργάστηκε κοινά κριτήρια επιλογής τόσο για τους αντισυμβαλλόμενους όσο και για τα περιουσιακά στοιχεία που θα χρησιμοποιούν στις συναλλαγές τους με το Ευρωσύστημα.

Α) ΟΙ ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

Βάσει κοινών κριτηρίων επιλογής καταρτίστηκε κατάλογος των αντισυμβαλλομένων που μπορούν να γίνουν δεκτοί για πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος. Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει όλα τα ιδρύματα που υπόκεινται στην υποχρέωση τήρησης ελάχιστων αποθεματικών. Τα

ιδρύματα αυτά θα μπορούν κατ' αρχήν να έχουν πρόσβαση στις πράξεις ανοικτής αγοράς με βάση τις διαδικασίες των κανονικών δημοπρασιών και στις δύο πάγιες διευκολύνσεις. Επίσης οι αντισυμβαλλόμενοι που μπορούν να γίνουν δεκτοί στις πράξεις νομισματικής πολιτικής του Ευρωσυστήματος θα πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις από πλευράς προληπτικής εποπτείας και λειτουργίας, δηλαδή θα πρέπει να διαθέτουν οικονομική ευρωστία, να υπόκεινται σε προληπτική εποπτεία και να πληρούν κριτήρια λειτουργίας για τη συμμετοχή τους σε πράξεις νομισματικής πολιτικής.

Επίσης επιδιώκεται η ευρύτερη δυνατή συμμετοχή αντισυμβαλλομένων κατά τη διαδικασία εκτέλεσης της νομισματικής πολιτικής. Η ύπαρξη ενός ευρέος φάσματος αντισυμβαλλομένων είναι συνεπής με την αρχή της αποκέντρωσης στην εκτέλεση των πράξεων νομισματικής πολιτικής του ΕΣΚΤ, αφού με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η αποτελεσματικότητα της νομισματικής πολιτικής και η ίση μεταχείριση, καθώς επίσης διευκολύνεται και η ομαλή λειτουργία του συστήματος πληρωμών.

Μόνο στην περίπτωση των παρεμβάσεων ανοικτής αγοράς για την εξομάλυνση βραχυπρόθεσμων διακυμάνσεων της ρευστότητας (fine-tuning operations) μπορεί για λόγους αποτελεσματικής λειτουργίας, οι συναλλαγές να αφορούν ένα περιορισμένο φάσμα αντισυμβαλλομένων. Για άμεσες συναλλαγές όμως δεν υπάρχει περιορισμός στην επιλογή του εύρους των αντισυμβαλλομένων.

Στις πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων, αντισυμβαλλόμενοι μπορεί να είναι χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, που συμμετέχουν ενεργά στην αγορά συναλλάγματος, είναι εγκατεστημένα στις χώρες της ευρωζώνης και έχουν επιλεγεί από το Ευρωσύστημα.

Επιπλέον τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μπορούν να έχουν πρόσβαση στις πάγιες διευκολύνσεις ή τις πράξεις ανοικτής αγοράς μόνο μέσω της κεντρικής τράπεζας της χώρας όπου εδρεύουν. Αν ένα ίδρυμα έχει πρόσβαση σε περισσότερες από μια χώρες της ζώνης του ευρώ, τότε κάθε παράρτημα έχει δικαίωμα πρόσβασης σε αυτές τις πράξεις μέσω της

κεντρικής τράπεζας της χώρας στην οποία το παράρτημα είναι εγκατεστημένο. Σημειώνεται ότι προσφορές στις δημοπρασίες του ευρωσυστήματος μπορούν να υποβάλλονται μόνο από κάποιο παράρτημα ή τα κεντρικά γραφεία ενός πιστωτικού ιδρύματος.

Κρίνεται αναγκαία επίσης για τους αντισυμβαλλόμενους η φερεγγυότητα και η συνέπεια που πρέπει να επιδεικνύουν όσον αφορά στις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τους διεθνείς εναρμονισμένους εποπτικούς κανόνες. Σε διαφορετική περίπτωση το Ευρωσύστημα μπορεί να τους στερήσει τη δυνατότητα πρόσβασης στις πράξεις.

Τέλος, ο κατάλογος των ιδρυμάτων που υπόκεινται στην υποχρέωση τήρησης ελάχιστων αποθεμάτων, και ο οποίος δημοσιοποιήθηκε μέσω Διαδικτύου τον Οκτώβριο του 1998, περιλαμβάνει πάνω από 8.000 ιδρύματα, από τα οποία πάνω από 4.000 έχουν πρόσβαση στις δύο πάγιες διευκολύνσεις του Ευρωσυστήματος, ενώ 3.000 έχουν πρόσβαση στις πράξεις αναχρηματοδότησης.

Β) ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΟΥΝ ΩΣ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ

Το Ευρωσύστημα δέχεται ένα ευρύ φάσμα περιουσιακών στοιχείων ως ασφάλεια για τις πιστωτικές του πράξεις. Τα περιουσιακά στοιχεία που μπορούν να γίνουν δεκτά διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: της πρώτης και της δεύτερης βαθμίδας. Η πρώτη βαθμίδα αποτελείται από εμπορεύσιμα χρεόγραφα τα οποία πληρούν τα ομοιόμορφα σε όλη τη ζώνη του ευρώ κριτήρια επιλογής, όπως αυτά έχουν οριστεί από την ΕΚΤ, ενώ η δεύτερη βαθμίδα αποτελείται από άλλα χρεόγραφα εμπορεύσιμα και μη, μετοχικούς τίτλους και μη εμπορεύσιμα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, για τα οποία λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές μεταξύ των εθνικών χρηματοπιστωτικών και τραπεζικών συστημάτων και έχουν καθοριστεί κριτήρια επιλογής που έχει θέσει η ΕΚΤ.

Καμιά διάκριση δε γίνεται μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών τίτλων όσον αφορά την ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων και την αποδοχή τους για τους

διάφορους τύπους των παρεμβάσεων νομισματικής πολιτικής από την ΕΣΚΤ. Η μόνη διαφορά είναι ότι τα περιουσιακά στοιχεία που εντάσσονται στη δεύτερη βαθμίδα δεν χρησιμοποιούνται από το ΕΣΚΤ για άμεσες συναλλαγές. Τα κριτήρια αποδοχής των περιουσιακών στοιχείων για τις λειτουργίες της νομισματικής πολιτικής από το ΕΣΚΤ είναι τα ίδια με τα κριτήρια αποδοχής των περιουσιακών στοιχείων που χρησιμοποιούνται ως ενέχυρο για την παροχή ρευστότητας στη διάρκεια της ημέρας στα πλαίσια του TARGET.

Επίσης οι αντισυμβαλλόμενοι με το ΕΣΚΤ μπορούν να χρησιμοποιήσουν αποδεκτά περιουσιακά στοιχεία σε διασυννοριακή βάση, δηλαδή να δανειστούν από την κεντρική τράπεζα του κράτους μέλους στο οποίο είναι εγκατεστημένα με τη χρήση περιουσιακών στοιχείων που φυλάσσονται σε άλλο κράτος μέλος (ο πίνακας του παραρτήματος παρουσιάζει τα κύρια χαρακτηριστικά των περιουσιακών στοιχείων της πρώτης και της δεύτερης βαθμίδας). Ο κατάλογος των περιουσιακών στοιχείων που μπορούν να γίνουν δεκτά για τις πιστωτικές πράξεις του Ευρωσυστήματος κοινοποιήθηκε μέσω Internet τον Οκτώβριο του 1998.

Τέλος, όλα τα περιουσιακά στοιχεία που μπορούν να γίνουν δεκτά θα υπόκεινται σε συγκεκριμένα μέτρα ελέγχου του κινδύνου. Αυτά τα μέτρα καθορίστηκαν κατά τη διάρκεια του 1997, αφού λήφθηκαν υπόψη οι πρακτικές της αγοράς και αντιδράσεις στις αρχικές προτάσεις του ENI.

Για τα μέσα της πρώτης βαθμίδας, τα μέτρα ελέγχου του κινδύνου περιλαμβάνουν περιθώρια ασφαλείας, συγκεκριμένη διαφορά μεταξύ παρεχόμενης ασφάλειας και καλυπτόμενης απαίτησης (haircut) ανάλογη με την εναπομένουσα διάρκεια και τα τοκομερίδια των τίτλων (που σημαίνει ότι η αξία των περιουσιακών στοιχείων θα υπολογίζεται βάσει της αγοραίας αξίας του μείον ένα συγκεκριμένο ποσοστό) και ειδοποιήσεις κατάθεσης περιθωρίου (margin calls) που σκοπό έχουν να διασφαλίσουν ότι η αξία των περιουσιακών στοιχείων ισοδυναμεί πάντοτε με το ποσό της παρεχόμενης ρευστότητας συν την αξία του αρχικού περιθωρίου ασφαλείας. Για τη δεύτερη βαθμίδα,

τα μέτρα ελέγχου του κινδύνου καθορίζονται από την εθνική κεντρική τράπεζα που έχει συμπεριλάβει τα εν λόγω περιουσιακά στοιχεία στο σχετικό κατάλογο και υπόκεινται στην έγκριση της ΕΚΤ. Τα μέτρα αυτά είναι τουλάχιστον εξίσου αυστηρά όσο και τα αντίστοιχα μέτρα ελέγχου του κινδύνου που εφαρμόζονται στα περιουσιακά στοιχεία της πρώτης βαθμίδας.

5. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΤΗΣ ΕΚΤ

Το επιτόκιο των κυρίων πράξεων αναχρηματοδότησης, που διεξάγει η ΕΚΤ – συνήθως με τη μορφή δημοπρασιών σταθερού επιτοκίου – καθορίστηκε στο 3%. Το ύψος του επιτοκίου αυτού ήταν σε αντιστοιχία με το επίπεδο των βασικών επιτοκίων παρέμβασης των εθνικών κεντρικών τραπεζών της ζώνης ευρώ, που προέκυψε ως αποτέλεσμα της σύγκλισης των εθνικών νομισματικών πολιτικών τους στο τέλος του Δευτέρου Σταδίου.

Ειδικότερα το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής αναχρηματοδότησης, που αποτελεί το ανώτατο όριο των επιτοκίων της χρηματοαγοράς, ορίστηκε σε 4,5%. Από την άλλη πλευρά το επιτόκιο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, που αποτελεί το κατώτατο όριο των επιτοκίων της χρηματοαγοράς, ορίστηκε σε 2%.

Ωστόσο για το χρονικό διάστημα μέχρι την 21η Ιανουαρίου 1999 θεωρήθηκε σκόπιμο να περιοριστεί παροδικά το εύρος του “διαδρόμου” που σχηματίζουν τα επιτόκια των δύο πάγιων διευκολύνσεων, ώστε να διευκολυνθεί η προσαρμογή του τραπεζικού συστήματος στις νέες συνθήκες. Έτσι, το επιτόκιο της διευκόλυνσης οριακής αναχρηματοδότησης ορίστηκε στο 3,25%, ενώ εκείνο της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων ορίστηκε στο 2,75%.

Την 8η Απριλίου 1999 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε να μειώσει το επιτόκιο των κυρίων πράξεων αναχρηματοδότησης στο 2,5%. Επίσης, τα επιτόκια των διευκολύνσεων οριακής αναχρηματοδότησης και αποδοχής καταθέσεων μειώθηκαν σε 3,5% και 1,5% αντιστοίχως, με αποτέλεσμα να περιοριστεί

και το εύρος του “διαδρόμου”. Η απόφαση αυτή λήφθηκε με γνώμονα τη διατήρηση των προοπτικών για τη συνεχιζόμενη σταθερότητα των τιμών, μετά τη διαπίστωση της χαλάρωσης των πληθωριστικών πιέσεων λόγω της αποδυνάμωσης της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ, δεδομένου ότι η νομισματική πολιτική του Ευρωσυστήματος επιδιώκει να συμβάλει στην πλήρη εκμετάλλευση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της ζώνης ευρώ. Οι πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης διεξήχθησαν ως δημοπρασίες κυμαινόμενου επιτοκίου, σε συμφωνία με την αρχή ότι το Ευρωσύστημα δεν προτίθεται να σηματοδοτεί την πολιτική του μέσω των πράξεων αυτής της κατηγορίας.

Καταληκτικά, κατά τους πρώτους μήνες της Νομισματικής Ένωσης δεν υπήρξε η ανάγκη της διεξαγωγής πράξεων για εξομάλυνση βραχυπρόθεσμων διακυμάνσεων της ρευστότητας, καθώς η εξέλιξη των επιτοκίων για τοποθετήσεις μιας ημέρας ήταν γενικά ομαλή, και παρουσίαζε διακυμάνσεις άξιες προσοχής μόνο στο τέλος των περιόδων τήρησης των υποχρεωτικών δεσμεύσεων. Οι διακυμάνσεις αυτές εξαλείφονται στην αρχή της επόμενης περιόδου τήρησης υποχρεωτικών δεσμεύσεων και δεν έχουν σημαντική επίδραση στα επιτόκια για τοποθετήσεις με μεγαλύτερες διάρκειες κατά μήκος της καμπύλης απόδοσης.

6. ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΜΕΣΩ ΤΩΝ ΠΑΓΙΩΝ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΩΝ

Ο διάδρομος επιτοκίων που σχηματίζεται από τις δύο πάγιες διευκολύνσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη σηματοδότηση της νομισματικής πολιτικής σε ένα πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα από αυτόν των πράξεων ανοικτής αγοράς. Αυτό είναι εφικτό στην περίπτωση που υπάρξει μια “σιωπηρή” δέσμευση από πλευράς κεντρικής τράπεζας ότι δεν θα μεταβάλλει πολύ συχνά τα δύο επιτόκια των πάγιων διευκολύνσεων, στο βαθμό βέβαια που δεν

προκύπτουν εξωγενείς διαταραχές στο σύστημα, αλλά αντίθετα επικρατούν κανονικές συνθήκες.

Γενικά η δημιουργία ενός διαδρόμου επιτοκίων από τις πάγιες διευκολύνσεις μπορεί να θεωρηθεί ως ένα είδος άτυπης δέσμευσης των κεντρικών τραπεζών για ομαλή πορεία των επιτοκίων στο προσεχές μέλλον. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργείται μεγαλύτερη ευχέρεια στην κεντρική τράπεζα να διευρύνει τους διαύλους επικοινωνίας της με τις αγορές. Φυσικά, όταν η κατεύθυνση και η ταχύτητα αλλαγών των στόχων είναι ανεξάρτητη του εύρους του διαδρόμου επιτοκίων, για παράδειγμα εξαιτίας του γεγονότος ότι η κεντρική τράπεζα μεταβάλλει συστηματικά το διάδρομο κάθε φορά που τα βραχυπρόθεσμα αγοραία επιτόκια τον προσεγγίζουν, τότε η αξία της δέσμευσης για στασιμότητα επιτοκίων ατονεί.

Όσοσο στην περίπτωση που τα παραπάνω δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα, οι διάδρομοι επιτοκίων μπορεί να αποτελέσουν χρήσιμες δεσμεύσεις και να επιτρέψουν την ομαλή μετάδοση πληροφοριών στις αγορές χωρίς αντίστοιχη άμεση επίδραση των εν ισχύ βραχυπρόθεσμων επιτοκίων της αγοράς. Παραδείγματος χάρη, τα επιτόκια των διευκολύνσεων οριακής αναχρηματοδότησης μπορεί να ανέλθουν σε ανώτερα επίπεδα, χωρίς επακόλουθη άμεση επίπτωση στα επιτόκια των άλλων εργαλείων νομισματικής πολιτικής, υπονοώντας με αυτόν τον τρόπο ότι το μελλοντικό επίπεδο των επιτοκίων θα κυμανθεί και θα διατηρηθεί σε υψηλότερα επίπεδα.

Αναμφίβολα ένα πολύ μικρό εύρος διαδρόμου επιτοκίων θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα, αφού είτε θα περιορίζε σημαντικά τον ενδιαμεσο νομισματικό στόχο για τα επιτόκια είτε θα καθιστούσε την αναμενόμενη διάρκεια δέσμευσης της εξέλιξης των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων εκ μέρους της κεντρικής τράπεζας ασύμβατη και προβληματική. Επιπλέον θα προέκυπτε ασυμβατότητα της αρχής ότι η κεντρική τράπεζα αποτελεί τον κύριο δημιουργό της βραχυπρόθεσμης αγοράς χρήματος.

Αντίθετα ένας διευρυμένος διάδρομος επιτοκίων καθιστά τις πράξεις ανοικτής αγοράς το κύριο εργαλείο διαχείρισης της ρευστότητας της αγοράς.

Αρα αυτή η πολιτική θα πρέπει να αποτελεί επιδίωξη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, η οποία άλλωστε είναι γενικά συμβατή και με την παγκόσμια ακολουθούμενη πρακτική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ιδρυμα, ετήσια έκθεση 1996.
2. Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ιδρυμα, ετήσια έκθεση 1997.
3. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ετήσια έκθεση 1998.
4. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, μηνιαίο δελτίο Ιανουαρίου 1999.
5. ECB, <http://www.ecb.int>.

6. Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, “Ευρώ: Οι προσαρμογές και επιπτώσεις στον ελληνικό τραπεζικό τομέα από την οικονομική και νομισματική ένωση και την εισαγωγή του ευρώ”, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

7. Δελτίο ευρώ, τεύχος 2, Ιούλιος 1999, Περιοδική έκδοση της Τράπεζας της Ελλάδος για το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα.

8. Ευρωνέα, τεύχος 4, Ιούνιος 1999, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.

9. ENI, The single monetary policy in stage three, general documentation on ESCB monetary policy instruments and procedures, September 1997.

10. ENI, The single monetary policy in stage three: Specification of the operational framework, January 1997.

11. Monetary policy in a EMU: Instruments, strategy and transmission mechanisms, EMI, Philippe P. Moutot.

12. Finance and development, the monetary policy of the Eurosystem, March 1999, Otmar Issing.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ		
ΠΙΝΑΚΑΣ		
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΝΑ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΑ ΩΣ ΕΝΕΧΥΡΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ		
Κριτήρια	Πρώτη βαθμίδα	Δεύτερη βαθμίδα
Είδος περιουσιακού στοιχείου	• Χρεόγραφα του ΕΣΚΤ • Άλλες εμπορεύσιμες χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις	• Εμπορεύσιμες χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις • Μη εμπορεύσιμες χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις • Μετοχές διακινούμενες σε αγορά που υπόκειται σε διοικητικούς περιορισμούς
Διαδικασίες διακανονισμού	• Τα περιουσιακά στοιχεία πρέπει να έχουν κατατεθεί σε κεντρικό αποθετήριο, σε λογιστική μορφή στις εθνικές κεντρικές τράπεζες ή σε ένα κεντρικό αποθετήριο χρεογράφων, το οποίο πληροί τις ελάχιστες προδιαγραφές της ΕΚΤ	• Τα περιουσιακά στοιχεία πρέπει να επιτρέπουν την πρόσβαση από πλευράς της εθνικής κεντρικής τράπεζας, η οποία τα έχει συμπεριλάβει στον κατάλογο της δεύτερης βαθμίδας
Κατηγορία εκδότη	• ΕΣΚΤ • Δημόσιος τομέας • Ιδιωτικός τομέας • Διεθνή και υπερεθνικά ιδρύματα	• Δημόσιος τομέας • Ιδιωτικός τομέας
Οικονομική ευρωστία	• Ο εκδότης (εγγυητής) πρέπει να θεωρηθεί οικονομικά εύρωστος από την ΕΚΤ	• Ο εκδότης/οφειλέτης (εγγυητής) πρέπει να έχει θεωρηθεί οικονομικά εύρωστος από την εγχώρια κεντρική τράπεζα
Εδρα Εκδότη	• Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος¹ (ΕΟΧ)	• Ζώνη του ευρώ • Εδρα σε άλλες χώρες του ΕΟΧ μπορεί να γίνει δεκτή εφόσον το εγκρίνει η ΕΚΤ
Τόπος όπου βρίσκεται το περιουσιακό στοιχείο	• Ζώνη του ευρώ	• Ζώνη του ευρώ • Περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονται σε άλλες χώρες του ΕΟΧ μπορούν να γίνουν δεκτά εφόσον το εγκρίνει η ΕΚΤ
Νόμισμα	• ευρώ²	• ευρώ² • Άλλα νομίσματα του ΕΟΧ ή ευρέως διακινούμενα νομίσματα μπορούν να γίνουν δεκτά εφόσον το εγκρίνει η ΕΚΤ
¹ Η προϋπόθεση να έχουν έδρα στον ΕΟΧ δεν ισχύει προκειμένου για εθνικά και υπερεθνικά ιδρύματα. ² Ευρώ ή τα εθνικά νομίσματα στο οποία θα εκφράζεται το ευρώ. Πηγή: Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ιδρυμα, Ετήσια Έκθεση 1996, σελίδα 75.		

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΑΛΕΞΑΚΗ

Αναπληρωτή Καθηγητή Πανεπιστημίου Αθηνών

Η αναφορά μας στην ελληνική κεφαλαιαγορά που επιχειρείται πιο κάτω καλύπτει την περίοδο από τις 15 Μαΐου 2000 έως τις 30 Οκτωβρίου 2000, για την καταγραφή των εξελίξεων και των γεγονότων. Στην αρχή της πιο πάνω περιόδου ο Γενικός Δείκτης Τιμών του ΧΑΑ βρισκόταν στις 4703 μονάδες, αφού είχε διαγράψει μία πτωτική πορεία από το Νοέμβριο του 1999, πτώση 1010 μονάδων, δηλαδή 19,5%.

Η καθοδική πορεία του δείκτη συνεχίστηκε, καθώς στις αρχές Ιουνίου έφθασε στις 4534 μονάδες. Εντονη ήταν η πτωτική τάση τον Ιούνιο, όπου στο τέλος του μήνα ο δείκτης έκλεισε στις 4054 μονάδες. Ο Ιούλιος χαρακτηρίζεται ως μήνας σταθεροποίησης, καθώς ο δείκτης έκλεισε στις 3988 μονάδες, ενώ δεν χαρακτηρίστηκε από μεγάλες διακυμάνσεις, είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω.

Ακολουθώντας, κατά τον Αύγουστο, ο δείκτης παρουσίασε νέα πτωτική πορεία, ιδιαίτερα μετά τα μέσα Ιουλίου, όπου στο τέλος του μήνα έφθασε στις 3557 μονάδες. Κατά τις πρώτες ημέρες του Σεπτεμβρίου, ο δείκτης παρου-

σίασε σημαντική ανοδική πορεία, στα μέσα του μήνα βρισκόταν στις 4247 μονάδες, για να κρατηθεί περίπου σε αυτό το επίπεδο στη συνέχεια και στο τέλος του μήνα να κλείσει στις 4179 μονάδες.

Κατά τον μήνα Οκτώβριο, ο δείκτης παρουσίασε πάλι πτωτική πορεία και έκλεισε στο τέλος του μήνα στις 3797 μονάδες. Έτσι, κατά την εξεταζόμενη περίοδο 15 Μαΐου έως 31 Οκτωβρίου 2000, ο δείκτης παρουσίασε πτώση από τις 4703 μονάδες στις 3797, δηλαδή μείωση κατά 906 μονάδες (πτώση κατά 19,3% σε ποσοστιαίους όρους). Γίνεται αντιληπτό ότι ο δείκτης κατέγραψε το ίδιο περίπου μέγεθος πτωτικής πορείας, όπως και κατά την προηγούμενη εξεταζόμενη περίοδο, ενώ δεν ανεστράφη αυτή η πορεία.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΟ ΔΕΙΚΤΗ ΤΟΥ ΧΑΑ

Στην ελληνική κεφαλαιαγορά, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, επέδρασε μία σειρά παραγόντων, οι οποίοι συνεισέφεραν στην πορεία

του δείκτη. Αρχίζοντας από τις θετικές εξελίξεις αναφέρονται:

- Η σταθερή πορεία της οικονομίας με την πτωτική πορεία του πληθωρισμού και των επιτοκίων ενώ πλησίαζε ο χρόνος για την απόφαση της εισόδου της χώρας στην ΟΝΕ, τον Ιούνιο 2000. Στο πλαίσιο αυτό, η χώρα βρίσκεται πλέον μονίμως στον «ενάρετο κύκλο» από την πλευρά της διαμόρφωσης των μακροοικονομικών μεγεθών, ο οποίος ασκεί θετικές επιδράσεις στην οικονομία της χώρας αλλά και στην κεφαλαιαγορά.
- Οι ισχυροί ρυθμοί ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, οι οποίοι ενισχύονται από τα σημαντικά επενδυτικά έργα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, αλλά και τα έργα που προγραμματίζονται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες 2004, τους οποίους διοργανώνει η Ελλάδα.
- Η περαιτέρω βελτίωση του θεσμικού πλαισίου της ελληνικής

κεφαλαιαγοράς και η ανακοίνωση της κατάταξής της στις ώριμες αγορές από μεγάλους επενδυτικούς οίκους και χρηματοοικονομικούς αναλυτές. Έτσι, η FTSE του Λονδίνου ανακοίνωσε την κατάταξη της χώρας στις ώριμες αγορές από τον Ιανουάριο 2001, ενώ η Morgan Stanley Capital International από 31 Μαΐου 2001. Η ανακοίνωση αυτή σηματοδότησε τη σταδιακή προετοιμασία των επενδυτών ωρίμων αγορών (developed fund managers), να εξετάσουν την ελληνική κεφαλαιαγορά, καθώς αυτοί μάλιστα κατέχουν πολλαπλάσια κεφάλαια προς επένδυση έναντι των διαχειριστών κεφαλαίων αναδυόμενων αγορών.

- Η επικύρωση της ιστορικής απόφασης για την ένταξη της Ελλάδας στην ONE στις 19 Ιουνίου 2000, ενώ στις 7 Ιουνίου καθορίστηκε η ισοτιμία δραχμής-ευρώ στις 340,750 δραχ. ανά ευρώ, μέχρι τον Ιανουάριο 2001.
- Η εισροή ξένων επενδυτικών κεφαλαίων κατά τον Σεπτέμβριο 2000, η οποία έδρασε θετικά στην πορεία του δείκτη, καθώς μάλιστα έφερε στην αγορά και Ελληνες επενδυτές.

Στους παράγοντες που επέδρασαν αντιστρόφως στην ανοδική πορεία του ΧΑΑ, θα μπορούσαν να αναφερθούν:

➤ Το μεταβατικό στάδιο της ελληνικής κεφαλαιαγοράς μεταξύ αναδυόμενης και ώριμης, δεν βοηθά στην αύξηση της εισροής κεφαλαίων από την πλευρά των επενδυτών αναδυόμενων αγορών, συχνά μάλιστα οδηγεί στην εκροή κεφαλαίων, ενώ από την άλλη πλευρά δεν εισρέουν για κάποιο χρονικό διάστημα τα κεφάλαια των επενδυτών αναπτυγμένων αγορών, τα οποία αναμένεται να εισέλθουν, και, όταν αυτό συμβεί κατά την περίοδο της ωρίμανσης θα σημαίνει ικανοποιητικές κεφαλαιουχικές εισροές, σύμφωνα με εκτιμήσεις επενδυτικών οίκων.

➤ Η μικρή ενεργοποίηση των Ελλήνων θεσμικών επενδυτών, για τους οποίους το 2000 δεν χαρακτηρίστηκε ως χρονιά δυναμικής εισόδου στην αγορά. Οι ίδιοι οι θεσμικοί ανακοίνωναν ότι είχαν ήδη τα κεφάλαιά τους τοποθετημένα σε μετοχές του ΧΑΑ, ενώ απέφευγαν να αναδιαρθρώσουν τα χαρτοφυλάκιά τους, καθώς μάλιστα οι αποδόσεις τους ήταν αρνητικές. Σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο, οι θεσμικοί επενδυτές δεν κατόρθωσαν να δώσουν ένα σήμα θετικής πορείας του ΧΑΑ, κάτι που θα συνέβαινε, αν μπορούσαν να κινητοποιήσουν περισσότερα επενδυτικά κεφάλαια και να τα τοποθετήσουν στο ΧΑΑ.

➤ Η πολύ μικρή κινητοποίηση των ιδιωτών Ελλήνων επενδυτών, οι οποίοι συμμετείχαν πάνω από 65% στις συνολικές τοποθετήσεις στο ΧΑΑ, για διάφορους λόγους. Αρκετοί από αυτούς διατηρούσαν στο χαρτοφυλάκιο τους μετοχές, οι οποίες είχαν φθάσει σε χαμηλά επίπεδα τιμών, ορισμένες από τις οποίες δεν είχαν και τις καλύτερες προοπτικές. Παρόλα αυτά δεν προέβαιναν σε αναδιαρθρώσεις των χαρτοφυλακίων τους, καθώς μάλιστα, στα επίπεδα τιμών της αγοράς τους δινόταν η ευκαιρία για τοποθετήσεις σε μετοχές με καλύτερες προοπτικές. Άλλοι επενδυτές επέλεξαν το δρόμο της αποχώρησής τους, κατά την περίοδο αυτή, από την αγορά του ΧΑΑ, και την τοποθέτησή τους σε αξίες σταθερού εισοδήματος, καθώς μάλιστα διατηρείτο η νευρικήτητα και η πτωτική πορεία στο ΧΑΑ. Γενικά, οι Έλληνες ιδιώτες επενδυτές δεν έδειχναν ενδιαφέρον για την αγορά του ΧΑΑ κάτω από αυτή την συνεχή πτωτική πορεία, στην οποία ορισμένες μικρές ανοδικές τάσεις δεν διατηρήθηκαν και ήταν βραχυχρόνιες. Η αποχή αυτή ενισχύθηκε όλο αυτό το διάστημα και από την πτωτική πορεία που χαρακτήριζε τις περισσότερες από τις νεοεισερχόμενες μετοχές στο ΧΑΑ και που, σαν αποτέλεσμα, δεν δημιούργησε μια “αχτίδα αισιο-

δοξίας” για τους Έλληνες επενδυτές. Επίσης, η απουσία από τους Έλληνες επενδυτές του μακροπρόθεσμου ορίζοντα των επενδυτικών τους τοποθετήσεων, καθώς, για αρκετούς από αυτούς, η έμφαση δινόταν σε βραχέως χρόνου τοποθετήσεις, στην επιδίωξη του γρήγορου κέρδους, ενώ, αντίθετα, θα έπρεπε να επικεντρωθούν στις μέσο-μακροπρόθεσμες προοπτικές των ελληνικών επιχειρήσεων.

- Η χαμηλή ρευστότητα, ως αποτέλεσμα των πιο πάνω, που επικράτησε στην αγορά κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Ο ημερήσιος όγκος συναλλαγών ήταν σε χαμηλά επίπεδα, σχεδόν στα προ διετίας επίπεδα, ενώ ο αριθμός των μετοχών στην αγορά είχε πολλαπλασιαστεί. Ο χαμηλός όγκος δεν βοηθά την αγορά σε ό,τι αφορά την πορεία του δείκτη τιμών, καθώς ευνοεί την τάση προς τα κάτω, αλλά και την υποτιμητική κερδοσκοπία.
- Οι πιέσεις που δέχονταν συχνά εταιρίες υψηλής κεφαλαιοποίησης σε διάφορους κλάδους δεν βοήθησε επίσης την ψυχολογία των επενδυτών, καθώς μάλιστα αυτές δεν έδειξαν δείγματα ανάκαμψης.
- Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω η άρνηση της αγοράς σε μια σειρά από καλά νέα στο

μακροοικονομικό επίπεδο της χώρας, που προέρχονται είτε από την έγκριση ένταξης της χώρας στην ONE είτε από τις θετικές εκθέσεις για την πορεία της οικονομίας, και στα καλά νέα για τις εισηγμένες εταιρείες και τις αναδιαρθρώσεις που συνέβησαν σε ορισμένες από αυτές.

- Η μη ευνοϊκή διεθνής συγκυρία, η οποία άρχισε να διαμορφώνεται από τους θερινούς μήνες και η οποία εντάθηκε κατά τους φθινοπωρινούς. Κυρίως, αρνητικά επέδρασε η αυξητική πορεία της τιμής του πετρελαίου, καθώς και η συνεχιζόμενη διολίσθηση του ευρώ ως προς το δολάριο. Σε ό,τι αφορά τον πρώτο παράγοντα, η άνοδος της τιμής επιδρά αυξητικά στο κόστος παραγωγής και στον πληθωρισμό κόστους, μειώνει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, επιδεινώνει τη δημοσιονομική και εξωτερική θέση της χώρας. Οι προοπτικές για τις επιχειρήσεις χειροτερεύουν και η κερδοφορία τους μειώνεται. Επίσης, η πορεία του δολαρίου, είναι φυσικό να οδηγεί τους επενδυτές σε αποχώρηση από την ελληνική αγορά των μετοχών.

Συμπερασματικά, η αγορά του ΧΑΑ δεν παρουσίασε τον αναμενόμενο δυναμισμό, καθώς η εξεταζόμενη

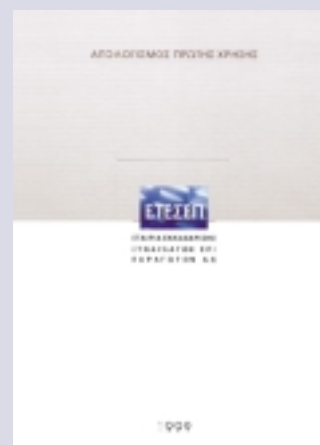
περίοδος χαρακτηρίστηκε από πωτική πορεία του δείκτη, σε συνδυασμό με μείωση της ρευστότητας της αγοράς, ενώ το τελευταίο δεν συνέβη κατά την προηγούμενη περίοδο Νοεμβρίου 1999-Μαΐου 2000. Η πορεία του δείκτη πρέπει να θεωρείται πάντοτε ως υγιής εξέλιξη, όταν συνδέεται με μία ρευστή και βαθιά αγορά. Επομένως, με δεδομένο ότι ο στόχος πρέπει να είναι πάντοτε για μια αγορά με ικανοποιητικό ημερήσιο όγκο συναλλαγών, έτσι ώστε να είναι επωφελής για τις εισηγμένες εταιρείες, την ανάπτυξη της χώρας και τους επενδυτές, το ερώτημα είναι ποιες είναι εκείνες οι προϋποθέσεις που θα οδηγούσαν προς αυτή την κατεύθυνση. Μάλιστα, απαντώντας σε αυτό το ερώτημα, θα πρέπει κανείς να λάβει υπόψη του τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται για την αγορά μας, καθώς η ωρίμανσή της μεταβάλλει τον τρόπο επιλογής των ελληνικών μετοχών από τους ξένους επενδυτές, που θα γίνεται πλέον σε κλαδική βάση, σε όλο το εύρος της ΕΕ, αντί της επιλογής των μετοχών ως σύνολο, σε εθνική βάση.

Με βάση τη μέχρι τώρα εμπειρία, η απάντηση φαίνεται να χρειάζεται ένα συνδυασμό ενεργειών αλλά και συμπεριφορών στην αγορά μας, που θα κρατά τους Έλληνες, κυρίως, επενδυτές σε αυτή. Έτσι, όλοι οι βασικοί συντελεστές της αγοράς θα πρέπει να ενεργοποιηθούν. Το ΧΑΑ θα πρέπει να λειτουργήσει με ακόμη πιο αποτε-

λεσματική οργάνωση και να δραστηριοποιηθεί περισσότερο στον τομέα της ανάπτυξης των εργασιών, σε εθνική και διεθνή κλίμακα, να διασφαλίζει τη διαφάνεια και την αξιοπιστία της αγοράς, καθώς και την έγκυρη πληροφόρηση προς το επενδυτικό κοινό. Τα μέλη του ΧΑΑ θα πρέπει να προωθούν ενεργητικότερα τις πωλήσεις τους και με εκπαίδευση, εκδηλώσεις και παρουσιάσεις να εμφυσήσουν το μακροπρόθεσμο ορίζοντα των επενδυτικών τοποθετήσεων στους πελάτες τους, συμβουλευοντάς τους ορθά ως προς τη διαδικασία επιλογής μετοχών και επενδυτικών ευκαιριών γενικότερα.

Ακόμα, οι θεσμικοί επενδυτές να δώσουν έμφαση στην προώθηση του μεριδίου αγοράς τους, ενημερώνοντας σχετικά το επενδυτικό κοινό. Οι ανάδοχοι, από την άλλη πλευρά, είναι εξαιρετικά χρήσιμο να οδηγούν προς εισαγωγή στο χρηματιστήριο καλά προετοιμασμένες εταιρείες, με τις ορθές αποτιμήσεις, ώστε η μετοχή τους να διαγράφει σταθερή αναπτυξιακή πορεία. Το σύνολο των πιο πάνω ενεργειών θα επιδρούσε θετικά στην αγορά του ΧΑΑ, καθώς, μάλιστα, είναι ξεκάθαρο ότι υπάρχουν σε αυτό σημαντικές επενδυτικές ευκαιρίες και ότι οι επενδυτές μπορούν να καρπωθούν

αυτές τις αποδόσεις, όταν κάνουν, ορθές επιλογές και έχουν μακροπρόθεσμο ορίζοντα στις τοποθετήσεις τους. Όλοι οι φορείς, πρέπει να δώσουν μέγιστη έμφαση στην εκπαίδευση-ενημέρωση των Ελλήνων επενδυτών, που αποτελεί και το ισχυρότερο εργαλείο μάρκετινγκ για τη μόνιμη επαναφορά επαρκούς ρευστότητας σε αυτό.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΙΧ. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ*

Δικηγόρου - Ειδικού Νομικού Συμβούλου ΕΕΤ

(Με την ευκαιρία της επικείμενης έκδοσης της Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί ορισμένων νομικών ζητημάτων που αφορούν υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών στην Εσωτερική Αγορά).

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

1. Το δίκαιο ακολουθεί την εξέλιξη των βιοτικών αναγκών και δεν προηγείται αυτής. Το ίδιο συμβαίνει και στο πεδίο του ηλεκτρονικού εμπορίου και, γενικότερα, της νέας οικονομίας. Ο πόλεμος – ακριβέστερα, οι ανάγκες της πολεμικής προετοιμασίας – γέννησαν το Διαδίκτυο, το οποίο, ακολουθώντας τη σχεδόν ανέκαθεν καθιερωμένη πορεία, πέρασε και στην καθημερινή μας ζωή, πιο γρήγορα, είναι η αλήθεια, από άλλες πολεμικές ανακαλύψεις, επιφέροντας αναστάτωση στις βιοτικές σχέσεις των ανθρώ-

πων και τείνοντας να καθιερώσει στις συναλλαγές μία τάξη παράλληλα υφιστάμενη με τους παραδοσιακά γνωστούς τρόπους συναλλαγής.

2. Η εμπειρική παρατήρηση δείχνει ότι, ενώ από πλευράς υποκειμένων των ανταλλακτικών βιοτικών σχέσεων δεν έχει μεταβληθεί – ακόμη; – το βασικό σχήμα αυτών (προσφορά αγαθών και υπηρεσιών/απόκτηση αγαθών και υπηρεσιών/διαμεσολάβηση), ο τρόπος ανάπτυξης των σχέσεων αυτών, και μάλιστα εκείνων που συνάπτονται και εξελίσσονται από απόσταση, χωρίς την ταυτόχρονη φυσική παρουσία των συναλλασσόμενων στον ίδιο τόπο, έχει υποστεί αλλαγές επαναστατικές, έτσι ώστε να μην αρκεί πλέον η απλή ad hoc νομοθετική παρέμβαση ούτε η επίδραση της νομολογίας των δικαστηρίων, για την επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν κατά τη σύναψη ή εξέλιξη εκείνων των ανταλλακτικών βιοτικών σχέσεων, οι οποίες εκτυλίσσονται με κέντρο συστήματα ή στοιχεία ηλεκτρονικού εξοπλισμού, κατάλληλου για την επεξεργασία, περιλαμβανομένης και της ψηφιακής συμπίκνωσης, και για την αποθή-

κευση δεδομένων, η πρόσβαση στα οποία είναι δυνατό να επιτευχθεί από απόσταση, μέσω δικτύου επικοινωνιών, ήτοι του Διαδικτύου (Internet) ή άλλου, έστω και λιγότερο εκτεταμένου, δικτύου επικοινωνιών. Με βάση την εμπειρική αυτή παρατήρηση, έχει επικρατήσει η άποψη ότι ενδείκνυται η θέσπιση κανόνων θετικού δικαίου και δη τόσο θεσμικού περιεχομένου όσο και κανόνων που θα είναι εφαρμοστέοι στις ηλεκτρονικές συναλλαγές και, γενικότερα, στις ηλεκτρονικά, από απόσταση συναπτόμενες συναλλακτικές σχέσεις, έτσι ώστε να υποστηριχθεί η ανάπτυξη των σχέσεων αυτών με κεντρικό σημείο αναφοράς τόσο τον καταναλωτή και την προστασία αυτού, ως του αδυνάτου μέρους και στις συναλλαγές αυτές, όσο και τα εν γένει κοινωνικά αγαθά, όπως η δημόσια υγεία, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και άλλοι στόχοι δημοσίου συμφέροντος, χωρίς, όμως, να θίγεται η ελευθερία της έκφρασης, της οποίας απολαύει κάθε πρόσωπο σύμφωνα με το άρθρο 10 της Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών (Ν. 1841/1989) και τους περιορισμούς

* Ο κ. Γεωργόπουλος είναι τ. Επιστημονικός Συνεργάτης του Πανεπιστημίου του Λονδίνου – έδρα Δικαίου των Τραπεζών και των πιστώσεων – Queen Mary College.

που είναι επιτρεπτοί σύμφωνα με το άρθρ. 10 παρ. 2 της ίδιας Σύμβασης και το άρθρ. 46 (1) της Συνθήκης.

3. Ετσι μετά την υιοθέτηση, από το Συμβούλιο της ΕΕ, της κοινής θέσης των κρατών μελών, επίκειται η ολοκλήρωση της διαδικασίας θεσμοθέτησης της Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για τη ρύθμιση ορισμένων νομικών ζητημάτων που αφορούν υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών στην Εσωτερική Αγορά (Οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο). Τα νομικά ζητήματα που αντιμετωπίζονται από την Οδηγία, με σκοπό να επιλυθούν δια του συντονισμού των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών, έτσι ώστε να αρθεί η ανασφάλεια δικαίου που επικρατεί ως προς τους εφαρμοστέους κανόνες επί των υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών, είναι τα εξής: Η ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών, οι εμπορικής φύσεως ανακοινώσεις, η ρύθμιση θεμάτων του δικαίου των συμβάσεων που συνάπτονται με ηλεκτρονικά μέσα, η ευθύνη των παρεχόντων, υπό μορφή διαμεσολάβησης, υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών, και η θέσπιση της δυνατότητας και της διαδικασίας για την επίλυση διαφορών που εντάσσονται στο πλαίσιο της Κοινωνίας των Πληροφοριών, με εναλλακτικούς εξωδικαστικούς τρόπους, εκτός της προσφυγής στα Δικαστήρια. Τα θέματα αυτά θα εξετασθούν στο παρόν και στα επόμενα μέρη της μελέτης αυτής.

4. Αξίζει να τονισθεί, πάντως, ότι η ρύθμιση του ηλεκτρονικού εμπορίου δεν είναι δυνατό να εξαντληθεί, και δεν εξαντλείται, με τη θέσπιση της Οδηγίας αυτής. Πράγματι, ευρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο, λίγο προ της κατάληξης, οι συζητήσεις και διαδικασίες για την τροποποίηση της Σύμβασης των Βρυξελλών, 1968, για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων σε Αστικές και Εμπορικές Υποθέσεις και πρόκειται, κατ' ανάγκη, να αρχίσει η συζήτηση για την τροποποίηση της Σύμβασης της Ρώμης, 1980, για το Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Συμβατικές Ενοχές, σε αμφότερες τις περιπτώσεις σε σχέση με τις από καταναλωτές συναπτόμενες συμβάσεις. Οσον αφορά, ειδικότερα, τη Σύμβαση των Βρυξελλών, 1968, η σχεδιαζόμενη τροποποίηση ως προς τη δωσιδικία επί συμβάσεων με καταναλωτές, δεν αφορά τη δωσιδικία αυτή καθ' εαυτή, που παραμένει η ίδια ως έχει τώρα (άρθρ. 14 Σύμβασης Βρυξελλών), αλλά αφορά τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται, ώστε μια σύμβαση που συνάπτεται με ηλεκτρονικά μέσα να εμπίπτει και αυτή, ανεξαρτήτως περιεχομένου, στην ειδική δωσιδικία επί διαφορών εκ συμβάσεων με καταναλωτές. Ετσι, θεωρείται ότι στην ειδική αυτή δωσιδικία εμπίπτουν και συμβάσεις, οι οποίες συνάπτονται από καταναλωτές με τρίτους που παρέχουν υπηρεσίες ή πωλούν αγαθά, οι οποίοι (τρίτοι), έστω και αν δεν εδρεύουν στο κράτος μέλος της κατοικίας ή μόνιμης διαμονής του καταναλωτή, εν τούτοις κατευθύνουν (και) στο κρά-

τος μέλος αυτό, κατά σημαντικό ποσοστό, τη δραστηριότητά τους, μέσω, πχ ηλεκτρονικής σελίδας που παρέχει όχι απλώς πληροφόρηση αλλά και τη δυνατότητα σύναψης συμβάσεων με τους καταναλωτές.

5. Πρέπει, επίσης, να τονισθεί ότι από την Οδηγία δεν θίγεται το κοινοτικό κεκτημένο, ιδίως ως προς την προστασία της δημόσιας υγείας και του συμφέροντος του καταναλωτή (άρθρ. 1 παρ. 2 Οδηγίας), κατά το μέτρο που οι αντίστοιχες διατάξεις της κοινοτικής νομοθεσίας και των εθνικών νομοθεσιών δεν περιορίζουν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών (άρθρ. 1 παρ. 3 Οδηγίας), όπως επίσης δεν θίγονται από τις διατάξεις και το σκοπό της Οδηγίας, κοινοτικά ή σε εθνικό επίπεδο λαμβανόμενα μέτρα, τα οποία αποσκοπούν στη στήριξη και ενίσχυση των πολιτισμικών και γλωσσικών ιδιαιτεροτήτων και στην προάσπιση του πλουραλισμού (άρθρ. 1 παρ. 6 Οδηγίας), με την προϋπόθεση, όμως, ότι τα μέτρα αυτά είναι σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο και, κυρίως, δεν εμποδίζουν ούτε περιορίζουν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών.

6. Οι ρυθμίσεις της Οδηγίας είναι δυνατό να διακριθούν σε θεσμικού χαρακτήρα ρυθμίσεις και σε ρυθμίσεις που αφορούν τις βιοτικές σχέσεις που δημιουργούνται από την παροχή υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών. Στην πρώτη κατηγορία – θεσμικού χαρακτήρα ρυθμίσεις – υπάγονται οι

διατάξεις της Οδηγίας που αφορούν: α) Την εσωτερική αγορά και την εγκατάσταση των παρεχόμενων υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών. β) Τη θέσπιση κωδίκων δεοντολογικής συμπεριφοράς, με συμφωνίες μεταξύ εμπορικών και επαγγελματιών ενώσεων ή οργανώσεων και οργανώσεων καταναλωτών, τόσο σε κοινοτικό όσο και σε εθνικό επίπεδο, αφού ληφθούν υπόψη οι απόψεις των οργανώσεων που εκπροσωπούν άτομα με ειδικές ανάγκες και ιδιαίτερα άτομα με διαταραχές της οράσεως, καθώς και, ειδικότερα, τη θέσπιση κωδίκων δεοντολογικής συμπεριφοράς, με στόχο την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Οι κώδικες αυτοί δεν απαιτείται από την Οδηγία να έχουν υποχρεωτική ισχύ, αλλά σκοπό πρέπει να έχουν την υποστήριξη της εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας που αφορούν τις βιοτικές σχέσεις που δημιουργούνται από την παροχή υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών. γ) Τη θέσπιση της δυνατότητας προσφυγής σε εξωδικαστικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών που ανακύπτουν από το ηλεκτρονικό εμπόριο και των κατάλληλων διαδικασιών, ιδίως για τη διασφάλιση της τήρησης κατάλληλων και επαρκών διαδικαστικής φύσεως εγγυήσεων για τα δικαιώματα των προσφευγόντων σε τέτοιες, εξωδικαστικές, διαδικασίες και ιδιαίτερα για τα δικαιώματα των καταναλωτών. Οι εξωδικαστικές αυτές διαδικασίες για την επίλυση των διαφορών αυτών, δεν αποκλείουν την προσφυ-

γή στα τακτικά Δικαστήρια, τα κράτη μέλη, όμως, έχουν την υποχρέωση (άρθρ. 18 Οδηγίας) να προβλέψουν σχετικά με τις διαφορές που γεννώνται από δραστηριότητες ηλεκτρονικού εμπορίου, γενικά, κατάλληλες διαδικασίες που να επιτρέπουν την ταχεία λήψη μέτρων, ασφαλιστικών και άλλων, για την άρση κάθε παράβασης των διατάξεων της Οδηγίας – και των κατ' εφαρμογή αυτής θεσπισμένων διατάξεων του εθνικού δικαίου – και για την πρόληψη περαιτέρω βλάβης των συμφερόντων των εμπλεκόμενων μερών. δ) Τη θέσπιση πρόσφορων εποπτικών και ανακριτικών μέτρων για την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας και τη διασφάλιση του ότι οι παρέχοντες υπηρεσίες ηλεκτρονικού εμπορίου θα δίδουν την από την Οδηγία και το κοινοτικό κεκτημένο προσδιοριζόμενη ως απαραίτητη πληροφόρηση προς την Επιτροπή της ΕΕ και προς τις αρμόδιες Αρχές, τόσο του ιδίου του κράτους μέλους όσο και των λοιπών κρατών μελών, μέσω της διακρατικής συνεργασίας με την απειλή, μάλιστα, αποτελεσματικών και ανάλογων με την περίπτωση κυρώσεων (άρθρ. 20 Οδηγίας), έτσι ώστε ν' αποτρέπονται οι παραβάσεις των διατάξεων της Οδηγίας από τους παρέχοντες υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών.

Στη δεύτερη κατηγορία ρυθμίσεων που περιέχει η Οδηγία, σχετικά με τις βιοτικές σχέσεις του ηλεκτρονικού εμπορίου, περιλαμβάνονται οι εμπορικές ανακοινώσεις (άρθρα 6, 7 και 8 της Οδηγίας), οι ηλεκτρονικά συναπτόμε-

νες συμβάσεις (άρθρα 9, 10 και 11 της Οδηγίας) και η ευθύνη των παρεχόντων, υπό μορφή διαμεσολάβησης, υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών.

Από τις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες, οι ρυθμίσεις που εντάσσονται στη δεύτερη από αυτές, θα αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας στα επόμενα μέρη της μελέτης αυτής, σε συνδυασμό με τις ήδη ισχύουσες διατάξεις του κοινοτικού κεκτημένου και της, κατ' εφαρμογή αυτού, ελληνικής νομοθεσίας και νομολογίας. Από τις θεσμικού χαρακτήρα ρυθμίσεις που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία, θα εκτεθούν εδώ μόνο οι ρυθμίσεις που αφορούν την Εσωτερική Αγορά και την εγκατάσταση των παρεχόμενων υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών και την παροχή των υπηρεσιών αυτών (υπό Γ, κατωτέρω), αφού πρώτα οριοθετηθεί, εν συντομία, το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας και ορισθεί το περιεχόμενο των όρων που χρησιμοποιούνται στις διατάξεις της (υπό Β).

Β. ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ-ΟΡΟΛΟΓΙΑ

1. Οι διατάξεις της Οδηγίας εφαρμόζονται, *rationae materiae*, σε όλες τις υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών και σε όσους παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες, τους οποίους η Οδηγία διακρίνει σε τρεις κατηγορίες, περί των οποίων θα γίνει ειδική αναφορά κατωτέρω.

Ως υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών καλυπτόμενες από την Οδηγία ορίζονται (άρθρ.

2 α' της Οδηγίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 (2) της Οδηγίας 98/34/EC) όλες οι υπηρεσίες και κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται από απόσταση, έναντι αμοιβής και μετά από αίτημα του χρήστη της υπηρεσίας, εφ' όσον η υπηρεσία αυτή παρέχεται με τη χρησιμοποίηση ηλεκτρονικού εξοπλισμού για την αποθήκευση και επεξεργασία δεδομένων, περιλαμβανομένης και της ψηφιακής συμπίκνωσης των δεδομένων (εφεξής, η Υπηρεσία ή οι Υπηρεσίες). Όλα τα ανωτέρω στοιχεία του ορισμού, απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικά για την υπαγωγή μιας υπηρεσίας στον προαναφερθέντα ορισμό, το πιο χαρακτηριστικό όμως, και το πιο κρίσιμο από τα στοιχεία αυτά, φαίνεται να είναι το στοιχείο της ηλεκτρονικής επεξεργασίας και αποθήκευσης δεδομένων, εφ' όσον οι εργασίες αυτές διενεργούνται για εμπορικό σκοπό, από απόσταση, κατά "παραγγελία" του Πελάτη. Έτσι, ως Υπηρεσίες κατά τον ορισμό αυτό θεωρούνται, κυρίως, οι υπηρεσίες και εν γένει η οικονομική δραστηριότητα που διεξάγεται on-line, όπως, για παράδειγμα, η on-line πώληση αγαθών και υπηρεσιών, όχι όμως και η (concrete) παράδοση των αγαθών ή οι προδιαγραφές και τα τυχόν ελαττώματα αυτών ούτε η παροχή υπηρεσιών off-line (πρβλ. παρ. 18 του αιτιολογικού της Οδηγίας). Περαιτέρω, ως Υπηρεσίες χαρακτηρίζονται επίσης εκείνες που συνίστανται στη διαβίβαση πληροφοριών και δεδομένων μέσω δικτύων επικοινωνίας ή στην παροχή πρόσβασης σε τέτοια δίκτυα ή

στην αποθήκευση πληροφοριών και δεδομένων για λογαριασμό τρίτων και δη εκείνων που δίδουν τις πληροφορίες και τα δεδομένα προς αποθήκευση. Αντίθετα, κατά τη βούληση του ιστορικού νομοθέτη (πρβλ. *ibid*) η τηλεοπτική και η ραδιοφωνική εκπομπή δεν συνιστά Υπηρεσία (ενώ αντίθετα, συνιστά Υπηρεσία η καλωδιακή ή άλλη, κατά παραγγελία του πελάτη, εκπομπή προγράμματος σε συγκεκριμένο αποδέκτη), όπως δεν συνιστά Υπηρεσία η χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή άλλης, αντίστοιχης μορφής επικοινωνίας, μεταξύ προσώπων που δεν ενεργούν για επαγγελματικό ή εμπορικό σκοπό, έστω και αν τα πρόσωπα αυτά προβαίνουν, με τον τρόπο αυτό, σε σύναψη συμβάσεων μεταξύ τους.

2.1. Οι διατάξεις της Οδηγίας εφαρμόζονται από πλευράς υποκειμένων (*rationae personae*) τόσο στους αποδέκτες Υπηρεσιών, που είναι δυνατό να είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα είτε ενεργούν για σκοπούς επαγγελματικών ή εμπορικών είτε όχι, τα οποία είτε δίδουν πληροφορίες σε ανοικτά δίκτυα επικοινωνίας, όπως το Διαδίκτυο, είτε αναζητούν ή λαμβάνουν πληροφορίες από τέτοια δίκτυα, όσο και σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που παρέχουν Υπηρεσίες στο πλαίσιο οικονομικής δραστηριότητας μέσω σταθερής τοπικά εγκατάστασης, που έχει διάρκεια στο χρόνο, αόριστη ή περιορισμένη χρονικά. Τέτοια εγκατάσταση, πάντως, δεν συνιστά ο τόπος όπου ευρίσκονται φυσικά το-

ποθετημένα τα μηχανήματα που υποστηρίζουν τεχνικά την Υπηρεσία ούτε ο τόπος όπου η Υπηρεσία είναι προσβάσιμη. Για το σκοπό προσδιορισμού του τόπου της εγκατάστασης του παρέχοντος Υπηρεσίες, είναι αναγκαίο να προσδιορισθεί ο τόπος όπου ασκείται η οικονομική δραστηριότητα του παρέχοντος τις Υπηρεσίες, εάν δε υπάρχουν πλείονες του ενός τέτοιοι τόποι, αναζητείται ο τόπος όπου ασκείται η οικονομική δραστηριότητα παροχής της συγκεκριμένης κάθε φορά Υπηρεσίας.

2.2. Ο προσδιορισμός του τόπου εγκατάστασης του παρέχοντος Υπηρεσίες έχει σημασία, όπως θα καταδειχθεί στα επόμενα, διότι αποτελεί το συνδετικό στοιχείο αναφοράς για την εφαρμογή, ως προς τον παρέχοντα Υπηρεσίες, των διατάξεων του εθνικού δικαίου των κρατών μελών, οι οποίες περιλαμβάνονται στο συντονισμένο πεδίο της Οδηγίας. Ως συντονισμένο πεδίο ορίζεται από την Οδηγία (άρθρο 2 (h)) το σύνολο των προϋποθέσεων, οι οποίες καθορίζονται από την εθνική νομοθεσία των κρατών μελών, είτε γενικά είτε ειδικά ως προς τις Υπηρεσίες ή τους παρέχοντες Υπηρεσίες, και προς τις οποίες (προϋποθέσεις) οι τελευταίοι είναι υποχρεωμένοι να συμμορφωθούν για την έναρξη της δραστηριότητας παροχής Υπηρεσιών – όπως άδεια της Αρχής, προσόντα, γνωστοποιήσεις προς τις αρμόδιες Αρχές κλπ – ή για τη συνέχιση της δραστηριότητας αυτής, όπως προϋποθέσεις ως προς τη συμπεριφορά ή την ευθύνη του

παρέχοντας τις Υπηρεσίες, το περιεχόμενο ή την ποιότητα αυτών, περιλαμβανομένων και των προϋποθέσεων που αφορούν συμβάσεις και διαφήμιση, όπως οι προϋποθέσεις αυτές εκάστοτε ισχύουν στα κράτη μέλη, είτε μετά από μελλοντική εναρμόνισή τους στο επίπεδο της ΕΕ είτε κατόπιν θεσπίσεως εθνικού δικαίου διατάξεων, σύμφωνων προς το κοινοτικό δίκαιο.

3. Η Οδηγία δεν θεσπίζει διατάξεις ποινικού δικαίου ούτε διατάξεις ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης (1980) για το Εφαρμοστέο Δίκαιο στις Συμβατικές Ενοχές, ούτε διατάξεις για τη δικαιοδοσία των Δικαστηρίων, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης των Βρυξελλών (1968), και της οποίας οι διατάξεις, όπως σημειώθηκε πιο πάνω, πρόκειται να τροποποιηθούν με Κανονισμό του Συμβουλίου της ΕΕ (πρβλ. τη σχετική Πρόταση Κανονισμού 99/0154 (CNS) COM (1999) 348 final/14.7.99). Περαιτέρω, στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας δεν περιλαμβάνονται, κατά ρητή διάταξη αυτής (άρθρ. 1 παρ. 5 της Οδηγίας): (α) τα θέματα φορολογίας, (β) τα θέματα που αφορούν Υπηρεσίες, οι οποίες ρυθμίζονται ειδικά από άλλες Οδηγίες, οι διατάξεις των οποίων εφαρμόζονται και στις Υπηρεσίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών και δη, όπως οι διατάξεις της Οδηγίας 97/66/ΕΕ περί της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και της προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον

τομέα των τηλεπικοινωνιών και οι διατάξεις της Οδηγίας 95/46/ΕΕ περί της προστασίας του ατόμου σε σχέση με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων και την ελεύθερη κυκλοφορία των προσωπικών δεδομένων, (γ) τα θέματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού, όπως συμπράξεις επιχειρήσεων, κρατικές ενισχύσεις κλπ, ως και (δ) ορισμένες δραστηριότητες, οι οποίες είναι μεν δυνατό να συνιστούν Υπηρεσίες, ρητά όμως εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας: υπηρεσίες συμβολαιογράφου ή αντιστοίχων επαγγελματιών, τα οποία έχουν ευθεία και ειδική σχέση με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, υπηρεσίες εκπροσώπησης και υπεράσπισης φυσικών ή νομικών προσώπων επί δικαστηρίου, και υπηρεσίες τυχρών παιγνίων, όπως στοιχημάτων, λοταρίας κλπ.

Γ. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΕΧΟΝΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ - ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ - ΕΠΟΠΤΕΙΑ

1. Όπως ρητά προβλέπεται στην ίδια την Οδηγία (άρθρ. 1 παρ. 1), σκοπός των διατάξεων αυτής είναι η συμβολή της Οδηγίας στη λειτουργία της Εσωτερικής Αγοράς, με την καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας των Υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών.

Για την υλοποίηση του σκοπού αυτού προβλέπεται στο άρθρ. 3 παρ. 1 και 2 της Οδηγίας, ότι αφ' ενός μεν κάθε κράτος μέλος έχει την υποχρέωση να εφαρμόζει τις διατάξεις της εθνικής του νομοθεσίας, κατά το μέτρο που οι διατάξεις αυτές περιλαμβάνονται στο συντονισμένο πεδίο της Οδηγίας (για την έννοια αυτή, πρβλ. ανωτέρω, υπό Β.2.2.), στις Υπηρεσίες που παρέχονται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα που παρέχουν τέτοιες Υπηρεσίες και έχουν εγκατάσταση σταθερή και μόνιμη μέσω της οποίας ασκούν την οικονομική τους δραστηριότητα, στο συγκεκριμένο κράτος μέλος, και, αφ' ετέρου (άρθρ. 3 παρ. 2), ότι τα κράτη μέλη δεν δικαιούνται να περιορίζουν τη δυνατότητα παροχής στο έδαφός τους, των Υπηρεσιών που προέρχονται από ένα άλλο Κράτος Μέλος, για λόγους που περιλαμβάνονται στο συντονισμένο πεδίο της Οδηγίας, ήτοι θέτοντας προϋποθέσεις ως προς την ποιότητα ή το περιεχόμενο της Υπηρεσίας ή την ευθύνη του παρέχοντος την Υπηρεσία, ή την τήρηση υποχρεώσεων γνωστοποίησης ή την ύπαρξη συγκεκριμένων επαγγελματικών προσόντων του παρέχοντος τις Υπηρεσίες ή τη χορήγηση αδειών από κρατικές Αρχές. Ειδικότερα ως προς το τελευταίο αυτό σημείο, εισάγεται, με τη διάταξη του άρθρ. 4 παρ. 1 της Οδηγίας, ρητή απαγόρευση, απευθυνόμενη προς τα κράτη μέλη, να εξαρτούν τόσο την έναρξη όσο και τη λειτουργία επιχείρησης με αντικείμενο την παροχή Υπηρεσιών της Κοινωνίας των Πληροφοριών,

από την προηγούμενη χορήγηση άδειας της Αρχής ή από την πλήρωση προϋπόθεσης ισοδυνάμου προς προηγούμενη άδεια αποτελέσματος, εκτός αν πρόκειται (άρθρ. 4 παρ. 2 Οδηγίας) (α) για άδειες που δεν αφορούν ειδικά και αποκλειστικά τις Υπηρεσίες ή (β) για άδειες χορηγούμενες βάσει των διατάξεων της Οδηγίας 97/13/ΕΕ περί αδειών για την παροχή υπηρεσιών τηλεπικοινωνίας.

Ετσι, κατ' εφαρμογή του περιγραφέντος συστήματος που καθιερώνει η Οδηγία, μία επιχείρηση παροχής Υπηρεσιών που είναι εγκατεστημένη στο κράτος μέλος Α, διέπεται ως προς την εγκατάσταση και λειτουργία της από το δίκαιο του κράτους μέλους αυτού, εποπτεύεται από τις Αρμόδιες Αρχές του κράτους μέλους Α, (πρβλ. κατωτ. υπό 2) και δικαιούται, άνευ άλλου τινός, να παρέχει τις Υπηρεσίες της ελεύθερα και στα λοιπά κράτη μέλη που η επιχείρηση επιλέγει, υποκείμενη, όμως, στο δίκαιο των λοιπών κρατών μελών – και όχι στο δίκαιο του κράτους μέλους Α – ως προς τις ρυθμίσεις του δικαίου εκάστου των λοιπών κρατών μελών, (άρθρ. 2 h ii της Οδηγίας), που αφορούν πράγματα και την παράδοση αυτών, καθώς και υπηρεσίες που δεν παρέχονται με ηλεκτρονικά μέσα.

2. Όπως υπαινιχθήκαμε πιο πάνω, σύμφωνα με την αρχή ότι οι Υπηρεσίες ενδείκνυται να εποπτεύονται στην πηγή της προέλευσής τους, προκειμένου να επιτυγχάνεται η αποτελεσματική επίτευξη αντικειμενικών στόχων δημοσίου συμφέ-

ροντος, η Οδηγία θεσπίζει σύστημα εποπτείας των παρέχόντων τις Υπηρεσίες (άρθρ. 5 Οδηγίας), βασισμένο στην υποχρέωση όσων παρέχουν Υπηρεσίες να γνωστοποιούν, τόσο στους αποδέκτες των Υπηρεσιών όσο και στις αρμόδιες Αρχές, σειρά πληροφοριακών στοιχείων που θα πρέπει να είναι προσβάσιμα με τρόπο απλό, διαρκώς και απ' ευθείας. Τα πληροφοριακά αυτά στοιχεία, που αφορούν όλους όσοι παρέχουν Υπηρεσίες, ανεξάρτητα από το ειδικότερο περιεχόμενο αυτών, είναι τουλάχιστον τα εξής (άρθρ. 5 παρ. 1 Οδηγίας): (α) το όνομα ή η επωνυμία του παρέχοντος τις Υπηρεσίες, (β) η γεωγραφική διεύθυνση της εγκατάστασης αυτού κατά τις διακρίσεις που αναλύθηκαν ανωτέρω, (γ) τα στοιχεία του παρέχοντος τις Υπηρεσίες, περιλαμβανομένης και της θυρίδας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του, που επιτρέπουν γρήγορη και απ' ευθείας επικοινωνία μαζί του, (δ) τον αριθμό και λοιπά στοιχεία τυχόν εγγραφής του σε εμπορικό, επαγγελματικό ή άλλο μητρώο, (ε) την εποπτεύουσα Αρχή, σε περίπτωση που η δραστηριότητα του παρέχοντος τις Υπηρεσίες υπάγεται σε σχήμα εποπτείας της συγκεκριμένης δραστηριότητας (πχ Τράπεζα της Ελλάδος, για τις Τραπεζικές Ανώνυμες Εταιρείες, ή Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, για τις Εταιρείες Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών), (στ) τον αριθμό ΦΠΑ, σε περίπτωση που η συγκεκριμένη δραστηριότητα υπάγεται στις διατάξεις του άρθρ. 22 (1) της Οδηγίας 77/388/ΕΟΚ περί ενιαίου τρώ-

που υπολογισμού του ΦΠΑ ή άλλων φόρων επί του κύκλου εργασιών, (ζ) όταν γίνεται αναφορά σε τιμές, στοιχεία που αφορούν αυτές, με τρόπο ξεκάθαρο και μη γεννώντας αμφιβολίες, και, κυρίως, πληροφόρηση περί του κατά πόσον οι τιμές περιλαμβάνουν ή όχι φόρους και έξοδα παράδοσης στον αποδέκτη, καθώς και (η) κάθε άλλη γνωστοποίηση που επιβάλλεται από το κοινοτικό δίκαιο. Ειδικότερα προκειμένου περί Υπηρεσιών που παρέχονται από επαγγελματίες που ανήκουν σε ρυθμισμένα από την κοινοτική νομοθεσία επαγγέλματα, βάσει των διατάξεων που διέπουν την αμοιβαία αναγνώριση διπλωμάτων και επαγγελματικών προσόντων, απαιτείται επίσης η γνωστοποίηση, με τον ίδιο ως άνω τρόπο, του επαγγελματικού σώματος, επιμελητηρίου ή άλλου, στο οποίο ανήκει ο παρέχων τις Υπηρεσίες, του επαγγελματικού τίτλου που φέρει αυτός και του κράτους μέλους που χορήγησε τον επαγγελματικό αυτό τίτλο, καθώς και αναφορά στους κανόνες που διέπουν το συγκεκριμένο επάγγελμα στη χώρα εγκατάστασης και τον τρόπο πρόσβασης στο περιεχόμενο των εν λόγω κανόνων.

Πέραν των ανωτέρω, υποχρεωτικών για όλους τους παρέχοντες Υπηρεσίες γνωστοποιήσεων, θεσπίζονται και ειδικοί, ανά είδος Υπηρεσίας, κανόνες περί γνωστοποίησης στοιχείων, στους οποίους θα αναφερθούμε σε άλλο, επόμενο μέρος της μελέτης αυτής.

3.1. Η Οδηγία ρητά αποκλείει την εφαρμογή των διατάξεων του

άρθρ. 3 παρ. 1 και 2 αυτής, περί εφαρμογής του κανόνα home country control και περί ελεύθερης παροχής των Υπηρεσιών (άρθρ. 3 παρ. 3, σε συνδυασμό με το Παράρτημα της Οδηγίας), σε σειρά ολόκληρη Υπηρεσιών, που αφορούν τους εξής κυρίως τομείς: α) πνευματική και βιομηχανική ιδιοκτησία και αναλόγου περιεχομένου δικαιώματα, β) έκδοση ηλεκτρονικού χρήματος, υπό προϋποθέσεις που θα θέσει η Επιτροπή (επιφυλάξεις μη εφαρμογής από τα κράτη μέλη), γ) ελευθερία επιλογής από τα μέρη του εφαιρμοστέου στη σύμβασή τους δικαιώ- ου, δ) συμβατικές υποχρεώσεις εκ συμβάσεων με καταναλωτές, ε) τυ- πική εγκυρότητα και ισχύ των συμβάσεων που αφορούν τη γένε- ση και μεταβίβαση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων, εφ' όσον, κατά το δίκαιο του κράτους μέλους όπου ευρίσκεται το ακίνη- το, υφίστανται αναγκαστικού δικαί- ου τυπικές προϋποθέσεις ισχύος των συμβάσεων αυτών, στ) το επι- τρεπτό των μη αιτηθεισών εμπορι- κής φύσεως ανακοινώσεων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, καθώς και ζ) τομείς τους οποίους ρυθμί- ζουν σειρά Οδηγιών του κοινοτικού κεκτημένου, οι οποίες αναφέρονται στο Παράρτημα της Οδηγίας.

3.2. Τέλος, η Οδηγία καθιερώνει σύστημα (άρθρ. 3 παρ. 4, 5 και 6), κατ' εφαρμογή του οποίου τα κρά- τη μέλη δικαιούνται, εκτάκτως, να λάβουν μέτρα για τον περιορισμό στο έδαφός τους, της ελευθερίας παροχής συγκεκριμένης Υπηρεσίας που προέρχεται από άλλο κράτος

μέλος, εφ' όσον τα μέτρα αυτά εί- ναι αναγκαία (α) για λόγους δη- μοσίου συμφέροντος του κράτους μέλους υποδοχής, και ιδίως για λό- γους πρόληψης, διερεύνησης, ανα- κάλυψης και καταδίωξης εγκλη- ματικών πράξεων κυρίως για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την καταπολέμηση των διακρίσεων και του με βάση τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία ή την εθνικότητα καλ- λιεργούμενου μίσους, (β) για λό- γους προστασίας της δημόσιας υγείας, (γ) για λόγους δημόσιας και εθνικής ασφάλειας και άμυ- νας, (δ) για λόγους προστασίας των καταναλωτών και των επενδυτών. Περαιτέρω, προκειμένου να είναι επιτρεπτή η λήψη τέτοιων εκτά- κτων μέτρων, απαιτείται τα μέτρα αυτά να τελούν σε σχέση αναλο- γίας για την επίτευξη των προανα- φερθέντων στόχων και να στρέ- φονται κατά της συγκεκριμένης Υπηρεσίας, η οποία προσβάλλει τους προαναφερθέντες στόχους ή δημιουργεί κίνδυνο προσβολής των στόχων αυτών και βλάβης των αντί- στοιχων αγαθών, τα οποία κρίνο- νται, έτσι, άξια προστασίας από την Κοινοτική νομοθεσία. Πριν προχωρήσει στη λήψη τέτοιων μέ- τρων, το κράτος μέλος υποδοχής υποχρεούται να ειδοποιήσει σχε- τικά την Επιτροπή της ΕΕ και το κράτος μέλος προέλευσης, προ- κειμένου αυτό να λάβει τα δέοντα μέτρα και, αν το κράτος μέλος προ- έλευσης δεν λάβει μέτρα ή τα λη- φθέντα είναι ανεπαρκή ή απρό- σφορα, τότε το κράτος μέλος υπο- δοχής δικαιούται να δράσει το ίδιο, εκτός αν συντρέχει περίπτωση

άμεσης λήψης μέτρων, οπότε δεν ισχύει η υποχρέωση προηγούμε- νης ειδοποίησης του κράτους μέ- λους προέλευσης αλλά αρκεί η, μετά τη λήψη των μέτρων, γνωστο- ποίηση αυτών στο κράτος μέλος προέλευσης και στην Επιτροπή της ΕΕ. Από τη, διοικητικής φύσε- ως, αυτή διαδικασία, δεν θίγονται οι δικαστικές διαδικασίες που ενεργούνται από ή ενώπιον των αρμοδίων Δικαστηρίων.

Πάντως, τελικός κριτής της συμ- βατότητας των μέτρων αυτών πε- ριορισμού της ελευθερίας παρο- χής των Υπηρεσιών, προς το κοι- νοτικό δίκαιο, είναι η Επιτροπή της ΕΕ, η οποία, αν κρίνει αντίθε- τα, είναι, κατ' εφαρμογή της Οδη- γίας, αρμόδια να ζητήσει από το κράτος μέλος που έλαβε τα μέτρα, την άρση αυτών είτε τη μη λήψη αυτών, αν αυτά δεν ελήφθησαν ακόμη (άρθρ. 3 παρ. 6 Οδηγίας).

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΩΣ ΕΠΙ ΜΕΤΟΧΩΝ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ (STOCK OPTIONS)

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΤΣΑΤΗΡΗ

Νομικού Συμβούλου ΕΕΤ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Το δικαίωμα προαίρεσεως επί μετοχών, που παρέχεται με διανομή μετοχών στους εργαζόμενους, υπό όρους, έχει ως αντικείμενο την προσδοκία είσπραξης ενός μη επακριβώς προσδιορισμένου μελλοντικού οφέλους από τα ενδεχόμενα μελλοντικά κέρδη και συγκεκριμένα τη θετική διαφορά μεταξύ τιμής κτήσης και τιμής πώλησης των μετοχών της επιχείρησης.

Με την εισαγωγή του θεσμού αυτού η επιχείρηση ζητά από τον εργαζόμενο τη θετική και παραγωγική συμπεριφορά του στην κερδοφορία της επιχείρησης, ενώ παράλληλα με τη σχέση εργασίας του, ο εργαζόμενος αποκτά και σχέση επενδυτή προς την επιχείρηση. Είναι σαφές στις χώρες όπου από χρόνια λειτουργεί ο θεσμός των Stock options και έχουν ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο (ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία), ότι η είσπραξη της παρα-

πάνω ενδεχόμενης θετικής διαφοράς κτήσης-πώλησης μετοχών, καθώς και η είσπραξη μερισμάτων, δεν θεωρούνται αμοιβή εργασίας ούτε μπορούν να αποτελέσουν για οποιονδήποτε λόγο υποκατάστατο αμοιβής εργασίας.

2. Ο ΘΕΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο θεσμός στο ελληνικό δίκαιο δεν έχει πλήρως αναπτυχθεί, ούτε έχει γίνει σοβαρή προσπάθεια κωδικοποίησης όλων των παραμέτρων που αφορούν στο θέμα. Συγκεκριμένα, ο θεσμός χρήζει εξέτασης τουλάχιστον από την πλευρά του δικαίου των Ανωνύμων Εταιρειών, του φορολογικού δικαίου, του κοινωνικο-ασφαλιστικού-εργατικού δικαίου και του δικαίου της χρηματαγοράς. Βασικά ερωτήματα για τα οποία άμεσα πρέπει να γίνει σχετική ρύθμιση είναι:

α) Ποια η φορολόγηση του προϋόντος υπεραξίας από τη διαφορά στην τιμή κτήσης-πώλησης των με-

τοχών, όταν ο εργαζόμενος ασκήσει το δικαίωμα προαίρεσεως επί των μετοχών που του παραχωρήθηκαν; Η ωφέλεια που προκύπτει θα φορολογηθεί ως εισόδημα ή ως αυτοτελής πηγή; Να σημειωθεί ότι επικράτησε και η άποψη, ότι η διαφορά αυτή υπόκειται σε φόρο δωρεάς σύμφωνα με εγκύκλιο του Υπ. Οικονομικών υπ' αριθμ. 1055758/283/Α0013 ΠΟΛ. 1237 της 26.11.1999, που έκανε δεκτή την υπ' αριθμ. 330/99 γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

β) Αν χαρακτηριστεί εισόδημα η περιουσιακή ωφέλεια από τη διαφορά κτήσης-πώλησης των μετοχών, θα υπόκειται σε ασφαλιστικές κρατήσεις;

γ) Θα εκπίπτει φορολογικά ως γενικό έξοδο και δαπάνη παραγωγικού χαρακτήρα η σχετική δαπάνη της εταιρείας, αν αυτή επιλέξει την αγορά μετοχών και τη διανομή τους στους εργαζόμενους;

3. ΤΟ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Με βάση το ισχύον στη χώρα μας νομοθετικό καθεστώς, η διανομή μετοχών στο προσωπικό Ανωνύμου Εταιρείας μπορεί να γίνει με:

A) Εφάπαξ παροχή ή/και

B) Παροχή με δικαίωμα προαίρεσης (stock options plan).

Και οι δύο παραπάνω δυνατότητες επιτυγχάνονται με δύο τρόπους:

- Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου
- Αγορά ιδίων μετοχών από το ΧΑΑ.

Συνοπτικά, οι ανωτέρω δυνατότητες έχουν ως εξής:

A) ΕΦΑΠΑΞ ΠΑΡΟΧΗ

α) Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου:

- με παραχώρηση του δικαιώματος προτίμησης των παλαιών μετόχων στους εργαζόμενους (διαδικασία ΚΝ 2190/20). Στην περίπτωση αυτή η μόνη παρενέργεια μπορεί να προέλθει από μέτοχο της μειοψηφίας που θα θεωρήσει ότι αδικείται. Σε περίπτωση ομοφωνίας δεν γεννάται ζήτημα.
- με κεφαλαιοποίηση μη διατεθέντων κερδών (Π.Δ. 30/1988)
Η κεφαλαιοποίηση των μη διατεθέντων κερδών δεν δύναται να υπερβαίνει ποσοστό 20% αυτών. Οι νέες μετοχές είναι ονομαστικές και επί μία τριετία μεταβιβάζονται μόνον με έγκριση της ΓΣ. Μετά την τριε-

τία καθίστανται ανώνυμες. Η δέσμευση αυτής της τριετίας θεωρείται αντικίνητρο.

- με συμμετοχή των παλαιών μετόχων και διανομή των νέων μετοχών στο προσωπικό (ΠΔ 30/1988).

β) Αγορά ιδίων μετοχών από το ΧΑΑ και διανομή τους στο προσωπικό (άρθρο 16 ΚΝ 2190/1920 σε συνδυασμό με το ΠΔ 30/1988).

B) ΠΑΡΟΧΗ ΜΕ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΩΣ (STOCK OPTIONS)

Το ελληνικό νομοθετικό καθεστώς γνωρίζει δύο τρόπους παροχής Stock Options στους εργαζόμενους:

α) Αγορά ιδίων μετοχών και Stock options σύμφωνα με το ΠΔ 30/1988

Με βάση τη διαδικασία του ανωτέρω ΠΔ, η παροχή δικαιώματος προαίρεσης υλοποιείται με την αγορά ιδίων μετοχών από το ΧΑΑ. Στην περίπτωση αυτή το δικαίωμα πρέπει να ασκηθεί μέσα σε μία πενταετία από την ημερομηνία που έγινε η Γενική Συνέλευση που αποφασίζει τη χορήγησή του.

Κατά το χρόνο άσκησης από τον εργαζόμενο του δικαιώματος προαίρεσης, η θετική διαφορά της τιμής κτήσης από τη χρηματιστηριακή αξία θεωρείται φορολογητέο εισόδημα εκ μισθωτών υπηρεσιών. Αν ο ασκών το δικαίωμα είναι Σύμβουλος, το θετικό παραπάνω προϊόν φορολογείται με συντελεστή 35%. Εξ άλλου η διαφορά αυτή έχει θεωρηθεί ότι συνι-

στά αποδοχές και υπάγεται έτσι σε ασφαλιστικές εισφορές.

(Σημείωση: Για το Π.Δ. 30/1998 και για το προϊσχύσαν καθεστώς γενικότερα, βλ. Γ. ΤΣΑΤΗΡΗ, *Η συμμετοχή των εργαζομένων στην ΑΕ, στο Δίκαιο της Α.Ε., Τ II, 1991, σ. 623 επ.*).

β) Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου και Stock Options σύμφωνα με τη νέα διάταξη του Ν. 2741/1999, ήδη άρθρο 13 παρ. 9 του Κ.Ν. 2.190/20:

i) Με τη νέα διάταξη παρέχεται η δυνατότητα χορηγήσεως του δικαιώματος προαίρεσης επί μετοχών στους εργαζόμενους της εταιρείας. Οι μετοχές αυτές θα προέλθουν **αποκλειστικά και μόνον από αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου** και μπορεί να εφαρμοστεί και σε μη εισηγμένες εταιρείες.

Προϋποθέσεις για τη χορήγηση δικαιώματος αγοράς μετοχών:

- Απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως που λαμβάνεται με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία.
Για το λόγο αυτό το Διοικητικό Συμβούλιο, που προτείνει τα θέματα της Γενικής Συνελεύσεως, πρέπει να περιλάβει και σχετικό θέμα για τη χορήγηση δικαιωμάτων προαίρεσεως επί μετοχών στους εργαζόμενους.
- Η απόφαση πρέπει να ορίζει:
 - τον ανώτατο αριθμό μετοχών που μπορούν να εκδοθούν και ο οποίος δεν πρέπει να υπερβαίνει το 1/10 των υφιστάμενων μετοχών,

- την τιμή διαθέσεως αυτών,
- τους όρους διαθέσεως των μετοχών στους εργαζόμενους και
- τους εργαζομένους που αφορά το δικαίωμα. Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η διάταξη είναι αδόκιμη, καθόσον με γενικό τρόπο ορίζει ότι δικαιούμενα πρόσωπα είναι “ο Πρόεδρος, τα μέλη του ΔΣ, ο Διευθύνων Σύμβουλος και όλο το προσωπικό της εταιρείας”. Δίδεται δηλαδή η εντύπωση ότι stock options αν χορηγηθούν, πρέπει να δοθούν σε όλα τα ανωτέρω πρόσωπα και όχι σε κατηγορίες εργαζομένων. Η επικράτηση τέτοιας ερμηνείας είναι ξένη με το σκοπό του θεσμού. Η ευέλικτη αντιμετώπιση, ήτοι είτε σε όλο το προσωπικό είτε σε κατηγορίες αυτού κατά περίπτωση, είναι η κρατούσα στη διεθνή πρακτική αντίστοιχων θεσμών. Εξ άλλου η διάταξη είναι και ελλιπής, γιατί αντίστοιχα παραλείπονται από τη γραμματική διατύπωση εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις συνδεδεμένες με την εκδότρια εταιρεία.

- Το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας με απόφασή του εκδίδει τα πιστοποιητικά δικαιώματος αγοράς μετοχών και κατά το μήνα Δεκέμβριο κάθε χρόνου εκδίδει μετοχές στους εργαζόμενους, που άσκησαν το δικαίωμά τους αυξάνοντας το κεφάλαιο της εταιρείας. Η κατά τα ανωτέρω αύξηση του κεφαλαίου **δεν αποτελεί**, σύμ-

φωνα με ρητή διάταξη του νόμου, **τροποποίηση του καταστατικού** και έτσι, δεν απαιτείται για κάθε αύξηση, σύγκληση της Γενικής Συνελεύσεως, σύνταξη ενημερωτικού φυλλαδίου κλπ

Αυτή είναι και η σημαντική διαφορά/πλεονέκτημα σε σύγκριση με το μέχρι σήμερα ισχύον καθεστώς.

ii) Φορολογική αντιμετώπιση του θέματος

Η μοναδική υποχρέωση από φορολογικής πλευράς είναι η καταβολή φόρου συγκεντρώσεως κεφαλαίων, με συντελεστή 1% στο ποσό που αυξάνεται κάθε φορά το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας.

Με τις υπάρχουσες διατάξεις, είναι δυνατόν να τεθούν ερμηνευτικά θέματα φορολογίας εισοδήματος των εργαζομένων, στη διαφορά της τιμής κτήσεως και της χρηματιστηριακής αξίας της μετοχής κατά το χρόνο ασκήσεως του δικαιώματος αγοράς των μετοχών, αφού ο εργαζόμενος καταβάλει το ποσό που όρισε η Γενική Συνέλευση, καθώς επίσης και υπαγωγής της ανωτέρω διαφοράς σε ασφαλιστικές εισφορές. Τα θέματα φαίνεται να επιλύει σε εγκύκλιό του το Υπουργείο Οικονομικών (Πολ. 1185/1052114/10691/B0012/7.6.2000), στην οποία διευκρινίζεται ότι η υπεραξία, που προκύπτει στους εργαζόμενους κατά την άσκηση του δικαιώματος δεν αποτελεί εισόδημα υποκείμενο σε φορολογία. Επειδή όμως είναι πιθανή η έγερση αμφισβητήσεων, η από-

φαση της Γενικής Συνελεύσεως, θα πρέπει να μνημονεύει ρητά ότι το εν λόγω δικαίωμα χορηγείται ως αντάλλαγμα ή πάντως ως εξ αφορμής της σχέσεως εργασίας μεταξύ λήπτη και της εταιρείας, ώστε να αποφευχθεί τυχόν υποβολή της σε φόρο δωρεάς. Κατά τη γνώμη μου όμως και το σημείο αυτό χρήζει αρτιότερης νομοθετικής ρύθμισης, αφού ως γνωστόν η εγκύκλιος δεν έχει την ισχύ νόμου.

4. STOCK OPTIONS ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Από την πλευρά του εργατικού δικαίου πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα τα εξής:

- Με βάση τη συνταγματική αρχή της ισότητας στο πρόγραμμα των Stock Options πρέπει οι υπό διανομή μετοχές να λάβουν υπόψη τα επαγγελματικά και κοινωνικά κριτήρια μεταξύ των εργαζομένων για να μη θεωρηθεί ότι κάποιος με λιγότερα προσόντα λαμβάνει περισσότερες μετοχές από άλλους με περισσότερα.
- Στο πρόγραμμα των Stock Options το δικαίωμα προαίρεσης δεν πρέπει να δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία μετακίνησης του εργαζομένου, γιατί έτσι, εκτός από τις επιπτώσεις από το εργατικό δίκαιο, θεωρείται νομολογιακά ότι υπάρχει και αθέμιτος ανταγωνισμός.

Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών υποστήριξε και συνέβαλε στη διοργάνωση του 3ου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Φορολογικού Δικαίου και Δημοσιονομικών Μελετών, που έγινε στην Αθήνα, με θέμα: “Φορολογικά ζητήματα των τραπεζικών επιχειρήσεων και των προϊόντων τους”.

Η εμφάνιση νέων τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών, οι διαφοροποιήσεις και σε βάθος μεταβολές του ευρύτερου τομέα παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, η παγκοσμιοποίηση της αγοράς, οι προσπάθειες για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής χρηματοοικονομικής αγοράς συνιστούν, μοιραία, επαρκείς – αν όχι πειστικούς – λόγους για αντίστοιχες προσαρμογές του ισχύοντος στη χώρα μας φορολογικού καθεστώτος. Και αυτό ανεξάρτητα από την καθολικά αναγνωρισμένη ανάγκη γενικού εκσυγχρονισμού του ελληνικού φορολογικού συστήματος, προκειμένου να απλοποιηθεί, να εκλογικευτεί και να κωδικοποιηθεί.

Η ανάγκη εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με το κοινοτικό δίκαιο είναι δεδομένη. Παράλληλα, όμως, η διαφοροποίηση της φορολογικής νομοθεσίας των κρατών μελών συνιστά ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς στο χρηματοπιστωτικό τομέα σε θέματα όπως:

- η φορολόγηση εισοδημάτων από καταθέσεις και μερίδια αμοιβαίων κεφαλαίων,
- η φορολόγηση προσόδων από κινητές αξίες,
- η φορολογική μεταχείριση ομολόγων και παράγωγων χρηματοοικονομικών προϊόντων ή συγχωνευθεισών τραπεζικών επιχειρήσεων,

Η ειδική φορολογία στις τραπεζικές εργασίες αποτελεί ένα από τα θέματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν, προκειμένου να εκσυγχρονιστεί. Στόχος του εν λόγω εκσυγχρονισμού είναι η εξομοίωση των όρων λειτουργίας του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος στα πλαίσια της ενιαίας ευρωπαϊκής – αλλά και της ευρύτερα διεθνούς αγοράς.

Η ποιότητα των εισηγήσεων και παρεμβάσεων υπήρξε ιδιαίτερα υψηλή, γεγονός που διαπιστώθηκε και από το εξειδικευμένο πολυπληθές ακροατήριο. Η δημοσίευση των εισηγήσεων στο τεύχος του ΔΕΛΤΙΟΥ της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών εκτιμάται ότι θα δώσει την ευκαιρία για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση τόσο των αρμοδίων φορέων όσο και του ευρύτερου κοινού.

Επισημαίνεται πάντως ότι οι απόψεις που εκφράζονται στα άρθρα-εισηγήσεις δεν δεσμεύουν την ΕΕΤ.

Α' ΕΝΟΤΗΤΑ

Συντονιστής: ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΚΚΟΜΕΛΗΣ, Σύμβουλος ΕΕΤ

Εισηγητές - Θέματα:

- ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΛΗΣ, Επίτιμος Πρόεδρος ΕΕΦΔ/ΔΜ, Επίτιμος Δικηγόρος, Εκδότης - Διευθυντής του Περιοδικού/Δελτίου Φορολογικής Νομοθεσίας
“Η συμβολή της φορολογίας στην οικονομική ανάπτυξη και ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών”.
- ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΗΣ, Αντιπρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου
“Συνταγματικά ζητήματα στη φορολογική μεταχείριση εισοδήματος από τραπεζικές εργασίες”.
- ΑΓΓΕΛΙΚΑ ΓΚΟΥΣΚΟΥ, Δικηγόρος Δ.Ν.
“Η φορολόγηση των εισοδημάτων από καταθέσεις. Κοινοτικές εξελίξεις”.
- ΣΠΗΛΙΟΣ ΜΟΥΖΟΥΛΑΣ, Δικηγόρος Δ.Ν.
“Η φορολόγηση των εισοδημάτων από αμοιβαία κεφάλαια, σύμφωνα με την πρόταση οδηγίας της Ε.Ε. για τη φορολογία των αποταμιεύσεων”.
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΕΩΡΓΟΥΤΣΟΣ, Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Πειραιώς
“Η φορολόγηση των προσόδων από κινητές αξίες στην Ελλάδα”.

Β' ΕΝΟΤΗΤΑ

Συντονιστής: ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΛΕΚΕΑΣ, τ. Πρόεδρος Εφετών Δ.Δ

Εισηγητές - Θέματα:

- ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΦΟΡΤΣΑΚΗΣ, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής Αθηνών
“Ζητήματα από τη φορολογική μεταχείριση ομολόγων και παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων στην ελληνική έννομη τάξη”.
- ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Δικηγόρος Δ.Ν.
“Προβλήματα από την εφαρμογή του θεσμού χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτων”.
- ΑΣΠΑΣΙΑ ΜΑΛΙΟΥ, Δικηγόρος
“Η έκπτωση εξόδων διοίκησης που πραγματοποιούνται από το κεντρικό κατάστημα αλλοδαπών τραπεζικών επιχειρήσεων και αφορούν στη λειτουργία του ελληνικού υποκαταστήματος”
- ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ, Διευθυντής Υπουργείου Οικονομικών
“Οι ειδικές φορολογίες στις τραπεζικές εργασίες. Διαπιστώσεις από την εφαρμογή τους - Σκέψεις και προβληματισμοί”.
- ΤΙΜΟΛΕΩΝ ΛΙΖΑΡΔΟΣ, Δικηγόρος - Οικονομολόγος
“Συγχωνεύσεις και μετατροπές τραπεζικών επιχειρήσεων που έχουν έδρα ή λειτουργούν μόνιμα στην Ελλάδα”.

Σύνοψη εργασιών Συνεδρίου: ΣΑΒΒΑΣ ΣΠΕΝΤΖΑΣ, Ομότιμος Καθηγητής ΣΣΕ - Πρόεδρος ΕΕΦΔ/ΔΜ

Η συμβολή της φορολογίας στην οικονομική ανάπτυξη και ο διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΚΑΛΔΗ
Επ. Δικηγόρου*

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα μας είναι το πρόβλημα των επενδύσεων, η ορθή επίλυση του οποίου θα συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της παραγωγής και την ικανοποιητική ανάπτυξη της οικονομίας.

Όπως είναι γνωστό, η κίνηση των κεφαλαίων εξαρτάται από την προοπτική της απόδοσής τους το οποίο σημαίνει, ότι τα κεφάλαια επενδύονται σε χώρες στις οποίες η προοπτική της απόδοσης και της ασφάλειας της τοποθέτησής τους, είναι περισσότερο ικανοποιητική.

Εξ άλλου, η ικανοποιητική απόδοση των επενδύσεων εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, σοβαρότεροι των οποίων είναι, μεταξύ άλλων, η σταθερότητα της φορολογίας, το ύψος της φορολογικής επιβάρυνσης των κερδών, το κόστος του χρήματος και οι τραπεζικές διευκολύνσεις των επενδυτών.

Από τους παράγοντες αυτούς θα αναφερθώ συνοπτικά στη φορολογία και στο διαμεσολαβητικό ρόλο των τραπεζών.

Κατά τα κοινώς γνωστά, το φορολογικό σύστημα προσδιορίζει το φορολογικό κόστος των επιχειρήσεων. Για το λόγο αυτόν πολλές χώρες προσπαθούν να προσελκύσουν τους επενδυτές με τη θέσι-

ση φορολογικών κινήτρων, που αποβλέπουν στη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης και στην εξασφάλιση της σταθερότητας της φορολογίας.

Δυστυχώς στη χώρα μας, η φορολογία όχι μόνο δεν προσελκύει τους επενδυτές, αλλά αντίθετα ασκεί σοβαρή αποτρεπτική επίδραση στις επενδυτικές πρωτοβουλίες των επιχειρηματιών, λόγω των υφισταμένων αντικινήτρων. Τα αντικίνητρα είναι πολλά και σοβαρά. Τα κυριότερα είναι τα εξής:

➤ Η αβεβαιότητα της φορολογίας που προκαλείται από τις αδικαιολόγητα συχνές τροποποιήσεις των φορολογικών νόμων.

➤ Η τυπολογική εφαρμογή των φορολογικών διατάξεων που αναφέρονται στον προσδιορισμό των φορολογητέων κερδών των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα σε περίπτωση λογιστικών τυπικών παραλείψεων, να προσδιορίζονται τα οικονομικά αποτελέσματα εξωλογιστικά, σε ποσά αντιπραγματικά.

➤ Η απαράδεκτα μακρά καθυστέρηση της δικαστικής επίλυσης των φορολογικών διαφορών. Αναφέρω χαρακτηριστικά ότι η έκδοση και κοινοποίηση δικαστικής αποφάσεως απαιτεί πρωτοδίκως δύο έως τρία χρόνια, κατ' έφεση δύο έως τρία χρόνια και αμετακλήτως κατ' αναίρεση άλλα πέντε χρόνια, δηλαδή συνολικά περισσότερα από δέκα χρόνια. Λόγω δε επαναπομπής των υποθέσεων στα δικαστήρια της ουσίας προς διατύπωση ουσιαστικής κρίσεως, η καθυστέρηση της επίλυσης των διαφορών φθάνει τα 15 χρόνια, το οποίο σημαίνει, ότι

* Ο κ. Καλδής είναι επίσης εκδότης και διευθυντής του δεκαπενθήμερου νομικού περιοδικού “Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας”, επ. δικηγόρου, και επ. προέδρου της ΕΕΦΔ/ΑΜ

οι Έλληνες φορολογούμενοι στερούνται δικαστικής προστασίας κατά παράβαση της Σύμβασης Προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι το θέμα των αντικινήτρων είναι παλαιό.

Πριν δέκα χρόνια, το 1991, ο κ. Ξενοφών Ζολώτας είχε συστήσει μία επιτροπή, με σκοπό την επισημάνση των υφισταμένων τότε αντικινήτρων η έκθεση της οποίας ξεχάστηκε στα χρονοντούλαπα των αρμοδίων. Παρόμοια πρόταση είχε διατυπώσει το 1992 και το 1996 και εγώ από τις στήλες του περιοδικού μου ΔΦΝ και είχα υποστηρίξει ότι τα δύο βασικά μέτρα που έπρεπε να ληφθούν γι' αυτόν το σκοπό ήταν τα εξής:

Πρώτον, να παγιωθεί νομοθετικώς για ορισμένο χρονικό διάστημα ο τρόπος φορολογίας των επιχειρήσεων, που ίσχυε κατά το χρόνο διενεργείας των επενδύσεων, ώστε να μπορούν να γνωρίζουν οι επενδυτές το φορολογικό κόστος της επενδύσεως. Επικαλούμην δε τον προϋχούσαντα Ν.4171/1961 (ΦΕΚ 93 Α'), με τον οποίο είχαν ορισθεί μεταξύ άλλων και τα εξής:

Αρθρο 2 παρ. 10:

“10. Μέχρις εξοφλήσεως των μακροπροθέσμων δανείων, των συναφθέντων προ της ενάρξεως της παραγωγικής δράσεως της επιχειρήσεως και πάντως ουχί πέραν των δεκαπέντε ετών από της λήξεως του ημερολογιακού έτους, εντός του οποίου ήρξατο η παραγωγική δράσις:

α) παγιοποιούνται οι φορολογικοί συντελεστές της φορολογίας εισοδήματος επί των αδιανεμήτων κερδών της επιχειρήσεως, οι ισχύοντες κατά την έκδοσιν της εν άρθρω 1 του παρόντος κοινής υπουργικής αποφάσεως.

β) δεν επιβάλλεται φόρος επί της περιουσίας της επιχειρήσεως”.

Αρθρο 2 παρ. 11:

“11. Δια χρονικών διαστήματων δεκαπέντε ετών από της λήξεως του ημερολογιακού έτους, εντός του οποίου ήρξατο η παραγωγική δράσις της επιχειρήσεως, παγιοποιούνται όλοι οι, κατά την έκδοσιν της εν άρθρω 1 κοινής υπουργικής αποφάσεως, υφιστάμενοι φόροι, τέλη, εισφοραί, δικαιώματα ή άλλαι επιβαρύνσεις (πλην των ανταποδοτικών) υπέρ των δήμων, κοινοτήτων, οργανισμών, ταμείων και οιοδήποτε ετέρου νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Εν τη εννοία της παγιοποιήσεως νοείται περιλαμβανομένη και η υφισταμένη απαλλαγή εκ της φορολογίας υπέρ των ανωτέρω τριών των προϊόντων και της περιουσίας της επιχειρήσεως”.

Δεύτερον, είχα προτείνει να τροποποιηθεί η αφορώσα τη φορολογία των επιχειρήσεων φορολογική νομοθεσία, κατά τρόπον ώστε ο προσδιορισμός των φορολογητέων κερδών να βασίζεται σε ουσιαστικά κριτήρια και όχι απλώς και μόνο στον τυπικό τρόπο της τηρήσεως των βιβλίων.

Τα δύο αυτά μέτρα νομίζω ότι εφαρμοζόμενα και σήμερα θα συμβάλουν στην αύξηση των επενδύσεων στη χώρα μας.

Ως προς το θέμα του διαμεσολαβητικού ρόλου των τραπεζών στην αύξηση των επενδύσεων περιορίζομαι να προτείνω τα εξής μέτρα τα οποία θα συμβάλουν στην άρση των υφισταμένων αντικινήτρων:

➤ Να δημιουργηθεί νέο νομοθετικό πλαίσιο μετατροπών, συγχωνεύσεων κλπ των υφισταμένων τραπεζικών ιδρυμάτων, με ιδιαίτερη έμφαση στη δυνατότητα δημιουργίας διεθνών οικονομικών μονάδων, με έδρα την Ελλάδα. Και τούτο διότι, το ήδη υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο (άρθρο 16 Ν. 2515/97, περί συγχωνεύσεως υποκαταστημάτων πιστωτικών ιδρυμάτων καθώς και ο Ν.2578/98) δεν καλύπτουν το σύνολο των περιπτώσεων (πχ δεν προβλέπεται θεσμικό πλαίσιο συγχώνευσης υποκαταστημάτων αλλοδαπών μη εοικικών τραπεζών που λειτουργούν και αναπτύσσονται στην Ελλάδα, ή μετατροπές μη εγκατεστημένων σε χώρα της ΕΟΚ τραπεζικών εταιρειών).

➤ Να δημιουργηθεί ειδικό νομοθετικό πλαίσιο προκειμένου να αναπτυχθούν εξειδικευμένες τραπεζικές μονάδες, ικανές να συντελέσουν στην ανάπτυξη της αγοράς, με την παροχή νέων προϊόντων καταλλήλων για την ικανοποίηση των αναγκών που διαμορφώνουν οι διεθνείς συνθήκες.

➤ Να εκλογικευθεί η μέθοδος φορολόγησης των τραπεζικών εισοδημάτων, κατά τρόπο ώστε να μη φορολογούνται οι τράπεζες για τα απαλλασσόμενα από το φόρο εισοδήματος έσοδά τους, όπως γίνεται σήμερα με την κατά παράλογο τρόπο εφαρμοζόμενη μέθοδο του επιμερισμού των δαπανών που αναλογούν στα φορολογητέα και στα αφορολόγητα έσοδα των τραπεζών.

Συνταγματικά ζητήματα που γεννώνται στη φορολογία εισοδήματος από τραπεζικές εργασίες

ΗΛΙΑ ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΗ
Αντιπροέδρου Ελεγκτικού Συνεδρίου

Ι. Διατάξεις του Συντάγματος που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη απο τον κοινό Νομοθέτη κατά την ψήφιση νόμων για τη Φορολογία Εισοδήματος

Στο Σύνταγμα της Ελλάδος περιλαμβάνονται διατάξεις, που έχουν σχέση με τη φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, στα άρθρα:

1) 4 παρ. 1, 2 και 5 ένθα ορίζεται ότι: “1. Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου”, “2. Οι Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις”, “5. Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους”.

2) Στο άρθρο 78 παρ. 1, 2 και 5 ένθα ορίζεται ότι: “1. Κανένας φόρος δεν επιβάλλεται ούτε εισπράττεται χωρίς τυπικό νόμο που καθορίζει το υποκείμενο της φορολογίας και το εισόδημα, το είδος της περιουσίας, τις δαπάνες και τις συναλλαγές ή τις κατηγορίες τους, στις οποίες αναφέρεται ο φόρος. 2. Φόρος ή άλλο οποιοδήποτε οικονομικό βάρος δεν μπορεί να επιβληθεί με νόμο αναδρομικής ισχύος που εκτείνεται πέρα από το οικονομικό έτος το προηγούμενο εκείνου κατά το οποίο επιβλήθηκε”. “5. Κατ’ εξαίρεση επιτρέπεται να επιβληθούν με εξουσιοδότηση νόμων-πλαισίων εξισωτικές ή αντισταθμιστικές εισφορές ή δασμοί, καθώς και να ληφθούν οικονομικά μέτρα στο πλαίσιο

των διεθνών σχέσεων της Χώρας με οικονομικούς οργανισμούς ή μέτρα που αποβλέπουν στην εξασφάλιση της συναλλαγματικής θέσης της Χώρας”.

Με βάση τις παραπάνω συνταγματικές διατάξεις:

1) Ο κοινός νομοθέτης είναι υποχρεωμένος, με σαφείς διατάξεις, να καθορίζει τον τρόπο προσδιορισμού των φορολογητέων κερδών όλων των επιχειρήσεων επομένως και των τραπεζών, ώστε να μη παρατηρείται το φαινόμενο, κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων αυτών από τη Διοίκηση ή τα Δικαστήρια, να προσδιορίζονται τα φορολογητέα κέρδη κατά διαφορετικών τρόπων, με αποτέλεσμα να έχουμε άνιση φορολογική μεταχείριση των τραπεζών με όλες τις εντεύθεν δυσμενείς συνέπειες.

2) Ο κοινός νομοθέτης έχει τη δυνατότητα να αλλάζει τον τρόπο και τη μέθοδο προσδιορισμού των φορολογητέων κερδών όλων των επιχειρήσεων, επομένως και των τραπεζών, όταν όμως από την αλλαγή αυτή επέρχεται αύξηση των φορολογητέων κερδών και της φορολογικής επιβαρύνσεως, ο νέος τρόπος δεν είναι δυνατόν να έχει αναδρομική ισχύ, η οποία να επεκτείνεται και σε διαχειριστική περίοδο που είχε λήξει κατά την έναρξη του προηγούμενου της δημοσιεύσεως του νόμου ημερολογιακού έτους, διότι αυτό αντίκειται στο άρθρο 78 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος. Ο ίδιος περιορισμός ισχύει και στην περίπτωση που αλλάζει

επί το δυσμενέστερον ο τρόπος συμψηφισμού και μεταφοράς της ζημίας, διότι και στην περίπτωση αυτή δια του περιορισμού, αναδρομικά, της συμψηφιζόμενης ζημίας επέρχεται αναδρομική αύξηση της φορολογικής επιβαρύνσεως, μη επιτρεπόμενη από το άρθρο 78 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος.

3) Ο κοινός νομοθέτης έχει τη δυνατότητα να αυξάνει τους φορολογικούς συντελεστές τόσο στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων όσον και στη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων, η αύξηση όμως αυτή δεν θα πρέπει να έχει αναδρομική ισχύ που να επεκτείνεται πέραν από το προηγούμενο οικονομικό έτος από εκείνο που έγινε η αύξηση, σύμφωνα με το άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος. Όπως δε έχει ερμηνευθεί η διάταξη αυτή του Συντάγματος με την 1865/1985 απόφαση της Ολομέλειας του Σ.τ.Ε. δύναται ο κοινός νομοθέτης με νόμο, δημοσιευόμενο στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως κατά τη διάρκεια κάποιου ημερολογιακού έτους, να αυξάνει το φορολογικό συντελεστή, η αύξηση όμως αυτή δεν δύναται να εφαρμοσθεί και για τα εισοδήματα διαχειριστικής περιόδου που είχε λήξει κατά την έναρξη του προηγούμενου της δημοσίευσής του νόμου ημερολογιακού έτους.

4) Τέλος ο κοινός νομοθέτης έχει τη δυνατότητα με νόμο να καταργεί προγενέστερο νόμο που απαλλάσσει από το φόρο εισοδήματα ή τα φορολογεί κατ' ειδικό τρόπο, η κατάργηση όμως αυτή δεν δύναται να έχει αναδρομική ισχύ πέραν από την επιτρεπόμενη από το άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος, όπως έχει γίνει πάγια δεκτό από το Σ.τ.Ε. (αποφάσεις 1076/1990, 3192/1989).

II. Οι μεταβολές που έχουν γίνει στον τρόπο προσδιορισμού των φορολογητέων καθαρών κερδών των τραπεζών

Όπως είναι γνωστό πολλές επιχειρήσεις και ειδικότερα όλες οι τράπεζες από την έναρξη της ισχύος των Ν.Δ. 3323/1955 και 3843/1998, που επέβαλαν τη φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων

αντίστοιχα, είχαν και εξακολουθούν να έχουν αφορολόγητα έσοδα και έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο με υποχρεωτική εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως. Το θέμα του τρόπου κατανομής των δαπανών των επιχειρήσεων μεταξύ των φορολογητέων και αφορολογητών εσόδων και του υπολογισμού των καθαρών αφορολογητών εσόδων, που θα αφαιρούνται από τα λογιστικά κέρδη για να προσδιοριστούν τα φορολογητέα κέρδη των επιχειρήσεων, αντιμετωπίστηκε για πρώτη φορά με το άρθρο 5 παρ. 5 του Ν.Δ/τος 4444/1964. Κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της διατάξεως αυτής, τόσο από το Υπουργείο Οικονομικών όσον και από τα Δικαστήρια υποστηρίχθηκαν δύο απόψεις. Κατά την πρώτη άποψη (Εγκ. Διαταγή Υπ. Οικον. Ε. 13249/1972, αποφάσεις Σ.τ.Ε. 1859/1977 Ολομέλειας, 3353/1978, 2981/1979, 63/1982 κλπ), θα πρέπει να επιμερίζονται μεταξύ των φορολογητέων και αφορολογητών εσόδων μόνον οι κοινές δαπάνες, ενώ κατά τη δεύτερη άποψη (απόφαση 505/1983 του Β' Τμήματος του Σ.τ.Ε.) θα πρέπει να επιμερίζεται το σύνολο των δαπανών μεταξύ φορολογητέων και αφορολογητών εσόδων. Ορθότερη θεωρώ την πρώτη άποψη, αφού με αυτήν δεν επιβαρύνονται τα αφορολόγητα έσοδα με δαπάνες που δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματοποίηση αυτών. Η διαφορετική ερμηνεία και εφαρμογή της παραπάνω διατάξεως είχε ως συνέπεια πολλές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα οι τράπεζες, να προσφεύγουν στα δικαστήρια, να εκδίδονται για το ίδιο θέμα αποφάσεις άλλοτε με βάση την πρώτη και άλλοτε με τη δεύτερη άποψη και τελικά τα φορολογητέα κέρδη των τραπεζών να προσδιορίζονται κατά τρόπο που οδηγούσε σε άνιση φορολογική μεταχείριση, κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 4 του Συντάγματος.

Για την αντιμετώπιση αυτής της απαράδεκτης καταστάσεως το Κράτος με το άρθρο 2 παρ. 1 του ν. 1882/23.3.1990, που ψηφίστηκε από την Οικουμενική Κυβέρνηση, καθόρισε, κατά τρόπο σαφή, ότι το ποσό των δαπανών που βαρύνουν τα αφορολόγητα έσοδα και τα φορολογηθέντα κατά ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως καλύπτει το 35% αυτών. Προς άρση δε όλων των υφισταμένων αμφισβητήσεων και εκκρεμοτήτων ορίστηκε ότι η νέα ρύθ-

μιση εφαρμόζεται σε όλες τις εκκρεμείς υποθέσεις ενώπιον των φορολογικών αρχών, των διοικητικών δικαστηρίων και του Συμβουλίου της Επικρατείας. Προς τούτο εκλήθησαν οι επιχειρήσεις, που είχαν εκκρεμείς υποθέσεις, να υποβάλουν συμπληρωματικές δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος και να καταβάλουν σε δόσεις τον επί πλέον φόρο. Με το άρθρο 37 του Ν. 1884/16.6.1990 ορίζεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 2 του Ν. 1882/1990 ισχύουν μόνο για τις τραπεζικές επιχειρήσεις και ισχύουν και για το οικονομικό έτος 1990, ενώ για τις λοιπές επιχειρήσεις καθορίζεται διαφορετικός τρόπος προσδιορισμού των δαπανών που επιβαρύνουν τα φορολογητέα και αφορολόγητα έσοδα. Το σήριαλ των αλληπαλλήλων νομοθετικών ρυθμίσεων συνεχίζεται. Με το άρθρο 22 του Ν. 1921/1991 αλλάζει ριζικά ο τρόπος υπολογισμού των αφορολόγητων εσόδων και των φορολογητέων κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως και περαιτέρω, ορίζεται ότι οι διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 1 και 2 του Ν. 1882/1990 και του άρθρου 37 παρ. 1 του Ν. 1884/1990 καταργούνται αφότου ίσχυσαν και οι υποβληθείσες δηλώσεις, κατ' εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων, θεωρούνται ως μη υποβληθείσες και ουδέν έννομο αποτέλεσμα παράγουν! Οι νέες διατάξεις εφαρμόζονται ανάλογα για όλες τις εκκρεμείς υποθέσεις ενώπιον των φορολογικών αρχών, των διοικητικών δικαστηρίων και του Συμβουλίου της Επικρατείας. Για το σκοπό αυτό εκλήθησαν για άλλη μία φορά οι ημεδαπές τράπεζες και τα υποκαταστήματα των αλλοδαπών τραπεζών να υποβάλουν συμπληρωματικές δηλώσεις φορολογίας εισοδήματος για τα ίδια οικονομικά έτη που είχαν υποβάλει συμπληρωματικές δηλώσεις με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 1882/1990, για τα επιπλέον κέρδη που προκύπτουν με βάση το νέο τρόπο υπολογισμού των φορολογητέων κερδών των τραπεζών και να καταβάλουν τον οφειλόμενο φόρο σε δόσεις. Τέλος, με το Ν. 2065/1992 τροποποιείται για άλλη μία φορά ο τρόπος υπολογισμού των αφορολόγητων εσόδων και των φορολογητέων κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως που αφαιρούνται από τα καθαρά λογιστικά κέρδη για να προσδιορισθούν τα φορολογητέα κέρδη στο όνομα των ημεδαπών τραπεζών

και των υποκαταστημάτων των αλλοδαπών τραπεζών. Ειδικότερα δεν αφαιρούνται από τα λογιστικά καθαρά κέρδη τα αφορολόγητα έσοδα και τα έσοδα τα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως, όπως συμβαίνει σε όλες τις άλλες ανώνυμες εταιρείες, αλλά μόνο το ποσό των καθαρών κερδών που αναλογεί στα αφορολόγητα έσοδα και τα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο και περαιτέρω προστίθενται στα καθαρά κέρδη, για να υπολογισθούν τα φορολογητέα καθαρά κέρδη των τραπεζών, το ποσό των διανεμομένων καθαρών κερδών, που αναλογούν στα αφορολόγητα έσοδα και φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως, προσαυξημένο μάλιστα με το φόρο που αναλογεί σ' αυτό (αναγωγή σε μικτό). Αυτό έχει ως συνέπεια να φορολογείται κάθε χρόνο με τις γενικές διατάξεις μέχρι και το 95% των αφορολόγητων εσόδων και των φορολογηθέντων κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως. Τέλος, το Υπουργείο Οικονομικών με την εγκύκλιο 1041007/7.5.1991, με την οποία κοινοποίησε τις διατάξεις του Ν. 1921/1991, κατήργησε και μάλιστα αναδρομικά, χωρίς χρονικό περιορισμό, το δικαίωμα των τραπεζών να μεταφέρουν τις ζημίες, που είχαν αναγνωρισθεί μέχρι και του οικονομικού έτους 1990 (ημερ. έτους 1989), σύμφωνα με τις ισχύουσες μέχρι τότε διατάξεις, στα πέντε επόμενα έτη για να συμψηφισθεί με τα φορολογητέα κέρδη των ετών αυτών σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 4 και 105 του Ν. 2238/1994, δικαίωμα που έχουν όλες οι επιχειρήσεις ανεξάρτητα με τη νομική μορφή και το αντικείμενο εργασιών τους.

III. Συνταγματικά προβλήματα που γεννήθηκαν κατά την εφαρμογή των παραπάνω νόμων

Οι αλλαγές του τρόπου προσδιορισμού των καθαρών κερδών που έγιναν με τους Ν. 1882/1990, 1884/1990 και 1921/1991, και μάλιστα αναδρομικώς χωρίς κανένα χρονικό περιορισμό, αντίκεινται στο άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος. Ειδικότερα με το Ν. 1882/1990 και κυ-

ριώς με το Ν. 1921/1991 αυξήθηκε κατά πολύ το ποσό των αφορολογίτων εσόδων και των εσόδων που φορολογούνται κατά ειδικό τρόπο, το οποίο φορολογείται όπως και τα λοιπά καθαρά κέρδη των τραπεζών, σε σύγκριση με το ποσό που εφορολογείτο μέχρι και το οικονομικό έτος 1990. Από στοιχεία των τραπεζών προκύπτει ότι με το Ν. 1921/1991 φορολογείται κάθε χρόνο με τον ισχύοντα φορολογικό συντελεστή (40%), ανάλογα με το ύψος των κερδών που διανέμονται, μέχρι και το 95% των αφορολογίτων εσόδων και των φορολογηθέντων κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως. Η νέα ρύθμιση του Ν. 1921/1991 δεν είναι δυνατόν να έχει αναδρομική ισχύ και να εφαρμόζεται για τα οικονομικά έτη 1990 και προγενέστερα, αφού αυτό αντίκειται στο άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος, σύμφωνα και με την πάγια νομολογία του Σ.τ.Ε. και του Διοικητικού Εφετείου (αποφάσεις Σ.τ.Ε. 1865/1985 Ολομελείας, 3199/1989, 1076/1990, Διοικητικού Εφετείου Αθηνών 3333/1993, 1826 και 5870/1995).

Η δοθείσα με την 1041007/7.5.1991 εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών ερμηνεία, κατά την οποία οι τράπεζες δεν δικαιούνται να μεταφέρουν και να συμψηφίσουν τις φορολογικές ζημίες, που έχουν αναγνωρισθεί μέχρι και το οικονομικό έτος 1990, δεν βασίζεται σε διάταξη νόμου, αλλά και αν γίνει δεκτό, ότι λόγω της αναδρομικής ισχύος του άρθρου 22 του Ν. 1921/1991, δεν είναι δυνατόν να μεταφερθούν για να συμψηφισθούν οι ζημίες μέχρι και του οικονομικού έτους 1990, η διάταξη του άρθρου 22 δεν είναι δυνατόν να εφαρμοσθεί αναδρομικά για τα οικονομικά έτη 1990 και προγενέστερα, διότι αντίκειται στο άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος (ad hoc οι 3333/1993, 1826 και 5870/1995 αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών). Ειδικότερα με τις παραπάνω αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου έγινε δεκτό ότι οι διατάξεις του άρθρου 22 του Ν. 1921/1991, κατά το μέρος που καταργούν αναδρομικά, από τότε που ίσχυσαν, τις διατάξεις των Ν. 1882/1990 και 1884/1990 και θεωρούν τις δηλώσεις, που υποβλήθηκαν κατ' εφαρμογήν αυτών, ως μη υποβληθείσες και ουδέν έννομο αποτέλεσμα παράγουν, κρίθηκαν ανίσχυρες ως αντικείμενες στο άρθρο 78 παρ. 2 του Συντάγματος. Πε-

ραιτέρω με τις παραπάνω αποφάσεις έγινε δεκτό ότι τα οικονομικά αποτελέσματα και επομένως οι φορολογικές ζημίες που προέκυψαν κατ' εφαρμογή των Ν. 1882 και 1884/1990 νόμιμα μεταφέρονται στα επόμενα πέντε έτη για συμψηφισμό προς τα φορολογητέα κέρδη των ετών αυτών σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 3 και 195 παρ. 11 του Ν. 2238/1994.

Το Σ.τ.Ε. με την 3371/1998 απόφασή του, ερμηνεύοντας τις ισχύουσες κατά το οικονομικό έτος 1991 διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1, 11 παρ. 1 του Ν.Δ/τος 3323/1955 και 8 παρ. 7 και 11 παρ. 1 και 2 του Ν.Δ/τος 3843/1958 σε συσχετισμό με τις διατάξεις του άρθρου 22 του Ν. 1921/1991, δέχθηκε ότι με το άρθρο 22 του Ν. 1921/1991 δεν θίγονται οι διατάξεις που ρυθμίζουν τον τρόπο και τις προϋποθέσεις μεταφοράς της ζημίας. Περαιτέρω όμως δέχθηκε, κατά πλειοψηφία, ότι το κύρος της διατάξεως της παρ. 5 του άρθρου 22 του Ν. 1921/1991 που ορίζει ότι οι δηλώσεις που υποβλήθηκαν με βάση το Ν. 1882/1990 “θεωρούνται ως μη υποβληθείσες και ουδέν έννομο αποτέλεσμα παράγουν”, πρέπει να κριθεί κατά το έτος που προέκυψε και δηλώθηκε η ζημία και όχι παρεμπιπτόντως κατά τα επόμενα έτη που δηλώθηκε η μεταφερόμενη ζημία. Η ερμηνεία αυτή προβληματίζει, διότι όπως δέχεται η μειοψηφία, η δήλωση με επιφύλαξη δύναται να υποβληθεί, σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν.Δ/τος 3629/1956, προς πρόληψη των συνεπειών ανακριβείας της φορολογικής δηλώσεως και κατά το έτος που μεταφέρεται προς συμψηφισμό η ζημία. Σε περίπτωση άλλωστε που δεν δηλωθεί με τη δήλωση του επόμενου οικονομικού έτους η μεταφερόμενη φορολογική ζημία για να συμψηφισθεί με τα δηλούμενα καθαρά κέρδη, αφ' ενός μεν αυτή η ζημία δεν αναγνωρίζεται προς συμψηφισμό, σύμφωνα με την αδιάσπικτη διατύπωση του άρθρου 61 παρ. 1 εδάφ. γ' του Ν. 2238/1994, το οποίο σύμφωνα με το άρθρο 107 παρ. 3 του ίδιου νόμου εφαρμόζεται και στα νομικά πρόσωπα, και το οποίο ορίζει ότι “παράλειψη του υποχρέου να επιδώσει μέχρι το τέλος του οικείου οικονομικού έτους δήλωση, η οποία να αναγράφει τη ζημία που προέκυψε στο ίδιο ή τα προηγούμενα αυτού οικονομικά έτη στερεί το δικαίωμα αυτού να συμψηφίσει”, αφ' ετέρου δε καλεί-

ται η επιχείρηση να πληρώσει δισεκατομμύρια φόρο, χωρίς να έχει υποχρέωση, αφού με το συμψηφισμό των ζημιών δεν θα υπάρχουν φορολογητέα κέρδη.

IV. Προβλήματα που γεννώνται από το ισχύον σύστημα φορολογίας εισοδήματος των καθαρών κερδών των τραπεζών

Όπως και ανωτέρω αναφέρθηκε το ισχύον σύστημα προσδιορισμού των φορολογητέων κερδών των τραπεζών είναι πολύπλοκο και οδηγεί ανάλογα με το ποσό των διανεμομένων κερδών σε φορολόγηση μέχρι και του 95% των αφορολογήτων εσόδων και των φορολογηθέντων κατ' ειδικό τρόπο με υποχρεωτική εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως.

Ο φόρος που παρακρατείται στην πηγή κατά την είσπραξη των εισοδημάτων από τα φυσικά και νομικά πρόσωπα αφαιρείται, όπως είναι γνωστόν, τόσον από τον αναλογούντα φόρο όσον και από την αναλογούσα προκαταβολή προκειμένου να εξευρεθεί ο οφειλόμενος κύριος και συμπληρωματικός φόρος. Ειδικά όμως ο φόρος που παρακρατείται στην πηγή κατά την είσπραξη των εισοδημάτων που φορολογούνται κατ' ειδικό τρόπο, (πχ από τόκους καταθέσεων), τα οποία σχεδόν στο σύνολό τους φορολογούνται και στο όνομα των τραπεζών, αφαιρείται μόνον από τον αναλογούντα κύριο φόρο όχι όμως και από την αναλογούσα προκαταβολή, με αποτέλεσμα να καταβάλλεται μεγαλύτερο ποσό προκαταβολής έναντι αυτού που θα οφειλετο αν είχε αφαιρεθεί ο παραπάνω φόρος.

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 4 και 105 παρ. 13 του Ν. 2238/1994 το αρνητικό στοιχείο (ζημία) από πηγή που ευρίσκεται στην αλλοδαπή συμψηφίζεται μόνον με τα θετικά στοιχεία (εισοδήματα) της επιχείρησης που ευρίσκεται στην αλλοδαπή. Σε περίπτωση όμως που η ζημία από υποκαταστήματα στην αλλοδαπή δεν συμψηφίζεται εν όλω ή εν μέρει με κέρδη από υποκαταστήματα στην αλλοδαπή δεν συμψηφίζεται με τα κέρδη του κεντρικού καταστήματος στην Ελλάδα. Περαιτέρω κατά την άποψη της Διοικήσεως η ζη-

μία αυτή δεν είναι δυνατόν να συμψηφισθεί με τα κέρδη που θα πραγματοποιηθούν κατά τα επόμενα οικονομικά έτη από το ίδιο υποκατάστημα στην αλλοδαπή.

Ο αναλογών κύριος φόρος των τραπεζών, που έχουν μετοχές εισηγμένες στο χρηματιστήριο, υπολογίζεται με αναλογικό συντελεστή 40%, ενώ όλων των άλλων επιχειρήσεων, ανεξάρτητα με το αντικείμενο εργασιών τους, που έχουν μετοχές εισηγμένες στο χρηματιστήριο, υπολογίζεται με αναλογικό συντελεστή 35%. Περαιτέρω η αναλογούσα προκαταβολή φόρου των τραπεζών υπολογίζεται με ποσοστό 60% στον αναλογούντα κύριο και συμπληρωματικό φόρο, ενώ σε όλες τις άλλες ανώνυμες εταιρείες και τα λοιπά νομικά πρόσωπα καθώς και στα φυσικά πρόσωπα υπολογίζεται με ποσοστό 55%.

Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις κατά τη γνώμη μου δεν δικαιολογούνται.

Οι ΑΕ, επομένως και οι τράπεζες, όταν διανέμουν κέρδη με οποιαδήποτε μορφή, που έχουν προκύψει από διαχειριστικές περιόδους που έληξαν μέχρι 29 Ιουνίου 1992 ή κεφαλαιοποιούν τα κέρδη αυτά αυξάνοντας το μετοχικό κεφάλαιο, φορολογούνται για τα κέρδη αυτά με συντελεστή 5%. Δεδομένου ότι τα παραπάνω κέρδη κατά το χρόνο που πραγματοποιήθηκαν φορολογήθηκαν με τους ισχύοντες τότε αναλογικούς φορολογικούς συντελεστές, οι οποίοι έφθαναν μέχρι 49% και επομένως ήταν πολύ μεγαλύτεροι αυτών που ισχύουν σήμερα (35% ή 40%), η παραπάνω πρόσθετη φορολόγηση είναι τελείως αδικαιολόγητη και αμφιβόλου συνταγματικότητας, αφού πρόκειται περί διπλής φορολογίας.

V. Προτάσεις για την αναμόρφωση της φορολογίας εισοδήματος των τραπεζών

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το ισχύον σύστημα προσδιορισμού των καθαρών κερδών των τραπεζών και των ΑΕ γενικότερα και της φορολογίας αυτών πρέπει να αναθεωρηθεί, διότι είναι πολύπλοκο αλλά και άδικο, αφού το σύνολο των αφορολογήτων εσόδων φορολογείται όπως και τα λοιπά κέρδη.

Για την απλοποίηση του ισχύοντος συστήματος φορολογίας εισοδήματος προτείνονται, πολύ περιληπτικά, τα εξής:

1) Να καταργηθεί το πολύπλοκο σύστημα υπολογισμού των αφορολογήτων εσόδων και των φορολογηθέντων εσόδων κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως που φορολογούνται με τις γενικές διατάξεις.

2) Τα διανεμόμενα κέρδη των τραπεζών να προέρχονται από τα κέρδη που έχουν από συμμετοχές σε άλλες εταιρείες, από αφορολόγητα έσοδα και από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικόν τρόπον με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως και αν αυτά δεν επαρκούν τότε να προέρχονται από τα υπόλοιπα κέρδη. Τα διανεμόμενα κέρδη που προέρχονται από τα κέρδη από συμμετοχές να μη φορολογούνται, αφού αυτά έχουν φορολογηθεί στο όνομα των εταιρειών από τις οποίες προέρχονται, ενώ τα προερχόμενα από αφορολόγητα έσοδα και φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως να φορολογούνται χωρίς αναγωγή σε μικτό, δηλαδή με την προσθήκη του αναλογούντος φόρου, με συντελεστή μειωμένο, τουλάχιστον, κατά πέντε (5) ποσοστιαίες μονάδες. Κατ' αυτόν τον τρόπον θα παύσουν οι τράπεζες να παρακολουθούν σε ειδικούς λογαριασμούς τα μη διανεμόμενα κέρδη που προέρχονται από συμμετοχές, αφορολόγητα έσοδα και φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως και να φορολογούνται όταν διανέμονται ή κεφαλαιοποιούνται. Το ίδιο σύστημα πρέπει να ισχύσει για όλες τις ΑΕ.

3) Τα κέρδη των τραπεζών που έχουν μετοχές εισηγμένες στο χρηματιστήριο να φορολογούνται με τον ίδιο φορολογικό συντελεστή που φορολογούνται και τα κέρδη των λοιπών ΑΕ που έχουν μετοχές εισηγμένες στο χρηματιστήριο. Η υπάρχουσα σήμερα διαφοροποίηση των φορολογικών συντελεστών (40% για τις τράπεζες και 35% για τις λοιπές ΑΕ) δεν είναι δικαιολογημένη.

4) Η προκαταβολή του φόρου των τραπεζών να υπολογίζεται με το ίδιο ποσοστό (55%) επί του κυρίου και συμπληρωματικού φόρου όπως και των λοιπών

ΑΕ. Η υπάρχουσα διαφοροποίηση του ποσοστού (60%) για τις τράπεζες δεν είναι δικαιολογημένη.

5) Ο παρακρατούμενος φόρος στα εισοδήματα που φορολογούνται κατ' ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρεώσεως να αφαιρείται και από την αναλογούσα προκαταβολή φόρου για να εξευρεθεί η οφειλόμενη προκαταβολή, διότι, κατά γενική αρχή που ισχύει στη φορολογία εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων, οι παρακρατούμενοι φόροι στην πηγή κατά την είσπραξη των εισοδημάτων αφαιρούνται και από την αναλογούσα προκαταβολή.

6) Να καταργηθεί η φορολόγηση για δεύτερη φορά με συντελεστή 5% των κερδών που έχουν προκύψει από διαχειριστικές περιόδους μέχρι 29 Ιουνίου 1992, διότι τα κέρδη αυτά φορολογήθηκαν στο όνομα της τράπεζας με συντελεστή μεγαλύτερο (με 46% από 30.12.1988-29.6.1992, με 49% από 31.12.1984-29.12.1988 κλπ) από τον ισχύοντα σήμερα 40%. Στην πραγματικότητα πρόκειται περί αδικαιολόγητης διπλής φορολογίας αμφιβόλου συνταγματικότητας. Τα ίδια ισχύουν και για τη φορολογία των διανεμομένων κερδών που προέρχονται από κέρδη διαχειριστικών περιόδων προ της 30ής Ιουνίου 1992 των λοιπών ΑΕ.

Τελειώνοντας θα ήθελα να τονίσω ότι χρειάζονται βασικές αλλαγές τόσο στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων όσο και στη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων, ώστε η φορολογία εισοδήματος να γίνει απλούστερη, να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της Χώρας και οι φορολογούμενοι να πληρώνουν φόρους με βάση την οριζόμενη από το άρθρο 4 παρ. 5 του Συντάγματος φοροδοτική ικανότητα (ύψος εισοδήματος). Στον περιορισμένο χρόνο δεν είναι δυνατόν να επεκταθώ περισσότερο, για ένα τόσο μεγάλο και σημαντικό θέμα. Εκείνο που θέλω να τονίσω είναι ότι η καθιέρωση ενός δικαίου και απλού φορολογικού συστήματος, σε συσχετισμό με τη σωστή επένδυση των εσόδων του Κράτους, θα αλλάξει την υφιστάμενη νοοτροπία των φορολογουμένων προς το καλύτερο.

Η φορολόγηση των εισοδημάτων από καταθέσεις Κοινοτικές εξελίξεις*

ΑΓΓΕΛΙΚΑΣ ΑΝΤ. ΓΚΟΥΣΚΟΥ-ΣΕΛΕΚΟΥ
Δ.Ν. -Δικηγόρου

Ι. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Οι λόγοι που επιβάλλουν τη λήψη μέτρων για την ενοποίηση των φορολογικών συστημάτων

Η εναρμόνιση των βασικών αρχών φορολόγησης των τραπεζικών προϊόντων και εργασιών στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί το βασικό άξονα της δημιουργίας της ενιαίας τραπεζικής αγοράς.

Η ανάπτυξη της ενιαίας αγοράς αποτελεί όμως από μόνη της και μια πρόκληση για κάθε φορολογικό νομοθέτη, σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, ιδίως αναφορικά με την προστασία των φορολογικών βάσεων και την πρόληψη της φοροδιαφυγής σε διασυνοριακό επίπεδο.

Στην πρόκληση αυτή ο κοινοτικός νομοθέτης ανταποκρίθηκε ήδη από το έτος 1989 με τη σύνταξη ενός σχεδίου οδηγίας για τη φορολόγηση των εισοδημάτων από καταθέσεις. Το σχέδιο αυτό έχει κατά καιρούς προκαλέσει πολλές συζητήσεις, οι περισσότερες ομολογουμένως επικριτικές χωρίς όμως ποτέ να αμφισβητείται η ανάγκη μιας

ελάχιστης ευρωπαϊκής εναρμόνισης και στον τομέα της φορολόγησης.

Η κοινοτική αυτή πρωτοβουλία κινήθηκε πρωταρχικά με τον εξής διπλό στόχο: *πρώτον* την πάταξη της φοροδιαφυγής, η οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών μελών στον τομέα της φορολογίας και *δεύτερον* την αντιμετώπιση του γνωστού προβλήματος με τον όρο “ξέπλυμα χρήματος”.

Ο στόχος της δημιουργίας κανόνων υγιούς ανταγωνισμού στον τομέα της φορολογίας θεωρήθηκε πρωταρχικός, ενόψει κυρίως της κατάργησης των συναλλαγματικών κινδύνων, λόγω της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος και τη συνακόλουθη μείωση των επιτοκίων.

Ο στόχος της καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος, από την άλλη πλευρά, έχει ήδη αποτελέσει το αντικείμενο χωριστής οδηγίας, αλλά αντιμετωπίζεται εδώ στο πλαίσιο της θεσμοθέτησης πλήρους αντιστοιχίας μεταξύ των κανόνων για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος και των φορολογικών αδικημάτων.

Η καταπολέμηση του ξεπλύματος χρημάτων μετατρέπεται έτσι εδώ ως μέσο κατά της φοροδιαφυγής και αυτό με τη θέση ενός διεθνούς συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των αρμοδίων

* Σημειώνεται ότι μετά τη διοργάνωση την εν λόγω ημερίδας το αναφερόμενο στην εισήγηση σχέδιο οδηγίας υιοθετήθηκε από την Επιτροπή.

φορολογικών αρχών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων των κρατών μελών.

Οι αντίθετες απόψεις στη θέση εφαρμογής μιας τέτοιας οδηγίας είναι πολλές με σημαντικότερες την αρχή της τήρησης της επικουρικότητας κάθε κράτους μέλους και την ύπαρξη φορολογικών παραδείσων που θα απομυζήσουν από την Ευρώπη κεφάλαια. Ως επιχείρημα κατά της υιοθέτησης μιας τέτοιας οδηγίας αναφέρεται και η ύπαρξη των συμβάσεων αποφυγής διπλής φορολογίας, που τα κράτη μέλη έχουν συνάψει τόσο μεταξύ τους όσο και με τρίτες χώρες και οι οποίες θεωρούνται αρκετά αποτελεσματικές.

II. Το σχέδιο Πρότασης Οδηγίας για τη φορολόγηση των τόκων από καταθέσεις

1. Τα επιμέρους κεφάλαια-αρχές

Το σχέδιο οδηγίας, το οποίο σας διανεμήθηκε μαζί με τις πρόσφατες τροποποιήσεις του, αποτελείται από 14 άρθρα, τα οποία μπορούν να χωριστούν στις ακόλουθες ενότητες:

Τα άρθρα 1 έως 6 είναι οι εισαγωγικές διατάξεις και αναφέρονται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, τις αρχές που τη διέπουν και σε ορισμούς. Τα άρθρα 7 και 8 αποτελούν τον κορμό, θα έλεγε κανείς, της οδηγίας και αναφέρονται στους τρόπους εναρμόνισης της φορολογικής αντιμετώπισης των εισοδημάτων από καταθέσεις. Τέλος, τα λοιπά άρθρα επιδιώκουν να διευκρινίσουν τη σχέση του εν λόγω σχεδίου με άλλα κοινοτικά κείμενα ή διεθνείς πρακτικές.

Οι αρχές που διέπουν το σχέδιο αυτό οδηγίας μπορούν να συνοψιστούν στις εξής τρεις:

A. Πρώτη αρχή:

Η οδηγία εφαρμόζεται στους τόκους από καταθέσεις, που εισπράττουν φυσικά πρόσωπα (recipients) για λογαριασμό τους με φορολογική κατοικία σε

κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο της κατάθεσης. Ως τόκος δε ορίζεται στο άρθρο 5 το εν γένει εισόδημα, ενώ ως κατάθεση θεωρείται κάθε πηγή εισοδήματος, χρήμα ή κινητή αξία.

Πρόσφατα διευκρινίστηκε το θέμα της εφαρμογής της οδηγίας και σε τόκους από αμοιβαία κεφάλαια, ζήτημα για το οποίο θα μιλήσει στη συνέχεια ο εκλεκτός συνάδελφος και ειδικός στο θέμα των αμοιβαίων κεφαλαίων κ. Σπήλιος Μούζουλας.

Θα ήθελα μόνο σε αυτό το σημείο να αναφέρω τις δυσκολίες προσδιορισμού του λήπτη του εισοδήματος σε μια τέτοια περίπτωση, αφού η απαίτηση να εισπράττει ο λήπτης για λογαριασμό του το εισόδημα δημιουργεί πρόβλημα όταν πληρωτής είναι ένωση προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα και οι λήπτες μέλη του, με αποτέλεσμα να έχουμε ένα είδος ταυτοπροσωπίας. Προτάθηκε για την αντιμετώπιση του ζητήματος αυτού κάθε κράτος μέλος να συντάξει μια ενδεικτική λίστα με τις ενώσεις προσώπων που έχουν και εκείνες που δεν έχουν νομική προσωπικότητα, ώστε αυτή να αποτελέσει παράρτημα της οδηγίας. Το ζήτημα πάντως της εφαρμογής του σχεδίου οδηγίας και στα αμοιβαία κεφάλαια δεν έχει ακόμη πλήρως αποσαφηνιστεί.

B. Δεύτερη αρχή:

Το σχέδιο οδηγίας εισάγει το λεγόμενο μοντέλο συνύπαρξης (coexistence model). Με άλλες λέξεις, η οδηγία δίδει σε κάθε κράτος μέλος την ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ δύο συστημάτων: Της ανταλλαγής πληροφοριών (άρθρο 7) ή της παρακράτησης φόρου, ο οποίος δεν μπορεί να είναι μικρότερος του 15%.

Γ. Τρίτη αρχή:

Η τρίτη αρχή του σχεδίου οδηγίας διατυπώνεται γενικά και αναφέρεται στη δέσμευση της Επιτροπής να διαπραγματευθεί με τρίτες χώρες την εναρμόνιση των φορολογικών συστημάτων τους προς τις αρχές της οδηγίας και την εν γένει συνεργασία τους με τις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Το σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών

Το άρθρο 7 προβλέπει ότι, αν το κράτος μέλος επιλέξει το σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών, θα πρέπει, κάθε φορά που ένα φυσικό πρόσωπο εισπράττει τόκο ο πληρωτής, να αποστέλλει στις αρμόδιες αρχές του τόπου κατοικίας του εισπράττωντος ορισμένες πληροφορίες.

Οι πληροφορίες αυτές αναφέρονται στο εν λόγω άρθρο 7 της οδηγίας ως οι ελάχιστες που πρέπει να δοθούν και αφορούν τα εξής:

- το ποσό του καταβλητέου τόκου,
- την ημερομηνία καταβολής,
- την κατοικία και ταυτότητα του εισπράττωντος.

Το άρθρο επίσης αναφέρει ότι οι πληροφορίες αυτές θα δίδονται τουλάχιστον μια φορά το χρόνο.

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα του συστήματος αυτού ανάγονται στα ακόλουθα:

- στην πληρωμή του πραγματικά οφειλόμενου φόρου σε σχέση με την κατηγορία εισοδήματος,
- στη δημιουργία εσόδου για τη χώρα διαμονής χωρίς την ύπαρξη συστήματος διανομής εσόδων,
- το σύστημα αυτό θεωρείται επίσης ότι λειτουργεί αποτρεπτικά στην αποφυγή δηλώσεως εισοδήματος ή στην παραποίηση της,
- και ότι αντιμάχεται το διασυννοριακό ξέπλυμα και τη φοροδιαφυγή,
- τέλος υποστηρίζεται ότι δεν απαιτεί υπολογισμούς και πολύπλοκες διαδικασίες.

Θα πρέπει να τονιστεί όμως εδώ ότι η εφαρμογή του συστήματος αυτού απαιτεί την τροποποίηση των νόμων περί τραπεζικού απορρήτου των κρατών μελών.

3. Το σύστημα της επιβολής ελάχιστου ποσοστού φόρου παρακράτησης

Το ποσοστό αυτό ανέρχεται σήμερα στο τροποποιημένο σχέδιο οδηγίας σε 15%. Είχε κατ' αρχήν προβλεφθεί ποσοστό 20%, γεγονός το οποίο όμως προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις. Πιο συγκεκριμένα τα κράτη μέλη άφησαν να εννοηθεί ότι σε μια τέτοια

περίπτωση θα θεσμοθετήσουν διαφορετικό ποσοστό παρακράτησης φόρου για τους κατοίκους τους από εκείνον για τους μη κατοίκους, με αποτέλεσμα να μειωθεί το ως άνω ποσοστό σε 15%.

Το άρθρο προβλέπει ότι φόρος δεν θα παρακρατείται αν ο δικαιούχος του τόκου προσκομίσει στον πληρωτή βεβαίωση από την οποία προκύπτει ότι είναι κάτοικος άλλου κράτους μέλους.

Στο άρθρο 8 της Οδηγίας επίσης διευκρινίζεται ότι η επιλογή του συστήματος παρακράτησης φόρου δεν απαγορεύει σε κάποιο κράτος μέλος να συμφωνήσει με κάποιο άλλο για την ανταλλαγή ορισμένων πληροφοριών.

Την παρακράτηση του φόρου οφείλει να κάνει ο πληρωτής εκείνος που άμεσα καταβάλλει το εισόδημα στο λήπτη.

III. Τα προβλήματα

Το σχέδιο αυτό οδηγίας έχει συζητηθεί εκτενώς από τις αρμόδιες κοινοτικές και εθνικές επιτροπές.

Δύο φαίνεται πως είναι τα βασικότερα ζητήματα που προβληματίζουν σήμερα όχι μόνον τα κράτη μέλη αλλά και την κοινότητα και “παγώνουν” θα έλεγε κανείς την υιοθέτηση του σχεδίου οδηγίας.

Και τα δύο είναι εξίσου σημαντικά και αφορούν:

1. Η ευθύνη των πληρωτών και εν γένει οφειλετών τόκου (paying agents)

Το πρώτο την ευθύνη του πληρωτή για την εφαρμογή της οδηγίας. Με άλλες λέξεις, υπό την οδηγία οι πληρωτές αναλαμβάνουν κατά κάποιο τρόπο το ρόλο του ελεγκτή απέναντι στους λήπτες που δηλώνουν αν έχουν ή όχι την κατοικία τους σε άλλη χώρα. Οι πληρωτές, συνήθως τράπεζες, δεν επιθυμούν να επιβαρυνθούν με τέτοιου είδους ευθύνη και γι' αυτό προτείνουν η κατοικία του λήπτη να θεωρείται ότι κατ' αρχήν τεκμαίρεται από τη δραστηριότητα και τα σχετικά έγγραφα που παρακολουθούν τη συναλλαγή

του με την τράπεζα. Το σχετικό πιστοποιητικό φορολογικής κατοικίας κατά την άποψη αυτή θα πρέπει να προσκομίζεται μόνο σε περίπτωση αμφιβολίας.

Ορθότερη νομίζω θα ήταν η θεσμοθέτηση ενός ενδεικτικού καταλόγου στοιχείων, τα οποία θα πρέπει να ελέγχει ο πληρωτής προκειμένου να καταλήξει στην εθνικότητα της φορολογικής κατοικίας του λήπτη. Η δημιουργία του καταλόγου αυτού και ο έλεγχος των στοιχείων του θα λειτουργήσει ως τρόπος απαλλαγής της ευθύνης του πληρωτή, ο οποίος θα οφείλει μόνον έναν έλεγχο της όψης (on their face) των υποβληθέντων στοιχείων.

2. Τα Ευρω-ομόλογα

Το δεύτερο ζήτημα αφορά την εφαρμογή ή μη της οδηγίας και στα ευρω-ομόλογα και διεθνή ομόλογα με βασικό υπέρμαχο της άποψης περί μη εφαρμογής τη Μεγάλη Βρετανία για ευνόητους λόγους.

Τα εκατέρωθεν επιχειρήματα είναι πολλά αλλά λόγω έλλειψης χρόνου δεν θα επεκταθώ περισσότερο.

Η σύντομη αυτή επισκόπηση της του σχεδίου οδηγίας για τη φορολόγηση των εισοδημάτων από καταθέσεις σκοπό είχε να εμπλουτίσει τη σημερινή συζήτηση με τις κοινοτικές εξελίξεις της φορολόγησης των τραπεζικών προϊόντων και εργασιών.

Είναι σαφές ότι η υιοθέτηση της οδηγίας αυτής θα απαιτήσει πολύ χρόνο όχι μόνο διότι ο εθνικός νομοθέτης θα πρέπει να συντάξει το σχετικό νομοθέτημα με περίσσια προσοχή αλλά και γιατί οι πληρωτές θα πρέπει να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της οδηγίας.

Ενα είναι βέβαιο, ότι ενιαία τραπεζική αγορά δεν νοείται χωρίς τη συνεργασία των φορολογικών αρχών των κρατών μελών μεταξύ τους.

Στα μέσα του 2000 κυκλοφόρησε από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο – Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – το εγχειρίδιο του Χ. Βλ. Γκόρτσου: ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ & ΥΨΗΛΑΝΤΗ, ΠΑΤΡΑ 262 22
ΤΗΛ. (061) 314 094, 314 206 • FAX (061) 317 244

Η φορολόγηση των εισοδημάτων από αμοιβαία κεφάλαια και η πρόταση οδηγίας της ΕΕ για τη φορολογία των αποταμιεύσεων

ΣΠΗΛΙΟΥ ΑΝΤ. ΜΟΥΖΟΥΛΑ
Δ.Ν., Δικηγόρου

Η διαφοροποίηση της φορολογικής νομοθεσίας των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνιστά – αποδεδειγμένα – ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια για τη δημιουργία μιας ενιαίας ευρωπαϊκής χρηματοοικονομικής αγοράς.

Η Επιτροπή, από την πλευρά της, αναγνωρίζει την ανάγκη θέσπισης μέτρων φορολογικής εναρμόνισης, με στόχο την εξαφάνιση των εμποδίων για την πραγμάτωση της ενιαίας αγοράς. Στη θέσπιση τέτοιων μέτρων, επιπρόσθετα, η Επιτροπή διαβλέπει και την αποτροπή της απώλειας φορολογικών εσόδων από τα κράτη μέλη (βλ. Commission Européenne, Vers une coordination fiscale dans l'Union Européenne, Un ensemble de mesures pour lutter contre la concurrence fiscale dommageable, COM (97) 495 final/1.10.97).

Οφείλει ωστόσο εξίσου να επισημανθεί ότι τα κράτη μέλη, το καθένα στα ειδικότερα σημεία που επιλέγει, ανάλογα με τις εθνικές του ιδιαιτερότητες, αντιδρούν στην προώθηση μέτρων εναρμόνισης των εθνικών φορολογικών συστημάτων, στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπό αυτό το πρίσμα, η φορολογική εναρμόνιση δεν μπορεί παρά να περάσει από συμβιβαστικές λύσεις, η δε διαδικασία εναρμονισμού δεν είναι δυνατό παρά να προωθηθεί σε διαδοχικά στάδια.

Η πρόταση οδηγίας για τη φορολογία των αποταμιεύσεων (οδηγία taxation of savings, COM (1998) 295/20.5.98) παρουσιάστηκε από την Επιτροπή, το Μάιο του 1998. Το πεδίο εφαρμογής της πρότασης οδηγίας καλύπτει την περίπτωση τόκων που καταβάλλονται από ένα κράτος σε κάτοικο άλλου κράτους.

Αντικείμενο της Ευρωπαϊκής ρύθμισης αποτελούν όλες οι διασυννοριακές πληρωμές τόκων που διενεργούνται σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χωρίς να εξετάζεται ο τόπος εγκατάστασης του οφειλέτη.

Το άρθρο 1(1) της πρότασης οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να διασφαλιστεί η καταβολή ενός ελάχιστου ποσοστού φόρου επί των τόκων, από τους κατοίκους άλλων κρατών μελών από αυτό όπου θα καταβάλλεται ο τόκος. Αντίστοιχα, το άρθρο 1(2) της πρότασης επιτάσσει στους εθνικούς νομοθέτες να διασφαλίσουν ότι ο φορέας που θα είναι υπεύθυνος για την καταβολή του τόκου και που θα έχει εγκατασταθεί στο έδαφός τους, θα εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του, χωρίς να εξετάζεται ο τόπος εγκατάστασης του φορέα οφειλέτη του κεφαλαίου, το οποίο παράγει τον τόκο.

Η οδηγία παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ δύο συστημάτων, τα οποία προτείνου-

νται εναλλακτικά. Η επιλογή όμως, προς ένα από τα δύο συστήματα, θα διενεργηθεί για το σύνολο των περιπτώσεων. Με άλλες λέξεις, οι εθνικοί νομοθέτες δε θα δικαιούνται να επιλέξουν το ένα από τα ανωτέρω συστήματα για συγκεκριμένα εισοδήματα και το άλλο για τα υπόλοιπα (ομοίως, D. Newton, Tax continues to divide Europe, Invest. Pens. In Europe July/August 1999, 44).

Το πρώτο από τα ανωτέρω συστήματα, που προβλέπει το άρθρο 7 της πρότασης οδηγίας, θεμελιώνεται σε συγκεκριμένα μέτρα πληροφόρησης του κράτους μέλους της κατοικίας του αποκτώντος το εισόδημα από τόκους, σχετικά με αυτό το εισόδημα, από το κράτος όπου αποκτήθηκε το εισόδημα.

Το δεύτερο σύστημα, που τείνει να καθιερώσει το άρθρο 8 της πρότασης οδηγίας, βασίζεται στην παρακράτηση ενός ελάχιστου ποσοστού φόρου επί του εισοδήματος από τόκους, ύψους 20%, από το κράτος όπου αποκτάται το εισόδημα. Η καταβολή αυτού του φόρου αποκλείει κάθε άλλη παρακράτηση φόρου, γι' αυτό το εισόδημα.

Ειδικότερα για τα εισοδήματα από οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων, το άρθρο 10(3) της πρότασης οδηγίας προβλέπει τα ακόλουθα:

- Όταν το κράτος μέλος του υπεύθυνου για την καταβολή του τόκου φορέα έχει επιλέξει το σύστημα της πληροφόρησης, το κράτος μέλος του αποκτώντος το εισόδημα θα αναγνωρίσει σε αυτόν, μέχρι του ποσού του φόρου που οφείλεται στο έδαφός του, για ανάλογο εισόδημα, πίστωση φόρου (tax credit) ίση με το φόρο στον οποίο υπόκειται ο οργανισμός συλλογικών επενδύσεων, για το εισόδημα που αντιστοιχεί στον τόκο ο οποίος καταβάλλεται στο δικαιούχο του (αποκτώντα το εισόδημα).
- Όταν το κράτος μέλος του υπεύθυνου για την καταβολή του τόκου φορέα έχει επιλέξει το σύστημα της παρακράτησης φόρου, αυτός ο φορέας θα μειώσει την παρακράτηση, με το ποσό του φόρου στον οποίο υπόκειται ο οργανισμός συλλογικών επενδύσεων, για το εισόδημα που αντιστοιχεί στον τόκο που καταβάλλεται στο δικαιούχο του (αποκτώντα το εισόδημα). Σε αυτή την περίπτωση, το κράτος μέλος του αποκτώντος τον τόκο (εισόδημα) θα αναγνωρίζει σε αυτόν μία πίστωση φόρου (tax credit) που θα καλύπτει το συνολικό

φόρο επί του τόκου, μέχρι το ποσό του φόρου που θα οφείλεται στο έδαφός του, για ανάλογο τόκο.

Το σύστημα που προτείνεται, με βάση την πληρωμή φόρου, αποκαλύπτεται όμως ιδιαίτερα πολύπλοκο. Δεν αποκλείεται, επομένως, η σχετική ρύθμιση να οδηγήσει τους επενδυτές στην ανεύρεση προσώπων που καταβάλλουν τους τόκους εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η πρόταση οδηγίας, ανεξάρτητα από τους λοιπούς προβληματισμούς που προκαλεί, για τις ειδικότερες ρυθμίσεις της, εισάγει, ως προς τους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων, λύσεις, οι οποίες δεν ανθίστανται στην κριτική.

Το σημαντικότερο μειονέκτημα της πρότασης έγκειται στο γεγονός ότι, με την ένταξη στο πεδίο εφαρμογής της μόνο των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες, κατά την έννοια της οδηγίας 85/611, θεμελιώνει διακριτική μεταχείριση αυτών των οργανισμών έναντι των λοιπών. Αυτή η διακριτική μεταχείριση, η οποία καθιερώνεται με το άρθρο 5(γ) και (δ) της πρότασης, που περιλαμβάνει στην έννοια του τόκου, για την εφαρμογή των διατάξεών της, τα εισοδήματα που διανέμονται από οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων κατά την έννοια της οδηγίας, οι οποίοι επενδύουν περισσότερο από το 50% του ενεργητικού τους σε ομόλογα ή ανάλογες κινητές αξίες και την πρόσθετη αξία από την εξαγορά μετοχών ή μεριδίων τέτοιων οργανισμών, σε τιμή ανώτερη από την τιμή κτήσης, δεν αποκλείεται, τελικά να οδηγήσει στη διενέργεια επενδύσεων σε άλλα προϊόντα, ιδίως σε οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων άλλων κρατών, εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η πρόταση οδηγίας δεν αποφεύγει, εξάλλου, μια διακριτική μεταχείριση των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες, ανάλογα και με τη νομική μορφή που αυτοί έχουν υιοθετήσει, εάν δηλαδή είναι συμβατικής (αμοιβαία κεφάλαιο) ή καταστατικής (εταιρεία επενδύσεων) μορφής.

Στην πρώτη περίπτωση, οι μεριδιούχοι του αμοιβαίου κεφαλαίου, οι οποίοι θα είναι οι τελικοί αποδέκτες του εισοδήματος, θα θεωρούνται ως δικαιούχοι του, κατά την έννοια του άρθρου 3(α) της πρότασης.

Αντίθετα, στο μέτρο που αυτή η διάταξη αναφέρεται μόνο σε φυσικά πρόσωπα, εάν το εισόδημα αποκτάται από οργανισμό συλλογικών επενδύσεων, ο οποίος θα έχει λάβει τη μορφή νομικού προσώπου, αυτό, ως τελικός αποδέκτης του εισοδήματος, δε θα υπόκειται στο πεδίο εφαρμογής της ευρωπαϊκής ρύθμισης (Newton, ό. π., 44).

Επιπρόσθετα από αυτή τη γενική παρατήρηση, οι ειδικότερες διατάξεις της πρότασης οδηγίας παρουσιάζουν σημαντικές αδυναμίες.

Κατ' αρχήν, το άρθρο 3(β) της πρότασης, που περιέχει τον ορισμό της έννοιας του υπόχρεου προς καταβολή του τόκου φορέα, λαμβάνει υπόψη μόνο την περίπτωση κατά την οποία αυτό το πρόσωπο έχει εγκατάσταση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντίθετα, δε ρυθμίζει την περίπτωση κατά την οποία το πρόσωπο που καταβάλλει τον τόκο, είναι εγκατεστημένο σε τρίτο, εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, κράτος. Αυτή η λύση δεν αποκλείεται να ωθήσει στην προσφυγή σε τέτοια πρόσωπα για την πληρωμή των τόκων, εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τους κατοίκους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο ίδιο πλαίσιο ιδεών, ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από το άρθρο 6 της πρότασης, το οποίο προβλέπει ότι, για την εφαρμογή της οδηγίας, ο τόκος λαμβάνεται υπόψη εφόσον καταβάλλεται από πρόσωπο εγκατεστημένο στο έδαφος κράτους όπου εφαρμόζεται η συνθήκη της Ρώμης, σύμφωνα με το άρθρο 227 αυτής της συνθήκης, ενδέχεται να μειώσει την αποτελεσματικότητα της κοινοτικής ρύθμισης.

Εξ άλλου, το άρθρο 5(γ) της πρότασης, το οποίο ήδη μνημονεύθηκε και το οποίο οριοθετεί την έννοια του τόκου για την εφαρμογή της οδηγίας, εντάσσοντας σε αυτόν και τα εισοδήματα που διανέμονται από οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων, αναφέρεται στους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες οι οποίοι επενδύουν, άμεσα ή έμμεσα, περισσότερο από το 50% του ενεργητικού τους σε ομολογίες ή ομόλογα, ή σε άλλους ανάλογους τίτλους (debt claims or corresponding securities).

Το ερώτημα που προκαλεί αυτή η ρύθμιση εντοπί-

ζεται στην έννοια της “έμμεσης” επένδυσης. Ερωτάται, ειδικότερα, εάν ο όρος “έμμεσα” καλύπτει και τις επενδύσεις σε τέτοιες αξίες, δια μέσου άλλων οργανισμών συλλογικών επενδύσεων. Η καταφατική απάντηση σε αυτό το ερώτημα φαίνεται ορθότερη. Μόνο υπό αυτή την έννοια, αποκτά πλήρη σημασία ο όρος “έμμεσα”.

Διερωτάται εξ άλλου, εύλογα, κανείς, εάν ένας οργανισμός συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες, που αποτελεί τμήμα ενός Umbrella Fund, θα υπόκειται στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 5(γ), όταν τα διαθέσιμα των λοιπών τμημάτων του τελευταίου θα έχουν επενδυθεί σε άλλα στοιχεία, πχ σε μετοχές. Η απάντηση θα διαφέρει, ανάλογα με το εάν η εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία αποδέχεται το τμήμα του Umbrella Fund ως αυτοτελή οργανισμό συλλογικών επενδύσεων. Διακρίβώνεται, συνεπώς, κάτω από αυτές τις συνθήκες ότι ο εναρμονισμός των εθνικών νομοθεσιών σε αυτό το σημείο κάθε άλλο παρά επιτυγχάνεται, με την πρόταση οδηγίας.

Σε κάθε περίπτωση, το σημαντικότερο ζήτημα που θέτει το άρθρο 5(γ) της πρότασης οδηγίας έγκειται στη διάκριση μεταξύ επενδυτικών οργανισμών, κατά τα ανωτέρω εκτιθέμενα. Στην πραγματικότητα, η ρύθμιση της πρότασης προκαλεί τη δημιουργία προϊόντων, που δε θα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης, με στόχο την αποφυγή της φορολογίας.

Το άρθρο 5(δ) της πρότασης οδηγίας εξομοιώνει την πρόσθετη αξία από την εξαγορά μετοχών ή μεριδίων οργανισμών συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες σε τιμή ανώτερη από την τιμή κτήσης τους, με τόκο. Κατ' αυτό τον τρόπο, δημιουργείται πρόσθετη υποχρέωση στους επενδυτικούς οργανισμούς που προβαίνουν σε άμεσες επενδύσεις, όπου τα κέρδη κεφαλαίου από τα ομόλογα δε φορολογούνται.

Η ρύθμιση αυτής της διάταξης θα δημιουργήσει επίσης σημαντικές δυσχέρειες για το πρόσωπο που καταβάλλει τον τόκο, ως προς τον υπολογισμό των κερδών κεφαλαίου. Ως προς τους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων, θα είναι γνωστή η τιμή εξαγοράς, όχι όμως και η τιμή διάθεσης.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, όπως προδίδει η νέα διατύπωση του άρθρου 1(1) της πρότασης, που υιοθε-

τεί, εκλαμβάνει τους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες ως μέσο έμμεσης απόκτησης εισοδήματος από τόκους (το Κοινοβούλιο εξ άλλου, μειώνει το ποσοστό της παρακράτησης φόρου, του άρθρου 8 της πρότασης, σε 15%). Το Κοινοβούλιο ωστόσο διαγράφει την παραπομπή του άρθρου 5(γ) στην οδηγία 85/611. Οι οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων που θα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, προσδιορίζονται, ως οργανισμοί συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες, με κριτήριο τον ετήσιο μέσο όρο των επενδύσεών τους σε ομολογίες ή σε άλλες ανάλογες κινητές αξίες, σε ποσοστό άνω του 50%. Η διακριτική μεταχείριση των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων, συνεπώς, απλώς μετατίθεται, με βάση ένα άλλο κριτήριο, διαφορετικό από την οδηγία 85/611. Η λύση δεν ανθίσταται στην κριτική. Κατ' αρχήν, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι, από την πλευρά της ορολογίας που χρησιμοποιείται στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο όρος “οργανισμός συλλογικών επενδύσεων σε κινητές αξίες” είναι συνδεδεμένος με την οδηγία 85/611. Η πρόταση οδηγίας για τη φορολογία των αποταμιεύσεων εκφράζει εξαίρεση από αυτό τον κανόνα, γεγονός που ενδέχεται να προκαλέσει σύγχυση. Επιπρόσθετα – και αυτό είναι το σημαντικότερο –, το Κοινοβούλιο, με τη λύση που υιοθετεί, επιτρέπει στους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων, με τις κατάλληλες επενδυτικές κινήσεις, ιδίως προς το τέλος του έτους, μειώνοντας το ύψος των επενδύσεών τους σε ομολογίες ή ανάλογες αξίες να επιτύχουν την εξαίρεσή τους από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Κάποιο άλλο έτος, οι ίδιοι οργανισμοί θα εμπίπτουν σε αυτό το πεδίο, εάν ο ετήσιος μέσος όρος των επενδύσεών τους σε ομολογίες ή σε ανάλογες κινητές αξίες ήταν σε ποσοστό άνω του 50%. Αυτό το όριο, επιπλέον, θα ισχύει ανεξάρτητα από αντίστοιχο επενδυτικό όριο, που θα έχουν επιλέξει εθνικές νομοθεσίες, για την ονοματολογική κατάταξη των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων.

Στο πλαίσιο των εργασιών του Συμβουλίου, το Λουξεμβούργο ζήτησε τη διαγραφή των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων από το πεδίο εφαρμογής της πρότασης οδηγίας. Η αντιπροσωπεία του Λουξεμβούργου παρουσίασε, προς υποστήριξη των

θέσεών της, ειδικό υπόμνημα, το Νοέμβριο του 1999 (doc. 12331/28.10.1999). Αυτό το υπόμνημα καταλήγει σε πρόταση διαγραφής των άρθρων 5(γ) και 5(δ) από το κείμενο της πρότασης οδηγίας, ή, εναλλακτικά, σε πρόταση διαγραφής του άρθρου 5(δ), με υπαγωγή στις διατάξεις της οδηγίας μόνο των αμοιβαίων κεφαλαίων διαχείρισης διαθεσίμων.

Εάν θελήσει κανείς να προβλέψει την κατάληξη των εργασιών της πρότασης οδηγίας για τη φορολογία των αποταμιεύσεων, ειδικότερα ως προς το ζήτημα της φορολόγησης των εισοδημάτων από αμοιβαία κεφάλαια, δε μπορεί παρά να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός, ιδίως μετά τις θέσεις του Λουξεμβούργου. Σε ένα θέμα που, από τη φύση του, είναι καυτό, με την κυριολεξία του όρου, οι συντάκτες της πρότασης οδηγίας προσέθεσαν προβλήματα, ως προς την εφαρμογή των μέτρων που τείνουν να θεσμοθετήσουν. Εδωσαν, κάτω από αυτές τις συνθήκες, την ευκαιρία στις εθνικές αντιπροσωπείες να αντιδράσουν, στην υιοθέτηση της ρύθμισης, με τελικό επακόλουθο την επίσημη θέση του Λουξεμβούργου, για τη διαγραφή των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

Τις αντιρρήσεις της για την ποιότητα των ρυθμίσεων της πρότασης οδηγίας, ως προς τους οργανισμούς συλλογικών επενδύσεων, εξέφρασε και η Fédération Européenne des Fonds et des Sociétés d'Investissement, το ευρωπαϊκό επαγγελματικό σωματείο των οργανισμών συλλογικών επενδύσεων.

Στην πραγματικότητα, οι λύσεις που προτάθηκαν από την Επιτροπή, δεν έτυχαν της απαιτούμενης νομοτεχνικής επεξεργασίας. Ενα πολύπλοκο ζήτημα, η φορολογία των αποταμιεύσεων, αντιμετωπίστηκε με την προώθηση ειδικών, κατά περίπτωση, λύσεων, χωρίς παράλληλα να εξεταστεί η σκοπιμότητα – και η πιθανότητα – υιοθέτησής τους, με την αποδοχή τους από τα κατ' ιδίαν κράτη μέλη. Η Επιτροπή θα πρέπει να διδαχθεί από την εμπειρία των εργασιών της πρότασης οδηγίας, για μελλοντικές της πρωτοβουλίες, κατά τρόπο ώστε η παρουσίαση βιαστικών προτάσεων να μην απολήγει σε καθυστέρηση της υιοθέτησης μέτρων απαραίτητων για την ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς.

Η φορολόγηση των προσόδων από κινητές αξίες στην Ελλάδα Εξελίξεις και προοπτικές⁽¹⁾

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓΟΥΤΣΟΥ
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Την τελευταία δεκαετία επαναστατικές αλλαγές επήλθαν στην ελληνική χρηματαγορά με την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων, την κατάργηση μιας σειράς διοικητικών περιορισμών και της προσφοράς πληθώρας νέων προϊόντων. Οι αλλαγές αυτές έδωσαν τη δυνατότητα διενέργειας πράξεων – με μηδενικό πολλές φορές κίνδυνο – που στόχο είχαν την εκμετάλλευση των ασυμμετριών που παρουσίαζε το φορολογικό σύστημα. Η δομή του Ελληνικού φορολογικού συστήματος είχε σχηματισθεί στη βάση της ικανοποίησης των δανειοληπτικών αναγκών του Δημοσίου ενώ άλλες παράμετροι όπως η αναλογικότητα και η αποδοτικότητα του φορολογικού συστήματος ή η ανταγωνιστικότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας είχαν αγνοηθεί.

Στην παρούσα εργασία θα επικεντρωθούμε στη φορολόγηση των προσόδων από κινητές αξίες με κύρια αναφορά στις επιπτώσεις της στη λειτουργία των αγορών χρήματος και κεφαλαίου⁽²⁾. Η μελέτη αυτού του θέματος συνήθως επικεντρώνεται τόσο στο ζήτημα των επιπτώσεων στο κόστος κεφαλαίου του απόλυτου ύψους των φορολογικών συντελεστών στα κέρδη όσο και στη συμμετρία – ή έλλειψη αυτής – του φορολογικού συστήματος και των προβλημάτων που αυτή δημιουργεί.

Όσον αφορά το πρώτο ζήτημα της επιβάρυνσης της συγκεκριμένης αυτής φορολόγησης, η Ελλάδα φαίνεται ότι έχει ακολουθήσει – με κάποια χρονική υστέρηση – τις τάσεις που επικράτησαν διεθνώς. Το γεγονός που σηματοδοτεί την αλλαγή πλεύσης διεθνώς στην πολιτική της φορολογίας κεφαλαίου αποτέλεσε η φορολογική αναθεώρηση στις ΗΠΑ το 1986. Η βασική φιλοσοφία αυτής της αναθεώρησης ήταν η γενναία μείωση – από τη μία μεριά – των συντελεστών φορολόγησης τόσο στα εισοδήματα φυσικών προσώπων όσο και στα κέρδη των επιχειρήσεων και από την άλλη η αισθητή μείωση των διαφόρων φοροαπαλλαγών. Οι εξελίξεις αυτές ήταν επόμενο να υιοθετηθούν από τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες. Η Ελλάδα δείχνει να ακολουθεί αυτή την τάση με τη νομοθετική αλλαγή με ισχύ από το 1992 που χαρακτηριζόταν από την εξίσωση των φορολογικών συντελεστών των κερδών εισηγμέ-

⁽¹⁾ Μεγάλο μέρος της παρούσας εργασίας έχει αντληθεί από το υπό έκδοση βιβλίο των Δ. Γεωργούτσου & Ν. Καραμούζη, “Η Φορολόγηση των Κερδών Κεφαλαίου στην Ελλάδα”, εκδ. Ένωση Ελληνικών Τραπεζών και Α. Σάκκουλας.

⁽²⁾ Δεν θα δοθεί έμφαση σε θέματα όπως η επίπτωση της έμμεσης φορολόγησης στις συναλλαγές με κινητές αξίες (μετοχές, ομόλογα κλπ) όπως και οι συνέπειες του κόστους που δημιουργεί η πολυπλοκότητα του συστήματος στη λειτουργία των αγορών και των επιχειρήσεων.

νων και μη επιχειρήσεων στο χρηματιστήριο, καθώς και την ίση μεταχείριση μερισμάτων από ονομαστικές και ανώνυμες μετοχές. Παράλληλα, άρχισε για πρώτη φορά η φορολόγηση των τόκων από καταθέσεις, ενώ συνεχίστηκε η προνομιακή μεταχείριση των ομολόγων του Δημοσίου.

Το ερώτημα βέβαια που τίθεται είναι αν μπορούμε να κρίνουμε την επιβάρυνση στο κόστος κεφαλαίου των επιχειρήσεων και κατ' επέκταση την αρνητική επίπτωση στην οικονομική ανάπτυξη μόνο από το ύψος των ονομαστικών φορολογικών συντελεστών. Η απάντηση στο ερώτημα είναι σαφώς αρνητική. Είναι γνωστό ότι ένα πλήθος παραγόντων, όπως πληθωρισμός, συστήματα αποσβέσεων, εκπτώσεις μέρους των επενδυμένων κεφαλαίων και επιχορηγήσεις, μεταβάλλουν σημαντικά το κόστος σε πραγματικούς (ή αποπληθωρισμένους) όρους της χρηματοδότησης. Από σχετικές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί για την Ελλάδα⁽³⁾ προκύπτει ότι για το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 1970 και ως τις αρχές της δεκαετίας του 1980 η πραγματική επιβάρυνση των επιχειρήσεων ήταν αρνητική. Δηλαδή, αν ο χρηματοδότης απαιτούσε μια απόδοση ίση με εκείνη των καταθέσεων ταμειευτηρίου (και αργότερα των εντόκων γραμματίων), η επιχείρηση μπορούσε να αντεπεξέλθει στις υποχρεώσεις της ακόμη και με ονομαστικές αποδόσεις μικρότερες του ρυθμού του πληθωρισμού. Επιπλέον, για συγκεκριμένους συνδυασμούς κατηγοριών κεφαλαιουχικών αγαθών και τρόπου χρηματοδότησης, η “φορολογική στρέβλωση” – οριζόμενη ως η διαφορά ανάμεσα στην απαιτούμενη πραγματική απόδοση της επιχείρησης και την πραγματική απόδοση του χρηματοδότη της – ήταν αρνητική μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Αυτό σημαίνει ότι το φορολογικό σύστημα της χώρας ουσιαστικά επιδοτούσε τις επενδύσεις. Το σκηνικό αυτό άλλαξε από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 που κυρίως χαρακτηρίζεται από τον προσδιορισμό των επιτοκίων σε επίπεδα που καθορίζονται από την αγορά και όχι μέσω διοικητικών ρυθμίσεων. Δηλαδή, παρ' όλη τη μείωση των φορολογικών συντελεστών στις αρχές

του '90, η πραγματική απόδοση που πρέπει να επιτύχει η επιχείρηση από την οριακή επένδυση που πραγματοποιεί πρέπει να είναι θετική και μεγαλύτερη από την αντίστοιχη απόδοση του χρηματοδότη (πχ μετόχου, τράπεζας). Αν όμως απομονώσουμε την επίδραση των επιτοκίων στο κόστος κεφαλαίου, υποθέτοντας ότι ο “χρηματοδότης” των επενδύσεων ζητά πραγματική απόδοση 5%, τότε εξάγουμε δύο ενδιαφέροντα συμπεράσματα: Πρώτον, ότι η μείωση του πληθωρισμού έχει σαφώς μειώσει την επιβάρυνση του φορολογικού συστήματος στο κόστος κεφαλαίου και δεύτερον, αν απομονωθεί και η επίπτωση του πληθωρισμού, τότε η επιβάρυνση του φορολογικού συστήματος έχει παραμείνει σχεδόν σταθερή με εξαίρεση τη μεταρρύθμιση του 1992.

Το δεύτερο ζήτημα που θα μας απασχολήσει αναφέρεται στη δομή του φορολογικού συστήματος. Το χαρακτηριστικό εδώ είναι ότι το φορολογικό σύστημα ήταν έτσι δομημένο ώστε να εξυπηρετείται η χρηματοδότηση των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα. Ετσι, τις δεκαετίες του 1970 και 1980 οι τόκοι καταθέσεων παρέμεναν αφορολόγητοι και το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 1990 οι τόκοι των κρατικών ομολόγων. Οι υπάρχουσες φορολογικές ρυθμίσεις δημιούργησαν ένα αρκετά περίπλοκο πλαίσιο ενίσχυσης ή περιορισμού της ανάπτυξης συγκεκριμένων τμημάτων των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Οι κυριότερες διαρθρωτικές αδυναμίες που δημιουργήθηκαν μπορούν να ταξινομηθούν στα παρακάτω:

- δημιουργία υποκατάστατων καταθέσεων,
- αδυναμία ανάπτυξης αγοράς εταιρικών ομολόγων (corporate bonds) και εμπορικών γραμματίων (commercial paper),
- επιβάρυνση του κόστους χρήματος λόγω των υψηλών υποχρεωτικών διαθεσίμων, και
- δυσχέρεια ερμηνείας κανόνων και επιβολή διαδικασιών με υψηλό λειτουργικό κόστος.

⁽³⁾ Βλ. Δ. Γεωργιούτσος & Σ. Μπαλτσάβις, 1998, “Η Φορολογική επιβάρυνση του Κεφαλαίου στην Ελλάδα”, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η φορολόγηση των τόκων των καταθέσεων έδωσε την αφορμή για την εισαγωγή δύο κυρίως καινοτομιών στην ελληνική αγορά, προκειμένου να δημιουργηθούν υποκατάστατα προϊόντα καταθέσεων που να απαλλάσσονται της φορολογίας: των πωλήσεων ομολόγων με συμφωνία επαναγοράς (repurchase agreements ή repos) και των synthetic swaps (ή ακριβέστερα synthetic deposits).

Στην πρώτη περίπτωση, ένα κλασικό προϊόν βραχυπρόθεσμης ρευστότητας κατέληξε να γίνει μαζικός τρόπος φοροαποφυγής, με μεγέθη που πλησίασαν το 20% του συνόλου των καταθέσεων. Τα repos, διεθνώς, αποτελούν εναλλακτική μορφή άντλησης βραχυχρόνιων κεφαλαίων από τράπεζες μέσω της πώλησης τίτλων, με ταυτόχρονη συμφωνία επαναγοράς τους (με τους τίτλους να αποτελούν τα ενέχυρα του δανεισμού). Ποσά και επιτόκια είναι διαπραγματεύσιμα και εξαρτώνται από τις τρέχουσες συνθήκες ρευστότητας της διατραπεζικής αγοράς. Στην Ελλάδα, η φορολογική ασυλία που ίσχυε για τις πράξεις αυτές (συν το γεγονός ότι δεν υπήρχαν υποχρεωτικές δεσμεύσεις στην Κεντρική Τράπεζα για αυτές τις πράξεις μέχρι το 1993), παρήγαγε κίνητρα για ένα πολύ ελκυστικό προϊόν αποταμίευσης για καταθέτες σημαντικών ποσών.

Από τις αρχές του 1992 μέχρι την άνοιξη του 1994, οπότε και επεβλήθη φορολογία ανάλογη με αυτή του τόκου των καταθέσεων, η αγορά των repos εκτοξεύτηκε στα ύψη από πλευράς όγκου και αποτέλεσε κύριο εργαλείο άντλησης ρευστότητας για το σύνολο των ελληνικών τραπεζών. Εκτιμάται ότι η αγορά των repos στα τέλη του 1993 πλησίασε τα 2 τρισ. δρχ., δηλαδή το 1/5 του συνόλου των καταθέσεων.

Υπό την παραδοχή ότι οι σχέσεις υποκατάστασης μεταξύ repos και των πιστοποιητικών καταθέσεων και των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου ήταν 3:1, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι κατά το διάστημα 1990-1994 το Ελληνικό Δημόσιο είχε κόστος ευκαιρίας φορολογικών εσόδων ύψους 75 δισ. δρχ. περίπου. Με

την επιβολή ανάλογης φορολόγησης προς αυτήν των λοιπών καταθέσεων, η αγορά των repos συρρικνώθηκε σε μεγέθη χαμηλότερα των 100 δισ. δρχ. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι η συρρίκνωση της αγοράς των repos είναι αμφίβολη αν αναλογισθεί κανείς ότι οι πράξεις αυτές μπορούν να γίνουν τριγωνικά, δηλαδή ο καταθέτης να ολοκληρώσει την πράξη με διαφορετικούς αντισυμβαλλόμενους ως προς την πώληση και την επαναγορά του τίτλου. Στην περίπτωση αυτή, η συναλλαγή δεν καταγράφεται ως repos αλλά ως πράξη της δευτερογενούς αγοράς ομολόγων⁽⁴⁾.

Η εκρηκτική αύξηση της ζήτησης για synthetic swaps σηματοδότησε τη δημιουργία ενός ακόμη υποκατάστατου κατάθεσης για την αποφυγή φορολόγησης. Οι πράξεις αυτές αποτελούνται από καταθέσεις δραχμών που εν συνεχεία μετατρέπονται σε συνάλλαγμα, κατατίθενται στο εξωτερικό (κατά προτίμηση σε γιεν) και επαναγοράζονται βάσει της προθεσμιακής τιμής πώλησης του ξένου νομίσματος. Στο μεν πρώτο σκέλος επιβάλλεται συντελεστής φόρου ύψους 20% (ποσό ελάχιστο αν αναλογισθεί κανείς ότι τα επιτόκια των καταθέσεων σε γιεν δεν υπερέβαιναν το 1% στις αρχές του 1997), στο δε δεύτερο οι αποδόσεις (ουσιαστικά η διαφορά επιτοκίων δραχμής και ξένου νομίσματος) είναι αφορολόγητες. Ανεπίσημα στοιχεία εκτιμούν ότι το ύψος των συναλλαγών αυτών ήταν 1,5 τρισ. δρχ. περίπου στα τέλη του 1996 και η συντριπτική τους πλειοψηφία γινόταν μέσω αμοιβαίων κεφαλαίων. Η έμμεση φορολόγηση των πράξεων αυτών, μέσω του τρία επί τοις χιλίοις των notional amounts, αναμενόταν ότι θα αποφέρει 4,5 δισ. δρχ. περίπου στο Ελληνικό Δημόσιο.

Από την άλλη πλευρά, είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν τελικά το Δημόσιο έχει τη δυνατότητα να φορολογήσει αυτοτελώς τέτοιες συναλλαγές. Ο τρόπος με τον οποίο συνομολογείται μια τέτοια πράξη, υπό καθεστώς πλήρους απελευθέρωσης κι-

⁽⁴⁾ Ο παράγοντας αυτός εκλείπει σήμερα, μετά την επαναφορά της μη φορολόγησης των εισοδημάτων μέσω repos.

νήσεως κεφαλαίων, συνεπάγεται ότι το synthetic deposit, μπορεί να γίνει τριγωνικά, δηλαδή μέσω κατάθεσης σε τράπεζα του εξωτερικού και συμφωνίας προθεσμιακής πώλησης ξένου νομίσματος με διαφορετικούς αντισυμβαλλόμενους. Δεδομένου ότι οι forward αγορές συναλλάγματος παραμένουν αφορολόγητες σε χώρες του εξωτερικού, συνεπάγεται ότι στο τέλος δεν πρόκειται να υπάρξει καμία απολύτως επιβάρυνση.

Στο ακριβώς αντίθετο άκρο βρίσκεται η αγορά εταιρικών ομολόγων, που στην ουσία παραμένει υπανάπτυκτη λόγω του δυσμενούς καθεστώτος φορολόγησης. Τα προϊόντα αυτά, σε άλλες χώρες του κόσμου, διατηρούν ένα σημαντικό κομμάτι της κατανομής επενδυτικών πόρων με σαφή πλεονεκτήματα για τους αποταμιευτές και τις επιχειρήσεις που τα προτιμούν. Μία απλή παρατήρηση στις ΗΠΑ θα δείξει σημαντικές αγορές για προϊόντα όπως εμπορικά γραμμάτια (commercial paper), επιταγές αποδοχής τράπεζας (bankers acceptances), διαπραγματεύσιμα πιστοποιητικά καταθέσεων (negotiable certificates of deposit), εταιρικά ομόλογα (corporate bonds), μετατρέψιμα χρεόγραφα (convertible securities), εταιρικούς τίτλους επ' ενεχύρω στεγαστικών δανείων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων (mortgage- & asset-backed securities), κλπ. Μέσω αυτών των εκδόσεων επιτυγχάνονται αφ' ενός χαμηλότερο κόστος χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις που τις χρησιμοποιούν, αφ' ετέρου καλύτερες αποδόσεις για τους αποταμιευτές που τα επιλέγουν. Παράλληλα, η σημαντική διαφοροποίηση που υπάρχει στα είδη εκδόσεων εγγυάται το ταίριασμα των χαρακτηριστικών του τίτλου με τις ανάγκες κινδύνων/απόδοσης του τελικού χρήστη των μέσων αυτών.

Το πρόβλημα είναι σημαντικό τόσο για ιδιωτικά ομόλογα που εκδίδονται σε δραχμές όσο και για αυτά που εκδίδονται σε ξένο νόμισμα. Μάλιστα, στη δεύτερη περίπτωση, η διαφορά του κόστους χρήματος που προκύπτει μετά την επιβολή φορολόγησης είναι αναλογικά μεγαλύτερη, λόγω των στενότερων περιθωρίων επιτοκίου που ισχύουν για μηδραχμικές εκδόσεις. Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να

αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι ορισμένες μεγάλες ελληνικές επιχειρήσεις έχουν βρει καταφύγιο σε αγορές του εξωτερικού για τη χρηματοδότηση μακροχρόνιων επενδυτικών σχεδίων τους, με αποτέλεσμα την εξαγωγή εργασιών και την απώλεια εσόδων τόσο για τις τράπεζες που λειτουργούν στην Ελλάδα όσο και για το κράτος.

Σε αντίθεση με τα όσα συμβαίνουν σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου τα ποσοστά υποχρεωτικών δεσμεύσεων κυμαίνονται συνήθως από 0-4%, στη χώρα μας το μέτρο αυτό είχε αποτελέσει έναν ακόμη παράγοντα έμμεσης φορολόγησης των τραπεζών. Στην Ελλάδα, το ποσοστό αυτό ήταν 12% στα τέλη του 1996 και το μέσο σταθμικό επιτόκιο των δεσμευμένων καταθέσεων 5,5%, δηλαδή 6 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τα επιτόκια της διατραπεζικής αγοράς. Όμως, η επιβάρυνση αυτή απεικονίζεται στη διαφορά μεταξύ καταθέσεων και χορηγήσεων.

Σύμφωνα με υπολογισμούς, το κόστος ευκαιρίας (για την περίπτωση που τα δεσμευμένα κεφάλαια είχαν τοποθετηθεί στη διατραπεζική αγορά overnight) κυμαινόταν από 2,25% στα τέλη του 1992 έως 0,85% στα τέλη του 1996. Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνουν δύο παρατηρήσεις: Πρώτον, το κόστος αυτό θα ήταν σαφώς υψηλότερο αν είχε υπολογισθεί με βάση τα επιτόκια χορηγήσεων. Δεύτερον, η έμμεση φορολόγηση μέσω των υποχρεωτικών δεσμεύσεων πλήττει κατά κανόνα τις μεγάλες εμπορικές τράπεζες που βασίζονται στο δίκτυό τους για την άντληση ρευστότητας.

Η διαμόρφωση του υπάρχοντος καθεστώτος φορολόγησης προσόδων από κινητές αξίες έχει δημιουργήσει μια σειρά από προβλήματα στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Εκτός αυτών που έχουν ήδη παρουσιασθεί, όπως η άνιση μεταχείριση κρατικών και μη τίτλων και η δημιουργία υποκατάστατων καταθέσεων, πρέπει να προστεθούν και αυτά που έχουν να κάνουν με την ερμηνεία των υφιστάμενων νόμων και την πολυπλοκότητα των διαδικασιών που συνεπάγονται.

Ειδικότερα, οι συχνές μεταβολές στο φορολογι-

κό καθεστώς, σε συνδυασμό με τις ποινές που αντιμετωπίζουν οι φορείς που παρακρατούν και καταβάλλουν το φόρο, όπως οι τράπεζες, έχουν αυξήσει το λειτουργικό κόστος που σχετίζεται με τις συναλλαγές κινητών αξιών. Το πρόβλημα εντοπίζεται κυρίως στις συναλλαγές των τίτλων στη δευτερογενή αγορά και των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Επίσης, ασάφειες που εξακολουθούν να υπάρχουν στο λογιστικό και φορολογικό καθεστώς εμποδίζουν τη δημιουργία και ανάπτυξη σύνθετων επενδυτικών προϊόντων.

Η επιβολή φόρου 7,5% επί των κρατικών τίτλων από τις αρχές του 1997 αποτέλεσε αφ' ενός ένα θετικό μέτρο για τη μερική άρση των ανισοτήτων στη φορολόγηση ομολόγων αλλά πρόσθεσε ένα ακόμη πρόβλημα στις λογιστικές υπηρεσίες των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, και ιδιαίτερα των τραπεζών που διακινούν δευτερογενώς το μεγαλύτερο μέρος των τίτλων αυτών. Όμως εκτός του φόρτου εργασίας λόγω του υπολογισμού δεδουλευμένων φόρων (βάσει των δεδουλευμένων τόκων κάθε τίτλου για όσες μέρες είναι στην κατοχή του φορολογούμενου), υπάρχει και το πρόβλημα της επιστροφής του φόρου για όσους κατοίκους εξωτερικού καλύπτονται από διμερείς συμβάσεις αποφυγής διπλής φορολόγησης. Στην περίπτωση αυτή, το υπάρχον θεσμικό καθεστώς δημιουργεί αρκετά προβλήματα στην οριστική επιστροφή του αναλογούντος φόρου.

Ενα άλλο ζήτημα, που προκύπτει από την πολυπλοκότητα των υφιστάμενων κανόνων φορολόγησης, είναι αυτό της δυσκολίας ανάπτυξης σύνθετων προϊόντων, πχ ομολόγων με αποδόσεις βασισμένες σε options συναλλάγματος ή άλλες ρήτρες. Στην περίπτωση αυτή, η δυσχέρεια λογιστικής αναγνώρισης του εισοδήματος που προκύπτει και της ταξινόμησής του είτε ως εισόδημα από κινητές αξίες (οπότε και φορολογείται σύμφωνα με τα ισχύοντα για τους τόκους ομολόγων) είτε ως συναλλαγματική διαφορά (όπου ισχύει φοροαπαλλαγή), δημιουργεί ασάφειες που με τη σειρά τους θέτουν εμπόδια στη δημιουργία και ανάπτυξη τέτοιων προϊόντων.

Στο επόμενο τμήμα του άρθρου θα επικεντρωθούμε σε δύο προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι φορολογικές αρχές στην Ελλάδα. Η πρώτη σχετίζεται με την εισαγωγή και ανάπτυξη των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων και η δεύτερη με τη συμμετοχή της Ελλάδας στη Νομισματική Ένωση.

Τα παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα (derivatives) έκαναν την εμφάνισή τους στην ελληνική αγορά από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, με την άρση των περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων. Όμως, η ανάπτυξη των εν λόγω αγορών καθυστέρησε σημαντικά λόγω της ανεπάρκειας του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου και ειδικότερα διαφόρων προβλημάτων φορολογικής, νομικής και λογιστικής φύσεως. Τα νομικά προβλήματα σχετίζονται με την αδυναμία του ελληνικού πτωχευτικού δικαίου να επιτρέψει το συμψηφισμό απαιτήσεων (netting) από συναλλαγές επί παραγώγων πριν από την ικανοποίηση άλλων απαιτήσεων επί της πτωχευτικής περιουσίας, γεγονός αντίθετο με τα διεθνή πρότυπα συμβάσεων τύπου ISDA master agreement. Από την άλλη πλευρά, τα λογιστικά ζητήματα που παραμένουν εκκρεμή είναι η τυποποίηση της διάκρισης πράξεων σε παράγωγα (δηλαδή trading book vs hedges), η αποτίμηση (fair value vs mark to market) και η μέθοδος απεικόνισης στον ισολογισμό.

Μέχρι πρόσφατα, αξιολογή ανάπτυξη γνώριζαν μόνο η προθεσμιακή αγορά συναλλάγματος (είτε για εμπορικούς σκοπούς είτε στα πλαίσια των πράξεων synthetic deposits), τα FX swaps στη διατραπεζική αγορά χρήματος και σε μικρότερο βαθμό τα options συναλλάγματος, τα interest rate swaps και τελευταία το συμβόλαιο μελλοντικής εκπλήρωσης στο δείκτη FTSE/ASE-20. Η συντριπτική πλειοψηφία των derivatives είτε χρηματιστηριακών αγορών είτε over the counter εξακολουθούσαν να είναι ανύπαρκτα στην εγχώρια αγορά.

Τα δύο κύρια ζητήματα που απαίτησαν διασαφήνιση, ως προς το φορολογικό πλαίσιο, ήταν:

➤ η ταξινόμηση των προσόδων από τις συναλλα-

γές παραγώγων σε εισόδημα από κινητές αξίες ή εμπορικές επιχειρήσεις, και

➤ η επιβολή ή μη ΕΦΤΕ και τελών χαρτοσήμου στις συναλλαγές.

Τα προβλήματα αυτά ξεπεράστηκαν μερικώς με τις ρυθμίσεις του Ν.2459/97 με τον οποίο καθορίστηκε το βασικό πλαίσιο φορολόγησης εταιρειών, αμοιβαίων κεφαλαίων και εταιρειών επενδύσεων χαρτοφυλακίου και ιδιωτών. Οι ρυθμίσεις αυτές προβλέπουν:

α) Για μεν τις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία γ' κατηγορίας, τα εισοδήματα που αποκτώνται από συναλλαγές επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων χαρακτηρίζονται ως εισοδήματα από εμπορικές δραστηριότητες και φορολογούνται σύμφωνα με τις λοιπές διατάξεις του φορολογικού κώδικα στα καθαρά αποτελέσματα εκμεταλλεύσεως. Η πρακτική αυτή ακολουθείται ούτως ή άλλως στην πλειοψηφία των χωρών του ΟΟΣΑ.

β) Οι ΟΣΕΚΑ (αμοιβαία κεφάλαια και εταιρείες επενδύσεως χαρτοφυλακίου) φορολογούνται με σταθερό ποσοστό τρία επί τοις χιλίοις επί του notional amount των παραγώγων, που έχουν υπό την κατοχή τους.

γ) Για τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις που δεν τηρούν βιβλία γ' κατηγορίας, τα εισοδήματα, που αποκτώνται από συναλλαγές επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, χαρακτηρίζονται ως εισοδήματα από κινητές αξίες και επιβάλλεται παρακράτηση 15% επί του καθαρού οφέλους με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης.

δ) Οι συναλλαγές επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων απαλλάσσονται από ΕΦΤΕ και τέλη χαρτοσήμου.

Οι ρυθμίσεις αυτές, παρ' ότι αναμφίβολα αποτελούν βήμα προς τα εμπρός, έχουν αφήσει αρκετά προβλήματα άλυτα. Ενδεικτικά μπορούν να αναφερθούν τα παρακάτω:

α) Η παρακράτηση 15% επί της καθαρής ωφέλειας από συναλλαγές σε derivatives για ιδιώτες και εταιρείες, που δεν τηρούν βιβλία γ' κατηγορίας, συνεπάγεται συχνά την άνιση μεταχείριση παρα-

γώγων προϊόντων που χρησιμοποιούνται για σκοπούς κάλυψης κινδύνων ή τη φορολόγηση παραγώγων σε περίπτωση που το υποκείμενο στοιχείο είναι αφορολόγητο. Αυτό το τελευταίο στοιχείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό αν αναλογισθεί κανείς την πρόσφατη εισαγωγή χρηματιστηριακών παραγώγων όπου, βάσει του νόμου, θα ισχύει το παράδοξο να φορολογείται η υπεραξία ενός option μετοχής ή δείκτη μετοχών την ίδια στιγμή που τα κεφαλαιακά κέρδη από τα ίδια προϊόντα παραμένουν αφορολόγητα.

β) Για όσες επιχειρήσεις προβλέπεται ο χαρακτηρισμός των εσόδων από παράγωγα ως αποτέλεσμα εμπορικών δραστηριοτήτων, επιτρέπεται η έκπτωση ζημιών για συναλλαγές που έγιναν με σκοπό την κάλυψη έναντι κινδύνων αλλά όχι για όσες έγιναν με σκοπό την κερδοσκοπία. Η ρύθμιση αυτή, παρ' ότι είναι δίκαιη για εμπορικές, βιομηχανικές και λοιπές επιχειρήσεις, επιβάλλει σε τράπεζες και εταιρείες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΕΠΕΥ) να φορολογούνται για κέρδη από κερδοσκοπικές ενέργειες χωρίς να μπορούν να συμψηφίζουν ενδεχόμενες ζημίες από τέτοιες συναλλαγές.

γ) Εκκρεμούν ακόμη μια σειρά υπουργικών αποφάσεων, με τις οποίες πρέπει να καθορίζεται ο ακριβής τρόπος φορολόγησης σε όσες περιπτώσεις ισχύει η παρακράτηση 15%, και το ποσό της καθαρής ωφέλειας επί του οποίου ο σχετικός συντελεστής θα εφαρμόζεται. Επιπλέον, το Υπουργείο Οικονομικών πρέπει να καθορίσει τα ακριβή στοιχεία που οφείλουν να υποβάλουν οι τράπεζες για τον έλεγχο των εταιρειών που κάνουν πράξεις σε παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Η νομική μορφή μιας συμφωνίας επηρεάζει σαφώς τη φορολογική της αντιμετώπιση και, κατά συνέπεια, διαφορετικοί τύποι συμφωνιών μπορεί να έχουν διαφορετικές φορολογικές συνέπειες ακόμη και αν καταλήγουν στα ίδια ακριβώς οικονομικά αποτελέσματα. Τα τριγωνικά δάνεια (back to back loans), παραδείγματος χάριν, συνεπάγονται πληρωμές επιτοκίου που μπορούν να θεωρηθούν ως τό-

κος, διότι έχει μεσολαβήσει ανταλλαγή κεφαλαίου. Οι πληρωμές όμως από swaps επιτοκίων, παρ' ότι παράγουν το ίδιο ακριβώς αποτέλεσμα, δεν θεωρούνται ως τόκος διότι δεν έχει προηγηθεί ανταλλαγή κεφαλαίων.

Παράλληλα, σημαντικές διαφορές υφίστανται και από το ποιος διενεργεί μια συναλλαγή, αν δηλαδή είναι νομικό ή φυσικό πρόσωπο, αν είναι τράπεζα ή αμοιβαίο κεφάλαιο. Ετσι, αν μια τράπεζα αποκομίσει κέρδη από μια συναλλαγή interest rate swap 5ετούς διάρκειας τότε θα φορολογηθεί σύμφωνα με το συντελεστή που εφαρμόζεται στα κέρδη της προς διανομή (και χωρίς να έχει δικαίωμα να συμψηφίσει ενδεχόμενες ζημιές από τέτοιου είδους πράξεις). Αν όμως η ίδια συναλλαγή γίνει από αμοιβαίο κεφάλαιο, τότε θα φορολογηθεί ανεξαρτήτως ζημίας ή κέρδους με ποσοστό 3 επί τοις χιλίοις επί του notional amount του υποκείμενου εργαλείου (δηλαδή του πλασματικού κεφαλαίου επί του οποίου ανταλλάσσονται τόκοι μέσω swap). Τέλος, αν η πράξη γίνει από ιδιώτη, τότε σε περίπτωση κερδών θα επιβληθεί φορολογία 15% επί της καθαρής ωφέλειας από τη συναλλαγή, χωρίς δυνατότητα συμψηφισμού της ζημίας που ενδεχομένως προκύψει σε κάποια άλλη οικονομική χρήση κατά τη διάρκεια της 5ετίας του swap.

Τα παραπάνω παραδείγματα έχουν αναδείξει μερικά από τα προβλήματα και δυσκολίες στη φορολογία των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι τα προβλήματα δημιουργούνται από το γεγονός ότι το φορολογικό σύστημα αναγνωρίζει μεμονωμένες συναλλαγές, πχ προθεσμιακά συμβόλαια συναλλάγματος, που προσπαθεί να εντάξει σε μία από τις γνωστές κατηγορίες εισοδήματος του κώδικα φορολογίας εισοδήματος και ότι τα κέρδη υπεραξίας υπόκεινται σε φορολόγηση όταν πραγματοποιούνται. Το ιδανικό φορολογικό σύστημα θα έπρεπε να μπορεί να διακρίνει την “ουσία” της κάθε συναλλαγής και όχι τον “τύπο” της (substance over form).

Η αναγνώριση μεμονωμένων συναλλαγών δημιουργεί το πρόβλημα ότι πρέπει να διευκρινι-

σθεί αν πρόκειται για συναλλαγές εσόδου ή κεφαλαίου. Ο διαχωρισμός αυτός έχει σημασία διότι σε πολλά φορολογικά συστήματα επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση στα κέρδη ή ζημιές κεφαλαίου από τα έσοδα ή ζημιές που εντάσσονται στην κατηγορία των εσόδων. Επιπλέον για την κατηγορία των εσόδων πρέπει να διευκρινισθεί αν σχετίζονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα, οπότε επιτρέπεται η έκπτωση των ζημιών ή ανήκουν στην κατηγορία των λοιπών εσόδων, όπου η έκπτωση δεν είναι δυνατή. Κρίσιμη παράμετρο γι' αυτή την τελευταία διάκριση αποτελεί ο χαρακτηρισμός του παραγώγου ως πράξης κάλυψης ενός κινδύνου ή ως κερδοσκοπικής τοποθέτησης. Επιπρόσθετα προβλήματα δημιουργούνται στην περίπτωση της επιβολής φόρου παρακράτησης στις διασυνοριακές συναλλαγές. Η αδυναμία αναγνώρισης των πληρωμών από τις συμβάσεις των παραγώγων προϊόντων ως τόκων ή μερισμάτων, δεδομένου ότι δεν έχει προηγηθεί μεταβίβαση κεφαλαίου, έχει οδηγήσει πολλές χώρες στην εξαίρεσή τους από την επιβολή φόρου παρακράτησης. Αλλα προβλήματα που δημιουργούνται αφορούν την “ένταξη” σε μια φορολογική κατηγορία κάθε νέου παραγώγου προϊόντος που δημιουργείται

Στη βιβλιογραφία έχουν προταθεί δύο τρόποι – διατηρώντας τη φιλοσοφία των υπαρχόντων φορολογικών συστημάτων – για την αντιμετώπιση του προβλήματος του ορισμού του εισοδήματος που τα παράγωγα προϊόντα δημιουργούν. Ο πρώτος προτείνει την αποσύνθεση (unbundling) του κάθε παραγώγου προϊόντος στις επιμέρους συναλλαγές που το συνθέτουν και τη φορολόγηση κάθε μιας εξ αυτών χωριστά. Για παράδειγμα μια μετατρέψιμη ομολογία σε μετοχή (convertible) μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελείται από ένα zero-coupon ομόλογο και ένα δικαίωμα (option) αγοράς μετοχής. Τα μειονεκτήματα αυτής της μεθόδου είναι ότι:

➤ δεν υπάρχει ένας μοναδικός τρόπος διαχωρισμού των επιμέρους συναλλαγών που συνθέτουν ένα παράγωγο προϊόν,

➤ η αποτίμηση των επιμέρους συναλλαγών δεν είναι πάντα δυνατή, αν παρόμοια προϊόντα δεν υπάρχουν στην κεφαλαιαγορά,

➤ υπάρχει το ενδεχόμενο συνέργειας, δηλαδή η αξία του παραγώγου προϊόντος να είναι υψηλότερη από το άθροισμα των επιμέρους συναλλαγών που το συνθέτουν.

Ο δεύτερος τρόπος που έχει προταθεί προτείνει το άθροισμα (aggregation) επιμέρους συναλλαγών που οδηγεί στην αντιστάθμιση διαφορετικών “θέσεων”, πχ χαρτοφυλάκιο μετοχών και η πώληση μελλοντικών συμβολαίων σε δείκτη μετοχών, αντιμετωπίζεται σαν μια θέση. Υπάρχουν χώρες, όπως για παράδειγμα η Μ. Βρετανία και οι ΗΠΑ, που έχουν θεσπίσει ειδικούς κανόνες για τη φορολόγηση αντισταθμισμένων θέσεων σε αντιστάθμιση με την περίπτωση της κερδοσκοπίας. Έτσι, οι αντιστοιχισμένες θέσεις θεωρούνται γενικά ότι είναι συναλλαγές εσόδου – οπότε οι δαπάνες εκπίπτουν – ενώ οι κερδοσκοπικές, συναλλαγές κεφαλαίου. Βέβαια, αν θεωρήσουμε ότι μία θέση σε παράγωγα αντισταθμίζει τον κίνδυνο από ένα περιουσιακό στοιχείο ή υποχρέωση, τότε πρέπει να έχουμε μία άποψη για το πόσο στενή πρέπει να είναι η συσχέτιση ανάμεσα στα έσοδα του παραγώγου προϊόντος και του υποκείμενου μέσου έτσι ώστε να ισχυρισθούμε ότι υπάρχει αντιστάθμιση κινδύνου και όχι κερδοσκοπία.

Τα κίνητρα για το φορολογικό arbitrage πηγάζουν από τρία χαρακτηριστικά του φορολογικού συστήματος: α) την επιβολή χαμηλότερων φορολογικών συντελεστών στην υπεραξία από ό,τι στους τόκους και τα μερίσματα, β) η φορολογική υποχρέωση προκύπτει μόνο σε πραγματοποιηθέντα κέρδη και γ) είναι περιορισμένη η δυνατότητα έκπτωσης ζημιών. Ένας τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων που δημιουργούνται θα ήταν να υπόκειντο σε φορολόγηση οι μεταβολές της αξίας του κάθε χρεογράφου ή χρηματοοικονομικού προϊόντος γενικότερα, σε συγκεκριμένη περίοδο. Αυτό προϋποθέτει ότι αποτιμάται κάθε προϊόν στην αρχή και το τέλος της κάθε περιόδου και τα

κέρδη ή ζημιές έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση. Η μέθοδος αυτή είναι γνωστή σαν “marking-to-market” και εφαρμόζεται από πολλά πιστωτικά ιδρύματα σαν μηχανισμός “εσωτερικής” αποτίμησης των θέσεων τους. Παρ’ όλα τα σημαντικά πλεονεκτήματα όμως, η μέθοδος αυτή παρουσιάζει και κάποια προβλήματα, όπως:

➤ δυσκολία εφαρμογής από “μικρούς” ιδιώτες επενδυτές,

➤ περίπτωση προϊόντων που δεν αποτιμώνται στην αγορά,

➤ δημιουργία προβλημάτων ρευστότητας σε επενδυτές όταν πρέπει να καταβληθούν φόροι σε μη πραγματοποιηθέντα κέρδη,

➤ σε περιπτώσεις μεγάλης κίνησης των “λογαριασμών” θα πρέπει να ακολουθούνται μέθοδοι αποτίμησης όπως L.I.F.O. (last in first out) ή F.I.F.O. (first in first out).

Ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος θα ήταν η φορολόγηση κατά τη ρευστοποίηση, όπου όμως γίνεται επιμερισμός των κερδών (και ζημιών) για όλη την περίοδο της επένδυσης. Η μέθοδος αυτή είναι ίσως προτιμότερη για μορφές επένδυσης που δεν έχουν καθημερινή αποτίμηση και για ιδιώτες επενδυτές που το “marking to market” δημιουργεί μεγάλο κόστος εφαρμογής. Ο επιμερισμός μπορεί να γίνεται ex-ante, όπου η διαδικασία δημιουργίας των κερδών είναι γνωστή, πχ zero coupon bonds, ή ex-post στις υπόλοιπες περιπτώσεις. Η φορολογική υποχρέωση που προέκυψε σε κέρδη που πραγματοποιήθηκαν σε προηγούμενες περιόδους ανάγεται εντόκως στην περίοδο της ρευστοποίησης έτσι ώστε να εξαλειφθεί το κίνητρο αναβολής ρευστοποίησης των κερδών.

Το πρόβλημα του σχεδιασμού της φορολογικής πολιτικής για τις προσόδους από κινητές αξίες αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στοχεύει στη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς. Ήδη από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας έχει αρχίσει μία συζήτηση για το αν η σύγκλιση των φορολογικών συστημάτων των χωρών μελών της ΕΕ, σε επιθυμητό επίπεδο των φο-

ρολογικών συντελεστών, θα επιτυγχάνονταν καλύτερα μέσω του φορολογικού ανταγωνισμού ή μέσω της φορολογικής εναρμόνισης/ενοποίησης. Η διερεύνηση του παραπάνω προβλήματος προϋποθέτει ότι η υπάρχουσα εναρμόνιση των φορολογικών συστημάτων είναι ανεπαρκής. Για το σκοπό αυτό η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε το 1990 την επιτροπή Ruding με στόχο να εξετάσει αν μπορούν να ληφθούν χρήσιμα μέτρα σε επίπεδο ΕΕ προκειμένου να μειωθούν οι στρεβλώσεις που προκαλούνται από τα φορολογικά συστήματα των χωρών μελών στις διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες εντός της ΕΕ. Η επιτροπή ολοκλήρωσε το έργο της το 1992, οπότε υπέβαλε και την ομώνυμη έκθεση.

Η επιτροπή κλήθηκε να εξετάσει τρία θέματα. Το πρώτο αφορούσε τις διαφορές στους φορολογικούς κανόνες ανάμεσα στις χώρες μέλη. Η έρευνα αποκάλυψε σημαντικότερες διαφορές στους συντελεστές φορολόγησης, στον ορισμό της φορολογικής βάσης, στις μεθόδους κοστολόγησης, στις διατάξεις για την αποφυγή διπλής φορολόγησης από δύο ή περισσότερα κράτη μέλη κλπ. Σημαντική επίσης είναι η διαφορά που αφορά τον τρόπο φορολόγησης των διανεμομένων κερδών, όπου άλλες χώρες προβλέπουν για την ελάφρυνσή τους και άλλες όχι. Αισθητή είναι και η διαφορετική σπουδαιότητα των φορολογικών κινήτρων σε κάθε χώρα. Οπως επίσης και η έκταση που τα διάφορα κράτη μέλη βασίζονται στους φόρους παρακράτησης για τη φορολόγηση του εισοδήματος και κερδών. Το δεύτερο θέμα σχετιζόταν με το ερώτημα αν οι παραπάνω διαφορές προκαλούσαν σημαντικές φορολογικές στρεβλώσεις ανάμεσα στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με την έκθεση οι ενδείξεις υπέρ της πρόκλησης στρεβλώσεων ήταν καταλυτικές. Το κόστος κεφαλαίου διέφερε σημαντικά σε κάθε χώρα ανάλογα με τις διαφορές στους φορολογικούς κανόνες, τα επιτόκια και τις διαφορές στον πληθωρισμό. Στρεβλώσεις παρατηρούνται στον τρόπο χρηματοδότησης των επενδύσεων, στον τύπο και την ποσότητα των πραγματοποιού-

μενων επενδύσεων. Όλα τα μέλη επιβάλλουν εντονότερη φορολόγηση στις επενδύσεις που αναλαμβάνονται από αλλοδαπές επιχειρήσεις ενώ και οι διασυννοριακές επενδύσεις στην ΕΕ αντιμετωπίζονται διαφορετικά από κάθε κράτος μέλος. Όλες αυτές οι διαφορές αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για τις δραστηριότητες που μπορούν να μετεγκατασταθούν εύκολα, όπως για παράδειγμα οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Η σημασία του φορολογικού παράγοντα στην κατανομή των επενδύσεων επιβεβαιώθηκε και από τις απαντήσεις σε σχετική δημοσκόπηση που πραγματοποίησε η επιτροπή σε επιχειρηματίες. Το τρίτο θέμα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η επιτροπή αφορούσε το ερώτημα αν έπρεπε να αναληφθεί κοινοτική δράση για την αντιμετώπιση του προβλήματος ή έπρεπε η σύγκλιση να προέλθει μέσω του φορολογικού ανταγωνισμού. Η μελέτη κατέδειξε ότι η διαχρονική μείωση των διαφορών των φορολογικών επιβαρύνσεων προήλθε από τη σύγκλιση των επιτοκίων και του πληθωρισμού ανάμεσα στις χώρες μέλη. Κατά συνέπεια προκύπτει ότι υπάρχει περιθώριο για κοινοτική δράση η οποία βρίσκει υποστήριξη και από πολλούς επιχειρηματίες.

Οι προτάσεις της επιτροπής Ruding διαμορφώθηκαν κάτω από μια σειρά περιορισμούς. Πρώτον, οι εθνικές κυβερνήσεις επιθυμούν όσο το δυνατό μεγαλύτερη αυτονομία στην επιβολή των άμεσων φόρων. Δεύτερον, ότι η φορολόγηση των εισοδημάτων σε επίπεδο φυσικών προσώπων ήταν έξω από τις αρμοδιότητες της επιτροπής. Τρίτον, σε θεσμικούς περιορισμούς, όπως η απαίτηση για ομοφωνία στη λήψη αποφάσεων από το Συμβούλιο υπουργών. Οι προτάσεις της επιτροπής καλούσαν, μεταξύ άλλων, για την υιοθέτηση ορίων για τους φορολογικούς συντελεστές των κερδών, ελάχιστων κανόνων για τον ορισμό της φορολογικής βάσης, έτσι ώστε να αποτραπεί ο φορολογικός ανταγωνισμός των κρατών για την προσέλκυση επενδύσεων. Για τους συντελεστές φορολόγησης προτάθηκε η θέσπιση ενός κατώτατου (30%) και ενός ανώτατου (40%) ορίου. Οσον αφορά τη φορολογική βάση, η επιτρο-

πή έκανε προτάσεις για ένα πλήθος θεμάτων, όπως: τα συστήματα αποσβέσεων, τις φορολογικές εκπτώσεις, τη μεταχείριση των ζημιών, τις λογιστικές πρακτικές κλπ. Για το σύστημα φορολόγησης των επιχειρήσεων η επιτροπή πρότεινε την υιοθέτηση ενός κοινού συστήματος με την ολοκλήρωση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Το μόνο, ως τώρα, πρακτικό αποτέλεσμα των συμπερασμάτων και προτάσεων της επιτροπής ήταν η αποδοχή δύο οδηγιών για τις διασυνοριακές συναλλαγές των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Στη θεωρία του άριστου φορολογικού σχεδιασμού είναι γνωστό ότι κάτω από καθεστώς ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων διεθνώς και μη ύπαρξης πίστωσης για φόρους καταβληθέντες στο εξωτερικό, η φορολογική πολιτική που μεγιστοποιεί την ευημερία μιας “μικρής” χώρας πρέπει να συνίσταται στην αποδοχή της αρχής της παγκοσμιότητας και στην απαλλαγή από φόρους των ξένων επενδύσεων. Αν μια χώρα επιβάλει φορολογία στην πηγή του εισοδήματος, το μόνο που θα καταφέρει θα είναι να αυξήσει το κόστος κεφαλαίου πάνω από το εξωγενώς προσδιορισμένο επίπεδο των επιτοκίων με συνέπεια τη μείωση των ξένων επενδύσεων στη χώρα. Βασική προϋπόθεση για να έχει ισχύ το παραπάνω συμπέρασμα είναι ότι η κάθε χώρα μπορεί να εξακριβώσει το εισόδημα που δημιουργείται από τους πολίτες της στο εξωτερικό. Σε αυτό το περιβάλλον η μόνη μορφή συνεργασίας που απαιτείται είναι η ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στις χώρες για την εξακρίβωση του διεθνώς πραγματοποιηθέντος ύψους εισοδήματος για κάθε φορολογούμενο. Επίσης, η κάθε χώρα θα επιβάλλει εκείνο το ύψος φόρων στα κέρδη κεφαλαίου των πολιτών της που θα ελαχιστοποιεί τις επιπτώσεις στην αποταμιευτική τους συμπεριφορά, όπως και στην επιλογή ανάμεσα σε εργασία και ανάπαυση (labor vs leisure). Κατά συνέπεια, η προσπάθεια εναρμόνισης των φορολογικών συστημάτων στις χώρες της ΕΕ θα συνεπάγεται μια χειροτέρευση της ευημερίας όλων των χωρών.

Στην περίπτωση που μια χώρα δεν μπορεί να

εξακριβώσει το εισόδημα που δημιουργείται από τους πολίτες της στο εξωτερικό, η άριστη πολιτική, σε καθεστώς ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων, θα είναι η εξάλειψη των φόρων στο κεφάλαιο. Αν η χώρα επιχειρήσει να φορολογήσει το κεφάλαιο, τότε αυτό θα συγκεντρωθεί σε χώρες χαρακτηριζόμενες σαν φορολογικοί παράδεισοι (tax heavens). Άρα η μόνη πηγή φορολογικών εσόδων θα είναι εκείνη που επιβάλλεται σε μη ευκίνητους (immobile) φορολογικούς συντελεστές (πχ στην εργασία).

Τα συμπεράσματα από την παραπάνω θεωρητική προσέγγιση επαληθεύονται σε μεγάλο βαθμό για τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου που δείχνουν μεγάλη ευαισθησία στις διαφορές στη φορολογική τους επιβάρυνση από τη μία χώρα στην άλλη. Οι ξένες άμεσες επενδύσεις, από την άλλη μεριά, εξαρτώνται και από άλλους παράγοντες – πλην της φορολογίας – έτσι ώστε η ευαισθησία τους στις φορολογικές μεταβολές να είναι μικρότερη. Βέβαια, η δυνατότητα που έχουν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις εμφάνισης των κερδών σε χώρες χαρακτηριζόμενες σαν φορολογικοί παράδεισοι, μέσω μηχανισμών, όπως η τιμολόγηση των ενδο-επιχειρησιακών συναλλαγών (transfer pricing), καθιστά τα φορολογικά έσοδα που πληρώνουν πολύ ευαίσθητα στο ύψος των φορολογικών συντελεστών στα κέρδη.

Ζητήματα φορολογικής μεταχείρισης ομολόγων και παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων στην ελληνική έννομη τάξη

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΦΟΡΤΣΑΚΗ
Επίκουρου Καθηγήτη*

Το εξεταζόμενο ζήτημα είναι η φορολογική μεταχείριση των ομολόγων και παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων στην ελληνική έννομη τάξη. Αντικείμενο εξέτασης θα αποτελέσουν διαδοχικά τα ομόλογα (1) και τα παράγωγα (2)⁽¹⁾.

1 Τα ομόλογα

Μετά από μια εννοιολογική αναφορά (1.1) και περιγραφή του νομοθετικού πλαισίου της φορολογίας των ομολόγων με ιδιαίτερη αναφορά στα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου (1.2) εντοπίζονται ορισμένα ιδιαίτερα ερμηνευτικά προβλήματα του φορολογικού καθεστώτος των ομολόγων (1.3).

1.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός των ομολόγων

Τα ομόλογα, είτε εκδίδονται από το Ελληνικό Δημόσιο, είτε από τράπεζες ή ασφαλιστικές επιχειρή-

σεις, καθώς και οι ομολογίες ιδιωτικών επιχειρήσεων, υπάγονται στη γενική κατηγορία των ανωνύμων χρεογράφων του Αστικού Κώδικα (888 κ.ε. ΑΚ). Ως ομόλογα ορίζονται τα ανώνυμα χρεόγραφα τα οποία περιέχουν υπόσχεση του εκδότη έντοκης χρηματικής παροχής προς τον κομιστή⁽²⁾. Τα ομόλογα μπορεί να εκδοθούν χωρίς κουπόνια (zero coupon), άλλοτε όμως οι αξιώσεις για τους τόκους ενσωματώνονται σε τοκομερίδια.

Τόσο τα ομόλογα όσο και τα τοκομερίδια έχουν αξιολογικό χαρακτήρα, ενσωματώνουν δηλαδή απαίτηση του δανειστή για την επιστροφή του κεφαλαίου, το οποίο δάνεισε, κατά το χρόνο λήξης του ομολόγου και για την καταβολή του τόκου, τον οποίο υποσχέθηκε ο εκδότης.

Τόσο η ομολογία, όσο και τα τοκομερίδια είναι κινητά πράγματα και μεταβιβάζονται κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα για τη μεταβίβαση των

* Ο κύριος Φορτσάκης είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Νομικής της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

⁽¹⁾ Ο συγγραφέας ευχαριστεί τους συνεργάτες του Μ. Βελεγράκη και Γ. Πιτσιλή για τη βοήθειά τους στη συλλογή των πληροφοριών που περιέχονται στο άρθρο αυτό, καθώς και τις σχετικές σκέψεις τους που έθεσαν υπόψη του, για τα ομόλογα και τα παράγωγα αντίστοιχα.

⁽²⁾ Ετσι Ν. Ρόκας, Αξιόγραφα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1997, σελ. 36. Βλ. και Λ. Ν. Γεωργακόπουλος, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου – Αξιόγραφα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1989, σελ. 184.

κινητών (άρθρο 1034 κ.ε. ΑΚ), δηλαδή με παράδοση του χρεογράφου στο διάδοχο και συμφωνία μεταβίβασης. Ειδικότερα, τα τοκομερίδια, που είναι δελτία προσαρτημένα στα ομόλογα, αν δεν έχουν αποχωριστεί από τα τελευταία, μεταβιβάζονται μαζί τους, ενώ αν έχουν αποχωριστεί μεταβιβάζονται αυτοτελώς.

Ο εκδότης του ομολόγου έχει υποχρέωση να εξοφλήσει το κεφάλαιο και τους τόκους κατά το χρόνο κατά τον οποίο έχει υποσχεθεί να τα επιστρέψει. Ο χρόνος αυτός αναγράφεται στο σώμα του ομολόγου ή των τοκομεριδίων. Προκειμένου να εξοφληθεί το κεφάλαιο πρέπει να παραδοθεί η ομολογία, ενώ για την εξόφληση των τόκων απαιτείται η παράδοση των τοκομεριδίων.

Εξ άλλου παρέχεται η δυνατότητα προεξόφλησης των ομολόγων⁽³⁾. Ειδικότερα το άρθρο 4 του Ν.Δ. 3745/1957 ρυθμίζει την προεξόφληση ομολόγων του Δημοσίου. Σύμφωνα με όσα ορίζονται ρητά στο άρθρο αυτό, η πράξη της προεξόφλησης είναι δυνατό να γίνει μόνον από επιχειρήσεις που ασκούν τραπεζική δραστηριότητα και εφόσον ο κάτοχος δεν έχει αποκόψει από το σώμα του ομολόγου τα τοκομερίδια. Στην περίπτωση αυτή ο κομιστής του ομολόγου εισπράττει το δεδουλευμένο μέχρι τη στιγμή της προεξόφλησης τόκο, αυξομειούμενο ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά κατά τη στιγμή της προεξόφλησης.

1.2 Το νομοθετικό πλαίσιο της φορολογίας των ομολόγων

1.2.1 Η αρχική φορολόγηση των τόκων από ιδιωτικά ομόλογα

Το άρθρο 21 του Ν. 1921/1991 υπέβαλε για πρώτη φορά σε φορολογία μαζί με το εισόδημα από τόκους καταθέσεων και εκείνο από ομολογιές ιδιωτικών επιχειρήσεων, ενώ δεν προέβλεψε το αντίστοιχο για τα ομόλογα του Δημοσίου. Στην απόφαση για φορολόγηση του εισοδήματος αυτού οδήγησαν

λόγοι εισπρακτικοί αλλά και φορολογικής δικαιοσύνης. Πράγματι, θεωρήθηκε προφανώς άδικο να φορολογούνται εισοδήματα από μισθωτή εργασία και να τυγχάνουν φορολογικής ασυλίας υψηλότερα εισοδήματα που παράγονται στο πλαίσιο του χρηματοοικονομικού συστήματος.

Ετσι, σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 2 του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (εφεξής ΚΦΕ, Ν. 2238/1994, όπως τροποποιημένος ισχύει), που κωδικοποίησε την παραπάνω διάταξη, φορολογήθηκαν με συντελεστή 15%, εφόσον προκύπτουν στην Ελλάδα, οι τόκοι που προκύπτουν από καταθέσεις σε τράπεζες, ταμιευτήρια ή το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, καθώς και οι τόκοι που προκύπτουν από ομόλογα τραπεζικών ή ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ανεξάρτητα από το αν ήταν διαπραγματεύσιμα ή όχι στο Χρηματιστήριο και, τέλος, οι τόκοι που προκύπτουν από ομολογιακά δάνεια ιδιωτικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή η παρακράτηση του φόρου γίνεται από τον οφειλέτη των τόκων κατά το χρόνο του εκτοκισμού της κατάθεσης ή από εκείνον που καταβάλλει τους τόκους, κατά την εξαργύρωση των τοκομεριδίων. Επίσης, με την παρακράτηση του παραπάνω φόρου εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση των δικαιούχων από τα εισοδήματα αυτά.

Εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 18 του Ν. 1642/1986, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 8 του Ν. 1905/1990, απαλλάσσονται από το ΦΠΑ, μεταξύ άλλων, οι εργασίες που αφορούν πιστωτικούς τίτλους και λοιπά αξιόγραφα. Επομένως τόσο τα ιδιωτικά όσο και τα δημόσια ομόλογα, ως πιστωτικοί τίτλοι, απαλλάσσονται από το ΦΠΑ.

Ακόμη, το άρθρο 57 παρ. 1 εδ. α' του Ν. 1642/1986

⁽³⁾ Ως προεξόφληση χρεογράφων ορίζεται η τραπεζική συναλλαγή, κατά την οποία ο κομιστής του χρεογράφου το μεταβιβάζει στην τράπεζα, η οποία καθιστάμενη έτσι διάδοχος του κομιστή, καταβάλλει σε αυτόν χρηματικό ποσό ίσο με την ονομαστική αξία του, αφαιρουμένου του προεξοφλητικού τόκου, δηλαδή τόκου ο οποίος υπολογίζεται πάνω στην ονομαστική αξία του τίτλου και αναλογεί προς το χρόνο που μεσολαβεί από την προεξόφληση μέχρι και την ημέρα του τίτλου, βλ. Απ. Γεωργιάδη, στους Γεωργιάδη - Σταθόπουλο, *Αστικός Κώδικας*, II Γενικό Ενοχικό, άρθρο 324, σελ. 152.

κατάργησε τις διατάξεις για την επιβολή Φόρου Κύκλου Εργασιών στις πράξεις που υπάγονται στο ΦΠΑ⁽⁴⁾, με εξαίρεση τις διατάξεις που αφορούν την επιβολή του φόρου αυτού στα έσοδα των ασφαλιστικών επιχειρήσεων, ενώ το εδ. β' κατάργησε τις διατάξεις για τα τέλη χαρτοσήμου για τις ίδιες πράξεις χωρίς εξαιρέσεις.

1.2.2 Η ισχύουσα φορολόγηση των τόκων των ιδιωτικών ομολόγων

Ηδη με βάση το άρθρο 26 παρ. 8 του Ν. 2789/2000 “περί προσαρμογής του ελληνικού δικαίου προς την οδηγία 98/26/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19.5.1998, σχετικά με το αμετάκλητο του διακανονισμού στα συστήματα πληρωμών και στα συστήματα διακανονισμού χρηματοπιστωτικών μέσων και άλλες διατάξεις” οι ομολογίες που εκδίδονται από εταιρείες ή επιχειρήσεις που εδρεύουν στην Ελλάδα έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση με τις ομολογίες που εκδίδει το Ελληνικό Δημόσιο. Έτσι επέρχεται εξομοίωση μεταξύ της φορολόγησης των τόκων που προκύπτουν από ομόλογα του Δημοσίου και εκείνης των τόκων από ομόλογα έκδοσης ιδιωτών⁽⁵⁾. Στα ερμηνευτικά προβλήματα που θέτει η νέα νομοθετική διάταξη επανερχόμαστε παρακάτω (υπό 3.1).

1.2.3 Η φορολόγηση των τόκων από δημόσια ομόλογα

Η έκδοση ομολογιακού δανείου αποτελεί μέσο χρηματοδότησης του εκδότη του. Αυτό ισχύει και για τα ομολογιακά δάνεια επιχειρήσεων, αλλά αληθεύει ιδιαίτερα για τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, που χρησιμεύουν για την κάλυψη σημαντικού μέρους των δαπανών του προϋπολογισμού. Πράγματι, το Ελληνικό Δημόσιο κατέφυγε σε μαζική έκδοση ομολόγων ιδίως την περίοδο 1989-1990 για τη χρηματοδότηση των αυξημένων τότε ανα-

γκών του κρατικού προϋπολογισμού. Το γεγονός ότι η χώρα μας παρουσίαζε την εποχή εκείνη πληθωριστικούς ρυθμούς πάνω από 20% είχε ως αποτέλεσμα την εκτίναξη των επιτοκίων τόσο για την αποταμίευση όσο και για το δανεισμό σε δυσθεώρητο ύψος. Μέσα σε αυτό το οικονομικό πλαίσιο, το Δημόσιο ήταν αναγκασμένο να προσδιορίζει υψηλότατο επιτόκιο για τα ομολογιακά δάνεια που εξέδιδε, ώστε αφ' ενός να τα καταστήσει ανταγωνιστικά σε σχέση με τις άλλες μορφές τοποθετήσεων και αφ' ετέρου να αμείψει το σχετικά υψηλό κίνδυνο που περιείχαν τα χρεόγραφα του για τους ξένους επενδυτές. Κατ' αποτέλεσμα, οι υποχρεώσεις του Ελληνικού Δημοσίου για εξόφληση τοκοχρεολυσίων ήταν και παραμένουν ιδιαίτερα υψηλές, έστω και αν σήμερα οι δανειακοί τίτλοι του Ελληνικού Δημοσίου εκδίδονται με επιτόκιο αισθητά χαμηλότερο, αν και πιο υψηλό από εκείνο χωρών με αντίστοιχο πληθωρισμό. Η ανάγκη για διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου είχε ως αποτέλεσμα τη μη υπαγωγή σε φορολόγηση των εισοδημάτων από τόκους των ομολόγων αυτών.

⁽⁴⁾ Τις πράξεις που υπάγονται στο ΦΠΑ καθορίζει το άρθρο 2 του Ν. 1642/1986.

⁽⁵⁾ Πρβλ. τα ισχύοντα για τη φορολογία ομολόγων στη Γαλλία, όπου οι σχετικές ρυθμίσεις παρουσιάζουν ιδιαίτερη πολυμορφία τόσο ως προς το ποσοστό του φόρου όσο και ως προς το σύστημα φορολόγησης.

Οι αποδόσεις ομολόγων του Δημοσίου (bons du Trésor) υποβάλλονται σε απλοή φορολόγηση (και συνεπώς δεν δηλώνονται στο φορολογητέο εισόδημα, prélèvement forfaitaire et libératoire) με ποσοστό 25%, αλλά ο υπόχρεος μπορεί να διαλέξει το καθεστώς της φορολόγησης στην πηγή (με ποσοστό 10%). Στην περίπτωση αυτή το εισόδημα από τους τόκους θα πρέπει να δηλωθεί και από το φόρο εισοδήματος που θα προκύψει θα επιβληθεί ο φόρος που τα-ροκρατήθηκε.

Οι αποδόσεις των ομολόγων τραπεζών ή εμπορικών επιχειρήσεων (bons de caisse) υπάγονται αντίστροφα στο σύστημα της φορολόγησης με παρακράτηση στην πηγή, με ποσοστό 10%. Κατ' εξαίρεση, μπορεί ο δικαιούχος των τόκων να διαλέξει το καθεστώς της αυτοτελούς φορολόγησης, και αυτό μόνον για τα ομόλογα τραπεζών.

Το ποσοστό της αυτοτελούς φορολόγησης προκειμένου για τραπεζικά ομόλογα ανέρχεται από 25% έως 60% αν ο ομολογιούχος θελήσει να διατηρήσει την ανωνυμία του και δεν δηλώσει την ταυτότητα και τη φορολογική του κατοικία.

Για τα ζητήματα αυτά βλ. Αντί πολλών J. Grosclaude - P. Marchessou, Droit fiscal, 2η έκδ., Dalloz, Παρίσι 1999, σελ. 164 κ.ε. (παρ. 226 κ.ε.).

Η απαλλαγή από τη φορολόγηση των εισοδημάτων από τόκους των ομολόγων του Δημοσίου έπαυσε το 1997. Πράγματι με το άρθρο 11 του Ν. 2459/1997 (που τροποποίησε το άρθρο 12 παρ. 8 του ΚΦΕ) επιβλήθηκε φόρος εισοδήματος στους τόκους, οι οποίοι αποκτώνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ενώσεις προσώπων ή ομάδες περιουσίας, χωρίς να εξετάζεται η ιθαγένεια και ο τόπος που διαμένουν ή κατοικούν ή έχουν την έδρα τους και προκύπτουν από εθνικά δάνεια που εκδίδονται με έντοκα γραμμάτια ή ομολογίες από την 1η Ιανουαρίου 1997 και μετά. Ο φόρος υπολογίζεται με συντελεστή 7,5%.

Σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 εδ. α' του ΚΦΕ, συνιστά εισόδημα από κινητές αξίες και εκείνο που αποκτάται κάθε έτος από κάθε δικαιούχο κινητών αξιών, το οποίο προκύπτει από τόκους ομολόγων και χρεογράφων γενικά του Ελληνικού Δημοσίου ή ημεδαπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή ημεδαπών επιχειρήσεων κάθε είδους.

Ερμηνευτικό πρόβλημα, που δημιουργήθηκε σχετικά με τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, γεννά το εδάφιο δ' της ίδιας διάταξης (άρθρο 24 παρ. 1 του ΚΦΕ), τόσο στην αρχική του μορφή όσο και σε εκείνη που προέκυψε από το άρθρο 3 παρ. 13 του Ν. 2753/1999. Η διάταξη αυτή περιλαμβάνει μεν στο εισόδημα από κινητές αξίες τα κέρδη αμοιβαίων κεφαλαίων, αλλά ξεχωριστά από τη φορολογία του εισοδήματος από τόκους (εδ. α'). Εύλογα λοιπόν δημιουργείται το ερώτημα αν, προκειμένου για ομόλογα που κατέχονται από αμοιβαία κεφάλαια, εφαρμόζεται η φορολογία του άρθρου 12 του ΚΦΕ ή αν αυτή αποκλείεται από το άρθρο 24 παρ. 1, εδ. δ', ειδικά δηλαδή για τους τόκους ομολόγων που εξαργυρώνονται ή μεταβιβάζονται από επιχειρήσεις αμοιβαίων κεφαλαίων.

Διαδοχικές επεμβάσεις στο άρθρο 12 του ΚΦΕ διευκρίνισαν, αλλά και μετέβαλαν το καθεστώς της φορολογίας των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου⁽⁶⁾. Το άρθρο 9 παρ. 1 του Ν. 2579/1998 πρόσθεσε δεύτερη υποπαράγραφο στην παράγραφο 8 του άρθρου 12 του ΚΦΕ. Σ' αυτήν αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι για τα ομόλογα ο φόρος παρακρατείται

κατά το χρόνο της εξαργύρωσης των τοκομεριδίων τους ή κατά τη λήξη τους, όταν πρόκειται για ομόλογα χωρίς τοκομερίδια (zero coupon). Με τον παρακρατούμενο κατά περίπτωση φόρο πιστώνεται ο τηρούμενος στην Τράπεζα της Ελλάδος οικείος λογαριασμός του Ελληνικού Δημοσίου. Η παράγραφος 2 του άρθρου 12 του ΚΦΕ ορίζει ότι με την παρακράτηση του φόρου εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση των δικαιούχων για τα εισοδήματα αυτά. Ο νομοθέτης με το άρθρο 17 παρ. 1 εδ. β' του Ν. 2819/2000 έκρινε σκόπιμο να εισαγάγει ειδική διάταξη σχετικά με τον τρόπο παρακράτησης και έκπτωσης του φόρου επί τόκων ομολόγων του Δημοσίου που επισπράττονται από τράπεζες ή ασφαλιστικές εταιρείες που λειτουργούν στην Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή, ο φόρος που παρακρατείται εκπίπτει εξ ολοκλήρου από το φόρο που αναλογεί στο φορολογούμενο εισόδημα αυτών των νομικών προσώπων. Τυχόν πιστωτικό υπόλοιπο δεν επιστρέφεται.

Από το σημείο αυτό αρχίζει μια σειρά διατάξεων που έχουν ως αποτέλεσμα την απαλλαγή από τη φορολόγηση των τόκων των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου σε ορισμένες περιπτώσεις.

Η διάταξη του άρθρου 29 του Ν. 2592/1998 απαλλάσσει από τη φορολογία του άρθρου 12 παρ. 8 του ΚΦΕ τους τόκους των ομολόγων που έχουν εκδοθεί μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1996 ανεξάρτητα αν η διάρκεια αυτών είναι ετήσια ή μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας. Φορολογούνται συνεπώς μόνον οι τόκοι ομολόγων που έχουν εκδοθεί μετά την 1η Ιανουαρίου 1997, και όχι οι τόκοι ομολόγων παρελθόντων ετών έστω και αν ο χρόνος που αυτοί καθίστανται ληξιπρόθεσμοι και απαιτητοί (άλλως δεδουλευμένοι) είναι μεταγενέστερος της 1ης Ιανουαρίου 1997. Απαλλάσσονται ακόμη του φόρου ομολογιακά δάνεια που εκδίδει το Ελληνικό Δημόσιο στο εξωτερικό από 1ης Ιανουαρίου 1997 και μετά. Η διάταξη αυτή προστέθηκε για να άρει την αμφισβήτηση κατά

⁽⁶⁾ Για μια έκθεση του φορολογικού καθεστώτος για τους τόκους από κρατικών ομολόγων βλ. την εγκύκλιο του Υπουργείου Οικονομικών υπ' αριθ. 1012340/11002πε/Β'0012/ΠΟΛ.1037/4.2.2000, Η Ναυτεμπορική 8 Φεβρουαρίου 2000, σελ. 14.

πόσο τόκοι που είχαν παραχθεί μετά την 1.1.1997 από ομόλογα που είχαν εκδοθεί προγενέστερα υπάγονταν στο φόρο του άρθρου 12 παρ. 8 του ΚΦΕ.

Το άρθρο 15 παρ. 2 του Ν. 2628/1998 προέβλεπε απαλλαγή από το φόρο εισοδήματος των τόκων ομολογιακών δανείων του Δημοσίου με διετή τουλάχιστον διάρκεια, υπό την προϋπόθεση ότι ο αρχικός κάτοχος των τίτλων των δανείων αυτών διακρατεί τόσο τα σώματα αυτών όσο και τα τοκομερίδιά τους, μέχρι την ημερομηνία λήξης τους. Αρχικός κάτοχος των τίτλων θεωρείται εκείνο το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ένωση προσώπων ή ομάδα περιουσίας που κατέχει τους τίτλους (σώμα και τοκομερίδια) των ομολογιακών δανείων του Ελληνικού Δημοσίου κατά τη δέκατη εργάσιμη ημέρα μετά την έκδοσή τους. Με κοινές αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών καθορίζονται οι προϋποθέσεις για τη διασφάλιση της διακράτησης των τίτλων αυτών από τους αρχικούς κατόχους τους, καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια που είναι απαραίτητη για την εφαρμογή της παραπάνω διάταξης⁽⁷⁾.

Τέλος, το άρθρο 31 παρ. 1 του Ν. 2682/1999 απάλλαξε από το φόρο εισοδήματος τους τόκους ομολόγων του Δημοσίου που κατέχονται από μονίμους κατοίκους εξωτερικού, για την τοκοφόρο περίοδο από 1η Ιανουαρίου 1999.

1.2.4 Περιπτώσεις απαλλαγής από τη φορολόγηση των τόκων από ομόλογα

Εκτός των περιπτώσεων απαλλαγής από τη φορολόγηση τόκων από τα ομόλογα του Δημοσίου, που αναφέρθηκαν παραπάνω (υπό 1.2.3) εξακολουθούν, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 περ. ι' έως ιγ' του ΚΦΕ, να απαλλάσσονται της φορολογίας από κινητές αξίες και:

α) οι τόκοι των ομολογιακών δανείων της ΔΕΗ και του ΟΤΕ “εφόσον προβλέπεται η απαλλαγή από τον οικείο νόμο”. Δύο παρατηρήσεις μπορούν να διατυπωθούν στο σημείο αυτό. Πρώτον, η επιφύλαξη που περιέχει ο νόμος για πρόβλεψη της απαλλαγής από άλλο νόμο, καθιστά άνευ αντικειμένου τη

συγκεκριμένη ρύθμιση. Δεύτερον, η νομική βάση των απαλλαγών παραμένει νεφελώδης. Ετσι για τα ομόλογα της ΔΕΗ οι διατάξεις με βάση τις οποίες αναγνωρίζεται η φοροαπαλλαγή φαίνεται να είναι αυτές του Ν.Δ. 1308/1972, καθώς και αυτές του Ν. 4171/1961. Όμως από αυτές, το μεν Ν.Δ. 1308/1972 αφορά μόνον τα εξωτερικά ομολογιακά δάνεια της ΔΕΗ, το δε άρθρο 7 του Ν. 4171/1961 φοροαπαλλάσσει το κεφάλαιο και τους τόκους των δανείων ή πιστώσεων που παρέχονται από ελληνικές ή ξένες τράπεζες ή υποκαταστήματα ξένων τραπεζών στην Ελλάδα προς δημόσιους οργανισμούς ή επιχειρήσεις. Επομένως η νομική βάση που παρέχουν οι διατάξεις αυτές είναι μερική μόνον και μάλιστα ανασφαλής. Έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι η φοροαπαλλαγή βασίζεται στο Ν.Δ. 3745/1957 ή και σε άλλους πιο πρόσφατους επενδυτικούς νόμους, οπότε όμως πρέπει να γίνει δεκτό ότι πρόκειται για μερική φοροαπαλλαγή. Για τον ΟΤΕ η νομική βάση φαίνεται να είναι ακόμη πιο σαθρή.

β) Οι τόκοι των ομολογιακών δανείων που εκδίδει η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων σε δραχμές ή συνάλλαγμα, στην Ελλάδα ή το εξωτερικό.

γ) Οι τόκοι των ομολογιακών δανείων που εκδίδονται από δήμους ή κοινότητες.

δ) Οι τόκοι των εκδιδόμενων ομολογιακών δανείων και η υπεραξία που τυχόν προκύπτει κατά την εξόφληση των ομολόγων με ρήτρα εξωτερικού συναλλάγματος ή ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδας (ΕCU και ήδη ευρώ).

1.3 Ερμηνευτικά προβλήματα του φορολογικού καθεστώτος των ομολόγων

Τέσσερα ερμηνευτικά προβλήματα του φορολογικού καθεστώτος των ομολόγων εντοπίζονται εδώ: η προνομιακή μεταχείριση των ομολόγων του Δημο-

⁽⁷⁾ Βλ. σχετικά Θ. Δ. Αλεξάνδρου, Οι τόκοι ομολόγων Ελληνικού Δημοσίου της δευτερογενούς αγοράς στη φορολογία εισοδήματος (φορολογική και λογιστική άποψη), ΔΦΝ 1999, σελ. 517 κ.ε.

οίου (1.3.1), η απαλλαγή φορολογίας εισοδήματος από τους τόκους ομολόγων που κατέχουν οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού (1.3.2), η φορολογική μεταχείριση της μεταβίβασης των ομολόγων (1.3.3), και η αυτοτελής φορολόγηση του εισοδήματος από τόκους σε σχέση με τον ΕΦΤΕ (1.3.4).

1.3.1 Η προνομιακή μεταχείριση των ομολόγων του Δημοσίου

Μέχρι το Ν. 2789/2000, άρθρο 26, παρ. 8⁽⁸⁾, οι τόκοι ομολόγων τραπεζικών ή ασφαλιστικών επιχειρήσεων και ομολογιακών δανείων ιδιωτικών επιχειρήσεων φορολογούνταν με 15% έναντι αρχικά μεν απαλλαγής των ομολόγων του Δημοσίου, στη συνέχεια δε φορολόγησής τους με ποσοστό 7,5% στα ομόλογα του Δημοσίου ή και πλήρους φοροαπαλλαγής τους σε ορισμένες περιπτώσεις.

Η απάντηση στο εύλογο ερώτημα, αν επιτρέπεται κατ' αρχήν τα ομόλογα του Δημοσίου να φορολογούνται διαφορετικά από τα υπόλοιπα, θα πρέπει να αναζητηθεί στα πλαίσια του ευρύτερου ζητήματος της εφαρμογής της συνταγματικής αρχής της φορολογικής ισότητας. Θα πρέπει εν προκειμένω να ληφθεί υπόψη ότι, έστω και αν στην πραγματικότητα από την προνομιακή φορολογική μεταχείριση των τόκων από ομόλογα του Δημοσίου ωφελείται έμμεσα αυτό το τελευταίο έναντι των ιδιωτών, τη φορολογική υποχρέωση υπέχει ο κάτοχος του ομολόγου και όχι ο εκδότης του. Επομένως τόσο στην περίπτωση ομολόγων του Δημοσίου όσο και στην περίπτωση ομολόγων ιδιωτικών χρηματοπιστωτικών φορέων και επιχειρήσεων τίθεται το ζήτημα της εφαρμογής της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της ίσης φορολογικής μεταχείρισης όχι μεταξύ Δημοσίου και ιδιωτών, αλλά μεταξύ ιδιωτών και ειδικότερα μεταξύ αυτών που κατέχουν δημόσια ομόλογα και εκείνων που κατέχουν ιδιωτικά ομόλογα. Παραβίαση της αρχής αυτής δικαιολογείται μόνον υπό αυστηρούς όρους που ανάγονται στην εκτίμηση της συνδρομής ιδιαίτερων λόγων δημοσίου συμφέροντος και τελεί υπό δικαστικό έλεγχο.

Η ευνοϊκή φορολογική μεταχείριση των ομολόγων του Δημοσίου θα πρέπει επιπλέον να εκτιμηθεί και σε συνάρτηση με το δίκαιο του ανταγωνισμού, διότι η ευνοϊκή φορολογία σε συνδυασμό με τα υψηλά επιτόκια των κρατικών ομολόγων δυσχεραίνουν την πρόσβαση στην αγορά παρεμφερών χρηματοοικονομικών προϊόντων που δεν προέρχονται από το Δημόσιο, δηλαδή των χρηματικών διαθεσίμων που προορίζονται για τοποθέτηση σε ομόλογα, όπως είναι τα ομόλογα των τραπεζών και ομολογιακά δάνεια των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Τίθεται περαιτέρω το ζήτημα κοινοτικού φορολογικού δικαίου (άρθρα 90-93 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, όπως αυτή ισχύει σήμερα, εφεξής ΣυνθΕΚ)⁽⁹⁾, αν η προνομιακή φορολογική μεταχείριση των κρατικών ομολόγων έναντι των ανταγωνιστικών ομοειδών χρηματοοικονομικών προϊόντων συνιστά φορολογική διάκριση που οδηγεί σε μεγαλύτερη επιβάρυνση των εισαγόμενων κοινοτικών ομοειδών προϊόντων και αν η προνομιακή αυτή φορολογική μεταχείριση αποσκοπεί στην προστασία των εγχώριων προϊόντων που βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού με τα εισαγόμενα κοινοτικά ομοειδή προϊόντα, κατά την έννοια του άρθρου 90 της ΣυνθΕΚ.

Πράγματι, δεδομένων των υψηλών επιτοκίων των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου, η προνομιακή φορολογική μεταχείρισή τους καθιστά ακόμη πιο δυσχερή τη διάθεση αντίστοιχων χρεογράφων κοινοτικών τραπεζικών, ασφαλιστικών και άλλων ιδιωτικών επιχειρήσεων που τυχόν εγκαθίσταται στην Ελλάδα.

Ασφαλώς όλοι αυτοί οι λόγοι συντέλεσαν στη νομοθετική εξομοίωση της φορολογικής μεταχείρισης των ιδιωτικών ομολόγων με εκείνη των κρατικών. Πράγματι, όπως ήδη αναφέρθηκε (υπό 2.2), με

⁽⁸⁾ Βλ. αναλυτικά παρακάτω.

⁽⁹⁾ Άρθρο 90 παρ. 1 της ΣυνθΕΚ: "Κανένα κράτος μέλος δεν επιβάλλει άμεσα ή έμμεσα στα προϊόντα άλλων κρατών μελών εσωτερικούς φόρους οποιασδήποτε φύσεως, ανωτέρους από εκείνους που επιβαρύνουν άμεσα ή έμμεσα τα ομοειδή εθνικά προϊόντα".

το άρθρο 26 παρ. 8 του Ν. 2789/2000 ορίζεται ότι ομολογίες εκδιδόμενες από εταιρείες ή επιχειρήσεις που εδρεύουν στην Ελλάδα έχουν την ίδια φορολογική μεταχείριση με τις ομολογίες που εκδίδει το Ελληνικό Δημόσιο.

Η συνοπτική αν όχι τηλεγραφική αυτή διάταξη, στην οποία δεν αναφέρεται η εισηγητική έκθεση, γεννά ορισμένα ερμηνευτικά προβλήματα:

α) Τι ισχύει για τις ομολογίες επιχειρήσεων που δεν έχουν έδρα στην Ελλάδα; Αν μεν οι τόκοι ομολογιών θα πρέπει να καταβληθούν στο εξωτερικό, τέτοιο εισόδημα δεν φορολογείται, αφού δεν “πρόκειται στην Ελλάδα”, κατά την έννοια του άρθρου 12 του ΚΦΕ. Ωστόσο, ποια θα πρέπει να είναι η φορολογική αντιμετώπιση των τόκων που θα παραχθούν από ομόλογα που θα διαθέσει στην Ελλάδα μια αλλοδαπή, και μάλιστα κοινοτική, εταιρεία ή μια τράπεζα που δεν εδρεύει στην Ελλάδα;

β) Τι ισχύ έχουν οι διατάξεις του άρθρου 12 παρ. 1 εδ. γ' και δ' του ΚΦΕ σε συνδυασμό και με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου, η οποία προβλέπει φόρο 15% στους τόκους των ιδιωτικών ομολόγων; Η πρόβλεψη περί 15% εξακολουθεί να ισχύει ή ο Ν. 2789/2000 επέφερε σιωπηρή κατάργησή της και υπαγωγή των τόκων αυτών στο συντελεστή 7,5% που ισχύει για τα ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου; Είναι λογικό να υποστηριχθεί ότι επήλθε κατάργηση, θα ήταν όμως προτιμότερο αυτή να είχε ρητά προβλεφθεί από το νομοθέτη.

γ) Τέλος, τι ισχύει για την ευνοϊκότερη, σε σχέση με εκείνη του Δημοσίου, φορολογία που προβλεπόταν για ορισμένα ομόλογα, όπως πχ της ΔΕΗ ή του ΟΤΕ; Θα πρέπει να γίνει ερμηνευτικά δεκτό ότι επήλθε εξίσωση προς όλες τις κατευθύνσεις ή διατηρείται το προηγούμενο ευνοϊκό καθεστώς; Δεδομένης της ευρείας και χωρίς επιφυλάξεις διατύπωσης του νόμου θα πρέπει λογικά και στις περιπτώσεις αυτές να γίνει δεκτό ότι επήλθε εξομείωση με τα ομόλογα του Δημοσίου, έστω και αν αυτή λειτουργεί προς τα άνω, αν και είναι πιθανό η βούληση του νομοθέτη να περιορίζεται στην πραγματικότητα στις περιπτώσεις των ομολόγων που ήδη υπόκεινταν σε φορολογία,

δηλαδή ο νομοθέτης να επιθυμούσε τη διατήρηση της απαλλαγής.

1.3.2 Η απαλλαγή φορολογίας εισοδήματος από τους τόκους ομολόγων που κατέχουν οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού

Η διάταξη του άρθρου 31 παρ. 1 του Ν. 2682/1999 που απαλλάσσει από τη φορολογία το εισόδημα των μόνιμων κατοίκων εξωτερικού από τόκους ομολόγων του Δημοσίου και μετά τη διάταξη του άρθρου 26 παρ. 8 του Ν. 2789/2000 και το εισόδημα των μόνιμων κατοίκων εξωτερικού από τους τόκους ομολόγων εταιρειών που εδρεύουν στην Ελλάδα, αποτελεί μια ιδιαίτερη εκδήλωση ενός γενικότερου προβληματισμού που συμπυκνώνεται στο ερώτημα κατά πόσον επιτρέπεται η λεγόμενη “αντίστροφη διακριτική μεταχείριση” (“discrimination à rebours”), δηλαδή εκείνη που λειτουργεί υπέρ των μόνιμων κατοίκων του εξωτερικού έναντι των κατοίκων της ημεδαπής.

Το ζήτημα της φοροαπαλλαγής αυτής θα πρέπει επίσης να εξετασθεί λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη αποφυγής διπλής φορολογίας, ώστε να μην επιβάλλεται φόρος στον τόπο κύριας κατοικίας ενός φυσικού προσώπου ή έδρας ενός νομικού προσώπου για την πραγματοποίηση εισοδήματος ή την κατοχή περιουσιακών στοιχείων στην αλλοδαπή, όταν για τα εισοδήματα αυτά έχει ήδη επιβληθεί ή μπορεί να επιβληθεί φορολογία εκεί⁽¹⁰⁾.

Πέραν των νομικών ζητημάτων που γεννώνται από τη φοροαπαλλαγή αυτή, δημιουργούνται και πρακτικές δυσκολίες για την εξακρίβωση της δήλωσης μόνιμης εγκατάστασης στο εξωτερικό, με προφανή τον κίνδυνο αθέμιτης εκμετάλλευσης της προβλεπόμενης φοροαπαλλαγής.

⁽¹⁰⁾ Σχετικά με το θέμα της φορολογικής μεταχείρισης των διεθνών ομολόγων και της παρακράτησης ή μη φόρου για τους μη κατοίκους, καθώς και τις σχετικές θέσεις που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης βλ. Οικονομικός Ταχυδρόμος 20 Νοεμβρίου 1999, σελ. 26-27.

1.3.3 Η φορολογική μεταχείριση της μεταβίβασης των ομολόγων

Όπως είναι γνωστό, στην πράξη συχνά ο κάτοχος ομολόγου ή τοκομεριδίων δεν αναμένει το χρόνο που έχει οριστεί για την εξαργύρωση και την είσπραξη των τόκων, αλλά πριν το χρόνο αυτό πωλεί και μεταβιβάζει το χρεόγραφο σε τρίτο, ο οποίος καθίσταται κατά τον τρόπο αυτό δικαιούχος του κεφαλαίου και των τόκων ή μόνον τόκων, αν πρόκειται για μεταβίβαση μόνον τοκομεριδίων. Στην περίπτωση αυτή τίθεται το ζήτημα του τρόπου φορολόγησης.

Το Υπουργείο Οικονομικών θεώρησε, με τη διαταγή υπ' αριθμό 1089083/10505/Β0012/ΠΟΛ. 1240/22.8.1996⁽¹¹⁾, ότι όταν πρόσωπα του άρθρου 101 του ΚΦΕ (ημεδαπές ΑΕ, ΕΠΕ κτλ.) μεταβιβάζουν ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, μαζί με τα τοκομερίδιά τους, όταν υπάρχουν, ή μόνον τοκομερίδια αυτών των ομολόγων, τότε η ωφέλειά τους από τη μεταβίβαση αυτή, δηλαδή η αξία μεταβίβασης μείον η αξία κτήσης, συνιστά εισόδημα από κινητές αξίες και ειδικότερα τόκους από ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου, οι οποίοι αποκτώνται από τη μεταβίβαση.

Μετά τη θέση σε ισχύ του άρθρου 26 παρ. 8 του Ν. 2789/2000, που εξομοιώνει τη φορολογική μεταχείριση των ιδιωτικών με τα κρατικά ομόλογα, μπορούμε να διερωτηθούμε αν το Υπουργείο των Οικονομικών λάβει θέση αντίστοιχη με την παραπάνω σχετικά με τη μεταβίβαση πριν την εξαργύρωση ομολόγου τράπεζας ή ασφαλιστικής επιχείρησης ή ομολογίας άλλης ιδιωτικής επιχείρησης ή των τοκομεριδίων τους. Επιπλέον μπορούμε να διερωτηθούμε αν η αυτή φορολογική μεταχείριση θα πρέπει να επιφυλαχθεί για τη μεταβίβαση ομολόγων από φυσικά πρόσωπα ή από νομικά πρόσωπα πλην εκείνων του άρθρου 101 ΚΦΕ, όπως είναι οι ομόρρυθμες εταιρείες, οι ετερόρρυθμες και οι αστικές εταιρείες και άλλες.

Η θέση της εγκυκλίου ότι η υπεραξία της μεταβίβασης ομολόγου πριν από την εξόφληση του κεφαλαίου και των τόκων συνιστά εισόδημα από τόκο και πρέπει να φορολογηθεί ως τέτοιο έχει απο-

κρουστεί από τη θεωρία⁽¹²⁾. Η θεωρία απορρίπτει την εξομοίωση της μεταβίβασης του ομολόγου με την προεξόφλησή του. Στην τελευταία αυτή περίπτωση φορολογείται μόνον ο δεδουλευμένος τόκος, δηλαδή ο τόκος μέχρι τη στιγμή της κατάθεσης του ομολόγου και μαζί των τοκομεριδίων.

Η επιχειρηματολογία που αναπτύχθηκε από τη θεωρία είναι πειστική⁽¹³⁾. Αντίθετα από ό,τι συμβαίνει γενικά στην περίπτωση της τοποθέτησης χρημάτων σε ομόλογα, εκείνος που διενεργεί μεταβίβαση ομολόγου δεν αποβλέπει στο δανεισμό του κεφαλαίου του με προσοδοκία είσπραξης τόκου, αλλά στην αποκόμιση ωφέλειας που συνίσταται στην υπεραξία του ομολόγου, δηλαδή αυτήν που προκύπτει από την αξία μεταβίβασης μείον η αξία κτήσης. Επομένως η ωφέλεια από τη μεταβίβαση δεν έγκειται στην είσπραξη τόκου, που άλλωστε δεν μπορεί να πληρωθεί παρά μόνον από εκείνον που δανείστηκε το κεφάλαιο εκδίδοντας το ομόλογο, αλλά στο αντάλλαγμα από την πώληση/μεταβίβαση του τίτλου, που παρέχεται έναντι της οριστικής αποξένωσης από το κεφάλαιο⁽¹⁴⁾. Ετσι, το αντάλλαγμα που μπορεί να επιτευχθεί εξαρτάται από την κατάσταση της αγοράς, καθώς και από εκείνη του εκδότη του ομολόγου: αν για παράδειγμα επίκειται πτώχευση της εκδότριας του ομολόγου εταιρείας, η αξία μεταβίβασης μπορεί να είναι χαμηλότερη της αξίας κτήσης. Συνεπώς θα πρέπει το αντάλλαγμα

⁽¹¹⁾ Βλ. το κείμενο της διαταγής αυτής στο Λογιστής 1996, σελ. 1386 κ.ε.

⁽¹²⁾ Α. Μάλλιου, Η φορολογική μεταχείριση εσόδων αμοιβαίων κεφαλαίων προερχομένων από την αγοραπωλησία ομολόγων, ΔΦΝ 1996, σελ. 1507 κ.ε., Κ. Γ. Γιαννόπουλος, Φορολογική μεταχείριση εσόδων αμοιβαίων κεφαλαίων από μεταβίβαση ομολογιών και τοκομεριδίων Ελληνικού Δημοσίου (γνωμοδότηση), ΔΕΕ 1996, σελ. 1017 κ.ε.

⁽¹³⁾ Ετσι, ο Κ. Γιαννόπουλος (ό.π., σελ. 1022) θεωρεί ότι: α) υπάρχει αδυναμία διάκρισης του ενιαίου τιμήματος της μεταβίβασης σε κεφάλαιο και τόκους, β) δεν μπορεί να γίνει λόγος για τόκο, πριν από τον προκαθορισμένο χρόνο εξαργύρωσης των τοκομεριδίων, γ) η μεταβίβαση δεν μπορεί να εξομοιωθεί σε κάθε περίπτωση με προεξόφληση, αφού ο πωλητής δεν ζητεί κατά νομική ακριβολογία από τον πωλητή να του προεξοφλήσει το ομόλογο, αλλά να του καταβάλει τίμημα για τη συναλλαγή αυτή.

⁽¹⁴⁾ Α. Μάλλιου, ό.π., σελ. 1509.

να συνυπολογιστεί στην κεφαλαιουχική ωφέλεια και να φορολογηθεί στο τέλος της χρήσης⁽¹⁵⁾.

1.3.4 Η αυτοτελής φορολόγηση του εισοδήματος από τόκους σε σχέση με τον ΕΦΤΕ

Όπως είναι γνωστό, στον Ειδικό Φόρο Τραπεζικών Εργασιών (εφεξής ΕΦΤΕ) υποβάλλονται όλες οι ημεδαπές και αλλοδαπές τράπεζες που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα (άρθρο 6 του Ν. 1676/1986). Αντικείμενο του ΕΦΤΕ αποτελούν μεταξύ άλλων τα ακαθάριστα έσοδα των τραπεζών που προκύπτουν στην Ελλάδα και προέρχονται από τόκους (άρθρο 7 περ. β' του Ν. 1676/1986).

Από τη διατύπωση της διάταξης αυτής και ανεξάρτητα από την πρακτική των φορολογικών αρχών να μην επιβάλλουν ΕΦΤΕ επί των τόκων από ομόλογα που εισπράττουν οι τράπεζες – αφού η μόνη φορολογική επιβάρυνση που επιβάλλεται σχετικά είναι εκείνη του άρθρου 12 του ΚΦΕ – θα μπορούσε να δοθεί λαβή για να τεθεί το θεωρητικό ερώτημα, αν η εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης με την αυτοτελή φορολόγηση των τόκων ομολόγων που έχουν στην κατοχή τους τραπεζικά ιδρύματα από εκείνα που υπόκεινται στον ΕΦΤΕ θα πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα το μη συνυπολογισμό της ωφέλειας από τους τόκους στα ακαθάριστα έσοδα κατά την έννοια του άρθρου 7 περ. β'. Ας σημειωθεί ότι ο Ν. 1676/1986 εισήχθη σε μία περίοδο όπου οι τόκοι από κινητές αξίες ήταν αφορολόγητοι.

Το γεγονός ότι η διάταξη αναφέρεται αδιακρίτως στα ακαθάριστα έσοδα των τραπεζών που προέρχονται από τόκους θα μπορούσε να οδηγήσει στην ερμηνεία ότι θα έπρεπε να συνυπολογίζονται για την υποβολή του ΕΦΤΕ και τα ήδη φορολογηθέντα έσοδα από τόκους. Μια γνώμη μάλιστα αναφέρει ότι ο ΕΦΤΕ επιβάλλεται στο σύνολο των ακαθάριστων εσόδων, χωρίς καμία έκπτωση⁽¹⁶⁾. Ο αντίλογος, ώστε να δικαιολογηθεί η ακολουθούμενη πρακτική, μπορεί να αναζητηθεί στη σκέψη ότι ο ΕΦΤΕ είναι επιρριπτόμενος φόρος και ότι, κατά συνέπεια, στην περίπτωση της κτήσης ομολόγων από

τράπεζα η επίρριψη στον εκδότη του ομολόγου θα συναντούσε μεγάλες δυσκολίες.

Το καθεστώς της φορολόγησης των κινητών αξιών και συνεπώς και των ομολόγων αναμένεται να δεχτεί στο αμέσως προσεχές μέλλον την επιρροή του κοινοτικού δικαίου. Η προοπτική της εισαγωγής του ενιαίου νομίσματος και της δημιουργίας ενός ενιαίου χρηματοοικονομικού χώρου επιβάλλει την εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών-μελών, ώστε να αποφεύγεται κάθε μορφή φορολογικού dumping. Το χρονοδιάγραμμα και οι βασικές κατευθύνσεις της μεταρρύθμισης καθορίστηκαν με απόφαση του Συμβουλίου ECOFIN της 19ης Ιουνίου 2000^(16α). Η απόφαση λήφθηκε ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις που έλαβαν και πολιτική διάσταση, με την απειλή της Αυστρίας να τορπιλίσει το φορολογικό πακέτο ως αντίμετρο στις αντιδράσεις κατά της συμμετοχής της ακροδεξιάς στον κυβερνητικό συνασπισμό.

Η σχετική οδηγία θα εκδοθεί το αργότερο έως την 31η Δεκεμβρίου 2002 και μάλιστα με ομοφωνία (σημείο 2 στ. γ'). Στο τέλος της μεταβατικής περιόδου επτά ετών μετά την έναρξη της οδηγίας τα κράτη μέλη θα πρέπει, εφόσον δεν θα το έχουν ήδη πράξει, να υιοθετήσουν ένα σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με τις κινητές αξίες που κατέχουν πρόσωπα που διαμένουν ή έχουν έδρα σε άλλα κράτη μέλη – σύστημα που φαίνεται να ανατρέπει την αρχή του τραπεζικού απορρήτου που γίνεται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό δεκτή στα περισσότερα κράτη μέλη (σημείο 2 στ. δ'). Αρμόδια για τη φορολόγηση του εισοδήματος από τόκους τέτοιων κινητών αξιών, στις οποίες εντάσσονται και

⁽¹⁵⁾ Εξ άλλου, όπως ορθά έχει υποστηριχθεί (Α. Μάλλιου, ό.π., σελ. 1509), η πράξη της μεταβίβασης υπάγεται στις διατάξεις περί πώλησης, ανεξάρτητα από το αν το πωλούμενο αγαθό-δικαίωμα αφορά σε μελλοντική απαίτηση τόκων, που προκύπτουν από την επένδυση κεφαλαίου.

⁽¹⁶⁾ Λ. Θεοχαρόπουλος, Φορολογικό Δίκαιο, Ειδικό, 3η έκδ., Θεσσαλονίκη 1999, σελ. 778.

^(16α) Βλ. Παράρτημα IV της απόφασης του Συμβουλίου των Υπουργών Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας, που πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στην Santa Maria de Feira την 19η Ιουνίου 2000 (βλ. την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://www.europa.eu.int>).

τα ομόλογα, θα είναι τα κράτη μέλη της διαμονής ή της έδρας του κατόχου.

Κατά τη μεταβατική περίοδο τα κράτη μέλη μπορούν να εφαρμόζουν σύστημα παρακράτησης του φόρου στην πηγή, όπως για παράδειγμα ισχύει στη χώρα μας (σημείο 2 στ. β').

Το Συμβούλιο ECOFIN αποφάσισε ακόμη τα κράτη μέλη που εφαρμόζουν την παρακράτηση στην πηγή να αποδίδουν στα κράτη μέλη μερίδιο από τους εισπραττόμενους φόρους (σημείο 2 στ. β').

Εξ άλλου, δέκα κράτη μέλη στα οποία περιλαμβάνονται όλοι οι ισχυροί της Ένωσης (του Ηνωμένου Βασιλείου, που συνήθως τάσσεται υπέρ χαμηλότερων συντελεστών, συμπεριλαμβανομένου) και όχι η Ελλάδα καταχώρησαν δήλωση σύμφωνα με την οποία ο συντελεστής φορολόγησης που πρέπει να εφαρμόζεται στην παρακράτηση στην πηγή πρέπει να είναι τουλάχιστον 20-25% (Δηλώσεις στα πρακτικά του Συμβουλίου, στ. 7). Ο συντελεστής αυτός είναι σημαντικά υψηλότερος από τον ισχύοντα στο ελληνικό φορολογικό δίκαιο.

2. Τα παράγωγα

Τα παράγωγα χρηματοοικονομικά μέσα απέκτησαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη χώρα μας μετά τη συναλλαγματική απελευθέρωση που θεσμοθετήθηκε με τα Π.Δ. 96/1993 και 104/1994, η οποία επέτρεψε στα πιστωτικά ιδρύματα τη διενέργεια πράξεων επί συναλλάγματος με τη χρησιμοποίηση των εν λόγω χρηματοοικονομικών εργαλείων. Επιχειρείται ακολούθως πρώτα ο εννοιολογικός προσδιορισμός του παραγώγου χρηματοοικονομικού προϊόντος (2.1) και η περιγραφή του νομοθετικού πλαισίου που τα αφορά (2.2), ενώ στη συνέχεια εντοπίζονται ορισμένα ερμηνευτικά ζητήματα (2.3).

2.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός

Οικονομολογικά, ως παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα θεωρούνται οι χρηματοοικονομικές

συναλλαγές των οποίων η αξία βασίζεται, παράγεται ή παρακολουθεί την αξία άλλων χρηματοοικονομικών αξιών όπως συναλλάγματος, επιτοκίων, χρηματιστηριακών δεικτών, μετοχών, ομολόγων, πιστώσεων⁽¹⁷⁾.

Από νομοθετική άποψη, το άρθρο 1 παρ. 19 του Ν. 2533/1997, ορίζει ότι “ως “παράγωγα” νοούνται συμβάσεις επί χρηματοοικονομικών μέσων, ιδίως συμβάσεις προαίρεσης, υπό προθεσμία και ανταλλαγής δικαιωμάτων επί κινητών αξιών, χρηματιστηριακών δεικτών, μέσων της χρηματαγοράς, συναλλάγματος και επιτοκίων”. Πέραν του γενικού αυτού ορισμού το άρθρο 16α του Ν. 2459/1997 ορίζει περιπτωσιολογικά, για τις ανάγκες της φορολογίας, τα παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα, με παραπομπή στο Ν. 2396/1996, καθώς και στις σχετικές πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος.

Από την άποψη της οικονομικής της λειτουργίας, ο σκοπός συναλλαγών με παράγωγα είναι:

α) Η αντιστάθμιση κινδύνων (hedging).

β) Η κερδοσκοπία (speculation), που θεωρείται κάθε επένδυση ή συναλλαγή, η οποία δεν έχει ως σκοπό την αντιστάθμιση κινδύνων από την εμπορική δραστηριότητα του συναλλασσόμενου, αλλά την αποκόμιση κέρδους από την ευνοϊκή μεταβολή της τιμής του υποκειμένου της συναλλαγής (underlying asset). Είδος κερδοσκοπίας είναι και η λεγόμενη “εξισορροπητική κερδοσκοπία” (arbitrage), που συνίσταται στην επιδίωξη κέρδους από τις διαφορές στις τιμές που έχουν διαμορφωθεί για το ίδιο αγαθό στις διάφορες αγορές (πχ για μετοχή που είναι εισηγμένη σε διαφορετικά χρηματιστήρια) και η οποία, με βάση το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, οδηγεί στην εξισορρόπηση των τιμών αυτών⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁷⁾ Βλ. αντί πολλών Ι. Ζερέι, Εξωχρηματιστηριακές συμβάσεις παραγώγων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1999, σελ. 31.

⁽¹⁸⁾ Σχετικά με την οικονομική λειτουργία των παραγώγων βλ. Π. Μαλακός - Χ. Δεμίρης, Νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1993, σελ. 105 κ.ε., 114 κ.ε., 123 κ.ε. και Ι. Ζερέι, ό.π., σελ. 38 κ.ε. Επίσης βλ. Στο internet <http://www.adex.ase.gr>.

2.2 Το νομοθετικό πλαίσιο

Τα παράγωγα αποτελούν αντικείμενο τόσο της φορολογίας του εισοδήματος (2.2.1), όσο και εκείνης των συναλλαγών (2.2.2), ενώ απαλλάσσονται από τον ΕΦΤΕ (2.2.3).

2.2.1 Τα παράγωγα ως αντικείμενο της φορολογίας του εισοδήματος

Βασικές διατάξεις αποτελούν τα άρθρα 24 παρ. 1 περ. η' και 28 παρ. 3 περ. θ' του ΚΦΕ, που προστέθηκαν από το άρθρο 16α παρ. 1 και 7, αντίστοιχα, του Ν. 2459/1997.

Σύμφωνα με το άρθρο 24, παρ. 1, περ. η' εισόδημα από κινητές αξίες είναι αυτό που αποκτάται κάθε οικονομικό έτος από κάθε δικαιούχο κινητών αξιών, το οποίο προκύπτει από συμβάσεις ή πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, εφόσον ο δικαιούχος του εισοδήματος είναι κάτοικος Ελλάδας και δεν είναι επιτηδευματίας που τηρεί βιβλία τρίτης κατηγορίας του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων (εφεξής ΚΒΣ) ή εταιρεία επενδύσεων χαρτοφυλακίου ή αμοιβαίο κεφάλαιο του Ν. 1969/1991. Ως παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα νοούνται τα χρηματοοικονομικά μέσα που ορίζονται στις υποπεριπτώσεις γγ' έως και ζζ' της περίπτωσης α' της παρ. 1 και στην παρ. 20 του άρθρου 2 του Ν. 2396/1996 (ΦΕΚ 73 Α), καθώς και αυτά που καθορίζονται με πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Το άρθρο 34 του Ν. 2523/1997 πρόσθεσε, ως τελευταίο εδάφιο, ότι για τους σκοπούς της περίπτωσης αυτής, θεωρείται ως παράγωγο χρηματοοικονομικό προϊόν και κάθε σύμβαση SWAP επί συναλλάγματος, ανεξάρτητα από το χρόνο σύναψής της και από το αν αυτή είναι ενιαία ή σύνολο επί μέρους συμβάσεων.

Σύμφωνα με το άρθρο 28, παρ. 3 περ. θ' θεωρούνται ως εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις οι αποδόσεις από συμβάσεις ή πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων που πραγ-

ματοποιούν επιτηδευματίες που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του ΚΒΣ. Ως παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα νοούνται τα χρηματοοικονομικά μέσα που αναφέρονται στην περίπτωση η' της παραγράφου 1 του άρθρου 24.

Στις εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου και στα αμοιβαία κεφάλαια επιβάλλεται, σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 16α του Ν. 2459/1997, όπως αυτή τροποποιήθηκε με το άρθρο 6 παραγράφου 8 του Ν. 2579/1998, φόρος εισοδήματος στις αποδόσεις που προκύπτουν από συμβάσεις ή πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων με συντελεστή τρία τοις χιλίοις επί του ημερήσιου μέσου όρου των ποσών βάσης (notional amounts) που αφορούν στις πράξεις ή στις συμβάσεις επί των ως άνω παραγώγων. Για την απόδοση του φόρου αυτού έχουν ανάλογη εφαρμογή τα οριζόμενα στην παράγραφο 3 των άρθρων 16 και 48 του Ν. 1969/1991.

Ως παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα για τους σκοπούς των παραπάνω είναι σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 περ. η' του ΚΦΕ και το άρθρο 2 παρ. 1 περ. α' υποπερ. γγ' έως και ζζ' και παρ. 20 του Ν. 2396/1996 τα ακόλουθα:

α. Τα εξής χρηματιστηριακά παράγωγα μέσα:

αα) Τίτλοι προθεσμιακών χρηματοπιστωτικών συμβάσεων (futures), συμπεριλαμβανομένων των ισοδύναμων τίτλων που παρέχουν δικαίωμα εκκαθάρισης τοις μετρητοίς.

αβ) Προθεσμιακά συμβόλαια επιτοκίου (FRA).

αγ) Συμβάσεις ανταλλαγής (swaps)⁽¹⁹⁾ υποχρεώσεων με αντικείμενο επιτόκιο ή συνάλλαγμα ή συμβάσεις ανταλλαγής συνδεδεμένες με μετοχές ή με δείκτη μετοχών (equity swaps).

αδ) Δικαιώματα προαίρεσης (options) για την αγορά ή πώληση οποιουδήποτε από τους ανωτέρω τίτλους, περιλαμβανομένων των ισοδύναμων τίτλων που παρέχουν δικαίωμα εκκαθάρισης τοις μετρητοίς. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ιδίως

⁽¹⁹⁾ Για τα swaps βλ. Χ. Ταρνανίδου, Συμβάσεις χρηματοοικονομικών ανταλλαγών (Swaps), Σύγχρονα θέματα Εμπορικού Δικαίου αριθ. 8, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1998.

δικαιώματα προαίρεσης (options) επί συναλλάγματος και επιτοκίων.

β) Εξωχρηματιστηριακά παράγωγα μέσα (over the counter, OTC), και ειδικότερα:

βα) Οι συμβάσεις επί επιτοκίων και τιμών συναλλάγματος, όπως αναφέρονται στο Παράρτημα ΙΙΙ της Π.Δ./Τ.Ε. 2054/1992 (ΦΕΚ 49 Α'). Στο εν λόγω Παράρτημα αναφέρονται οι εξής συμβάσεις:

βαα) Συμβάσεις επί επιτοκίων: ανταλλαγή επιτοκίων στο ίδιο νόμισμα (single-currency interest rate swaps), ανταλλαγή μεταβλητών επιτοκίων (basis swaps), προθεσμιακές συμφωνίες επιτοκίου (forward rate agreements), προθεσμιακές συμφωνίες επί επιτοκίου (interest rate futures), συμβάσεις επί επιτοκίου με δικαίωμα επιλογής (option) που έχουν αγορασθεί, άλλες συμβάσεις με παρεμφερή φύση.

βαβ) Συμβάσεις επί τιμών συναλλάγματος: ανταλλαγή επιτοκίων σε διαφορετικά νομίσματα (cross-currency interest rate swaps), προθεσμιακές πράξεις επί συναλλάγματος (forward foreign exchange contracts), προθεσμιακές συμβάσεις επί συναλλάγματος (currency futures), συμβάσεις επί συναλλάγματος με δικαίωμα επιλογής (option) που έχουν αγορασθεί, άλλες συμβάσεις με παρεμφερή φύση.

ββ) Οι εκτός ισολογισμού συμβάσεις επί μετοχών, εφόσον όλες οι ανωτέρω συμβάσεις δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε οργανωμένες αγορές που υπόκεινται στις καθημερινές απαιτήσεις περιθωρίου και

βγ) Οι συμβάσεις επί συναλλάγματος που έχουν αρχική διάρκεια άνω των δεκατεσσάρων ημερολογιακών ημερών (περίπτωση που μπορεί να θεωρηθεί ότι απορροφήθηκε από την επόμενη περίπτωση, υπό Γ).

γ) Ως παράγωγο χρηματοοικονομικό προϊόν θεωρείται και κάθε σύμβαση SWAP επί συναλλάγματος, ανεξάρτητα από το χρόνο σύναψής της, ως ενιαίας ή ως σύνολο επί μέρους συμβάσεων.

δ) Οποιοσδήποτε άλλες συναλλαγές που χαρακτη-

ρίζονται κάθε φορά με πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος ως παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα.

Εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 32 του Ν. 2533/1997 απαλλάσσονται από κάθε φόρο, συμπεριλαμβανομένου και του ΦΠΑ, τέλος, τέλος χαρτοσήμου και δικαίωμα υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων η κτήση παραγώγων χρηματιστηριακών αξιών, τα κεφαλαιακά κέρδη από συναλλαγές επί παραγώγων στο Χρηματιστήριο Παραγώγων Αθηνών (εφεξής ΧΠΑ), η παροχή ασφαλειών στην Εταιρεία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Επί Παραγώγων (εφεξής ΕΤ.Ε.Σ.Ε.Π.) και στα μέλη του ΧΠΑ και της ΕΤ.Ε.Σ.Ε.Π., η μεταβίβαση των έννομων σχέσεων επί παραγώγων και των ασφαλειών μεταξύ των μελών του ΧΠΑ και της ΕΤ.Ε.Σ.Ε.Π. και κάθε πράξη και συμφωνία παρεπόμενη αυτών⁽²⁰⁾.

Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 26, όπως αυτή προστέθηκε με το άρθρο 16α παρ. 2 του Ν. 2459/1997, χρόνος απόκτησης του εσόδου θεωρείται ο χρόνος λήξης των παραπάνω συμβάσεων. Κάθε ανανέωση ή παράταση της σύμβασης θεωρείται για την εφαρμογή της διάταξης αυτής ως νέα σύμβαση. Επισημαίνεται ότι από την άποψη αυτή είναι εσφαλμένη η Υ.Α. 102/1997, κατά την οποία, σε περίπτωση παράτασης ή ανανέωσης της σύμβασης, ως χρόνος απόκτησης του εσόδου που προέρχεται από την παράταση ή ανανέωση είναι εκείνος της κατάρτισης της ανανέωσης ή της παράτασης, αντί του ορθού χρόνου που είναι εκείνος της λήξης της νέας σύμβασης.

Σύμφωνα με τη νέα παράγραφο 3 του άρθρου 54 του ΚΦΕ, όπως αυτή προστέθηκε με το άρθρο 16α παράγραφος 3 του Ν. 2459/1997, στα παραπάνω εισοδήματα, εφόσον αυτά θεωρούνται ως προερχόμενα από κινητές αξίες, ενεργείται παρακράτηση

⁽²⁰⁾ Σχετικά με τη διενέργεια συναλλαγών στο ΧΠΑ βλ. Ε. Βούλγαρη-Παπαγεωργίου, Χρηματιστήριο Αξιών και Χρηματιστήριο Παραγώγων, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα 1999. Για το νομικό πλαίσιο των παραγώγων βλ. Π. Δημόπουλου, Το νομικό υπόβαθρο της αγοράς παραγώγων, Ναυτεμπορική, 28 Απριλίου 2000, σελ. 18.

φόρου με συντελεστή 15%, με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης για τα εισοδήματα αυτά.

Σύμφωνα με την παρ. 5 περ. στ' του ίδιου άρθρου, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την παρ. 4 του άρθρου 16α του Ν. 2459/1997, η παρακράτηση φόρου ενεργείται κατά το χρόνο λήξης έκαστης σύμβασης ή κατά την καταβολή τους, εφόσον αυτό συμφωνείται να γίνει πριν από το χρόνο λήξης της σύμβασης.

Υπόχρεος σε παρακράτηση φόρου ορίζεται για τα εισοδήματα αυτά το πρόσωπο που τα καταβάλλει (άρθρο 54 παρ. 6 περ. δ', όπως προστέθηκε με την παρ. 5 του άρθρου 16 του Ν. 2459/1997. Ο υπόχρεος σε παρακράτηση υποχρεούται να αποδίδει το φόρο εφάπαξ, με την υποβολή δήλωσης στη δημόσια οικονομική υπηρεσία, στην περιφέρεια της οποίας έγινε η καταβολή των ποσών για τα οποία παρακρατήθηκε ο φόρος, μέσα στο πρώτο δεκαπενθήμερο του επόμενου από την παρακράτηση του φόρου μήνα (άρθρο 60 παρ. 2 του ΚΦΕ).

Αντίθετα, εφόσον τα εισοδήματα από συμβάσεις ή πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων θεωρούνται ως προερχόμενα από την άσκηση εμπορικής επιχείρησης, επειδή πραγματοποιούνται από πρόσωπα τα οποία τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του ΚΒΣ, δεν ενεργείται επ' αυτών παρακράτηση φόρου. Σύμφωνα με το άρθρο 16α παράγραφος 9 του Ν. 2459/1997, για τους επιτηδευματίες που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του ΚΒΣ, οι οποίοι διενεργούν πράξεις ή συνάπτουν συμβάσεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, με εξαίρεση τις εταιρείες επενδύσεων χαρτοφυλακίου και τα αμοιβαία κεφάλαια, τα πιστωτικά ιδρύματα είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν στον προϊστάμενο της αρμόδιας γι' αυτά δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας μέσα στον επόμενο μήνα από τη λήξη κάθε ημερολογιακού τριμήνου αναλυτικές καταστάσεις με στοιχεία των πράξεων που πραγματοποιήθηκαν μέσα στο τρίμηνο αυτό. Σε περίπτωση εκπρόθεσμης υποβολής ή μη υποβολής ή υποβολής με ανακριβή στοιχεία επιβάλλονται τα πρόστιμα που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 32 του ΚΒΣ.

Σύμφωνα με την περίπτωση ιζ' της παρ. 1 του άρθρου 31 του ΚΦΕ για το λογιστικό προσδιορισμό του καθαρού εισοδήματος από εμπορικές επιχειρήσεις, η οποία προστέθηκε με την παρ. 8 του άρθρου 16α Ν. 2459/1997, το καθαρό εισόδημα των επιχειρήσεων, που τηρούν επαρκή και ακριβή βιβλία και στοιχεία τρίτης κατηγορίας του ΚΒΣ, εξερίζκεται λογιστικά με έκπτωση από τα ακαθάριστα έσοδα, μεταξύ άλλων, των ζημιών που προκύπτουν από συμβάσεις ή πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, οι οποίες πραγματοποιούνται για κάλυψη κινδύνων. Η αναφορά αυτή στην κάλυψη κινδύνων δημιουργεί μια πρακτική δυσκολία για τη σχετική απόδειξη⁽²¹⁾.

2.2.2 Τα παράγωγα ως αντικείμενο της έμμεσης φορολογίας και της φορολογίας χαρτοσήμου

Σύμφωνα με την παρ. 11 του άρθρου 16α του Ν. 2459/1997 απαλλάσσονται από τα τέλη χαρτοσήμου και από κάθε άλλο έμμεσο φόρο, τέλος, εισφορά ή δικαίωμα υπέρ του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, οι συμβάσεις και παρεπόμενες πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων καθώς και τα κάθε φύσης κέρδη και έσοδα που απορρέουν από την εκτέλεση των συμβάσεων αυτών. Ως παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα νοούνται τα ίδια χρηματοοικονομικά μέσα, όπως και στην περίπτωση της φορολογίας εισοδήματος.

Ειδικά για τα παράγωγα που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο ΧΠΑ, το άρθρο 32 του Ν. 2533/1997, που ήδη αναφέρθηκε (υπό 2.2.1), απαλλάσσει τις σχετικές συναλλαγές από κάθε φόρο, συμπεριλαμβανομένου και του ΦΠΑ, τέλος, τέλος χαρτοσήμου και δικαίωμα υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων.

⁽²¹⁾ Για το γενικότερο θέμα της λογιστικής απεικόνισης των παραγώγων βλ. και τη Γνωμάτευση 304/1999 του Εθνικού Συμβουλίου Λογιστικής με θέμα "Λογιστική αντιμετώπιση των παραγώγων των χρηματοοικονομικών προϊόντων".

2.2.3 Η φορολογία των παραγώγων και ο ΕΦΤΕ

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 περ. στ' του Ν. 1676/1986, όπως αυτή προστέθηκε με το άρθρο 16α παράγραφος 10 του Ν. 2459/1997, απαλλάσσονται από τον ΕΦΤΕ τα έσοδα και ωφέλειες των τραπεζών που προέρχονται από πράξεις επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, όπως αυτά έχουν ήδη ορισθεί για τις ανάγκες της φορολογίας εισοδήματος.

Η παράγραφος 12 του άρθρου 16α του Ν. 2459/1997 εξουσιοδοτεί τους υπουργούς Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών να ορίσουν με κοινές αποφάσεις τους τον τρόπο προσδιορισμού της απόδοσης που προκύπτει από παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα, τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στις καταστάσεις που υποβάλλονται σύμφωνα με την παρ. 9 του ίδιου άρθρου και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων. Με βάση αυτή την εξουσιοδοτική διάταξη έχει εκδοθεί η κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών 1081560/10754/Β0012/1997 για τον τρόπο προσδιορισμού της απόδοσης συνθετικών καταθέσεων ή δανείων. Σχετικές με τη φορολογία των παραγώγων είναι και οι αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών 1005500/10050/Β0012/ΠΟΛ. 1014/17.1.1997 και 1027931/331/Τ & Ε.Φ./ΠΟΛ. 1084/6.3.1997, οι οποίες όμως περιορίζονται απλώς στην απλή επανάληψη όσων αναφέρονται στο νόμο 2459/1997.

2.3. Ερμηνευτικά προβλήματα

Σημαντικά ερμηνευτικά προβλήματα στη φορολογία των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων οφείλονται στην ελλιπή, αλλά και ελλειπτική, νομοθεσία, καθώς και στην απουσία εξειδίκευσής της από τον κανονιστικό νομοθέτη. Τρία ερμηνευτικά προβλήματα εξετάζονται εδώ: η έννοια “απόδοση” των παραγώγων (2.3.1), η φορολογία των μη φορολογικών κατοίκων Ελλάδας (2.3.2) και η φύση του φορολογητέου εισοδήματος (2.3.3).

2.3.1 Η έννοια της “απόδοσης” των παραγώγων

Πρώτο ερμηνευτικό πρόβλημα δημιουργεί ο ακριβής προσδιορισμός της “απόδοσης” από παράγωγα. Ο νόμος δεν προσδιορίζει την έννοια της απόδοσης των συμβάσεων ή πράξεων επί παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων, η δε εξουσιοδοτική διάταξη του άρθρου 16α παρ. 12 του Ν. 2459/1997 για τον προσδιορισμό της από τον κανονιστικό νομοθέτη δεν έχει μέχρι σήμερα αξιοποιηθεί, με την εξαίρεση της κοινής υπουργικής απόφασης 1081560/10754/Β0012/1997, η οποία όμως αφορά μέρος μόνον των συναλλαγών επί παραγώγων. Ας σημειωθεί ότι το άρθρο 16α του παραπάνω νόμου δεν μνημονεύεται καθόλου στην εισηγητική έκθεση του νόμου αυτού. Μια ολοκληρωμένη πρόταση της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών προς το Υπουργείο Οικονομικών του 1997, με μορφή σχεδίου υπουργικής απόφασης, για τον καθορισμό του τρόπου προσδιορισμού της “απόδοσης” των παραγώγων χρηματοοικονομικών προϊόντων δεν είχε συνέχεια⁽²²⁾.

Ειδικότερα, τίθεται το ζήτημα εάν συνιστά “απόδοση” για την επιβολή του φόρου το κέρδος από τη μεταβίβαση σύμβασης που έχει ως αντικείμενο παράγωγα. Από το συνδυασμό των άρθρων 24 και 28 του ΚΦΕ με το άρθρο 26 παρ. 8 του ίδιου Κώδικα, το οποίο ορίζει ως χρόνο απόκτησης του εισοδήματος το χρόνο λήξης των σχετικών συμβάσεων, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ωφέλεια που προκύπτει από τη μεταβίβαση σύμβασης με αντικείμενο παράγωγα πριν τη λήξη της σύμβασης δεν αποτελεί “απόδοση” από παράγωγο χρηματοοικονομικό προϊόν.

Επομένως, αφ' ενός μεν συνάγεται ότι η εν λόγω ωφέλεια δεν υπάγεται σε καμία από τις δύο διατάξεις του ΚΦΕ για τη φορολόγηση των παραγώγων. Αφ' ετέρου δε πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ωφέλεια αυτή συνιστά κεφαλαιακό κέρδος, οπότε δεν υπόκειται σε φόρο εισοδήματος στην Ελ-

⁽²²⁾ Πρβλ. και την πρόταση της ίδιας Ένωσης του 1995. Και οι δύο προτάσεις είναι αδημοσίευτες.

λάδα, καθώς στο ελληνικό φορολογικό δίκαιο, τα στοιχεία κεφαλαίου μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο με ρητή νομοθετική πρόβλεψη υπόκεινται σε φόρο εισοδήματος. Την απαλλαγή αυτή προβλέπει ρητά το άρθρο 32 του Ν. 2533/1997 για τα παράγωγα που αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο ΧΠΑ⁽²³⁾.

2.3.2 Η φορολογία των μη φορολογικών κατοίκων Ελλάδας

Το άρθρο 24 παρ. 1 περ. η' συγκαταλέγει στο εισόδημα από κινητές αξίες και το κτώμενο από παράγωγα εφόσον ο δικαιούχος είναι κάτοικος Ελλάδας. Η διατύπωση αυτή δημιουργεί εύλογη απορία, τουλάχιστον από άποψη θεωρητική και ανεξάρτητα από την πρακτική μη επιβολής φόρου που ακολουθείται από τις φορολογικές αρχές, αν η προβλεπόμενη φοροαπαλλαγή των μη φορολογικών κατοίκων Ελλάδας για τα εισοδήματα που αυτοί αποκτούν από παράγωγα στην Ελλάδα είναι γενική ή αν περιορίζεται στη συγκεκριμένη πηγή εισοδήματος. Δεδομένου ότι κατ' αρχήν και το εισόδημα των μη φορολογικών κατοίκων Ελλάδας είναι φορολογητέο εφόσον πραγματοποιείται στην Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του ΚΦΕ, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η διατύπωση αυτή επιτρέπει την υπαγωγή των παραπάνω προσόδων σε άλλη πηγή εισοδήματος, εφόσον βεβαίως συντρέχουν και οι εκεί προβλεπόμενοι όροι, όπως πχ στο εισόδημα από εμπορικές επιχειρήσεις (άρθρο 28 του ΚΦΕ) ή στο εισόδημα που δεν μπορεί να ενταχθεί σε καμία άλλη πηγή (άρθρο 48 του ΚΦΕ), οπότε και, στην τελευταία αυτή περίπτωση, θα έπρεπε να παρακρατείται το 20% που προβλέπεται από το άρθρο 58 του ΚΦΕ. Ας σημειωθεί ότι στα σχόλια του Μοντέλου Συμβάσεων του ΟΟΣΑ (1998, άρθρο 21, "άλλο εισόδημα") προτείνεται η φορολόγηση των εσόδων από τα "νέα χρηματοοικονομικά μέσα" ή "παράγωγα" κατά τις διατάξεις του άρθρου 21 του Μοντέλου, εφόσον δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής οι δια-

τάξεις για τα κέρδη από εμπορικές επιχειρήσεις ή για τους τόκους⁽²⁴⁾.

Συμπερασματικά στο σημείο αυτό, δεδομένης της εξαίρεσης των μη κατοίκων Ελλάδας από το άρθρο 24 παρ. 1 η' του ΚΦΕ, μπορούν να αναπτυχθούν πολλά επιχειρήματα υπέρ ή κατά της υπαγωγής τους για έσοδα από παράγωγα σε άλλη πηγή εισοδήματος ή και σε καμία από τις προβλεπόμενες πηγές. Σε κάθε περίπτωση όμως θα ήταν ασφαλώς προτιμότερο ο νομοθέτης, ως μόνος κατά το Σύνταγμα αρμόδιος, να αναλάβει την πρωτοβουλία να θεσπίσει σαφή ρύθμιση και να μην επαφίεται γι' αυτό στη φορολογική διοίκηση.

2.3.3 Η φύση του φορολογητέου εισοδήματος

Ερωτηματικά γεννά η διαφορετική φορολογική αντιμετώπιση των εσόδων από την απόδοση παραγών χρηματοοικονομικών προϊόντων ανάλογα με το αν ο δικαιούχος του εισοδήματος τηρεί ή όχι βιβλία τρίτης κατηγορίας ή είναι αμοιβαίο κεφάλαιο ή εταιρεία επενδύσεων χαρτοφυλακίου. Στην προκειμένη περίπτωση κριτήριο του νομοθέτη αποτέλεσε το υποκείμενο του φόρου και όχι η φύση του φορολογητέου εισοδήματος. Αν μάλιστα γίνει δεκτό ότι τα έσοδα των μη φορολογικών κατοίκων Ελλάδας αποτελούν "άλλο εισόδημα", τότε θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο νόμος προβλέπει τρεις διαφορετικούς τρόπους φορολόγησης για το ίδιο φορολογικό αντικείμενο.

Είναι αλήθεια ότι και σε άλλες έννομες τάξεις απαντά μη ενιαίος τρόπος φορολόγησης των παραγών. Αλλ' όμως στις άλλες έννομες τάξεις, όπως πχ στη γαλλική το κριτήριο της διάκρισης είναι η πε-

⁽²³⁾ Βλ. σχετικά παραπάνω υπό 2α.

⁽²⁴⁾ Για την προβληματική του ζητήματος της φορολόγησης των μη κατοίκων Ελλάδας για τα έσοδα από παράγωγα βλ. Μ. Zoupa - D. Cozonis, Tax treatment of currency swap payments received by non residents, DFI 1999, σελ. 89 κ.ε., όπου και εκτενής αναφορά στο προ του Ν. 2459/1997 καθεστώς. Βλ. Επίσης, των ιδίων, Tax treatment of credit default Swap proceeds, DFI 1999, σελ. 142 κ.ε.

ριστασιακή ή συστηματική διενέργεια πράξεων επί παραγώγων και όχι το υποκείμενο του φόρου⁽²⁵⁾.

Συμπέρασμα. Τόσο η αγορά των ομολόγων όσο και αυτή των παραγώγων βρίσκεται σήμερα σε διαρκή ανάπτυξη και εξέλιξη. Αυτό όμως δεν αρκεί για να εξηγήσει τα κενά του νομικού καθεστώτος της αντίστοιχης φορολογίας. Ο νομοθέτης δεν ενδιαφέρθηκε μέχρι σήμερα για τη θέσπιση ενός ολοκληρωμένου φορολογικού πλαισίου και περιορίστηκε σε αποσπασματικές ρυθμίσεις χωρίς συνολική θεώρηση. Επίσης, η θεωρία δεν φαίνεται να απασχολείται ιδιαίτερος με τα σχετικά ζητήματα.

⁽²⁵⁾ Ενδιαφέρον παρουσιάζει μια συγκριτική επισκόπηση με τα ισχύοντα στη Γαλλία σχετικά με τη φορολογία των εισοδημάτων φυσικών προσώπων από παράγωγα στη Γαλλία. Σαφώς εκτενέστερη από ό,τι εδώ είναι η αναφορά του γαλλικού Γενικού Κώδικα Φόρων (Code Général des Impôts) στα παράγωγα. Οι διατάξεις για τη φορολόγησή τους αποτελούν ιδιαίτερη ενότητα και εντάσσονται στο πλαίσιο της φορολόγησης των κινητών αξιών (capitaux mobiliers) εφόσον οι συναλλαγές διενεργούνται περιστασιακά ή των κερδών από την άσκηση επιτηδεύματος. Ο γαλλικός Κώδικας διακρίνει σε προθεσμιακές συμβάσεις (marchés à terme), συμβάσεις επί διαπραγματεύσιμων δικαιωμάτων προαίρεσης (marchés d'options négociables) και πράξεις επί opérations de bons d'option (πράξεις επί ομολογιών που ενσωματώνουν δικαιώματα προαίρεσης). Αντικείμενο του φόρου αποτελούν τα καθαρά έσοδα από τις παραπάνω πράξεις που πραγματοποιεί ο υποκείμενος στο φόρο είτε απευθείας είτε μέσω παρενθετων προσώπων. Ως έσοδο (ή ως απώλεια) ορίζεται:

α) για τις προθεσμιακές συμβάσεις, η διαφορά που αποκομίζεται ή που καταβάλλεται από τον οργανισμό που είναι αρμόδιος για την εκκαθάριση των σχετικών συναλλαγών την ημερομηνία της εκχώρησης ή της λήξης της σύμβασης. Η λήξη του συμβολαίου λογίζεται στην ημερομηνία του οριστικού κλεισίματος της ανοιχτής θέσης στο συμβόλαιο.

β) για τις συμβάσεις επί διαπραγματεύσιμων δικαιωμάτων προαίρεσης, η διαφορά ανάμεσα στην αξία κτήσης και την αξία μεταβίβασης, επαυξημένη, εφόσον ασκηθεί το δικαίωμα προαίρεσης, με τη διαφορά ανάμεσα στην τιμή αγοράς ή πώλησης του υποκειμένου προϊόντος με την τρέχουσα χρηματιστηριακή τιμή του.

γ) για τις ομολογίες που ενσωματώνουν δικαιώματα προαίρεσης, η διαφορά ανάμεσα στην αξία κτήσης και την αξία μεταβίβασης, επαυξημένη, εφόσον ασκηθεί το δικαίωμα που ενσωματώνεται στην ομολογία συνεπάγεται παράδοση του υποκειμένου προϊόντος, με τη διαφορά ανάμεσα στην τιμή αγοράς ή πώλησης και την τρέχουσα χρηματιστηριακή τιμή του.

Τα καθαρά αυτά κέρδη φορολογούνται με τις προϋποθέσεις

Τέλος, με λύπη πρέπει να διαπιστώσει κανείς, ότι από τα θέματα αυτά απουσιάζει παντελώς η νομολογία. Η απουσία αυτή δεν εξηγείται μόνον από τη βραδύτητα της απονομής της δικαιοσύνης στην Ελλάδα σε συνάρτηση με το πρόσφατο των σχετικών ρυθμίσεων, αλλά και από την ολοένα συχνότερη “τακτοποίηση” των φορολογικών διαφορών εξωδικαστηριακά κατόπιν απευθείας συνεννόησης με τις φορολογικές αρχές.

του άρθρου 96Α του CGI και με ποσοστό 16% που προβλέπεται στο άρθρο 200Α του ίδιου κώδικα, που επαυξάνεται με τις κοινωνικές εισφορές, όποιο και αν είναι το ποσό τους.

Σχετικά με τα ζητήματα αυτά βλ. Το κείμενο του γαλλικού κώδικα φορολογίας εισοδήματος στο internet:

<http://www.finances.gouv.fr/reglementation/codegen/cgi/ht>.

Για μια συγκριτική επισκόπηση των κυριότερων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βλ. πχ Europe entreprise, sous la direction du Professeur Cyrille David, Fiscalité des instruments financiers des entreprise dans la Communauté Européenne, Préface P. Rivière, Nouvelles Editions Fiduciaires, 1991. Βλ. επίσης την εισήγηση και το σχέδιο απόφασης του 49ου Διεθνούς Συνεδρίου στις Κάννες (17-22.9.1995): IFA, Cannes Congress 1995 – Subject II “Tax Aspects of Derivative Financial Instruments”, “An introduction to derivative instruments and how they are used”, paper prepared for Conference delegates by R. Briffett και Resolution (αδημ.).

Προβλήματα από την εφαρμογή του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης και στα ακίνητα

ΙΩΑΝΝΗ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
Δικηγόρου Δ.Ν.

Ι. Γενικά

Με τον όρο “χρηματοδοτική μίσθωση” αποδόθηκε στα ελληνικά ο διεθνώς γνωστός όρος “financial leasing”.

Ο σύγχρονος αυτός νομικοοικονομικός θεσμός πρωτοεμφανίζεται ως χρηματοδοτικό εργαλείο στις αρχές της δεκαετίας του 1950 στις ΗΠΑ⁽¹⁾, για να επεκταθεί από το 1960 στην Ευρώπη και να εφαρμόζεται σήμερα ευρύτατα σε όλες τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου.

1. Εννοια της χρηματοδοτικής μίσθωσης

Χρηματοδοτική μίσθωση είναι η σύμβαση μεταξύ μιας ανώνυμης εταιρείας με αποκλειστικό σκοπό τη διενέργεια χρηματοδοτικών μισθώσεων και μιας επιχείρησης ή ενός επαγγελματία, με την οποία η πρώτη παραχωρεί για ορισμένο χρόνο και έναντι μισθώματος στο δεύτερο τη χρήση κεφαλαιουχικών αγαθών, κινητών ή ακινήτων, για τις ανάγκες της επιχείρησης ή του επαγγέλματός του, παρέχοντάς του συγχρόνως το δικαίωμα είτε να αγοράσει το πράγμα μετά την πάροδο ορισμένου χρόνου είτε να ανανεώσει τη μίσθωση για ορισμένο χρόνο⁽²⁾.

Ο θεσμός της χρηματοδοτικής μίσθωσης καθιερώθηκε στη χώρα μας με τον ν. 1665/1986, ο οποίος έκτοτε υπέστη πολλές τροποποιήσεις, η τελευταία των οποίων έγινε με τις διατάξεις του άρθρου 27 του ν. 2682/1999.

Η σύμβαση leasing βασίζεται στη διαπίστωση ότι για τον επενδυτή-επιχειρηματία ή επαγγελματία δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία η κυριότητα του κεφαλαιουχικού αγαθού, όσο η δυνατότητα της ακώλυτης χρήσης του, η οποία εξασφαλίζεται στο μισθωτή με το σύνολο των όρων της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης⁽³⁾.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της σύμβασης αυτής αποτελεί το ότι η εταιρεία leasing, παρόλο που είναι κυρία του αντικειμένου, δεν ενδιαφέρεται για τις ιδιότητες του και τις παραγωγικές ή άλλες δυνατότητες που παρέχει, αλλά μόνο για τη διατήρηση της εμπορικής του αξίας και μάλιστα στο μέτρο που το περιουσιακό στοιχείο αποτελεί μέσο εξασφάλισης των απαιτήσεών της κατά του μισθωτή⁽⁴⁾.

2. Αντικείμενο της χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτων

Η επέκταση του θεσμού του leasing στα ακίνητα έγινε με τις διατάξεις των άρθρων 11 του ν. 2367/1995, 24-25 του ν. 2520/1997 και 27 του ν. 2682/1999. Με τις διατά-

ξεις αυτές ορθά επελέγη η λύση της απλής και μόνο επέκτασης και στα ακίνητα της εν ισχύ για τα κινητά ρύθμισης, με τις αναγκαίες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους μόνο εκεί που επιβάλλεται από την ιδιαίτερη φύση των εμπραγμάτων επί ακινήτων δικαιωμάτων⁽⁵⁾.

Σε σχέση με το αντικείμενο της χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτων επιγραμματικά επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

α) Σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 1 του ν. 1665/1986 όπως ισχύει, **τα ακίνητα** που παραχωρούνται σε χρηματοδοτική μίσθωση **πρέπει να προορίζονται αποκλειστικά για την επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητα του μισθωτή**, με εξαίρεση την αγορά ακινήτου από ελεύθερο επαγγελματία η οποία δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο leasing. Αυτό δεν σημαίνει, όπως ορθά υποστηρίχθηκε⁽⁶⁾, ότι το ακίνητο θα πρέπει να είχε εκ κατασκευής προορισθεί για επαγγελματική χρήση. Αρκεί ότι αυτό θα χρησιμοποιηθεί από το μισθωτή για το σκοπό αυτόν.

Ενόψει του ανωτέρω περιοριστικά από το νόμο καθορισμού του σκοπού τον οποίο θα εξυπηρετεί το αποκτώμενο με leasing ακίνητο, σε συνδυασμό με τον αποκλεισμό των γηπέδων (πλην αγροτικών εκτάσεων) από τη χρηματοδοτική μίσθωση, καθίσταται προφανές ότι ο επαγγελματικός ή εμπορικός σκοπός του μισθωτή θα πρέπει να εξυπηρετείται από το κτίσμα και όχι από το οικοπέδο στο οποίο έχει ανεγερθεί το μισθούμενο κτίσμα.

β) Από τη διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 1 του ν. 1665/1986 όπως μετά από αλληπάλληλες τροποποιήσεις ισχύει⁽⁷⁾, προκύπτει ότι **δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο χρηματοδοτικής μίσθωσης τα “γήπεδα”**⁽⁸⁾⁽⁹⁾. Περιλαμβάνονται όμως, με ρητή διάταξη του νόμου⁽¹⁰⁾ “*οι αγροτικές εκτάσεις, οι οριζόντιες και κάθετες ιδιοκτησίες με κτίσματα μετά του ποσοστού του γηπέδου που αναλογεί στα συγκεκριμένα κτίσματα σε σχέση με τη δομήσιμη επιφάνεια του γηπέδου και γενικά τα κτίσματα ή το συγκρότημα κτισμάτων μετά των λοιπών εγκαταστά-*

σεων, συμπεριλαμβανομένου του γηπέδου που αναλογεί στα συγκεκριμένα κτίσματα, σε συνάρτηση με το εμβαδόν του και τη συνολική δομήσιμη επιφάνεια που μπορεί να πραγματοποιηθεί στο γήπεδο και επιπλέον ο ακάλυπτος χώρος που προβλέπεται από τις πολεοδομικές διατάξεις ως χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων”.

Από τις προπαρατεθείσες διατάξεις καθίσταται προφανές ότι η έννοια των ακινήτων για την εφαρμογή του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης αποκλίνει από εκείνη του εμπραγμάτου δικαίου.

Η απόκλιση αυτή, σε συνδυασμό και με την ατελή διατύπωση των διατάξεων του ν. 1665/1986, δημιουργεί σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα με κατ' εξοχήν πρακτικό ενδιαφέρον, τα οποία επί του παρόντος θα πρέπει να αντιμετωπισθούν με κατευθυντήρια ερμηνευτική γραμμή τους λόγους που επέβαλαν περιορισμό των κατηγοριών ακινήτων που είναι δεκτικά χρηματοδοτικής μίσθωσης, σε συνδυασμό και με τη λειτουργία και τον προορισμό του θεσμού αυτού.

Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες περιπτώσεις:

ι) ποια είναι η έννοια των δεκτικών χρηματοδοτικής μίσθωσης αγροτικών εκτάσεων;

Προφανώς για τον προσδιορισμό τους θα πρέπει να ανατρέξουμε στις σχετικές διατάξεις της Αγροτικής Νομοθεσίας (α.ν. 2185/1952 κ.ά.) αλλά και της Φορολογικής που αναφέρεται στη φορολογία του αγροτικού εισοδήματος (άρθρ. 40 επ. ν. 2238/1994).

Περαιτέρω τίθεται το ερώτημα αν η χρηματοδοτική μίσθωση καλύπτει και τα υφιστάμενα στην αγροτική έκταση κτίσματα, και σε καταφατική περίπτωση τι θα γίνει αν κάποια από αυτά προορίζονται για κατοικία; Εν προκειμένω φρονώ, ότι θα πρέπει οπωσδήποτε να γίνει δεκτή η υπαγωγή στο leasing των κτισμάτων που προορίζονται για την εξυπηρέτηση της γεωργικής εκμετάλλευσης (πχ αποθήκες αγροτικών προϊόντων και μηχανημάτων, αντλιοστάσια, αρδευτικά δίκτυα κλπ), αλλά και των κτισμάτων τα οποία, υπό τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά είναι

αναγκαία για τη στέγαση των εργατών, για γραφεία της επιχείρησης κλπ.

ii) Ποια είναι τα αποτελέσματα της απόκλισης της διάταξης του άρθρου 1 § 3 του ν. 1665/1986 όπως ισχύει, από τις διατάξεις περί οριζόντιας και κάθετης ιδιοκτησίας (ν. 3741/1929, ν.δ. 1024/1971, ΑΚ 1002 και 1117), με τη χρήση όρων από την Πολεοδομική Νομοθεσία;

Και περαιτέρω η χρήση του όρου “οριζόντιες και κάθετες ιδιοκτησίες με κτίσματα”, χωρίς μνεία του σταδίου αποπεράτωσής τους, έχει την έννοια της απαγόρευσης της χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτου με σκοπό την άμεση οικοδόμησή του και την επαγγελματική ή εμπορική χρήση του, ή στις περιπτώσεις αυτές είναι νόμο επιτρεπτή η χρηματοδοτική μίσθωση;

Στη δεύτερη αυτή περίπτωση θα πρέπει, αν όχι νομοθετικά τουλάχιστον διοικητικά να καθορισθούν οι προϋποθέσεις για τη νομιμότητα της χρηματοδοτικής μίσθωσης (πχ προσύμφωνο εργολαβικού, μελέτη για έκδοση οικοδομικής άδειας κτλ).

Επίσης, η συμπερίληψη στα κτίσματα “του γηπέδου που αναλογεί στα συγκεκριμένα κτίσματα, σε συνάρτηση με το εμβαδόν του και τη συνολική δομήσιμη επιφάνεια που μπορεί να πραγματοποιηθεί στο γήπεδο”, δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα στις περιπτώσεις που η υφιστάμενη (συνεστημένη) οριζόντια ή κάθετη ιδιοκτησία δεν έχει καταναείμει τα αναλογούντα σε κάθε αυτοτελή ιδιοκτησία εξ αδιαιρέτου ποσοστά στο ενιαίο οικόπεδο με κριτήριο το συντελεστή δόμησης, αλλά την πραγματική αξία κάθε ιδιοκτησίας όπως, οικονομικώς ορθά, ακολουθείται παγίως στην καθημερινή πρακτική, ενόψει της απόλυτης ελευθερίας που παρέχει στο θέμα αυτό ο ν. 3741/1929.

iii) Στην έννοια του όρου “συγκρότημα κτισμάτων μετά των λοιπών εγκαταστάσεων” περιλαμβάνεται ή όχι και ο εξοπλισμός και τα μηχανήματα τα οποία, επειδή είναι σταθερά συνδεδεμένα στο ακίνητο, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 953, 954 και 955 ΑΚ είναι συστατικά του ακινήτου και ακολουθούν την τύχη του;

Όπως δε είναι γνωστό, ο χαρακτηρισμός ενός πράγματος ως συστατικού έχει σοβαρές νομικές και φορολογικές συνέπειες⁽¹¹⁾, μεταξύ των οποίων και η υπαγωγή σε φόρο μεταβίβασης ακινήτων των μηχανημάτων που είναι προσαρμοσμένα στο ακίνητο κατά το χρόνο της μεταβίβασής του.

γ) Με την αντικατάσταση της παραγράφου 2 του άρθρου 1 με το άρθρο 27 § 1 του ν. 2682/1999, παρασχέθηκε η ευχέρεια συννομολόγησης χρηματοδοτικής μίσθωσης της ειδικής μορφής του “sale and lease back”, δηλ. της μίσθωσης ακινήτου που η εταιρεία leasing είχε προηγουμένως αγοράσει από το μισθωτή.

δ) Δεν εμπίπτει στην έννοια της χρηματοδοτικής μίσθωσης του ν. 1665/1986 ο πρόσφατα εισαχθείς με το άρθρο 1 του ν. 2736/1999 θεσμός της “μίσθωσης-αγοράς κατοικίας”, η οποία είναι ειδική μορφή μισθώσεως σύμβασης, έστω και αν εσφαλμένα στην Εισηγητική Έκθεση του ανωτέρω νόμου χαρακτηρίζεται ως “ειδική μορφή χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing)”⁽¹²⁾.

Τέλος, γίνεται μνεία αφ’ ενός της διάταξης του άρθρου 6 § 11 του ν. 1665/1986 όπως προστέθηκε με το άρθρο 11 § 12 του ν. 2367/1995 με την οποία οι χρηματοδοτικές μισθώσεις ακινήτων εξαιρέθηκαν από τη νομοθεσία περί επαγγελματικών μισθώσεων (ν. 813/1978), αφ’ ετέρου δε εκείνης του άρθρου 1 § 4 του ν. 2367/1995 με την οποία, για την αντιμετώπιση απαγορεύσεων από την ισχύουσα ειδική νομοθεσία για την κτήση ή μακρόχρονη μίσθωση ακινήτων σε Παραμεθόριες Περιοχές⁽¹³⁾, κρίθηκε σκόπιμο να διευκρινισθεί, ότι, όπου στην ισχύουσα νομοθεσία για την υπηκοότητα ιδιοκτήτη ακινήτων ή κινήτων θεσπίζονται περιορισμοί, στην περίπτωση της χρηματοδοτικής μίσθωσης οι περιορισμοί αυτοί να κρίνονται και στο πρόσωπο του μισθωτή.

Από το πλήθος των προβλημάτων που δημιουργεί η εφαρμογή του leasing ακινήτων στη χώρα μας, στη συνέχεια της παρούσας εισήγησης θα μας απασχολήσουν κυρίως τα φορολογικού περιεχομένου προβλήματα που δημιουργούνται από την επέκταση του θεσμού του leasing και στα ακίνητα.

Για διευκόλυνση της ανάπτυξης των σχετικών με το θέμα αυτό ρυθμίσεων, θα τις διαχωρίσουμε σ' αυτές που αναφέρονται διακεκριμένα στη σύμβαση, στον εκμισθωτή και στο μισθωτή.

II. Ρυθμίσεις που αφορούν τη σύμβαση

Σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του ν. 1665/1986 *“Η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης καταρτίζεται εγγράφως”*. Από τη διατύπωση αυτή συνάγεται ότι το έγγραφο αποτελεί “συστατικό” τύπο και όχι αποδεικτικό⁽¹⁴⁾.

Όταν η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης αφορά σε ακίνητο, σύμφωνα με ρητή διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 1 του ανωτέρω νόμου όπως ισχύει, απαιτείται η κατάρτιση συμβολαιογραφικού εγγράφου τόσο για την κύρια σύμβαση όσο και τις τυχόν τροποποιήσεις της, προκειμένου η εκμισθώτρια (εταιρεία leasing) να αποκτήσει την κυριότητα ή οποιοδήποτε άλλο εμπράγματο δικαίωμα επί του ακινήτου από τον προμηθευτή⁽¹⁵⁾.

Ο τύπος του συμβολαιογραφικού εγγράφου θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι απαιτείται και στις ακόλουθες συναφείς περιπτώσεις:

α) Για την κατάρτιση προσυμφώνου χρηματοδοτικής μίσθωσης⁽¹⁶⁾.

β) Σε περίπτωση δήλωσης περί ασκήσεως του δικαιώματος προαίρεσας από το μισθωτή στο τέλος της διάρκειας της σύμβασης⁽¹⁷⁾.

γ) Για τη σύναψη τυχόν νέας σύμβασης, στην περίπτωση που, σύμφωνα με το άρθρο 3 § 2 του ν. 1665/1986, λυθεί η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτου πριν από τη λήξη της και συναφθεί νέα σύμβαση για το ίδιο πράγμα μεταξύ των ίδιων συμβαλλομένων⁽¹⁸⁾.

δ) Για τη μεταβίβαση της συμβατικής θέσης του μισθωτή σε τρίτον, σύμφωνα με το άρθρο 3 § 4 του ίδιου νόμου, καθώς και για την απαιτούμενη στην περίπτωση αυτή συναίνεση της εκμισθώτριας.

ε) Για την εξαγορά του μισθίου από το μισθωτή πριν

από τη λήξη του συμβατικά καθορισμένου χρόνου, κατά τα οριζόμενα στην περίπτωση β' της παραγράφου 9 του άρθρου 6 του ν. 1665/1986, όπως προστέθηκε με το άρθρο 11 § 12 του ν. 2367/1995.

στ) Κατά την ορθότερη άποψη⁽¹⁹⁾ η άσκηση του δικαιώματος αναστροφής της πώλησης εκ μέρους του μισθωτή, στην περίπτωση που του είχε εκχωρηθεί το δικαίωμα αυτό από την κυρία του ακινήτου εταιρεία leasing.

ζ) Στην περίπτωση συνέχισης της χρηματοδοτικής μίσθωσης με τους κληρονόμους του μισθωτή, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 6 § 10 του ν. 1665/1986.

Σημειώνεται, ότι με τις διατάξεις του άρθρου 6 § 2 του ν. 1665/1986, όπως συμπληρώθηκαν με το άρθρο 11 § 8 του ν. 2367/1995, τα δικαιώματα των συμβολαιογράφων στις περιπτώσεις αυτές έχουν περιορισθεί στο ποσό των 50.000 δραχμών.

Ειδικά όμως ως προς τα ακίνητα, μετά την τροποποίηση της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 6 με το άρθρο 27 § 10 του ν. 2682/1999 με την προσθήκη πριν από τη λέξη “πράγματα” της λέξης “κινήτα”, προσθήκη η οποία υπαγορεύθηκε από την πρόθεση υπαγωγής σε Φόρο Μεταβίβασης Ακινήτων της αγοράς των ακινήτων από την εταιρεία leasing, κατά γραμματική ερμηνεία της διάταξης στις περιπτώσεις αυτές **τα δικαιώματα των συμβολαιογράφων θα είναι αναλογικά με συντελεστή 1,2% επί της αξίας πώλησης του ακινήτου**. Η ερμηνεία αυτή ακολουθείται στην πράξη και από το Συμβολαιογραφικό Σύλλογο Εφετείων Αθηνών, Πειραιώς, Αιγαίου και Δωδεκανήσου.

Υπενθυμίζονται τέλος οι διατάξεις του άρθρου 1 § 3 του ν. 1665/1986, όπως προστέθηκαν με το άρθρο 11 § 2 του ν. 2367/1995, σύμφωνα με τις οποίες οι συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτων εγγράφονται στα Βιβλία Μεταγραφών της περιφέρειας του ακινήτου, παράλληλα δε καταχωρούνται⁽²⁰⁾ και στο Βιβλίο του άρθρου 5 του ν.δ. 1038/1949 του Πρωτοδικείου Αθηνών⁽²¹⁾. Είναι αυτονόητο ότι, αν η περιοχή του ακινήτου έχει ενταχθεί στο Εθνικό Κτηματολόγιο θα πρέπει να γίνει σχετική εγγραφή και σ' αυτό.

Με το τρόπο αυτό καθιερώνεται για τα ακίνητα διπλό σύστημα δημοσιότητας⁽²²⁾.

III. Ρυθμίσεις που αφορούν τον εκμισθωτή

Ενόψει του σκοπού του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης ως εργαλείου για την πραγματοποίηση επενδύσεων, με σκοπό την ανάπτυξη της Εθνικής Οικονομίας, με τις διατάξεις του άρθρου 6 του ν. 1665/1986, όπως αυτές τροποποιήθηκαν ή συμπληρώθηκαν με τις διατάξεις των άρθρων 19 § 4 του ν. 1892/1990, 11 § 7-13 του ν. 2367/1995, 3-5 του ν. 2753/1999 και 33 του ν. 2778/1999, θεσπίζονται διάφορες απαλλαγές και διευκολύνσεις.

Πέραν των διατάξεων αυτών υφίστανται και άλλες, διασκορπισμένες σε διάφορους νόμους, συνολτική έκθεση των οποίων θα παρατεθεί στις επόμενες παραγράφους.

1. Φορολογία Εισοδήματος

Τα προβλήματα που αναφέρονται στη φορολογία εισοδήματος και ανακύπτουν κατά την εφαρμογή του θεσμού της χρηματοδοτικής μίσθωσης, ρυθμίζονται κατά κύριο λόγο από τις διατάξεις του ν. 2238/1994 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, και του άρθρου 6 του ν. 1665/1986 όπως και αυτός τροποποιήθηκε και ισχύει, οι διατάξεις των οποίων, παρά την προσπάθεια που έχει γίνει, δεν εναρμονίζονται απόλυτα μεταξύ τους.

Τα κυριότερα από τα προβλήματα αυτά είναι τα ακόλουθα:

1.1 Εξοδα απόκτησης ακινήτων

Όπως είναι γνωστό, κατά την απόκτηση ακινήτου με αντάλλαγμα ο αγοραστής βαρύνεται με το φόρο μεταβίβασης ακινήτων, την αμοιβή του συμβολαιογράφου, την αμοιβή του δικηγόρου, τα έξοδα μεταγραφής και ενδεχομένως αμοιβή μεσίτη, μηχανικού κ.ά.

Τα έξοδα αυτά, σύμφωνα με τις διατάξεις της πε-

ρίπτωσης 16 της παραγράφου 2.2.110 του Ε.Γ.Α.Σ. παρακολουθούνται στο λογαριασμό 16.14 “Εξοδα κτήσεως ακινητοποιήσεων” και **δεν προσαυξάνουν το κόστος κτήσης των παγίων στοιχείων⁽²³⁾**, διότι με τις διατάξεις του άρθρου 31 § 1 ιβ’ του ν. 2238/1994 **αποσβένονται είτε εφάπαξ κατά το έτος πραγματοποίησής τους είτε τμηματικά και ισόποσα μέσα σε πέντε (5) χρόνια.**

Ειδικότερα προκειμένου για τα έξοδα που πραγματοποιούν οι εταιρείες leasing για την αγορά ακινήτων τα οποία περαιτέρω θα αποτελέσουν αντικείμενο σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης, **με τη διάταξη του δευτέρου εδαφίου της περίπτωσης αυτής που προστέθηκε με το άρθρο 4 § 18 του ν. 2753/1999⁽²⁴⁾, παρέχεται η δυνατότητα να αποσβένονται και⁽²⁵⁾ ισόποσα, ανάλογα με τα έτη διάρκειας της σύμβασης⁽²⁶⁾**, προκειμένου για ακίνητα που αποκτούν οι εταιρείες leasing από τη χρήση του έτους 1999 και μετά⁽²⁷⁾.

Δοθέντος ότι τα έξοδα απόκτησης ακινήτων οι εταιρείες leasing κατά κανόνα τα επιρρίπτουν στο μισθωτή, από τη Διοίκηση έχει γίνει δεκτό⁽²⁸⁾ ότι, αν ο μισθωτής εξοφλεί όλα τα έξοδα αυτά εφάπαξ, η δαπάνη αυτή δεν εκπίπτει από τα ακαθάριστα έσοδά του, αφ’ ενός διότι με τη διάταξη του άρθρου 6 § 4 του ν. 1665/1986 μόνο τα μισθώματα που καταβάλλει ο μισθωτής στην εταιρεία leasing θεωρούνται λειτουργικές δαπάνες και εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδά του, αφ’ ετέρου δε διότι ο φόρος μεταβίβασης ακινήτων, κατ’ άρθρο 5 § 1 του α.ν. 1521/1950, βαρύνει τον αγοραστή, δηλ. την εταιρεία leasing⁽²⁹⁾.

1.2 Αποσβέσεις

Με τη διάταξη του άρθρου 6 § 5 του ν. 1665/1986 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 27 § 3 του ν. 2682/1999, αλλά και τη σχετικώς ομοίου περιεχομένου⁽³⁰⁾ διάταξη του άρθρου 31 § 12 του ν. 2238/1994 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 27 § 4 του ν. 2682/1999, ορίζεται ότι **“Προκειμένου για συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνάπτονται από 1.1.1998, η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης ενεργ-**

γεί αποσβέσεις για τα κινητά πράγματα αλλά και για τα ακίνητα πλην οικοπέδων, σε ίσα μέρη ανάλογα με τα έτη διάρκειας της σύμβασης”⁽³¹⁾.

Υπενθυμίζεται, ότι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3 § 1 του ν. 1665/1986, η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτου δεν μπορεί να έχει διάρκεια μικρότερη των 10 ετών.

Για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, προκειμένου περί ακινήτων καθίσταται προφανές ότι **κατά την υπογραφή του συμβολαίου αγοράς θα πρέπει να γίνεται διαχωρισμός του “τιμήματος” αγοράς του ακινήτου, σε αξία που αφορά τα κτίσματα στην οποία θα γίνουν αποσβέσεις, και σε αξία του οικοπέδου στην οποία από 1.1.1998 η εταιρεία leasing δεν δικαιούται να ενεργεί αποσβέσεις**⁽³²⁾.

Στην περίπτωση όμως που δεν υπήρξε τέτοια πρόβλεψη, θα πρέπει να διακρίνουμε:

α) Την περίπτωση που **το τίμημα της αγοράς συμπίπτει με την “αντικειμενική αξία”** του ακινήτου, όπου ο διαχωρισμός θα γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 41 και 41 α’ του ν. 1249/1982 όπως ισχύει, και των κατ’ εξουσιοδότησή τους εκδοθεισών Αποφάσεων του Υπουργού Οικονομικών⁽³³⁾.

Το ίδιο θα ισχύσει και στην αντίθετη περίπτωση που το τίμημα είναι μικρότερο της “αντικειμενικής αξίας”.

β) Την περίπτωση που **το τίμημα της αγοράς είναι μεγαλύτερο της “αντικειμενικής αξίας”** του ακινήτου, όπου ο διαχωρισμός, όπως έχει δεχθεί και η Διοίκηση⁽³⁴⁾, θα γίνει με επιμερισμό του τιμήματος ανάλογα με τη σχέση μεταξύ της “αντικειμενικής αξίας” των κτισμάτων και εκείνης του οικοπέδου.

1.3 Επισφαλείς απαιτήσεις

Το θέμα αυτό ρυθμίζεται από τις παρεμφερούς περιεχομένου διατάξεις των άρθρων 6 § 8 του ν. 1665/1986 και 31 § 13 του ν. 2238/1994 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 § 10 του ν. 2459/1997, και ισχύει για κέρδη που προκύπτουν από ισολογισμούς που κλείνουν από 31.12.1996 και μετά.

Σύμφωνα με τη λεπτομερέστερη εν προκειμένω

διάταξη του άρθρου 31 § 13, **για τον υπολογισμό των καθαρών κερδών των εταιρειών leasing επιτρέπεται να ενεργείται, για την κάλυψη επισφαλών απαιτήσεών τους, έκπτωση έως 2% επί του συνολικού ύψους των μισθωμάτων που προκύπτουν από τις συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνήφθησαν στη διάρκεια κάθε διαχειριστικής χρήσης**. Το ποσό αυτό, για κάθε διαχειριστική χρήση, συναθροιζόμενο με το ποσό της καταχωρημένης στα φορολογικά βιβλία πρόβλεψης που διενεργήθηκε στις προγενέστερες διαχειριστικές χρήσεις, **δεν μπορεί να υπερβαίνει το 25% του καταβεβλημένου μετοχικού κεφαλαίου**, όπως αυτό εμφανίζεται στην απογραφή τέλους χρήσης.

Η έκπτωση αυτή εμφανίζεται σε ειδικό λογαριασμό “Προβλέψεις για απόσβεση επισφαλών απαιτήσεων”, και πέραν αυτής δεν αναγνωρίζεται για έκπτωση από τα ακαθάριστα έσοδα των εταιρειών leasing κανένα άλλο ποσό για απόσβεση επισφαλών απαιτήσεων.

1.4 Εξαγορά του μισθίου ακινήτου

Αν και η διάρκεια της χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτου, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3 § 1 του ν. 1665/1986, είναι δεκαετής, **από τη διάταξη της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου και νόμου συνάγεται ότι μπορεί το μίσθιο να εξαγοραστεί μετά τη συμπλήρωση τριών (3) χρόνων, χωρίς απώλεια των φορολογικών ευεργετημάτων**⁽³⁵⁾.

Ενόψει της εξαγοράς αυτής, είτε στη δεκαετία είτε μετά την τριετία **γεννάται το ερώτημα τι θα αποτελέσει ακαθάριστο έσοδο υποκείμενο σε φόρο εισοδήματος στις περιπτώσεις αυτές**, δοθέντος ότι στη μεν περίπτωση της 10ετίας θα έχει εξοφληθεί το τίμημα με τα καταβληθέντα μισθώματα⁽³⁶⁾, στη δε τριετία μέρος αυτού. Κατόπιν αυτού και **ενόψει των διατάξεων του άρθρου 28 § 3ζ’ του ν. 2238/1994 όπως ισχύει**, σύμφωνα με τις οποίες ως αξία πώλησης λαμβάνεται αυτή που καθορίζεται από τους όρους της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης που είχε υπογραφεί, **σε πρώτη προσέγγιση δημιουργείται η εντύπωση ότι θα τεθεί θέμα υπαγωγής σε φόρο εισοδήματος και του τιμήματος από την εξαγορά του μισθίου από το**

μισθωτή, πέραν της φορολόγησης του κέρδους από τα εισπραχθέντα μισθώματα.

Μοναδική σχετική διάταξη είναι εκείνη του δεύτερου εδαφίου της προαναφερθείσας περίπτωσης ζ' της παραγράφου 3 του άρθρου 28 του ν. 2238/1994, που προστέθηκε με το άρθρο 27 § 8 του ν. 2682/1999, σύμφωνα με την οποία "Ειδικά για τα ακίνητα που αποτέλεσαν αντικείμενο σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης του ν. 1665/1986 και μεταβιβάζονται είτε λόγω λήξης της σύμβασης αυτής ή εξαγοράζονται πριν από τη λήξη της μίσθωσης από το μισθωτή, ως αξία πώλησης αυτών λαμβάνεται αυτή που καθορίζεται από τους όρους της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης που είχε υπογραφεί. Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που το ακίνητο μεταβιβάζεται σε τρίτο πρόσωπο πλην του μισθωτή ή των κληρονόμων του, εφόσον υπεισέλθουν στη θέση του θανόντος μισθωτή, λόγω κληρονομικής διαδοχής, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις".

Με βάση τη διάταξη αυτή θα πρέπει να γίνουν δεκτά τα ακόλουθα:

- α) Στην περίπτωση που μετά τη 10ετία εξαγοράζεται το μίσθιο και δεν έχει συμφωνηθεί τίμημα εξαγοράς, η φορολογητέα στο φόρο εισοδήματος αξία είναι μηδενική, διότι το πραγματοποιηθέν κέρδος έχει φορολογηθεί στις χρήσεις που η εταιρεία leasing εισέπραττε τα μισθώματα.
- β) Στην περίπτωση που μετά τη 10ετία έχει συμφωνηθεί η καταβολή τιμήματος για την εξαγορά, η φορολογητέα αξία είναι ίση με το τίμημα αυτό.
- γ) Στην περίπτωση της εξαγοράς μετά τη συμπλήρωση 3ετίας, η φορολογητέα αξία είναι ίση με το συμφωνηθέν στη σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης τίμημα εξαγοράς.
- δ) Στην περίπτωση μεταβίβασης του ακινήτου σε τρίτο πρόσωπο, πλην του μισθωτή ή των κληρονόμων του που τον υποκατέστησαν λόγω κληρονομικής διαδοχής⁽³⁷⁾, φορολογητέα αξία είναι η "αντικειμενική" εκτός αν το αναγραφόμενο στο σχετικό πωλητήριο συμβόλαιο τίμημα είναι μεγαλύτερο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί, ότι εξ αφορμής της εξαίρεσης της αξίας των γηπέδων

από τη διενέργεια αποσβέσεων η οποία καθιστά αμετάβλητη την αξία του γηπέδου στα βιβλία της εταιρείας leasing μέχρι τη λήξη της σύμβασης, **αν κατά την οριστική μεταβίβαση το τίμημα της εξαγοράς είναι μικρότερο της αξίας του γηπέδου, είναι προφανές ότι θα προκύψει λογιστική ζημία⁽³⁸⁾.**

Η τύχη της ζημίας αυτής φρονώ ότι δεν αντιμετωπίζεται από τις ισχύουσες διατάξεις, με αποτέλεσμα η μη αναγνώρισή της να έχει ως αποτέλεσμα την καταβολή φόρου εισοδήματος.

1.5 Μη αναπροσαρμογή αξίας

Όπως είναι γνωστό, με τις διατάξεις των άρθρων 20 επ. του ν. 2065/1992 όπως ισχύει, η αξία των ακινήτων επιχειρήσεων που τηρούν βιβλία Γ' κατηγορίας ΚΒΣ αναπροσαρμόζονται υποχρεωτικά κάθε τέσσερα (4) χρόνια και κεφαλαιοποιείται η τεκμαρτως προσδιοριζόμενη υπεραξία με την καταβολή φόρου εισοδήματος με χαμηλό συντελεστή.

Δοθέντος ότι τα ακίνητα για τις εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης δεν είναι πάγια στοιχεία τους αλλά εμπορεύσιμα, με τη διάταξη του άρθρου 27 § 7 του ν. 2682/1999 προστέθηκε εδάφιο στην παράγραφο 1 του άρθρου 20 του ν. 2065/1992, σύμφωνα με την οποία τα ακίνητα αυτά εξαιρούνται της αναπροσαρμογής της αξίας τους για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η σύμβαση της χρηματοδοτικής μίσθωσης.

2. Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

Οι κυριότερες ρυθμίσεις που αφορούν το ΦΠΑ είναι συνοπτικά οι ακόλουθες⁽³⁹⁾⁽⁴⁰⁾:

2.1 ΦΠΑ επί του μισθώματος

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 18 § 1 κζ' του ν. 1642/1986 όπως ισχύει, **απαλλάσσονται από το ΦΠΑ οι μισθώσεις ακινήτων**, ανεξάρτητα από το είδος της μίσθωσης (αστική, εμπορική, αγοραστική κλπ) ή την ιδιότητα του εκμισθωτή ή του μισθωτή (ιδιώτης ή επιτηδευματίας, φυσικό ή νομικό πρόσωπο).

Εξαιρέση από την απαλλαγή αυτή θεσπίζεται, με τη διάταξη του άρθρου 8 § 2 δ' του ανωτέρω νόμου, προκειμένου για μίσθωση βιομηχανοστασίων⁽⁴¹⁾.

Ενόψει των ανωτέρω απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ τα μισθώματα που εισπράττονται από τη χρηματοδοτική μίσθωση ακινήτων, με εξαίρεση τα μισθώματα που εισπράττονται από τη χρηματοδοτική μίσθωση βιομηχανοστασίων⁽⁴²⁾, επί των οποίων υπολογίζεται ΦΠΑ με συντελεστή 18%.

2.2 ΦΠΑ επί εξόδων κτήσης του ακινήτου

Σε περίπτωση κατά την οποία η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης χρεώνει το μισθωτή με τα έξοδα που κατέβαλε για την απόκτηση του προοριζόμενου για leasing ακινήτου⁽⁴³⁾, επειδή αυτά συνδέονται άμεσα και είναι παρεπόμενα της μισθωτικής σχέσης που συνδέει την εκμισθώτρια εταιρεία leasing με το μισθωτή, η καταβολή της από το μισθωτή γίνεται στα πλαίσια της μισθωτικής σχέσης τους, χωρίς να αποτελούν αυτοτελή αντιπαροχή σε άλλου είδους παρεχόμενη υπηρεσία από την εταιρεία leasing.

Περαιτέρω, από το συνδυασμό των διατάξεων των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου 15 του ν. 1642/1986 προκύπτει ότι τα έξοδα αυτά περιλαμβάνονται στη φορολογητέα αξία και προσανέξουν την αντιπαροχή που έλαβε ή πρόκειται να λάβει η εταιρεία leasing από το μισθωτή, στα πλαίσια της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Με τις σκέψεις αυτές και ενόψει των διατάξεων των άρθρων 15 § 1 και 4 και 18 § 1 κζ' του ν. 1642/1986, **από τη Διοίκηση έχει γίνει δεκτό⁽⁴⁴⁾ ότι τα έξοδα αυτά δεν υπόκεινται σε ΦΠΑ.**

3. Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων

Το κυριότερο θέμα ΚΒΣ που ανέκλυψε με αφορμή τις συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτων, ήταν το φορολογικό στοιχείο που έπρεπε να εκδίδεται κατά την είσπραξη των σχετικών μισθωμάτων.

Στο θέμα αυτό η Διοίκηση έχει δεχθεί⁽⁴⁵⁾, δοθέν-

τος ότι από τις διατάξεις του ΚΒΣ δεν προβλέπεται η υποχρεωτική έκδοση τιμολογίου για τα μισθώματα ακινήτων, **ότι στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να εκδίδεται, για την εμφάνιση του πραγματοποιούμενου εσόδου στα φορολογικά βιβλία, αθεώρητη Απόδειξη Μισθωμάτων. Η Απόδειξη αυτή πρέπει να εκδίδεται στο χρόνο κατά τον οποίο το μίσθωμα καθίσταται δεδουλευμένο και απαιτητό.**

Ακόμη έχει γίνει δεκτό, σε περίπτωση κατά την οποία μέρος του μισθώματος εμπίπτει σε επόμενη διαχειριστική περίοδο, ότι στην απόδειξη αυτή θα πρέπει να εμφανίζεται διακεκριμένα το ποσό του μισθώματος που αντιστοιχεί στην κλειόμενη χρήση καθώς και το ποσό του μισθώματος που αναλογεί στα έσοδα της επόμενης χρήσης.

Τέλος, γίνεται μνεία των μεταβατικής ισχύος διατάξεων του άρθρου 28 του ν. 2768/1999, με τις οποίες δίδεται λύση στο θέμα των εικονικών τιμολογίων αγοράς που έλαβαν οι εταιρείες leasing και με βάση αυτά εξέδωσαν εικονικά φορολογικά στοιχεία μέχρι και 7.12.1999⁽⁴⁶⁾.

4. Φορολογία Μεταβίβασης Ακινήτων

Με τις διατάξεις της παραγράφου 9 του άρθρου 6 του ν. 1665/1986 όπως προστέθηκε από 29.12.1999⁽⁴⁷⁾ με το άρθρο 11 § 12 του ν. 2367/1995, **προβλέπεται απαλλαγή από το φόρο μεταβίβασης ακινήτων:**

- α) της μεταβίβασης ακινήτου από την εκμισθώτρια εταιρεία leasing προς το μισθωτή, κατά τη λήξη της χρηματοδοτικής μίσθωσης, και**
- β) της εξαγοράς του μισθίου ακινήτου από το μισθωτή πριν από τη λήξη της χρηματοδοτικής μίσθωσης, σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης leasing.**

Επομένως, η αγορά ακινήτου από την εταιρεία leasing προκειμένου ακολούθως να το παραχωρήσει με χρηματοδοτική μίσθωση, υπόκειται σε φόρο μεταβίβασης ακινήτων⁽⁴⁸⁾.

Ο φόρος αυτός βαρύνει τον αγοραστή (άρθρ. 5 § 1 α.ν. 1521/1950 όπως ισχύει) και υπολογίζεται, προκειμένου για εκτός σχεδίου πόλεων ακίνητα με

συντελεστή 9% για το μέχρι τεσσάρων εκατομμυρίων (4.000.000) δραχμών τμήμα της αξίας και σε 11% για το πέραν του ποσού αυτού τμήμα της αξίας⁽⁴⁹⁾, και για ακίνητα εντός σχεδίου πόλεων με συντελεστή 11% για το μέχρι τεσσάρων εκατομμυρίων (4.000.000) δραχμών τμήμα της αξίας και σε 13% για το πέραν του ποσού αυτού τμήμα της αξίας.

Ειδικά προκειμένου για αγροτικές εκτάσεις, με τη διάταξη του άρθρου 25 § 1 του ν. 2520/1997 προβλέπεται ότι απαλλάσσονται από το φόρο μεταβίβασης ακινήτων οι αγροτικές εκτάσεις τόσο κατά την αγορά τους από τις εταιρείες leasing όσο και κατά την οριστική μεταβίβασή τους από τις εταιρείες αυτές προς τους αγρότες στη λήξη της χρηματοδοτικής σύμβασης.

Ειδικότερα ως προς την προαναφερθείσα απαλλαγή από το ΦΜΑ της εξαγοράς του μισθίου από το μισθωτή πριν από τη λήξη της μίσθωσης “σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης”, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η σύμβαση αυτή, ενόψει της διάταξης του άρθρου 3 § 3 του ν. 1665/1986, δεν πρέπει να επιτρέπει την εξαγορά πριν από πάροδο τριετίας από την έναρξη της μίσθωσης.

Επομένως, αν η εξαγορά γίνει πριν από τη συμπλήρωση της τριετίας οφείλεται ΦΜΑ, ο οποίος σύμφωνα με την προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 3 § 3 θα πρέπει να υπολογισθεί στην αξία και με τους συντελεστές ΦΜΑ που ίσχυαν κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί, ότι με τη διάταξη του άρθρου 6 § 9 του ν. 1665/1986 όπως ισχύει έχει προβλεφθεί απαλλαγή της εταιρείας leasing από τον τυχόν προβλεπόμενο Φόρο Αυτομάτου Υπερτιμήματος στην πραγματοποιηθείσα υπεραξία κατά τη μεταβίβαση του ακινήτου στο μισθωτή.

5. Φόρος Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας

Με τη διάταξη του άρθρου 27 § 9 του ν. 2682/1999 προστέθηκε εδάφιο στο άρθρο 22 § 1 του ν. 2459/1997, σύμφωνα με το οποίο “Ειδικά για τα ακίνητα για τα οποία έχει συναφθεί σύμβαση χρηματοδοτικής μί-

σθωσης, υπόχρεος σε φόρο είναι ο μισθωτής τους για όσο χρόνο διαρκεί η σύμβαση”.

Επομένως οι εταιρείες leasing τα ακίνητα αυτά θα πρέπει να τα καταχωρούν στις στήλες 26 και 21 των πινάκων 1 και 2 αντίστοιχα ως απαλλασσόμενα από το φόρο καθώς επίσης και στον πίνακα 3 του κεφαλαίου IV της δήλωσης του ΦΜΑΠ.

IV. Ρυθμίσεις που αφορούν το μισθωτή

Στις επόμενες παραγράφους εκτίθενται συνοπτικά χαρακτηριστικές περιπτώσεις ρυθμίσεων που αναφέρονται στο μισθωτή.

1. Φορολογία Εισοδήματος

Τα προβλήματα που αναφέρονται στη φορολογία εισοδήματος και αφορούν το μισθωτή σύμβασης leasing ρυθμίζονται κατά κύριο λόγο από τις διατάξεις αφ’ ενός του ν. 2238/1994 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει και αφ’ ετέρου του άρθρου 6 του ν. 1665/1986 όπως και αυτός τροποποιήθηκε και ισχύει.

Τα κυριότερα από τα προβλήματα αυτά είναι τα ακόλουθα:

1.1 Εκπτώση μισθωμάτων από ακαθάριστα έσοδα
Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 § 4 του ν. 1665/1986, τα μισθώματα τα οποία καταβάλλει ο μισθωτής στις εταιρείες leasing για την εκπλήρωση υποχρεώσεων του από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης θεωρούνται λειτουργικές δαπάνες και εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδά του⁽⁵⁰⁾.

Ακολούθως, με τη διάταξη του άρθρου 31 § 1 ιστ’ του ν. 2238/1994, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 4 § 5 του ν. 2753/1999⁽⁵¹⁾, ορίζεται ότι από τα προαναφερθέντα μισθώματα εξαιρείται και δεν εκπίπτει το μέρος αυτών που αναλογεί στην αξία του οικοπέδου⁽⁵²⁾. Επομένως, για έκπτωση από τα ακαθάριστα έσοδα της μισθώτριας

επιχείρησης αναγνωρίζεται μόνο το ποσό των μισθωμάτων που αντιστοιχεί στην αξία των κτισμάτων.

Δοθέντος όμως ότι οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να καταχωρούν στα φορολογικά βιβλία τους το σύνολο των δαπανών τους, δηλαδή στην προκειμένη περίπτωση και το ποσό του μισθώματος που αναλογεί στην αξία του οικοπέδου, σύμφωνα με τις σχετικές οδηγίες της Διοίκησης⁽⁵³⁾, **οι επιχειρήσεις υποχρεούνται, κατά την υποβολή της Δήλωσης Φορολογίας Εισοδήματος, να αναμορφώνουν τα αποτελέσματά τους με την προσθήκη ως λογιστικής διαφοράς του μέρους των καταβληθέντων μισθωμάτων που αντιστοιχεί στην αξία του οικοπέδου.**

1.2 Εξοδα απόκτησης ακινήτου

Σύμφωνα με την ακολουθούμενη από τις εταιρείες leasing πρακτική, κατά την υπογραφή της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης επιρρίπτουν στο μισθωτή το σύνολο των εξόδων που είχαν πραγματοποιήσει για την απόκτηση του ακινήτου (φόρος μεταβίβασης, έξοδα μεταγραφής κτλ.)⁽⁵⁴⁾.

Ενόψει αυτού από τη Διοίκηση έχει διευκρινισθεί⁽⁵⁵⁾, ότι **οι δαπάνες αυτές δεν εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα του μισθωτή**, αφ' ενός μεν διότι με τις διατάξεις του άρθρου 6 § 4 του ν. 1665/1986 μόνο τα μισθώματα αποτελούν λειτουργικές δαπάνες που εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδά του, αφ' ετέρου δε διότι ο φόρος μεταβίβασης που αποτελεί το μεγαλύτερο ποσό των εξόδων κτήσης του ακινήτου κατά νόμον βαρύνει την αγοράστρια εταιρεία leasing.

1.3 Τεκμήριο δαπάνης το μίσθωμα

Προκειμένου για σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτου στην οποία **ο μισθωτής είναι φυσικό πρόσωπο**, με τη διάταξη της περίπτωσης γ' του άρθρου 17 του ν. 2238/1994 όπως ισχύει, εκτός των άλλων, ορίζεται ότι **ως ετήσια τεκμαρτή δαπάνη του φορολογουμένου που τον βαρύνει θεωρούνται και τα χρηματικά ποσά που πραγματικά καταβάλλονται για τη χρηματοδοτική μίσθωση ακινήτων**⁽⁵⁶⁾.

2. Φόρος Μεταβίβασης Ακινήτων

Όπως προαναφέρθηκε⁽⁵⁷⁾, με τις διατάξεις του άρθρου 6 § 9 του ν. 1665/1986 όπως ισχύει **θεσπίζεται απαλλαγή από το φόρο μεταβίβασης τόσο κατά τη μεταβίβαση του ακινήτου από την εκμισθώτρια εταιρεία leasing προς το μισθωτή κατά τη λήξη της 10ετούς σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης, όσο και κατά την εξαγορά του μισθίου από το μισθωτή πριν από τη λήξη της σύμβασης leasing, αλλά μετά τη συμπλήρωση τριετίας από την έναρξη της μίσθωσης, εφόσον γίνεται σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.**

Αν όμως η εξαγορά γίνει πριν από τη συμπλήρωση της τριετίας οφείλεται ΦΜΑ, ο οποίος, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3 § 3, θα υπολογισθεί στην αξία και με τους συντελεστές που ίσχυαν κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Επίσης θα πρέπει να επισημανθεί, **ενόψει της δυνατότητας του μισθωτή από το άρθρο 6 § 1 γ' του ν. 1665/1986 να εκχωρήσει τα δικαιώματά του σε τρίτο πρόσωπο** δικής του επιλογής κατά τη λήξη της χρηματοδοτικής μίσθωσης, ότι **στην περίπτωση αυτή οφείλεται ΦΜΑ** διότι οι διατάξεις του άρθρου 6 § 9 περιορίζουν την απαλλαγή μόνο στην περίπτωση μεταβίβασης στο μισθωτή.

Στην περίπτωση αυτή γεννάται θέμα αν **ο ΦΜΑ θα υπολογισθεί στην αξία του χρόνου μεταβίβασης στο τρίτο πρόσωπο**, ή κατ' εφαρμογήν του άρθρου 3 § 3 του ν. 1665/1986 στην αξία του χρόνου σύναψης της χρηματοδοτικής μίσθωσης; Ορθότερη φρονώ είναι η πρώτη άποψη, διότι τόσο η παράγραφος 3 όσο και ολόκληρο το άρθρο 3 αναφέρονται αποκλειστικά και μόνο στο μισθωτή.

Το κυριότερο όμως πρόβλημα που δημιουργείται στην περίπτωση της εκχώρησης των δικαιωμάτων του μισθωτή σε τρίτον είναι το **ενδεχόμενο εφαρμογής στην περίπτωση αυτή των περί πλασματικής διπλής μεταβίβασης διατάξεων του άρθρου 2 § 2 του α.ν. 1521/1950**, που κυρώθηκε με το ν. 1587/1950, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, σύμ-

φωνα με τις οποίες με πλάσμα δικαίου θεωρείται ότι γίνονται δύο (2) ανεξάρτητες και διακεκριμένες πωλήσεις του ιδίου ακινήτου, οι οποίες φορολογούνται αυτοτελώς⁽⁵⁸⁾.

Τέλος, θα πρέπει και εδώ να αναφερθεί η διάταξη των δύο τελευταίων εδαφίων της περίπτωσης ζ' της παραγράφου 3 του άρθρου 28 του ν. 2238/1994 που προστέθηκε με το άρθρο 27 § 8 του ν. 2682/1999⁽⁵⁹⁾, με την οποία ορίζεται ότι για ακίνητα που μεταβιβάζονται είτε λόγω λήξης της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης είτε εξαγοράζονται πριν από τη λήξη της από το μισθωτή, ως αξία πώλησης λαμβάνεται εκείνη που καθορίζεται από τους όρους της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης που έχει υπογραφεί. Η διάταξη αυτή, αν και εντάσσεται στη φορολογία εισοδήματος δεν παύει να έχει εφαρμογή και στις λοιπές φορολογίες όπως ο ΦΜΑ, μολοντί δεν έχει πρακτικό ενδιαφέρον αφού, με τις διακρίσεις που προαναφέρθηκαν, η μεταβίβαση αυτή απαλλάσσεται από το ΦΜΑ.

3. Φόρος Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας

Με τη διάταξη του άρθρου 27 § 9 του ν. 2682/1999 προστέθηκε εδάφιο στο άρθρο 22 § 1 του ν. 2459/1997, σύμφωνα με το οποίο *“Ειδικά για τα ακίνητα για τα οποία έχει συναφθεί σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης, υπόχρεος σε φόρο είναι ο μισθωτής τους για όσο χρόνο διαρκεί η σύμβαση”*.

Από τη διάταξη αυτή, που έχει ενταχθεί στο άρθρο που ορίζει το υποκείμενο του ΦΜΑΠ, προκύπτει ότι **κατά τη διάρκεια της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης ακινήτου ο μισθωτής, αν και δεν έχει εμπράγματα δικαιώματα επί του μισθωμένου ακινήτου, καθίσταται υπόχρεος σε καταβολή του ΦΜΑΠ γι' αυτό**.

Επομένως θα πρέπει στην ετήσια δήλωση του ΦΜΑΠ να συμπεριλάβει, μαζί με τα τυχόν άλλα ακίνητα που έχει στην ιδιοκτησία του, και τα ακίνητα που έχει μισθώσει με σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης, καταβάλλοντας φόρο και γι' αυτά.

4. Θάνατος μισθωτή

Για την περίπτωση που ο μισθωτής είναι φυσικό πρόσωπο, με τη διάταξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 10 του άρθρου 6 του ν. 1665/1986 ορίζεται, ότι, *“Αν ο μισθωτής αποβιώσει, οι καθολικοί διάδοχοί του μπορούν αν υπεισέλθουν στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της συμβάσεως χρηματοδοτικής μίσθωσης εφόσον, προκειμένου περί ακινήτου για επαγγελματική ή επιχειρηματική χρήση, συντρέχουν στο πρόσωπό τους οι προϋποθέσεις σύναψης χρηματοδοτικής μίσθωσης και υπό τον όρο της καταβολής από αυτούς του φόρου κληρονομίας, κατά τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις”*, άλλως θα λύεται η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης πριν από τη λήξη της⁽⁶⁰⁾.

Από τη διατύπωση του νόμου καθίσταται προφανές ότι δεν υποκαθιστούν αυτοδικαίως τον αποβιώσαντα οι κληρονόμοι του που έχουν τις προϋποθέσεις και επιθυμούν τη συνέχιση της σύμβασης χρηματοδοτικής μίσθωσης.

Επομένως, θα πρέπει να υπογράψουν ιδιαίτερη σύμβαση με την εταιρεία leasing, στην οποία θα πρέπει να επισυνάπτεται το υπό των άρθρων 105 και 107 του ν.δ. 118/1973 προβλεπόμενο πιστοποιητικό, ενόψει της προϋπόθεσης που θέτει ο νόμος για την προηγούμενη καταβολή από αυτούς του οφειλόμενου φόρου κληρονομίας επί του ενοχικού μισθωτικού δικαιώματος το οποίο κληρονόμησαν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

⁽⁵⁸⁾ Για την ιστορία του θεσμού και τη διακρατική διάδοσή του, αντί πολλών βλ. Β. Γόντικα-Π. Χατζηπαύλου, Leasing-Θεωρία και Πρακτική της Χρηματοδοτικής Μισθώσεως, 1982 σελ. 16 επ., και ειδικότερα για τα ακίνητα στην Ευρώπη βλ. Δ. Αγαπητίδου-Αλογοσκούφη - Χ. Δημητρίου, Η Επέκταση του Θεσμού του Leasing στα Ακίνητα, IOBE 1995 σελ. 15 επ.

⁽⁵⁹⁾ Βλ. αντί πολλών Α. Γεωργιάδη, Νέες μορφές συμβάσεων της σύγχρονης οικονομίας, 3η έκδοση 1998 σελ. 3 επ., και Π. Κ. Μάξη, Η Χρηματοδοτική Μίσθωση, 2η έκδοση 1999 σελ. 1 επ., όπου και σχετική ελληνική και ξένη βιβλιογραφία.

⁽⁶⁰⁾ Βλ. Π. Μάξη, ο.π. σελ. 2 επ.

⁽⁶¹⁾ Βλ. Γεωργιάδη, ο.π. σελ. 34.

⁽⁶²⁾ Στην Εισηγητική Έκθεση προς τη Βουλή για το άρθρο 11 του ν. 2367/1995 για την επέκταση του θεσμού του leasing

στα ακίνητα, εκτός από τα πολλαπλά και ιδιαίτερα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο θεσμός στους ενδιαφερόμενους και στην Εθνική Οικονομία, αναφέρεται επιπροσθέτως ότι θα συμβάλλει τόσο στην ανάκαμψη της στεγαστικής δραστηριότητας, η οποία βρίσκεται σε ύφεση για πολλά χρόνια, όσο και στην υποβοήθηση της απόκτησης στέγης, ιδίως από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τους επαγγελματίες, που είναι το ίδιο απαραίτητη γι' αυτούς με την απόκτηση μηχανολογικού εξοπλισμού. Στους στόχους που επιδιώκονται με την επέκταση του leasing στα ακίνητα, στην ίδια Εκθεση αναφέρεται και η αναμενόμενη αύξηση των εσόδων του Δημοσίου από το λόγο ότι στα συμβόλαια αγοράς τους θα αναφέρεται το πράγματι καταβαλλόμενο τίμημα το οποίο κατά κανόνα υπερβαίνει την προκαθορισμένη "αντικειμενική" αξία τους.

⁽⁹⁾ Βλ. Μάζη, ο.π. σελ. σελ. 189.

⁽⁷⁾ Άρθρο 11 § 2 ν. 2367/1995, άρθρο 24 ν. 2520/1997 και άρθρο 27 § 2 ν. 2682/1999.

⁽⁸⁾ Για την έννοια του όρου "οικόπεδο" ο Μάζης (σελ. 190 υποσ. 500) παραπέμπει στο άρθρο 2 του ν. 1577/1985 περί Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού, σύμφωνα με το οποίο "οικόπεδο είναι κάθε γήπεδο που βρίσκεται μέσα σε εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο ή μέσα στα όρια οικισμού χωρίς εγκεκριμένο σχέδιο". Παγίως όμως από την Ελληνική Επιστήμη και τη δικαστηριακή νομολογία (βλ. Ι. Γ. Φωτόπουλου, Η Φορολογία Μεταβίβασης Ακινήτων, Αθήνα 1999 σελ. 235, υποσημειώσεις αντίστοιχα 490 και 491) ως αστικά ακίνητα, στην έννοια των οποίων εμπίπτουν τα οικόπεδα, χαρακτηρίζονται τα κατά την αντίληψη των συναλλαγών (και όχι την περιστασιακή χρήση τους) προοριζόμενα για ανοικοδόμηση.

Η χρήση επομένως από το νομοθέτη στο άρθρο 1 § 3 του όρου "γήπεδο" φρονώ ότι εκφράζει τη βούληση του νομοθέτη σε χρηματοδοτική μίσθωση να υπάγονται τόσο τα εντός όσο και τα εκτός σχεδίου πόλεων και οικισμών κείμενα ακίνητα, εφόσον βεβαίως συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις του νόμου. Δημιουργείται όμως σοβαρό πρόβλημα, αν γίνει δεκτό λόγω της εξαίρεσης των γηπέδων, ότι ο νομοθέτης απέκλεισε τη δυνατότητα απόκτησης από την εταιρεία leasing γυμνών γηπέδων για να κατασκευασθούν σ' αυτά πάγιες κτιριακές εγκαταστάσεις με σκοπό τη δημιουργία νέων επενδύσεων. Βλ. και Μάζη, ο.π. σελ. 190 επ. και 196 επ.

⁽⁹⁾ Για την οποία εκφράστηκαν απορίες και αντιρρήσεις τόσο κατά τη συζήτηση του σχετικού νομοσχεδίου στη Βουλή (βλ. Πρακτικά Συνεδριάσεων της 11.12.1996 σελ. 2077, 2082 και 2086, και της 13.12.1995 σελ. 2171 και 2173-4) όσο και μετά (βλ. Ι. Μούργελα, Δελτίο Ένωσης Ελ. Τραπεζών, τεύχος Β' τριμήνου 1996 σελ. 42, Χ. Πασσά εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ της 3.1.1996 σελ. 19 οικον. ένθετο, και Θ. Γρηγοράκο στο ΛΟΓΙΣΤΗ 2000 σελ. 421 επ.).

⁽¹⁰⁾ Άρθρο 1 § 3 όπως ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 27 § 2 του ν. 2682/1999.

⁽¹¹⁾ Για τις νομικές συνέπειες βλ. Απ. Γεωργιάδη, Εμπράγματο Δίκαιο, τόμος Ι, Αθήνα 1991 σελ. 100 επ. και για τις φορολογικές βλ. Ι. Γ. Φωτόπουλου, Η Φορολογία Μεταβίβασης Ακινήτων, έκδοση Β', Αθήνα 1999 σελ. 175 επ. όπου και πλούσια νομολογία.

⁽¹²⁾ Βλ. αναλυτικά στον Μάζη, ο.π. σελ. 184 επ.

⁽¹³⁾ Βλ. άρθρα 2 § 4 ν. 3250/1924, μόνου § 2 ν.δ. 22/24-6-1927, 1 α.ν. 1366/1938 καθώς και 24-32 ν. 1892/1990, καθώς και αντί πολλών Ι. Γ. Φωτόπουλου, ο.π. σελ. 826 υποσ. 533 όπου σχετική βιβλιογραφία και νομολογία.

⁽¹⁴⁾ Αντί πολλών βλ. Μάζη, ο.π. σελ. 123.

⁽¹⁵⁾ Το ίδιο θα πρέπει να γίνει δεκτό ερμηνευτικά και σε πε-

ρίπτωση απόκτησης από την εκμισθώτρια απλώς της κατοχής του ακινήτου προκειμένου να το εκμισθώσει χρηματοδοτικά, εφόσον κριθεί αυτό επιτρεπτό. Βλ. Γεωργιάδη, ο.π. σελ. 59.

⁽¹⁶⁾ Βλ. ΑΚ 166, Γεωργιάδη ο.π. σελ. 59, Μάζη ο.π. σελ. 204 και Γ. Κρητικό, Το Προσύμφωνον, 1980 σελ. 201 επ.

⁽¹⁷⁾ Βλ. Α. Γεωργιάδη, ο.π. σελ. 59, σύμφωνα με τον οποίο αυτό προκύπτει από την ΑΚ 369 για την άσκηση του δικαιώματος προαίρεσης για αγορά του ακινήτου (όχι όμως για παράδοση της μίσθωσης), διότι για την τελείωση της μεταβιβατικής σύμβασης, κατ' ανάλογη εφαρμογή των ΑΚ 236 και 239, απαιτείται και η άσκηση του δικαιώματος προαίρεσης.

⁽¹⁸⁾ Για την έννοια της διάταξης του άρθρου 3 § 2 βλ. Μάζη ο.π. σελ. 129 επ.

⁽¹⁹⁾ Βλ. Γεωργιάδη, ο.π. σελ. 59 επ. όπου ερευνάται αναλυτικά το θέμα αυτό.

⁽²⁰⁾ Σύμφωνα και με το άρθρο 4 § 2 του ν. 1665/1986.

⁽²¹⁾ Και όχι στο Βιβλίο του άρθρου 5 του ν.δ. 1038/1949 του Πρωτοδικείου της περιφέρειας της έδρας του μισθωτή όπως στα κινήτα.

⁽²²⁾ Επικριτικά σχόλια για το διπλό σύστημα δημοσιότητας βλ. στον Μάζη, ο.π. σελ. 202 και 216 επ.

⁽²³⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999, κεφ. Β' § 6, στο ΔΦΝ 1999 σελ. 1307 επ.

⁽²⁴⁾ Σημειώνεται ότι η διάταξη του άρθρου 4 § 18 του ν. 2753/1999 αναφέρεται σε προσθήκη στην υποπερίπτωση ιβ' της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 31 του ν. 2228/1994 προφανώς εκ παραδρομής, διότι τέτοια υποπερίπτωση δεν υπάρχει. Βλ. Χ. Τότση, Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος, 25η έκδοση, σελ. 121 υποσ. 1.

⁽²⁵⁾ Δηλαδή διαζευκτικά.

⁽²⁶⁾ Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 3 § 1 του ν. 1665/1986 όπως αντικαταστάθηκε με την παράγραφο 6 του άρθρου 11 του ν. 2367/1995, η διάρκεια της μίσθωσης δεν μπορεί να είναι μικρότερη των 10 ετών για τα ακίνητα.

⁽²⁷⁾ Βλ. άρθρο 4 § 19 ν. 2753/1999.

⁽²⁸⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999 κεφ. Β' § 7.

⁽²⁹⁾ Πρβλ. σχετικές παρατηρήσεις του Θ.Γρηγοράκου, Χρηματοδοτική Μίσθωση Ακινήτων, στο ΛΟΓΙΣΤΗ 2000 σελ. 422.

⁽³⁰⁾ Επισημαίνεται ότι, ενώ η διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 27 του ν. 2682/1999 ισχύει από 8.2.1999, η ομοίω περιεχόμενου της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου και νόμου ισχύει από 1.1.1998. Την από 1.1.1998 ισχύ της ρύθμισης αυτής υποστηρίζει και η Διοίκηση με την Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999 κεφ. Β' § 3. Επίσης, ενώ η διάταξη της παραγράφου 4 αναφέρεται σε αποσβέσεις "στα μίσθια", η παράγραφος 3 προκειμένου για ακίνητα τις περιορίζει "πλην οικοπέδων".

⁽³¹⁾ Η προϊσχύσασα διάταξη του άρθρου 11 § 11 του ν. 2367/1995 με την οποία είχε αντικατασταθεί το άρθρο 6 § 5 του ν. 1665/1986, είχε ως εξής: "Προκειμένου για συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης, που συνάπτονται από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης έχει δικαίωμα να ενεργεί αποσβέσεις στα μεν κινήτα πράγματα σε ίσα μέρη ανάλογα με τα έτη διάρκειας της συμβάσεως, στα δε ακίνητα σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις για τις αποσβέσεις των ακινήτων". Η αντίστοιχη προγενέστερη αυτής διάταξη του άρθρου 31 § 12 του ν. 2238/1994, που είχε τεθεί με το άρθρο 6 § 5 του ν. 1665/1986, είχε ως εξής: "Η εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης του ν. 1665/1986 έχει δικαίωμα να ενεργεί αποσβέσεις στα μίσθια ίσες με το σύνολο των αποσβέσεων που θα είχε δικαίωμα να ενεργήσει ο μισθωτής, αν είχε προβεί στην αγορά τους".

⁽³²⁾ Τούτο όμως έχει ως συνέπεια τη δημιουργία λογιστικής

ζημίας κατά τη λήξη της χρηματοδοτικής μίσθωσης εξ αιτίας της απαγόρευσης διενέργειας αποσβέσεων στην αξία των γηπέδων. Η ζημία αυτή θα συμψηφίζεται με άλλα κέρδη της εταιρείας ή θα μεταφέρεται για συμψηφισμό στα επόμενα 5 χρόνια, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 31 περ. ιβ' του ν. 2238/1994, αφού όμως έχει καταβληθεί φόρος εισοδήματος κατά τα έτη που διαρκεί η μίσθωση, επί του εσόδου από τα μισθώματα, εφόσον αυτά έχουν υπολογισθεί με βάση τη συνολική εκμισθούμενη αξία κτισμάτων και οικοπέδου. Βλ. και παρακάτω § 1.4 τελευταία εδάφια.

⁽³³⁾ Την ισχύουσα νομοθεσία για τον προσδιορισμό της “αντικειμενικής αξίας”, των μεν ακινήτων που βρίσκονται εντός σχεδίου πόλεων και οικισμών βλ. στον Ι. Γ. Φωτόπουλου, Η Φορολογία Μεταβίβασης Ακινήτων, 2η έκδοση 1999, Παράρτημα σελ. 1221-1448, των δε ακινήτων που βρίσκονται εκτός σχεδίου πόλεων και οικισμών βλ. στον ίδιου Η Φορολογία Κληρονομιών-Δωρεών και Γονικών Παροχών, 4η έκδοση 2000, Παράρτημα σελ. 437-492.

⁽³⁴⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1024954/10257/Β0012/13.5.1999, με την οποία για ακίνητο τιμήματος (χωρίς διαχωρισμό σε ποσό για τα κτίσματα και σε ποσό για το οικοπέδο) 1 δις. δραχμών, έγινε δεκτό ότι “...η εταιρεία leasing δικαιούται να ενεργεί αποσβέσεις μόνο επί της αξίας κτήσης των κτισμάτων. Επειδή όμως αυτή δεν είναι καθορισμένη αφού στο τίμημα του 1 δις. περιλαμβάνεται η αξία κτήσης και του οικοπέδου και των κτισμάτων γίνεται δεκτό με την παρούσα ότι, για τον προσδιορισμό της αξίας κτήσης των κτισμάτων θα πρέπει να επιμερισθεί η συνολική αξία κτήσης ανάλογα με το ποσοστό συμμετοχής, βάσει αντικειμενικών αξιών του οικοπέδου στη συνολική αξία, δηλαδή το 20%.

Κατά συνέπεια, η εταιρεία leasing θα θεωρήσει ως αξία κτήσης των κτισμάτων, τα 800 εκατ. για τα οποία θα ενεργεί αποσβέσεις ενώ για τα υπόλοιπα 200 εκατ. δεν δικαιούται σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 6 του ν. 1665/1986, να ενεργεί”.

Σχετική και η Υπ. Οικ. 1030026/10403/Β0012/πολ.1108/22.3.2000, § 3, στο ΔΦΝ 2000 σελ. 609, με την οποία, προκειμένου για αγορές ακινήτων στις οποίες δεν είχε γίνει διαχωρισμός του τιμήματος σε ποσό οικοπέδου και ποσό κτισμάτων, γίνεται δεκτό ότι “Για την εξεύρεση του ΜΗ εκπιπόμενου μέρους των μισθώματων θα λαμβάνεται από τα συνολικά καταβληθέντα μέσα στη χρήση μισθώματα, ποσοστό ίσο με αυτό με το οποίο συμμετέχει το οικόπεδο στη συνολική αξία οικοπέδου-κτιρίου με βάση τα οριζόμενα στη φορολογία κεφαλαίου. Επομένως, στις περιοχές που ισχύουν αντικειμενικές αξίες, αυτές θα λαμβάνονται υπόψη για την εφαρμογή των ανωτέρω”.

⁽³⁵⁾ Πρβλ. άρθρο 3 § 3 ν. 1665/1986, σύμφωνα με το οποίο “Σε περίπτωση αγοράς του μισθίου πριν από την πάροδο τριετίας από την έναρξη της μίσθωσης, ο μισθωτής έχει υποχρέωση να καταβάλει τα ποσά για φορολογικές και λοιπές επιβαρύνσεις υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων που θα όφειλε να έχει καταβάλει αν κατά το χρόνο σύναψης της χρηματοδοτικής μίσθωσης είχε αγοράσει το μίσθιο”. Contra Γεωργιάδης, ο.π. σελ. 56.

⁽³⁶⁾ Εκτός αν με τη σύμβαση της χρηματοδοτικής μίσθωσης έχει συμφωνηθεί τίμημα εξαγοράς, δηλ. συμβατική υπολειμματική αξία.

Σημειώνεται, ότι, ενόψει της εξαίρεσης των γηπέδων από τη διενέργεια αποσβέσεων, θα ήταν ίσως συμφέρουσα για τις εταιρείες leasing η συμφωνία καταβολής τιμήματος εξαγοράς ίσου με την αξία του γηπέδου, ώστε να αντισταθμίζεται η αναπόσβεστη αξία προς το έσοδο από την είσπραξη του τιμήματος. Στην περίπτωση αυτή το μίσθωμα θα περιέχει κεφάλαιο και τόκους που αντιστοιχούν στα εκμισθωθέντα

κτίσματα, καθώς και μέρος των τόκων που αντιστοιχούν στην αρχική κεφαλαιακή αξία του οικοπέδου.

⁽³⁷⁾ Βλ. προϋποθέσεις άρθρου 6 § 10 ν. 1665/1986 όπως ισχύει.

⁽³⁸⁾ Ευκαταίο εν προκειμένω θα ήταν να συμπληρωθεί αναλόγως η διάταξη του άρθρου 31 § 1 ι στ του ν. 2238/1994 με παραπομπή στην περίπτωση ζ' αυτού, ώστε να δημιουργείται αποθεματικό προς αποκατάσταση ενεργητικού”.

⁽³⁹⁾ Επισημαίνεται, ότι από τις παρεχόμενες φορολογικές απαλλαγές με το άρθρο 6 § 1 του ν. 1665/1986, ρητά εξαιρούνται οι αφορώσες το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας και το Φόρο Εισοδήματος.

⁽⁴⁰⁾ Γίνεται μνεία των μεταβατικών ισχύος διατάξεων του άρθρου 28 του ν. 2768/1999, με τις οποίες ρυθμίζεται ο τρόπος απαλλαγής των εταιρειών leasing από διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για εικονικά τιμολόγια που έλαβαν και βάσει των οποίων εξέδωσαν εικονικά φορολογικά στοιχεία.

⁽⁴¹⁾ Για την έννοια του βιομηχανοστασίου βλ. άρθρο 21 § 2 α' του ν. 2238/1994 όπως ισχύει.

⁽⁴²⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999.

⁽⁴³⁾ Δηλ. το ΦΜΑ, τις αμοιβές δικηγόρου, συμβολαιογράφου, μεσίτη, μηχανικού κ.ά. και τα τέλη μεταγραφής.

⁽⁴⁴⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999 κεφ. Α'.

⁽⁴⁵⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999 κεφ. Γ'.

⁽⁴⁶⁾ Αναλυτικότερα βλ. Υπ. Οικ. 1000498/πολ.1009/3.1.2000, στο ΔΦΝ 2000 σελ. 205 επ.

⁽⁴⁷⁾ Η αρχική παράγραφος 9 του άρθρου 6 καταργήθηκε με το άρθρο 19 § 4 του ν. 1892/1990.

⁽⁴⁸⁾ Από τη διάταξη του άρθρου 6 § 1 α' του ν. 1665/1986, όπως ίσχυε μετά την αντικατάστασή της με το άρθρο 11 § 7 του ν. 2367/1995 και πριν από την τροποποίησή της (της περίπτωσης α') με το άρθρο 27 § 10 του ν. 2682/1999 που προσέθεσε πριν από τη λέξη “πράγματα” τη λέξη “κινητά”, προέκυπτε απαλλαγή από το ΦΜΑ και των αγορών που πραγματοποιούσαν οι εταιρείες leasing.

⁽⁴⁹⁾ Για τον τρόπο υπολογισμού του ΦΜΑ βλ. αναλυτικά Ι. Γ. Φωτόπουλο, ο.π. σελ. 451 επ.

⁽⁵⁰⁾ Βλ. και Υπ. Οικ. 1072958/3725/342/0014/πολ.1160/26.7.1999 κεφ. Β' § 4.

⁽⁵¹⁾ Έχει εφαρμογή για κέρδη που προκύπτουν από Ισολογισμούς που κλείνουν με 31.12.1999 και μεταγενέστερα έστω και αν η καταβολή τους έγινε στα πλαίσια συμβάσεων leasing που είχαν συναφθεί πριν από τη δημοσίευση του νόμου. Βλ. Υπ. Οικ. 1030026/10403/Β0012/πολ.1108/22.3.2000 § 3 άρθρου 4, στο ΔΦΝ 2000 σελ. 609.

⁽⁵²⁾ Για τον τρόπο επιμερισμού του ποσού του μισθώματος το οποίο αναλογεί στην αξία των κτισμάτων και στην αξία του οικοπέδου βλ. παραπάνω κεφ. ΙΙΙ § 1.2.

⁽⁵³⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1030026/10403/Β0012/πολ.1108/22.3.2000, § 3.

⁽⁵⁴⁾ Βλ. και παραπάνω κεφ. ΙΙΙ § 1.1.

⁽⁵⁵⁾ Βλ. Υπ. Οικ. 1072958/πολ.1160/26.7.1999, κεφ. Β' § 7.

⁽⁵⁶⁾ Αναλυτικά για το θέμα αυτό βλ. στον Χρ. Τότση, Ερμηνεία Φορολογίας Εισοδήματος Φυσικών & Νομικών Προσώπων, τόμος 1ος, Αθήνα 2000 σελ. 293-5.

⁽⁵⁷⁾ Βλ. ανωτέρω κεφ. ΙΙΙ § 1.4.

⁽⁵⁸⁾ Αναλυτικά για τη διπλή μεταβίβαση βλ. στον Ι. Γ. Φωτόπουλο, ο.π. σελ. 250-264.

⁽⁵⁹⁾ Πρβλ. παραπάνω κεφ. 1 § 4.

⁽⁶⁰⁾ Βλ. δεύτερο εδάφιο άρθρου 6 § 10 ν. 1665/1986, όπως προστέθηκε με το άρθρο 11 § 12 του ν. 2367/1995. Η αρχική παράγραφος 10 είχε καταργηθεί με το άρθρο 19 § 4 του ν. 1892/1990.

Τα έξοδα διοίκησης κεντρικού σε αλλοδαπά τραπεζικά υποκαταστήματα

ΑΣΠΑΣΙΑΣ Κ. ΜΑΛΛΙΟΥ
Δικηγόρου, Γεν. Γραμ. της ΕΕΦΔ/ΔΜ

1. Το τεθέν ζήτημα

Εναυσμα για την ενασχόληση με το ζήτημα αυτό έδωσε η από τη φορολογική υπηρεσία (ΔΟΥ/ΦΑΕΕ Αθηνών) απόρριψη του συνόλου των εξόδων, που είχε πραγματοποιήσει η έδρα αμερικανικής πολυεθνικής τράπεζας και αφορούσαν στη λειτουργία του δικτύου των υποκαταστημάτων της, στα οποία περιλαμβάνετο και το υποκατάστημά της στην Ελλάδα και τα οποία το ελληνικό υποκατάστημα είχε ήδη εμβάσει στο κεντρικό κατάστημα στις ΗΠΑ.

Ειδικότερα, το ζήτημα που τίθεται προς εξέταση είναι:

Ο με βάση τις ισχύουσες διατάξεις καθορισμός των νόμιμων προϋποθέσεων έκπτωσης δαπανών από τα ακαθάριστα έσοδα μόνιμης στην Ελλάδα εγκατάστασης αλλοδαπής τραπεζικής επιχείρησης, που αφορούν σε έξοδα διοίκησης και λειτουργίας του κεντρικού καταστήματός της, πραγματοποιηθέντα σε όφελος της μόνιμης εγκατάστασης στην Ελλάδα καθώς και το επιτρεπτό ή όχι της θέσπισης ποσοστιαίου ορίου στις εκπιπόμενες αυτής της κατηγορίας δαπάνες, ενώ το κράτος της έδρας και η Ελλάδα συνδέονται με σύμβαση αποφυγής διπλής φορολογίας.

2. Νομοθετικό καθεστώς - Ισχύουσες διατάξεις

Το ζήτημα αυτό πρέπει να εξετασθεί υπό το πρίσμα των ακόλουθων διατάξεων:

α) του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 14 παρ. 12 Ν.2459/97 (οικ. έτος 1997), με το οποίο ορίζεται ότι:

“...για να προσδιορισθεί το καθαρό κέρδος που προκύπτει στην Ελλάδα από τη μόνιμη εγκατάσταση αλλοδαπής επιχείρησης, η επιβάρυνση της μόνιμης εγκατάστασης στην Ελλάδα με γενικά έξοδα διαχείρισης και διάφορα άλλα έξοδα οργάνωσης και λειτουργίας της που πραγματοποιούνται από την έδρα της επιχείρησης που βρίσκεται στην αλλοδαπή, δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη από πέντε τοις εκατό (5%) των εξόδων διοικητικής λειτουργίας που πραγματοποιείται στην Ελλάδα από τη μόνιμη εγκατάσταση της αλλοδαπής επιχείρησης, όπως αυτά εμφανίζονται στις οικονομικές καταστάσεις κάθε δεδομένης διαχειριστικής χρήσης. Με αποφάσεις του Υπουργού Οικονομικών καθορίζονται τα αναγκαία προς τούτο δικαιολογητικά για την αναγνώριση των δαπανών αυτών και κάθε άλλη λεπτομέρεια χρήσιμη για την εφαρμογή αυτού του άρθρου...”.

β) (i) Του άρθρου 7 παρ. 3 Μοντέλου/Προτύπου της Σύμβασης Αποφυγής Διπλής Φορολογίας κρατών μελών του ΟΟΣΑ (Model Tax Convention on Income and on Capital) του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως/ΟΟΣΑ (Organisation for Economic Operation and Development), στον οποίο μετέχει από το 1961 και η Ελλάδα, ως ιδρυτικό μέλος και το οποίο αποτελεί τη βάση κάθε διακρατικής σύμβασης αποφυγής διπλής φορολογίας, που έχει υπογράψει η Ελλάδα με άλλο κράτος, με το οποίο ορίζονται τα εξής:

“...3. Για τον καθορισμό των κερδών μιας μόνιμης εγκατάστασης, απαλλάσσονται ως έκπτωση, τα έξοδα που προκύπτουν για λόγους του υποκαταστήματος, συμπεριλαμβανομένων και εξόδων ανώτερων στελεχών και γενικής διοίκησης, είτε στο Κράτος όπου βρίσκεται το υποκατάστημα είτε οπουδήποτε αλλού”.

(ii) Των ερμηνευτικών αυθεντικών σχολίων από την ειδική Επιτροπή του ΟΟΣΑ, στην οποία μετέχει και η Ελλάδα, η οποία και δεσμεύεται από αυτά, με τα οποία ερμηνεύονται τα ακόλουθα:

“...η παράγραφος αυτή ξεκαθαρίζει, σε σχέση με τα έξοδα ενός υποκαταστήματος, τη γενική οδηγία που αναφέρεται στην παρ. 2. Η παρ. 2 ειδικά αναγνωρίζει ότι κατά τον υπολογισμό των κερδών μιας μόνιμης εγκατάστασης πρέπει να γίνεται φορολογική απαλλαγή για έξοδα, με οποιονδήποτε τρόπο και να έχουν προέλθει αυτά, τα οποία προέκυψαν για σκοπούς του υποκαταστήματος. Ξεκάθαρα σε μερικές περιπτώσεις είναι απαραίτητο να εκτιμάται ή να υπολογίζεται με κατά συνθήκη τρόπους το ποσό των εξόδων της γενικής διοίκησης που προκύπτουν από το κεντρικό γραφείο της επιχείρησης, μπορεί να είναι κατάλληλο να ληφθεί υπόψη ένα αναλογικό ποσό βασισμένο στο ποσοστό που φέρει ο κύκλος εργασιών (ή ίσως τα ακαθάριστα κέρδη) του υποκαταστήματος σε εκείνον της επιχείρησης γενικά. Σύμφωνα με αυτό, θεωρείται ότι το ποσό των εξόδων που λαμβάνεται υπόψη ως προκύπτουν για τους σκοπούς του υποκαταστή-

ματος θα πρέπει να είναι το πραγματικό ποσό που προέκυψε κατά αυτόν τον τρόπο. Η φορολογική απαλλαγή για το υποκατάστημα για οποιαδήποτε από τα έξοδα της επιχείρησης που αποδίδονται σε αυτό δεν εξαρτώνται από την πραγματική απόδοση τέτοιων εξόδων από το υποκατάστημα”.

γ) (i) Του άρθρου 24 του ως άνω μοντέλου της “Συμβάσεως για τη φορολογία του εισοδήματος και του κεφαλαίου” (Model Tax Convention on Income and on Capital) του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως/ΟΟΣΑ (Organisation for Economic Operation and Development), στον οποίο μετέχει από το 1961 και η Ελλάδα, καθώς και οι ΗΠΑ, ως ιδρυτικά μέλη και το οποίο αποτελεί τη βάση κάθε διακρατικής σύμβασης αποφυγής διπλής φορολογίας, που έχει υπογράψει η Ελλάδα με άλλο κράτος, και με το οποίο, ορίζονται τα εξής:

“1. Οι υπήκοοι ενός Συμβαλλόμενου Κράτους δεν θα υποβάλλονται, στο άλλο Συμβαλλόμενο Κράτος, σε οποιαδήποτε φορολογία και οποιαδήποτε συνδεόμενη με αυτήν απαίτηση, που είναι διαφορετική ή περισσότερο επιβεβαρυνμένη από τη φορολογία και τις συνδεόμενες με αυτήν απαιτήσεις στην οποία υποβάλλονται ή μπορεί να υποβληθούν οι υπήκοοι αυτού του άλλου Κράτους, κάτω από τις ίδιες συνθήκες και, συγκεκριμένα, σε σχέση με τη μόνιμη διαμονή. Η διάταξη αυτή θα ισχύει, ανεξάρτητα από τις διατάξεις του Αρθρου 1, και για πρόσωπα που δεν είναι κάτοικοι του ενός ή και των δύο Συμβαλλομένων Κρατών...”.

“...3. Η φορολογία μιας μόνιμης εγκατάστασης την οποία έχει μία επιχείρηση ενός Συμβαλλόμενου Κράτους στο άλλο Συμβαλλόμενο Κράτος, δεν θα επιβάλλεται λιγότερο ευνοϊκά στο άλλο αυτό Κράτος από τη φορολογία που επιβάλλεται σε επιχειρήσεις αυτού του άλλου Κράτους, οι οποίες διεξάγουν τις ίδιες δραστηριότητες. Η διάταξη αυτή δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται ότι

υποχρεώνει ένα Συμβαλλόμενο Κράτος να χορηγεί στους κατοίκους του άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους οποιαδήποτε προσωπικά επιδόματα, βοηθήματα και απαλλαγές, για φορολογικούς σκοπούς, τα οποία χορηγεί στους δικούς του κατοίκους λόγω κοινωνικής θέσεως ή οικογενειακών υποχρεώσεων”.

“4. Εκτός από τις περιπτώσεις όπου ισχύουν οι διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 9, της παρ. 6 του άρθρου 11 ή της παρ. 4 του άρθρου 12, για να προσδιορισθούν τα φορολογητέα κέρδη μιας επιχείρησης ενός Συμβαλλόμενου Κράτους, οι τόκοι, τα πνευματικά δικαιώματα και άλλες πληρωμές, που πραγματοποιήθηκαν από την επιχείρηση αυτή σε κάτοικο του άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους, θα εκπίπτουν κάτω από τις ίδιες συνθήκες, ως εάν να είχαν καταβληθεί σε κάτοικο του πρώτου Συμβαλλόμενου Κράτους.

Παρομοίως, οποιοσδήποτε οφειλές επιχείρησης ενός Συμβαλλόμενου Κράτους προς κάτοικο του άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους, για τον προσδιορισμό του φορολογητέου κεφαλαίου αυτής της επιχείρησης. Θα εκπίπτουν κάτω από τις ίδιες συνθήκες, ως εάν οφείλονταν σε κάτοικο του πρώτου Συμβαλλόμενου Κράτους”.

“5. Επιχειρήσεις ενός Συμβαλλόμενου Κράτους, των οποίων το κεφάλαιο ανήκει μερικώς ή εξ ολοκλήρου σε έναν ή περισσότερους κατοίκους του άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους ή ελέγχεται, αμέσως ή εμμέσως, από έναν ή περισσότερους κατοίκους του άλλου Συμβαλλόμενου Κράτους, δεν θα υποβάλλονται στο πρώτο Συμβαλλόμενο Κράτος σε οποιαδήποτε φορολογία ή συνδεόμενη με αυτήν απαίτηση, η οποία είναι διαφορετική ή περισσότερο επιβεβαρυνμένη από τη φορολογία και τις συνδεόμενες με αυτήν απαιτήσεις στην οποία υποβάλλονται ή μπορεί να υποβληθούν οι επιχειρήσεις του πρώτου Συμβαλλόμενου Κράτους, κάτω από τις ίδιες συνθήκες”.

“6. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου θα ισχύουν για φόρους κάθε είδους και περιγραφής, ανεξαρτήτως των διατάξεων του άρθρου 2”.

(ii) Των ερμηνευτικών αυθεντικών σχολίων από την ειδική Επιτροπή του ΟΟΣΑ, στην οποία, όπως προαναφέρθηκε, μετέχει και η Ελλάδα, η οποία και δεσμεύεται από αυτά, με τα οποία ερμηνεύονται τα ακόλουθα: “Βεβαίωση του φόρου...”

“24. Σχετικά με τη βάση βεβαιώσεως του φόρου, η αρχή της ίσης κανονικής μεταχείρισης έχει τις ακόλουθες εφαρμογές: α) Στη μόνιμη εγκατάσταση (permanent establishment) “πρέπει να παρέχεται το δικαίωμα που έχουν οι ημεδαπές επιχειρήσεις να εκπίπτουν τις επαγγελματικές τους δαπάνες από τα φορολογητέα τους έσοδα, σύμφωνα με το φορολογικό νόμο, επιπροσθέτως δε αναγνωρίζεται στη μόνιμη εγκατάσταση ένα αναλογικό ποσό των συνολικών δαπανών που καταβάλλονται από το εγκατεστημένο στο άλλο συμβαλλόμενο κράτος κεντρικό τους κατάστημα της επιχείρησής. Οι εκπτώσεις αυτές πρέπει να επιτρέπονται χωρίς άλλους περιορισμούς, εκτός από τους επιβαλλόμενους στις ημεδαπές επιχειρήσεις”.

δ) Των ερμηνευτικών αυθεντικών σχολίων από την ειδική ως άνω Επιτροπή του ΟΟΣΑ, στην οποία μετέχει και η Ελλάδα, η οποία και δεσμεύεται από αυτά, στις εισαγωγικές παρατηρήσεις (παρ. 35) των οποίων ερμηνεύονται τα ακόλουθα:

“...35 ... άλλες αλλαγές ή προσθήκες στην Αυθεντική Ερμηνεία είναι καταρχήν εφαρμοστέες στην ερμηνεία και την εφαρμογή των συμβάσεων που συνήφθησαν πριν την υιοθέτηση αυτών (των αλλαγών), γιατί αντικατοπτρίζουν τη συναίνεση των κρατών μελών του ΟΟΣΑ, ως προς την κατάλληλη ερμηνεία των υφισταμένων προβλέψεων και την εφαρμογή τους σε εξειδικευμένες περιπτώσεις...”.

ε) Του άρθρου 28 παρ. 1 (και 93 παρ. 4) του ισχύοντος Συντάγματος:

“Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελλην-

νικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας”.

3. Πεδίο εφαρμογής της διάταξης 100 παρ. 2 Ν.2238/94

Σκοπός της διάταξης αυτής είναι ο προσδιορισμός των φορολογητέων κερδών της μόνιμης στην Ελλάδα εγκατάστασης, που για σκοπούς είσπραξης φορολογητέων εσόδων αναγνωρίζεται ως αυτοτελής φορολογικό υποκείμενο υπαγόμενο στις διατάξεις του Ν.2238/94, χωρίς όμως να έχει αυτοτελή νομική προσωπικότητα, με την έκπτωση δαπανών που πραγματοποιήθηκαν από το κεντρικό, εδρεύον σε άλλη χώρα κατάστημα, αλλά στοχεύουν στην αύξηση της παραγωγικής λειτουργίας του συνολικού δικτύου υποκαταστημάτων, στο οποίο ανήκει και το ελληνικό υποκατάστημα.

Ποιες δύνανται να είναι οι δαπάνες αυτές, τις οποίες δεν πραγματοποιεί στην Ελλάδα το υποκατάστημα, αλλά σχεδιάζονται και εκτελούνται από το κεντρικό, αφορούν όμως και στη λειτουργία του υποκαταστήματος;

Είναι προφανές ότι στις δαπάνες αυτές περιλαμβάνονται δαπάνες κεντρικού σχεδιασμού πχ εκπαίδευσης, πληροφοριακού υλικού, μεθόδων διοίκησης, διαφημίσεις. Με άλλα λόγια πρόκειται για δαπάνες που βοηθούν στην οργάνωση και ανάπτυξη της συνολικής παγκόσμιας δραστηριότητας της πολυεθνικής εταιρείας, όπως αυτή εξειδικεύεται με τη δράση των υποκαταστημάτων ανά χώρα.

Για ποιο λόγο κρίθηκε αναγκαία τόσο από τους συντάκτες του μοντέλου του ΟΟΣΑ όσο και από τον Έλληνα νομοθέτη η ενσωμάτωση ρύθμισης για την έκπτωση των δαπανών αυτών;

Είναι και πάλι προφανές ότι, η ρύθμιση αυτή προσπαθεί να θεραπεύσει την ανωμαλία που δημιουργείται από τη για λόγους είσπραξης φορολογι-

κών εσόδων από το κράτος, όπου το κάθε επιμέρους υποκατάστημα ασκεί δραστηριότητα, θεώρηση ως αυτοτελούς φορολογικού υποκειμένου της οικονομικής οργάνωσης χωρίς νομική προσωπικότητα.

Συνέπεια αυτής της αντίφασης είναι η διενέργεια δαπανών, που αφορούν στο σύνολο της δραστηριότητας της εταιρείας και οι οποίες δεν δύναται να αναγνωρισθούν προς έκπτωση στο σύνολό τους από το κεντρικό κατάστημα, δεδομένου ότι δεν αναφέρονται μόνο στη λειτουργία του κεντρικού αυτού καταστήματος.

Προς το σκοπό της θεραπείας της κατάστασης αυτής, ο Έλληνας νομοθέτης προέβη στη θέσπιση της ρύθμισης του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, με την οποία προέβλεψε τη δυνατότητα έκπτωσης των δαπανών αυτών χωρίς δικαιολογητικά. Ορισε, όμως, ένα ανώτατο όριο-ποσοστιαίο, στη δυνατότητα έκπτωσης των εσόδων αυτών.

Ανακεφαλαιώνοντας τα όσα προαναφέρθηκαν καταλήγουμε στις ακόλουθες παραδοχές.

➤ **Η θέσπιση διάταξης** για την έκπτωση των εξόδων που πραγματοποιεί το κεντρικό κατάστημα, με σκοπό την καλύτερη λειτουργία των ανά τον κόσμο υποκαταστημάτων του από τα ακαθάριστα έσοδα των υποκαταστημάτων του είναι κατ' αρχήν εύλογη δεδομένου ότι, τα υποκαταστήματα έχουν ήδη επιβαρυνθεί με τη δαπάνη αυτή.

➤ **Η θέσπιση της διάταξης** αυτής αποτελεί την επιλεγείσα από τον Έλληνα νομοθέτη λύση για τη γεφύρωση της αντίφασης που δημιουργείται από την αντιμετώπιση για φορολογικούς λόγους των υποκαταστημάτων ως αυτοτελών και ανεξαρτήτων υποκειμένων.

➤ **Η θέσπιση της διάταξης** αυτής δεν είναι πρωτότυπη, δεδομένου ότι ακολουθεί τη διεθνή νομοθετική τάση.

Είναι, όμως, η διάταξη του άρθρου 100 Ν.2238/1994 εναρμονισμένη με το γενικότερο πνεύμα της διεθνούς αυτής τάσης, όπως έχει αποτυπωθεί στο μοντέλο της σύμβασης του ΟΟΣΑ, αλλά και στην εσωτερική νομοθεσία των λοιπών ευρωπαϊκών και μη κρατών;

Και τούτο είναι σκόπιμο να εξετασθεί διότι, αφ'

ενός στο σύνολο σχεδόν των συμβάσεων που έχουν υπογράψει μεταξύ τους η Ελλάδα και τα λοιπά κράτη μέλη του ΟΟΣΑ και έχουν ενσωματώσει στην εσωτερική τους νομοθεσία, κυρώνοντάς τις με νόμο, περιλαμβάνεται ειδική διάταξη για την έκπτωση του συνόλου των εξόδων διοίκησης και λειτουργίας, όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω και αφ' ετέρου η εσωτερική νομοθεσία των αντισυμβαλλόμενων με την Ελλάδα κρατών λαμβάνει μέριμνα για την προστασία των οικονομικών μονάδων που έχουν στο έδαφός τους απλή εγκατάσταση από μέτρα δυσμενούς διακριτικής μεταχείρισης έναντι των οικονομικών μονάδων, που εδρεύουν στο κράτος αυτό.

4. Η αντίθεση της διάταξης άρθρου 100 παρ. 2 προς το μοντέλο του ΟΟΣΑ, λόγω του περιλαμβανόμενου σε αυτό ποσοστιαίου περιορισμού στην έκπτωση εξόδων διοίκησης

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα που τέθηκε ανωτέρω, θα πρέπει να εξετάσουμε τη ρύθμιση του Ελληνα νομοθέτη σε σχέση με το άρθρο 7, περί κερδών επιχειρήσεων και το άρθρο 24, περί της αρχής της μη διακριτικής μεταχείρισης του μοντέλου σύμβασης του ΟΟΣΑ, όπως αυτά έχουν ερμηνευθεί αυθεντικά από την ειδική για το σκοπό αυτό επιτροπή 1.

Ειδικότερα και όπως προαναφέρθηκε στη γενόμενη από την ειδική Επιτροπή του ΟΟΣΑ αυθεντική ερμηνεία του άρθρου 24 του μοντέλου σύμβασης του εν λόγω Οργανισμού στον οποίο επαναλαμβάνουμε ότι μετέχει και η Ελλάς, περί μη δυσμενούς διακριτικής μεταχείρισης, μεταξύ άλλων ορίζεται ρητώς και ειδικώς ότι:

“...α) Στη μόνιμη εγκατάσταση (permanent establishment) πρέπει να παρέχεται το δικαίωμα που έχουν οι ημεδαπές επιχειρήσεις να εκπίπτουν τις επαγγελματικές τους δαπάνες από τα φορολογητέα τους έσοδα, σύμφωνα με το φορολογικό νόμο, επιπροσθέτως δε αναγνωρίζεται στη μόνιμη

εγκατάσταση ένα αναλογικό ποσό των συνολικών δαπανών που καταβάλλονται από το εγκατεστημένο στο άλλο συμβαλλόμενο κράτος κεντρικό τους κατάστημα της επιχείρησης. Οι εκπτώσεις αυτές πρέπει να επιτρέπονται, χωρίς άλλους περιορισμούς, εκτός από τους επιβαλλόμενους στις ημεδαπές επιχειρήσεις”.

Ως εκ τούτου, με βάση τα γενόμενα συμβατικά αποδεκτά από το Ελληνικό Δημόσιο, κάθε φορά που η Ελληνική Φορολογική Αρχή συμβάλλεται με άλλο κράτος είναι υποχρεωμένη να αναγνωρίζει στη μόνιμη εγκατάσταση προς έκπτωση ένα αναλογικά προσδιοριζόμενο ποσό δαπανών που καταβάλλεται από το εγκατεστημένο στο άλλο συμβαλλόμενο κράτος κεντρικό κατάστημα της επιχείρησης. Οι εκπτώσεις αυτές πρέπει να επιτρέπονται χωρίς άλλους περιορισμούς εκτός από τους επιβαλλόμενους στις ημεδαπές επιχειρήσεις.

Από τα προεκτεθέντα προκύπτει σαφώς, ότι σε διακρατικό επίπεδο η Ελλάς έχει συμβατικά-εκούσια δεσμευθεί να μην επιβάλλει σε επιχειρήσεις αντισυμβαλλομένων κρατών ποσοστιαίους περιορισμούς στα δυνάμενα να εκπεσθούν έξοδα που πραγματοποιούνται από το εγκατεστημένο στο αντισυμβαλλόμενο κράτος κεντρικό κατάστημα της επιχείρησης, με μόνη προϋπόθεση τα έξοδα αυτά να αφορούν στην παραγωγικότερη οργάνωση και λειτουργία της εδρεύουσας στην Ελλάδα μόνιμης εγκατάστασης της ως άνω επιχείρησης.

Εξ άλλου, όπως προαναγράφηκε, στη γενόμενη από την ειδική Επιτροπή του ΟΟΣΑ, αυθεντική ερμηνεία του μοντέλου της σύμβασης περί αποφυγής διπλής φορολογίας του εν λόγω Οργανισμού, στον οποίο επαναλαμβάνουμε μετέχει και η Ελλάς και συγκεκριμένα στα εισαγωγικά αυτής σχόλια, έχει γίνει από όλα τα κράτη δεκτό ότι κάθε παλαιότερη σύμβαση πρέπει να ερμηνεύεται με βάση τα νεότερα αυθεντικά σχόλια, διότι αυτά αντικατοπτρίζουν τη συναίνεση των κρατών μελών του ΟΟΣΑ, καθώς και την επιθυμία τους για τον εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων, παλαιότερων συμβάσεων και την προσαρμογή τους στις νεώτερες συνθήκες.

Από το σύνολο των προεκτεθέντων, και αν ακόμη γινόταν δεκτό ότι, σε κάθε επιμέρους παλαιά σύμβαση αποφυγής διπλής φορολογίας δεν υπάρχει η εξειδικευμένη και ρητή πρόβλεψη για την έκπτωση των δαπανών χωρίς περιορισμό, ο προβλεπόμενος στο άρθρο 100 παρ. 2 Ν.2238/94 ποσοστιαίος περιορισμός δεν θα εδύνατο να ισχύσει μεταξύ της Ελλάδος και των λοιπών κρατών, που έχουν υπογράψει τη μεταξύ τους σύμβαση περί αποφυγής διπλής φορολογίας και ταυτοχρόνως έχουν αποδεχθεί ως αυθεντική την ως άνω ερμηνεία στο οικείο άρθρο 24, περί μη διακριτικής μεταχείρισης από την ειδική Επιτροπή του ΟΟΣΑ.

Ομως, αντί ο Έλληνας νομοθέτης να συμμορφωθεί με το ως άνω μοντέλο του ΟΟΣΑ και να ρυθμίσει την έκπτωση των δαπανών αυτών από τα ακαθάριστα έσοδα της μόνιμης της Ελλάδος εγκατάστασης ανεξαρτήτως του ύψους αυτών, προέβη στη θέσπιση ποσοστιαίου περιορισμού.

Αποτέλεσμα της ρύθμισης αυτής είναι δυσμενής μεταχείριση των μόνιμων εγκαταστάσεων των αλλοδαπών επιχειρήσεων, που εδρεύουν σε κράτη με τα οποία η Ελλάδα έχει υπογράψει σύμβαση αποφυγής διπλής φορολογίας, η οποία έχει κυρωθεί με νόμο αυξημένης νομοθετικής ισχύος και ως εκ τούτου αποτελεί τμήμα της ελληνικής έννομης τάξης.

Επιπροσθέτως δε, δεδομένου ότι οι διατάξεις αυτές των συμβάσεων, όπως έχουν ερμηνευθεί από τα σχόλια της Επιτροπής του ΟΟΣΑ, έχουν κυρωθεί με αυξημένης νομοθετικής ισχύος κανόνες δικαίου, αποτελούν τμήμα της ελληνικής έννομης τάξης και υπερισχύουν των κοινών κανόνων δικαίου, είναι προφανές ότι η εφαρμογή της διάταξης άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94 αντιτίθεται στο άρθρο 28 του Συντάγματος.

Το πρόβλημα αυτό, επιτείνεται σε κάθε περίπτωση που η αντισυμβαλλόμενη με την Ελλάδα χώρα έχει εφαρμόσει την υφισταμένη σύμβαση διπλής φορολογίας με τον τρόπο που αυτή έχει ερμηνευθεί από τον ΟΟΣΑ, με αποτέλεσμα την αντιμετώπιση της ελληνικής μόνιμης εγκατάστασης στο έδαφός της με τον αυτό με τις εδρεύουσες στο έδαφός της τρόπο, χωρίς την επιβολή ποσοστιαίου περιορισμού στην

έκπτωση εξόδων διοίκησης κεντρικού από τα ακαθάριστα έσοδα της μόνιμης εγκατάστασης.

Και τούτο διότι η χώρα μας με τη θέσπιση ποσοστιαίου περιορισμού του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, παραβιάζει την εκάστοτε αναληφθείσα συμβατική της υποχρέωση, όπως την ενέταξε στην ελληνική έννομη τάξη και της προσέδωσε αυξημένη νομοθετική ισχύ, αγνοώντας τη συνδρομή από το αντισυμβαλλόμενο κράτος του όρου της αμοιβαιότητας.

Εξ άλλου, τα ανωτέρω νομολόγησε και το Συμβούλιο της Επικρατείας, το οποίο με την 4078/1997 απόφασή του, ερμηνεύοντας τη νεώτερη, διμερή σύμβαση αποφυγής διπλής φορολογίας Ελλάδος-Ιταλίας, όπως κυρώθηκε με τον Α.Ν. 23/1967 (ΦΕΚ149 Α'/1968) και ισχύει, έκανε δεκτό ότι:

“...Οι διατάξεις αυτές της ελληνοϊταλικής σύμβασης (σ.σ. άρθρου 7 σύμβασης, περί κερδών επιχειρήσεων), δεν καταργήθηκαν ως ειδικές με τις νεώτερες διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 5 Ν.Δ.3843/1955, όπως αντικαταστάθηκαν πιο πάνω, οι οποίες έχουν γενικότερο χαρακτήρα (σ.σ. ήδη παρ. 2 άρθρου 100 Ν.2238/94). Συνεπώς και μετά το άρθρο 10 παρ. 1 του Ν.1473/1984, προκειμένου να γίνει έκπτωση εξόδων από τα ακαθάριστα έσοδα ιταλικής επιχείρησης που έχει μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα, προκειμένου να εξευρεθούν τα καθαρά κέρδη της επιχείρησης αυτής στην Ελλάδα, είτε εκτός αυτής, πρέπει να εξετασθεί αν τα έξοδα αυτά πραγματοποιούνται για τους σκοπούς της μόνιμης εγκατάστασης. Αν όντως υφίσταται η προϋπόθεση αυτή, τα έξοδα αυτά εκπίπτουν από τα ακαθάριστα έσοδα της μόνιμης εγκατάστασης ανεξάρτητα από το ύψος τους, χωρίς το τιθέμενο από τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 5 Ν.Δ. 3843/1958 περιορισμό, ως προς το όριο έκπτωσης του εκεί αναφερόμενου είδους εξόδων...”

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι, στη σύμβαση Ελλάδος-Ιταλίας υφίσταται ειδική πρόβλεψη για τη μη δυνατότητα εφαρμογής ποσοστιαίου περιορισμού, η έλλειψη όμως της οποίας στις λοιπές συμβάσεις δύναται πλήρως να αναπληρωθεί από τη γενική διατύπωση του άρθρου 7 και

του άρθρου 24 του Μοντέλου, όπως αυτά έχουν ερμηνευθεί από την επιτροπή του ΟΟΣΑ.

5. Η με τις εκδοθείσες Υ.Α. εφαρμογή της ποσοστιαίας έκπτωσης εξόδων διοίκησης κεντρικού

Εξεταστέο περαιτέρω είναι το ζήτημα του τρόπου εφαρμογής από τη Διοίκηση του ως άνω άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, το οποίο, όπως προαναγράφηκε, ούτως ή άλλως αντιμετωπίζει σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα.

Η διάταξη του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94 παρέχει στη Διοίκηση εξουσιοδότηση για την έκδοση Υ.Α. με την οποία θα καθορίζονταν:

α) τα αναγκαία δικαιολογητικά για την αναγνώριση των δαπανών διοίκησης και λειτουργίας και
β) κάθε άλλη λεπτομέρεια χρήσιμη για την εφαρμογή της δυνατότητας έκπτωσης των δαπάνων αυτών, έως του ποσοστιαίου περιορισμού 5%.

Σκοπός της εξουσιοδοτικής αυτής διάταξης ήταν η θέσπιση ενός πλαισίου με το οποίο θα οδηγούμεθα ευχερώς:

α) στη διαπίστωση του πραγματικού και αληθιού χαρακτήρα των δαπανών, ή άλλως του γεγονότος ότι πράγματι πραγματοποιήθηκαν οι δαπάνες αυτές από το κεντρικό κατάστημα και ότι πράγματι καταχωρήθηκαν στα βιβλία του κεντρικού και χρεώθηκαν στο ελληνικό υποκατάστημα.

β) στη διαπίστωση της φύσης των δαπανών αυτών, ως δαπανών αφορωσών στη διοίκηση και λειτουργία του οικονομικού οργανισμού, στον οποίο περιλαμβάνονται και τα υποκαταστήματα και τέλος,

γ) στον προσδιορισμό του μέρους της δαπάνης που αφορά πράγματι στη λειτουργία του υποκαταστήματος στην Ελλάδα, το οποίο αποτελεί και το φορολογικό υποκείμενο κατά τον ελληνικό νόμο.

Αντ' αυτού, όμως, η Διοίκηση (υπουργείο Οικονομικών) εξέδωσε την Υ.Α.1043228/97, με την οποία φαίνεται ότι θέσπισε επιπλέον ουσιαστικές

προϋποθέσεις για την έκπτωση των δαπανών διοίκησης και λειτουργίας, προϋποθέσεις που δεν προβλέπονται από τη διάταξη του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, ούτε θεσπίζονται με τις διεθνείς συμβάσεις (μοντέλο ΟΟΣΑ), με τις οποίες έχει εκουσίως δεσμευθεί το Ελληνικό Δημόσιο.

Και συγκεκριμένα, με την υπουργική αυτή απόφαση τίθενται ως βάσιμες προϋποθέσεις για την έκπτωση των δαπανών αυτών:

α) η καταχώριση των δαπανών αυτών στα βιβλία του κεντρικού σε ειδικό, αποκλειστικό λογαριασμό χρέωσης του ελληνικού υποκαταστήματος,

β) η άμεση και από τα βιβλία του κεντρικού εμφάνιση των δαπανών αυτών ως αφορουσών μόνο και αποκλειστικά τις δραστηριότητες του ελληνικού υποκαταστήματος και

γ) η ύπαρξη βεβαίωσης για τις δαπάνες αυτές από δημόσια αρχή.

Με τον τρόπο, όμως, αυτό οδηγούμεθα στην πλήρη ακύρωση της διάταξης δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε η φύση των δαπανών αυτών καθιστά αδύνατη την καταχώριση του υπό κρίση εξόδου αποκλειστικά και μόνο για το ελληνικό υποκατάστημα.

Ενας παγκόσμιος οργανισμός που δραστηριοποιείται σε όλο τον κόσμο με εγκαταστάσεις, οι οποίες δεν συνιστούν αυτοτελή νομικά πρόσωπα, αλλά “υποκαταστήματα”, τα οποία για λόγους φορολογικών εσόδων και μόνο, κατά πλάσμα δικαίου, υποβάλλονται στον αυτό συντελεστή φόρου εισοδήματος, με τα λοιπά νομικά πρόσωπα, δεν δύναται παρά να προβαίνει σε ενιαίες δαπάνες για την οργάνωση και διοίκηση του συνόλου των ανά τον κόσμο υποκαταστημάτων του και όχι σε επιμέρους δαπάνες αποκλειστικά για τη λειτουργία ενός υποκαταστήματος σε κάποια από το σύνολο των χωρών του κόσμου.

Θα ήταν άραγε δυνατόν, η κεντρική διοίκηση της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος να συγκεντρώνει επιμέρους για κάθε υποκατάστημά της ελληνικό ή της αλλοδαπής διαφορετικό παραστατικό στοιχείο δαπάνης, που αφορά πχ στη μελέτη για την καλύτερη χωροδιάταξη των καταστημάτων της και να καταχωρεί αυτοτελώς για κάθε ένα από αυτά, είτε πχ

της Καβάλας, είτε της Γερμανίας, το μέρος της δαπάνης που τους αντιστοιχεί, προκειμένου να προκύπτει το μέρος της δαπάνης που αφορά αποκλειστικά στις λειτουργίες κάθε ενός συγκεκριμένου υποκαταστήματός της;

Θα ήταν άραγε δυνατόν ή σκόπιμο να καταταμίσει τη δαπάνη σε τόσα διαφορετικά υποκείμενα, όταν σκοπός και στόχος της δαπάνης είναι ακριβώς η βελτίωση της συνολικής λειτουργίας της, ως ενιαίου οργανισμού με παγκόσμια δραστηριοποίηση;

Είναι προφανές βεβαίως ότι, η απάντηση στις ως άνω ερωτήσεις, ερωτήσεις απολύτως πραγματικές, δεδομένου ότι η Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, όπως και μια σειρά άλλων ελληνικών επιχειρήσεων, δραστηριοποιείται έντονα τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό, δεν μπορεί παρά να είναι αρνητική.

Επειδή ακριβώς η διεθνής πρακτική έχει αντιληφθεί ότι η φύση των δαπανών αυτών σχεδόν αποκλείει τη δυνατότητα να αφορούν αυτές αποκλειστικά στη λειτουργία ενός συγκεκριμένου υποκαταστήματος, ορίζει στο άρθρο 7 του μοντέλου του ΟΟΣΑ όπως αυτό έχει διευκρινισθεί στα ειδικά σχόλια, σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η αυτούσια απόδοση της δαπάνης σε κάθε υποκατάστημα, τα γενικά έξοδα διοίκησης να κατανέμονται ανά υποκατάστημα αναλογικά, με μέθοδο επιμερισμού γενικώς παραδεγμένη από τη λογιστική επιστήμη.

Ειδικά δε για τα γενικά έξοδα διοίκησης στην παρ. 17-7 των αυθεντικών σχολίων επί του άρθρου 7 του Μοντέλου Σύμβασης της Επιτροπής του ΟΟΣΑ αναφέρεται ότι:

“...Ομως συχνότερα η πρόβλεψη για υπηρεσία είναι κυρίως μέρος γενικής διοικητικής δραστηριότητας που λαμβάνεται ως σύνολο, για παράδειγμα στις επιχειρήσεις που υιοθετούν ένα ενιαίο σύστημα εκπαίδευσης και εργαζομένων και κάθε τμήμα της επιχείρησης επωφελείται θα πρέπει συνήθως να είναι σωστό να αντιμετωπίσουμε το κόστος της παροχής των υπηρεσιών αυτών ως μέρος των γενικότερων διοικητικών εξόδων της επιχείρησης σαν σύνολο, τα οποία θα

πρέπει να επιμερισθούν (should be allocated), με βάση μία πραγματική φόρμα κόστους στα επιμέρους τμήματα (υποκαταστήματα) της επιχείρησης, στο βαθμό που το σύνολο του κόστους πραγματοποιείται για σκοπούς αυτών των τμημάτων (υποκαταστημάτων) της επιχείρησης...”.

Η μέθοδος του αναλογικού επιμερισμού έχει υιοθετηθεί από συμβαλλόμενες με την Ελλάδα χώρες, όπως οι ΗΠΑ, που έχουν θεσπίσει στην εσωτερική έννομη τάξη τους την εφαρμογή μεθόδων επιμερισμού (βλ. Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος ΗΠΑ).

Εξ άλλου, και προ της τροποποίησης της διάταξης του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, με την οποία θεσπίσθηκε ανώτατος ποσοστιαίος περιορισμός και παρασχέθηκε εξουσιοδότηση για την έκδοση υπουργικής απόφασης περί καθορισμού του τρόπου επιβολής του, το Συμβούλιο της Επικρατείας με πάγια νομολογία του έκρινε ότι:

“... Το τμήμα αυτό των εκπεστέων δαπανών, ελλείψει στοιχείων, βάσει των οποίων θα μπορούσε να γίνει επακριβώς προσδιορισμός του βρίσκεται με επιμερισμό των πιο πάνω γενικών εξόδων από τη μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα και του συνόλου των ακαθαρίστων εξόδων της αλλοδαπής επιχείρησης, δηλαδή των ακαθαρίστων εσόδων και του κεντρικού καταστήματος της επιχείρησης όσο και όλων των υποκαταστημάτων των της...”, (ΣτΕ 1148/91 αλλά και ΣτΕ 2656-8/1970, 142-5/83, 1724-5/1984, 2853/84, 4163/84, 8-9/85, 2877-8/85, 4031/85, 576-7/86, 761/86, 1036-9/87, 2234-5/1987, 237-240/88, 272/88, 410-11/88, 2227-8/88, 736-7/90, 4008-9/90, 1148-51/91).

Συνεπώς και από το σύνολο των προαναγραφέντων και ιδίως διότι:

➤ Στο κείμενο του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, όπως ισχύει, ο μόνος περιορισμός που τίθεται για την έκπτωση δαπανών διενεργηθεισών από το κεντρικό κατάστημα είναι ποσοστιαίος, άλλες δε προϋποθέσεις δεν αναγράφονται, ιδίως δεν αναγράφεται η προϋπόθεση της διενεργείας δαπάνης ευθέως μόνο για την ελληνική μόνιμη εγκατάσταση, με την ταυτόχρονη καταχώρησή της με τέτοιο τρόπο, ώστε να

προκύπτει άμεσα, χωρίς αναλογικό προσδιορισμό, ο αποκλειστικός προς την Ελλάδα προορισμός της.

➤ **Ο Έλληνας νομοθέτης**, κατά τη θέσπιση της διάταξης του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, προέβη στη διατύπωσή της, χωρίς την αναγραφή τέτοιου τύπου προϋποθέσεων, επειδή γνώριζε απολύτως την αδυναμία θέσπισής τους, συμμορφούμενος με τη διεθνή πρακτική, αλλά και τις διεθνείς δεσμεύσεις του.

➤ Οι διακρατικές αυξημένης τυπικής ισχύος Συμβάσεις αποφυγής διπλής φορολογίας, όπως αυτές έχουν ερμηνευθεί και προσαρμοσθεί στις σύγχρονες συνθήκες (ΟΟΣΑ), αναγνωρίζουν την ύπαρξη ενιαίων δαπανών διοίκησης και λειτουργίας, μη δυναμένων να διαχωρισθούν αμέσως για κάθε υποκατάστημα και να καταχωρηθούν αυτοτελώς και για το λόγο αυτό προσφεύγουν στην επιλογή μεθόδου επιμερισμού, για την αναλογική κατανομή τους, ώστε να προσδιορίζεται το μέρος εκείνο της δαπάνης που αντιστοιχεί αποκλειστικά σε κάθε υποκατάστημα.

➤ **Η θεσμοθέτηση επιβαρυντικών** για το υποκατάστημα όρων και προϋποθέσεων σχετικά με την έκπτωση των δαπανών διοίκησης και λειτουργίας με υπουργική απόφαση, χωρίς τυπικό νόμο παραβιάζει τις σχετικές συνταγματικές διατάξεις του κανόνα νομιμότητας του φόρου (άρθρο 78) και δημιουργεί θέμα εγκυρότητας της εξουσιοδοτικής διάταξης, λόγω υπέρβασης των ορίων της εξουσιοδότησης.

Επιπροσθέτως, η θεσμοθέτηση αυτή συγκρούεται με κανόνες αυξημένης τυπικής ισχύος (άρθρο 28 Σ.), όπως αυτοί έχουν ενσωματώσει στην ελληνική έννομη τάξη τις διεθνείς ή διακρατικές συμβάσεις που έχει προσυπογράψει η χώρα μας.

➤ **Το πρακτικό αποτέλεσμα** της στενότερης του γράμματος του νόμου ερμηνείας της διάταξης του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94 είναι ότι, αυτή οδηγεί στην ουσιαστικά διπλή επιβάρυνση των πολυεθνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα δεδομένου ότι, οι πράγματι καταβαλλόμενες από τη μόνιμη εγκατάσταση δαπάνες διοίκησης και λειτουργίας (έμβασμα) στο κεντρικό δεν μειώνουν τα ακαθάριστα στην Ελλάδα έσοδα, ενώ ταυ-

τόχρονα ως έσοδο προσανξάνουν τα ακαθάριστα έσοδα του κεντρικού, με αποτέλεσμα να υπολογίζεται επί του αυτού ποσού δύο φορές φόρος εισοδήματος (Ελλάδα - χώρα έδρας).

Για όλους αυτούς τους λόγους είναι προφανές ότι, η διάταξη του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94, όπως εξειδικεύθηκε από το υπουργείο Οικονομικών, δημιουργεί πλήθος ερμηνευτικών δυσχερειών και προβλήματα κατά την εφαρμογή της.

6. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, λοιπόν θα πρέπει να επισημανθεί ότι η διάταξη του άρθρου 100 παρ. 2 Ν.2238/94 γεννά διπλό ερμηνευτικό πρόβλημα:

α) Από τη γραμματική της διατύπωση, λόγω θέσπισης ποσοστιαίου περιορισμού στο δικαίωμα έκπτωσης των πράγματι καταβαλλόμενων δαπανών διοίκησης και λειτουργίας και

β) Από την κατ' εξουσιοδότηση της διάταξης του άρθρου 100 παρ. 2 Ν. 2238/1994, εκδοθείσα υπουργική απόφαση, λόγω θέσπισης επιβαρυντικών μη περιλαμβανομένων στο κείμενο του τυπικού κανόνα δικαίου ουσιαστικών προϋποθέσεων για την έκπτωση της εν λόγω δαπάνης που οδηγεί τελικώς στην ακύρωση της διάταξης.

Το θέμα αυτό έχει ήδη απασχολήσει τα Διοικητικά Δικαστήρια, απόφαση από τα οποία αναμένουμε, με τη βεβαιότητα ότι η ευθυκρισία καθώς και το αίσθημα δικαίου που σε αυτά κυριαρχούν θα οδηγήσει στη θεραπεία της παρατηρηθείσας από τις φορολογικές αρχές ως άνω στρέβλωσης των ισχυουσών διατάξεων.

Οι ειδικές φορολογίες στις τραπεζικές εργασίες Διαπιστώσεις από την εφαρμογή τους Σκέψεις και προβληματισμοί

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ
Διευθυντή Υπουργείου Οικονομικών*

Είναι σε όλους γνωστό ότι από ένα ορθό φορολογικό σύστημα απορρέουν οφέλη τόσο για την Πολιτεία όσο και για τους φορολογουμένους. Για τις τραπεζικές μάλιστα εργασίες, το αξίωμα αυτό έχει ιδιάζουσα σημασία λόγω και του ιδιάζοντος ρόλου των τραπεζών στη γενικότερη οικονομία της χώρας.

Θα ήθελα, λοιπόν, να αναδείξω προβλήματα και αδυναμίες που έχουν δημιουργηθεί από την εφαρμογή των ειδικών φορολογιών στις τραπεζικές εργασίες και να διατυπώσω κάποιες σκέψεις που ενδεχομένως θα βοηθήσουν στην καλύτερη αντιμετώπισή τους.

Οι νόμοι 1642/1986 και 1676/1986, που άρχισαν να εφαρμόζονται στη χώρα μας από 1.1.1987, αποτελούν ίσως τις σημαντικότερες τροποποιήσεις της έμμεσης φορολογίας που έγιναν ποτέ στη χώρα μας, με την καθιέρωση του φόρου προστιθέμενης αξίας, του ειδικού φόρου τραπεζικών εργασιών και του φόρου συγκέντρωσης κεφαλαίων.

Με τους νόμους αυτούς το μεγαλύτερο μέρος των μέχρι τότε έμμεσων φόρων τέθηκε σε νέα βάση κυρίως για εναρμόνιση με βασικές οδηγίες της τότε ΕΟΚ. Ταυ-

τόχρονα επιτεύχθηκε σημαντική απλοποίηση της φορολογίας και ξεπεράστηκαν προβλήματα που είχε δημιουργήσει η εφαρμογή των παλαιών φόρων.

Από 1.1.1987, παράλληλα με το φόρο προστιθέμενης αξίας εφαρμόζεται στη χώρα μας σειρά ειδικών φορολογιών, οι σημαντικότερες των οποίων είναι τα τέλη χαρτοσήμου, ο ειδικός φόρος τραπεζικών εργασιών και ο φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίων.

Η επί 13 έτη εφαρμογή των φορολογιών αυτών έδωσε τη δυνατότητα τόσο στις αρμόδιες υπηρεσίες όσο και στους φορολογουμένους να εντοπίσουν τις αδυναμίες τους, ώστε να καταστούν δυνατές οι αναγκαίες παρεμβάσεις τόσο στο πεδίο των συμπληρωματικών νομοθετικών ρυθμίσεων όσο και στο πεδίο της ερμηνείας των σχετικών διατάξεων λαμβανομένης υπόψη και της εν τω μεταξύ νομολογίας των διοικητικών δικαστηρίων.

Ενδεικτικά θα μπορούσα να αναφέρω:

➤ Την κατάργηση από 8.6.1993 του ειδικού φόρου τραπεζικών εργασιών 3% των τραπεζικών δανείων και πιστώσεων⁽¹⁾.

* Ο κ. Αδαμόπουλος είναι επίσης Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Τελών και Ειδικών Φορολογιών

⁽¹⁾ Ν. 2157/1993, άρθρο 2 παρ. 1 (ΦΕΚ Α 109).

➤ Τη μείωση του ειδικού φόρου τραπεζικών εργασιών των εσόδων των τραπεζών (τόκων-προμηθειών) από 8% σε 4% αρχικά (από 1.1.1994) και στη συνέχεια (από 1.9.1997) σε 3%⁽²⁾.

➤ Τα γενόμενα δεκτά από το Συμβούλιο της Επικρατείας⁽³⁾ για υπαγωγή σε ΕΦΤΕ της ωφέλειας των τραπεζών από πώληση μετοχών. Ειδικότερα από το Συμβούλιο της Επικρατείας έγινε δεκτό ότι η ωφέλεια από μεταβίβαση μετοχών υπόκειται σε ΕΦΤΕ γιατί οι απαλλακτικές διατάξεις του άρθρου 11, παρ. 4 του Α.Ν. 148/1967 από τα τέλη χαρτοσήμου, δεν αφορούσαν την ωφέλεια αυτή και επομένως γι' αυτήν δεν υφίσταται σήμερα απαλλαγή από τον ΕΦΤΕ.

Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι δεν παραμένουν προβλήματα, τα οποία θα πρέπει να επιλυθούν.

Σήμερα θα προσπαθήσω, όσο μου επιτρέπει ο χρόνος που έχω στη διάθεσή μου, να παρουσιάσω κάποια από τα προβλήματα αυτά, που κατά τη γνώμη μου είναι σημαντικά, με την πεποίθηση ότι τούτο θα αποτελέσει την αφετηρία για περαιτέρω συζήτηση, ώστε να καταστεί δυνατή κάποτε η επίλυση τους ή ο περιορισμός και η άμβλυνσή τους.

Κατ' αρχάς θα ήθελα να αναφερθώ στα τέλη χαρτοσήμου.

Ενα μεγάλο μέρος των τελών αυτών έχει ενσωματωθεί στο φόρο προστιθέμενης αξίας, στον ειδικό φόρο τραπεζικών εργασιών και στο φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίων.

Τα τέλη χαρτοσήμου όμως είναι μια διάχυτη θα έλεγα φορολογία, που πλήττει πλήθος εγγράφων (συναλλαγών, σχέσεων, πράξεων κτλ.). Η πλήρης ενσωμάτωση αυτών στο φόρο προστιθέμενης αξίας θα αποτελούσε, βέβαια, μεγάλη απλοποίηση της έμμεσης φορολογίας ενώ παράλληλα θα έπαυε η δυσμενής μεταχείριση των εγχώριων προϊόντων με την επιβάρυνσή τους με τη φορολογία αυτή, η οποία, σημειωτέον, δεν επιστρέφεται σε περίπτωση εξαγωγής, αφού είναι γνωστό ότι έχει καταργηθεί η επιστροφή της μέσης από τέλη χαρτοσήμου επιβάρυνσης. Η ενσωμάτωση, όμως, θα είχε ως αναγκαία συνέπεια είτε την αύξηση των συντελεστών του φόρου προστιθέμενης αξίας είτε τη σημαντική απώ-

λεια των εσόδων του Δημοσίου, λαμβανομένου υπόψη ότι το ετήσιο έσοδο από τα τέλη χαρτοσήμου υπερβαίνει τα 300 δισ.

Το θέμα, πάντως, τούτο θα πρέπει να απασχολήσει σοβαρά την Πολιτεία, στην προσπάθεια βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων προϊόντων με την άρση της άνισης μεταχείρισης που προανέφερα.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, κρίνεται αναγκαία, κατά τη γνώμη μου, η απλοποίηση της φορολογίας χαρτοσήμου κυρίως με την ενοποίηση των συντελεστών των αναλογικών τελών χαρτοσήμου, το πλήθος των οποίων δημιουργεί σωρεία αμφισβήτησεων. Ειδικότερα επισημαίνεται η διαφοροποίηση των συντελεστών ανάλογα με το χαρακτηρισμό του εγγράφου ως εμπορικού ή αστικού, με την εξασφάλιση ή μη με υποθήκη κτλ, πράγμα που δημιουργεί σημαντικά ερμηνευτικά προβλήματα.

Στο πλαίσιο εφαρμογής της φορολογίας χαρτοσήμου θα μπορούσα να αναφερθώ ειδικότερα στα τέλη χαρτοσήμου των ενέγγυων πιστώσεων και των προεμβασμάτων. Η Διοίκηση έχει δεχθεί ότι και μετά την εφαρμογή του ΕΦΤΕ και του ΦΠΑ εξακολουθεί να επιβάλλεται το τέλος χαρτοσήμου στις ενέγγυες πιστώσεις και στα προεμβάσματα. Τη θέση αυτή την έχει βασίσει στο ότι οι σχετικές πράξεις δεν καταλαμβάνονται από τις απαλλακτικές διατάξεις του ΦΠΑ, ως μη αποτελούσες κατ' αρχήν αντικείμενο αυτού και επομένως δεν έχει καταργηθεί το τέλος χαρτοσήμου των πράξεων αυτών με το άρθρο 57 του ν.1642/1986, ενώ εξ άλλου οι πράξεις αυτές είναι ανυποχρεωτικές σε σχέση με την υπαγόμενη σε ΦΠΑ εισαγωγή αγαθών ή ενδοκοινοτική απόκτηση αυτών.

Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα εξής:

Το Συμβούλιο της Επικρατείας⁽⁴⁾ έχει αποφαν-

⁽²⁾ Ν. 2187/1994, άρθρο 2 παρ. 14 (ΦΕΚ Α 16) και Ν. 2515/1997 άρθρο 22 παρ. β1 (ΦΕΚ Α 154).

⁽³⁾ ΣΤΕ 3697/1997.

⁽⁴⁾ ΣΤΕ. 3929/1996.

θεί, αναφορικά με το θέμα χαρτοσήμανσης πιστώσεως σε ανοικτό λογαριασμό (όταν αυτή παρέχεται από πρόσωπο που δεν αποτελεί τράπεζα), ότι αυτή αποτελεί παροχή υπηρεσιών υποκείμενη κατ' αρχήν στο φόρο προστιθέμενης αξίας, πλην απαλλασσομένη αυτού κατά το άρθρο 18 παρ. 1 περιπτ. κδ' του ν. 1642/1986 και επομένως απαλλάσσεται από το τέλος χαρτοσήμου σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 57 του ίδιου νόμου.

Κατά την άποψή μου η απόφαση αυτή του Συμβουλίου της Επικρατείας δεν μπορεί να αφορά τις ενέγγυες πιστώσεις και τα προεμβάσματα λόγω της τυπικότητας της φορολογίας χαρτοσήμου και των ειδικότερων διατάξεων που προβλέπουν τη χαρτοσήμανση των πράξεων αυτών.

Ως προς το θέμα όμως της χαρτοσήμανσης των προεμβασμάτων δημιουργείται πράγματι αμφισβήτηση. Συγκεκριμένα η αμφισβήτηση αφορά την υπαγωγή ή μη σε τέλος χαρτοσήμου των προεμβασμάτων που στέλλονται για απόκτηση αγαθών από άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την κατάργηση των φορολογικών συνόρων και το χαρακτηρισμό πλέον της απόκτησης αγαθών από άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όχι ως εισαγωγής αλλά ως ενδοκοινοτικής απόκτησης.

Βεβαίως μπορεί να θεωρηθεί ότι η υπαγωγή σε τέλος χαρτοσήμου των προεμβασμάτων προσκρούει και στη Συνθήκη Ιδρύσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω του ότι το τέλος επιβάλλεται για προεμβάσματα που στέλλονται μόνο για εισαγωγή αγαθών και όχι για αντίστοιχες αγορές στο εσωτερικό.

Επί του θέματος αυτού αναμένεται νομολογία των Διοικητικών Δικαστηρίων καθώς και γνωμοδότηση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους στο οποίο έχει γίνει σχετικό ερώτημα.

Δεν θα μπορούσε να αναφερθεί κάποιος στα τέλη χαρτοσήμου χωρίς να σταθεί στα πάγια τέλη.

Τα πάγια τέλη χαρτοσήμου είναι μια φορολογία που καθιερώθηκε προ πολλών ετών, βασιζόμενη στις τότε κρατούσες συνθήκες στη χώρα μας και οπωσδήποτε κρίνεται αναχρονιστική και μη εξυπηρετούσα τις ανάγκες ενός σύγχρονου κράτους. Εξ

άλλου, έχει διαπιστωθεί ότι το κόστος είσπραξης του εσόδου από τα πάγια τέλη χαρτοσήμου είναι δυσανάλογο με το ύψος του εσόδου.

Θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να απασχολήσει σοβαρά την Πολιτεία το θέμα της συνέχισης ή μη της επιβολής των παγίων τελών χαρτοσήμου ενόψει και του μικρού ύψους του εσόδου αυτού. Προς την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να κινηθούν και οι ασχολούμενοι με τις τραπεζικές εργασίες για τις οποίες τα πάγια τέλη χαρτοσήμου δημιουργούν οπωσδήποτε σημαντικά προβλήματα λόγω του πλήθους των εγγράφων που υπόκεινται στα τέλη αυτά και για τα οποία δημιουργούνται σοβαρές αμφισβητήσεις.

Και έρχομαι τώρα στο θέμα του ειδικού φόρου τραπεζικών εργασιών.

Κατά καιρούς έχουν γίνει δηλώσεις για κατάργηση του φόρου αυτού (ό,τι δηλαδή έχει απομείνει) ή για ενσωμάτωσή του στο ΦΠΑ.

Το θέμα τούτο, βέβαια, δεν είναι τόσο απλό όσο φαίνεται.

Και πρώτα-πρώτα μιλάμε για ένα έσοδο της τάξης των 60 δισ. περίπου ετησίως. Δεύτερον, θα πρέπει να επισημανθεί η διαφορετική αντιμετώπιση των δανείων και πιστώσεων που παρέχουν οι τράπεζες που λειτουργούν στην Ελλάδα σε σχέση με τα άλλα πιστωτικά ιδρύματα, κυρίως, όμως, σε σχέση με τα δάνεια που καταρτίζονται στην αλλοδαπή. Συγκεκριμένα τα δάνεια των λοιπών πιστωτικών ιδρυμάτων (ΤΠΚΔ, Ταχυδρομικό Ταμειντήριο κτλ) υπόκεινται σε τέλος χαρτοσήμου 3,6% ή 2,4% τόσο για το κεφάλαιο όσο και για τους τόκους, ενώ τα δάνεια των τραπεζών που λειτουργούν στην Ελλάδα μόνο σε ΕΦΤΕ 3% επί των τόκων.

Τα δάνεια και οι πιστώσεις που καταρτίζονται στην αλλοδαπή (φαινόμενο που συνεχώς εμφανίζεται εντονότερο) υπόκεινται σε τέλος χαρτοσήμου 3,6% ή 2,4% μόνο στην περίπτωση που δημιουργείται εκτελεστότητα στην Ελλάδα (υποθήκη κτλ) ενώ σε αντίθετη περίπτωση δεν υπόκεινται σε τέλος χαρτοσήμου, ούτε βέβαια σε ΕΦΤΕ.

Εύκολα λοιπόν αντιλαμβάνεται κανείς ότι η φο-

ρολογία μας δεν αντιμετωπίζει ομοιόμορφα τις διάφορες κατηγορίες δανείων και πιστώσεων, πράγμα που κατά τη γνώμη μου πολύ δύσκολα μπορεί να δικαιολογηθεί. Η όποια, επομένως, φορολογική επιβάρυνση από πλευράς τελών χαρτοσήμου ή ΕΦΤΕ θα έπρεπε να πλήττει ομοιόμορφα τις διάφορες κατηγορίες δανείων. Τούτο το επιβάλλουν και λόγοι υγιούς ανταγωνισμού αλλά και λόγοι εξασφάλισης της απρόσκοπτης διακίνησης κεφαλαίων.

Από τους πλέον σημαντικούς ειδικούς φόρους αποτελεί ο φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίων. Ο φόρος αυτός βασίζεται σε σχετική οδηγία της ΕΟΚ (69/335 όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα), η οποία απέβλεψε στην εναρμόνιση των φόρων που επιβάλλονται στη συγκέντρωση κεφαλαίων στα κράτη μέλη.

Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τα οριζόμενα στην ανωτέρω οδηγία έγινε με τις διατάξεις των άρθρων 17-31 του ν. 1676/1986.

Ο φόρος στη συγκέντρωση κεφαλαίων που επιβλήθηκε από 1.1.1987 με τις ανωτέρω διατάξεις, αντικατέστησε τα μέχρι τότε επιβαλλόμενα τέλη χαρτοσήμου στη σύσταση των εταιρειών, αύξηση κεφαλαίου κτλ.

Ως προς το φόρο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε δύο σημαντικά θέματα:

α) Έχει ανακύψει θέμα εάν με την επιβολή του φόρου συγκέντρωσης κεφαλαίων, μαζί με την κατάργηση των τελών χαρτοσήμου έχουν καταργηθεί και οι φόροι υπέρ τρίτων (υπέρ Ταμείου Νομικών και Δικηγόρων).

Η χώρα μας έχει υποστηρίξει ότι η ανωτέρω οδηγία (69/335) δεν αφορά τις επιβαρύνσεις αυτές λόγω του ότι έχουν το στοιχείο της ανταποδοτικότητας. Η Ευρωπαϊκή, όμως, Ένωση υποστηρίζει ότι η Ελλάδα, διατηρώντας τις επιβαρύνσεις αυτές (υπέρ Ταμείου Νομικών και Δικηγόρων) έχει παραβεί την ανωτέρω οδηγία και ειδικότερα τα οριζόμενα στις διατάξεις των άρθρων 10 και 12 αυτής. Το θέμα θα λυθεί τελικά από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στο οποίο, όπως φαίνεται, θα παραπεμφθεί για να κριθεί εάν ορθώς διατηρήθηκαν οι επιβαρύνσεις αυτές.

β) Έχει δημιουργηθεί ερμηνευτικό πρόβλημα ως προς τις απαλλακτικές διατάξεις του άρθρου 3 του ν. 2166/1993 σε συνδυασμό με τη διάταξη της παρ. 41 του άρθρου 15 του νόμου αυτού.

Ειδικότερα το ερμηνευτικό πρόβλημα αφορά την απαλλαγή ή μη από το φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίων του μετασχηματισμού επιχειρήσεων που γίνεται με τις προϋποθέσεις του ν. 2166/1993 αλλά και του ν.δ. 2197/1972. Ιδιο ερμηνευτικό πρόβλημα αφορά και τη συγχώνευση πιστωτικών ιδρυμάτων κατά τις διατάξεις του άρθρου 16 του ν. 2515/1997.

Κατά τη γνώμη μου οι μόνες δυνάμενες να παρασχεθούν απαλλαγές από το φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίων είναι όσες προβλέπονται από την προαναφερόμενη οδηγία (69/335) και κατ' επέκταση από τις διατάξεις των άρθρων 17-31 του ν. 1676/1986. Επομένως οποιαδήποτε ρύθμιση αντίθετη με τις διατάξεις αυτές δεν μπορεί να δικαιολογηθεί. Τι θα πρέπει λοιπόν να γίνει; Να ορισθεί με νόμο, το ταχύτερο, ότι οι απαλλακτικές διατάξεις του άρθρου 3 του ν. 2166/1993, του άρθρου 16 του ν. 2515/1997 και οι αντίστοιχες διατάξεις του ν.δ. 1297/1972 δεν περιλαμβάνουν το φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίων και ότι ως προς το φόρο αυτό έχουν εφαρμογή οι διατάξεις των άρθρων 17-31 του ν. 1676/1986.

Παράλληλα θα πρέπει να καταργηθεί η παρ. 41 του άρθρου 15 του ν. 2166/1993, με την οποία ορίζεται ότι “Στις μετατρεπόμενες ή συγχωνευόμενες επιχειρήσεις κατ' εφαρμογή των διατάξεων του ν.δ.1297/1972 ή του παρόντος επιβάλλεται φόρος συγκέντρωσης κεφαλαίων που προβλέπουν οι διατάξεις του ν. 1676/1986 επί του ποσού της τυχόν προκύπτουσας υπεραξίας”.

Πέρα των ανωτέρω, στην Ελλάδα επιβάλλεται και σειρά άλλων ειδικών φόρων οι οποίοι πλήττουν ειδικές δραστηριότητες και οι οποίοι αφορούν αμέσως ή εμμέσως και τις τραπεζικές εργασίες.

Από τους φόρους αυτούς θα μπορούσαμε να μνημονεύσουμε:

α) το φόρο κύκλου εργασιών που αφορά τα καταβαλλόμενα ασφάλιστρα για ασφαλίσσεις κάθε είδους. Είναι βέβαια γνωστό ότι οι ασφαλιστικές ερ-

γασίες έχουν παραμείνει εκτός πεδίου εφαρμογής του φόρου προστιθέμενης αξίας. Εξ άλλου, πέρα της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας περί ιδιωτικής επιχείρησης ασφάλισης, προς το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχει γίνει με το Π.Δ. 252/1996, που εκδόθηκε ύστερα από σχετικές οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και που αφορά διαδικαστικά κυρίως θέματα, δεν έχει γίνει ουσιαστική εναρμόνιση της φορολογίας των κρατών μελών στο θέμα των ασφαλιστικών εργασιών και ειδικότερα στο θέμα των έμμεσων φόρων επ' αυτών, με συνέπεια τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν τις εθνικές τους νομοθεσίες οι οποίες εν πολλοίς διαφέρουν.

β) Τον ειδικό φόρο των τηλεοπτικών διαφημίσεων. Ο φόρος αυτός αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες επιβαρύνσεις που ισχύουν σήμερα στη χώρα μας δεδομένου ότι ανέρχεται σε ποσοστό 30%. Εάν μάλιστα ληφθεί υπόψη ότι οι διαφημίσεις αυτές πλήττονται και με το επιβαλλόμενο αγγελιόσημο, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς τις σοβαρές επιπτώσεις που δημιουργούνται.

Βέβαια θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι ο ανωτέρω φόρος δεν είναι δυνατό να επιβάλ- λεται παράλληλα με το ΦΠΑ. Κατά τη γνώμη μου, πάντως, η δυνατότητα αυτή παρέχεται με την οδηγία 92/12/ΕΟΚ σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη διατηρούν τη δυνατότητα να εφαρμόζουν φόρους στις παροχές υπηρεσιών που δεν έχουν χαρακτήρα φόρου επί του κύκλου εργασιών, υπό τον όρο ότι οι επιβαρύνσεις αυτές δεν συνεπάγονται, κατά τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών διατυπώσεις που σχετίζονται με τη διάβαση συνόρου.

Θα πρέπει, όμως, να επισημάνουμε την ευρεία καταστρατήγηση που παρατηρείται κατά την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων, η οποία οφείλεται κυρίως στην αδυναμία ελέγχου των τηλεοπτικών διαφημίσεων ως προς το ύψος αυτών και τελικά ως προς το ύψος τους προς απόδοση φόρου, με συνέπεια και τη δημιουργία στρέβλωσης στον ανταγωνισμό των διαφόρων επιχειρήσεων.

Ενα άλλο θέμα στο οποίο, επίσης, θα ήθελα να αναφερθώ είναι αυτό που αφορά τις φορολογικές

απαλλαγές. Δυστυχώς στη χώρα μας θα έλεγα ότι ενδημεί το φαινόμενο της χορήγησης φορολογικών απαλλαγών. Στις ειδικές, μάλιστα, φορολογίες (τέλη χαρτοσήμου-ΕΦΤΕ) η χορήγηση απαλλαγών είναι φαινόμενο καθημερινό, με συνέπεια να έχουν σχεδόν εξανεμισθεί τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν με την κατάργηση μεγάλου μέρους των απαλλαγών από τα τέλη χαρτοσήμου που έγινε κατά το έτος 1997⁽⁵⁾.

Το φαινόμενο αυτό, πέρα του ότι δημιουργεί ανισότητες στις διάφορες κατηγορίες φορολογουμένων καθιστά και τη φορολογία δυσεφάρμοστη.

Τι θα μπορούσε να γίνει;

Κατά τη γνώμη μου χρειάζεται επανεξέταση των φορολογικών απαλλαγών στις ειδικές φορολογίες για τον περιορισμό τους στις απολύτως αναγκαίες, σε συνδυασμό ίσως με μείωση κάποιων συντελεστών. Έτσι θα εξυγιαίνοντο οι φορολογίες αυτές, με όλα τα εξ αυτού οφέλη.

Αλλωστε είναι διαπιστωμένο ότι είναι προτιμότερο και για τους ίδιους τους φορολογουμένους ένα σύστημα απλό έστω και χωρίς φορολογικά προνόμια, παρά ένα σύστημα δαιδαλώδες με διαφοροποιήσεις που όμως δημιουργούν αμφισβητήσεις, διχογνωμίες ή αντεγκλήσεις και οι οποίες τελικά καταλήγουν εις βάρος και των ιδίων των φορολογουμένων για τους οποίους θεσπίστηκαν.

Στο πλαίσιο της επανεξέτασης των απαλλαγών αναφορικά με τις ειδικές φορολογίες, αλλά και γενικότερα με όλες τις φορολογίες, θα πρέπει να αντιμετωπισθούν και όσες από αυτές έχουν χορηγηθεί με την προϋπόθεση εισαγωγής συναλλάγματος, δεδομένου ότι μετά τις επελθούσες τροποποιήσεις ως προς το χορηγούμενο συνάλλαγμα, είναι αμφίβολο εάν οι σχετικές απαλλακτικές διατάξεις (για χορήγηση δανείων κτλ)⁽⁶⁾ έχουν πλέον πεδίο εφαρμογής. Το θέμα αυτό θα εμφανισθεί εντονότερο μετά την είσοδο της χώρας μας στην ΟΝΕ.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να επισημάνω ανα-

⁽⁵⁾ Ν. 2459/1997 (άρθρο 4).

⁽⁶⁾ Ν. 4171/1961 άρθρο 7, παρ. 6 (όπως ισχύει).

φορικά με τις απαλλαγές από τα τέλη χαρτοσήμου, τα εξής:

Με το ν.δ. 1079/1971 καταργήθηκε μεγάλο μέρος των μέχρι τότε χορηγηθεισών απαλλαγών από τα τέλη χαρτοσήμου.

Ειδικότερα καταργήθηκαν όλες οι απαλλαγές από τα τέλη χαρτοσήμου, υποκειμενικές και αντικειμενικές, πλην αυτών που ρητά διατηρήθηκαν με το νομοθετικό αυτό διάταγμα. Επομένως για να διαπιστώσουμε εάν μία απαλλαγή ισχύει θα πρέπει κατ' αρχάς να δούμε εάν διατηρήθηκε με το ν.δ. 1079/1971, εφόσον βέβαια είχε χορηγηθεί πριν από αυτό. Σημειώνεται, ότι με τις διατάξεις του ν.δ. 1079/1971 δεν καταργήθηκαν διατάξεις αλλά απαλλαγές από τέλη χαρτοσήμου. Επομένως δεν έχουν θιγεί, με τις διατάξεις του νομοθετικού αυτού διατάγματος, απαλλαγές από άλλες φορολογίες. Επίσης δεν έχουν θιγεί διατάξεις με τις οποίες προβλέπονται μειωμένα τέλη χαρτοσήμου.

Στη συνέχεια με το άρθρο 4 του ν. 2459/1997 καταργήθηκαν από 1.4.1997 ορισμένες απαλλαγές από τα τέλη χαρτοσήμου, υποκειμενικές ή αντικειμενικές στο πλαίσιο του περιορισμού των φορολογικών απαλλαγών.

Και μετά την τελευταία κατάργηση, όμως, ισχύουν πολλές απαλλαγές από τα τέλη χαρτοσήμου, είτε γιατί δεν εθίγησαν με το άρθρο 4 του ν. 2459/1986 είτε γιατί θεσπίστηκαν μετά το νόμο αυτό.

Θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι με τις διατάξεις του πιο πάνω άρθρου και νόμου δεν εθίγησαν απαλλαγές από τον ειδικό φόρο Τραπεζικών Εργασιών.

Θα ήθελα, επίσης, να επισημάνω ότι θα ήταν ευχής έργο, κατά τη γνώμη μου, εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέταζε και την περίπτωση της εναρμόνισης των ειδικών φορολογιών στα κράτη μέλη όπως έχει γίνει και με το ΦΠΑ και το φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίων.

Τέλος, θα ήθελα να αναφερθώ για λίγο και στο θέμα που αφορά τη μετάβαση στο καθεστώς του ευρώ.

Κατ' αρχάς θα ήθελα να επισημάνω ότι επιβάλ-

εται η έγκαιρη προετοιμασία της χώρας μας για την ομαλή μετάβαση στο ευρώ και στον τομέα της φορολογίας.

Εξ άλλου, δεδομένου ότι πολλές από τις ειδικές φορολογίες έχουν καθορισθεί σε πάγια ποσά φόρων, τα ποσά αυτά θα πρέπει να μετατραπούν οπωσδήποτε σε ευρώ.

Κατά τη γνώμη μου η μετατροπή θα πρέπει να γίνει με τον επανακαθορισμό των ποσών σε ευρώ, με στρογγυλοποίηση αυτών κατά τέτοιο τρόπο (προς τα πάνω ή προς τα κάτω) ώστε να είναι ευχερής η εφαρμογή των νέων διατάξεων.

Αντίθετα, η μετατροπή με εφαρμογή της ισοτιμίας δραχμής-ευρώ, έστω και με κάποια στρογγυλοποίηση σε εκατοστά ευρώ, πιστεύω ότι θα δημιουργήσει δυσχέρειες στην πράξη.

Για παράδειγμα αναφέρω τα ποσά των τελών χαρτοσήμου των ενσήμων εντύπων συναλλαγματικών και γραμματίων σε διαταγή καθώς και τα κλίμακια ονομαστικής αξίας αυτών.

Οι ανωτέρω σκέψεις και προβληματισμοί μου πιστεύω ότι μπορούν, να αποτελέσουν την αφετηρία για περαιτέρω συζήτηση με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και κυρίως με τις τράπεζες προς την κατεύθυνση πάντα της εκλογίκευσης της φορολογίας ενόψει και της επικείμενης εισόδου της χώρας μας στην ΟΝΕ.

Μετασχηματισμοί τραπεζών και τα φορολογικά ζητήματα που αναφύονται από την εφαρμογή των σχετικών διατάξεων

ΤΙΜΟΛΕΟΝΤΟΣ ΛΙΖΑΡΔΟΥ
Δικηγόρου-Οικονομολόγου

I. Εισαγωγικό μέρος

Οι συγχωνεύσεις και γενικότερα οι μετασχηματισμοί των επιχειρήσεων σε νέα σχήματα επιχειρηματικής δράσης είναι φαινόμενα που πραγματοποιούνται σήμερα όσο ποτέ άλλοτε. Οι σκληροί κανόνες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και η ταχύτητα μεταβαλλόμενη τεχνολογία, καθιστούν απαραίτητη τη διαρκή επαγρύπνηση των επιχειρήσεων στην υιοθέτηση των νέων επιχειρηματικών μοντέλων και τεχνολογιών και τη συνεχή προσαρμογή τους στα εκάστοτε νέα δεδομένα. Οι επιχειρήσεις που τυχόν καθυστερούν ή ολιγωρούν στη λήψη αποφάσεων νέων επιχειρηματικών επιλογών, καθιστούν αβέβαιη τη μελλοντική τους επιβίωση.

Οι τράπεζες που όπως πάντοτε έπαιζαν και συνεχίζουν να παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στο επιχειρηματικό γίγνεσθαι σε παγκόσμιο επίπεδο με την υιοθέτηση νέων επιχειρηματικών σχεδιασμών και χρηματοοικονομικών προϊόντων προπορεύονται στη δυναμική αυτή μετεξέλιξη, διαμορφώνοντας νέα δεδομένα και καταργώντας γνωστά τραπεζικά σχήματα και ονόματα που δέσποζαν στην αγορά επί σειρά δεκαετιών. Το φαινόμενο αυτό το

βλέπουμε να διαμορφώνεται κατά τον ίδιο δυναμικό τρόπο και στον Ελλαδικό χώρο.

Σκοπός του παρόντος σημειώματος είναι να διερευνηθούν οι φορολογικές κυρίως συνέπειες που επέρχονται κατά τους μετασχηματισμούς των τραπεζικών επιχειρήσεων σε διάφορα νομικά σχήματα και ειδικότερα κατά τις μεταξύ τους συγχωνεύσεις, διασπάσεις, αποσχίσεις τμημάτων τους, κλάδων ή υποκαταστημάτων, με βάση το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα.

Προτού προβούμε στην εξέταση των ζητημάτων και των συνεπειών που επέρχονται, θεωρούμε χρήσιμο να παραθέσουμε το νομοθετικό πλαίσιο με βάση το οποίο πραγματοποιούνται οι μετασχηματισμοί αυτοί.

II. Νομοθετικό πλαίσιο

Τα βασικά νομοθετήματα που σχετίζονται με τους μετασχηματισμούς των τραπεζών είναι τα εξής:

- Το άρθρο 16 του Ν.2515/1997 περί συγχώνευσης πιστωτικών ιδρυμάτων.
- Τα άρθρα 68-89 του Κ.Ν.2190 που αφορούν τις Συγχωνεύσεις και Διασπάσεις των ΑΕ.

➤ Το πρώτο κεφάλαιο του νόμου 2578/1998 [άρθρα 1-7] που αφορά διατάξεις με τις οποίες εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με τις διατάξεις της υπ' αριθ. 90/434/ΕΟΚ οδηγίας του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (L 225/20.8.1990), σχετικά με το κοινό φορολογικό καθεστώς για τις συγχωνεύσεις, διασπάσεις, εισφορές ενεργητικού και ανταλλαγές τίτλων που αφορούν εταιρείες διαφορετικών κρατών μελών.

Τα παραπάνω ισχύουν σε συνδυασμό με τις διατάξεις του Ν.2076/1992 με τις οποίες εναρμονίστηκε η ελληνική τραπεζική νομοθεσία με τις διατάξεις της υπ' αριθ. 89/646/ΕΟΚ οδηγίας του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (L 386/30.12.89).

Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι οι διατάξεις του Ν. 2292/1953 περί συγχωνεύσεως ανωνύμων τραπεζικών εταιρειών έπαυσαν να ισχύουν.

III. Ποιες είναι οι νομικές πράξεις στις οποίες αναφέρονται οι παραπάνω διατάξεις

Οι πράξεις στις οποίες αναφέρονται οι παραπάνω διατάξεις είναι:

1. Όλες οι μορφές συγχωνεύσεων και ειδικότερα η συγχώνευση με απορρόφηση, η συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας και η συγχώνευση θυγατρικής από τη μητρική της που κατέχει το σύνολο των μετοχών της πρώτης (παράγραφος 1 του αρθ. 16 Ν.2515/97).

1.1. Στη συγχώνευση με απορρόφηση μία ή περισσότερες ανώνυμες εταιρείες μεταβιβάζουν, συνεπεία λύσης η οποία επέρχεται χωρίς να γίνει εκκαθάριση, το σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων (ενεργητικού και παθητικού), σε άλλη προϋπάρχουσα ανώνυμη εταιρεία, έναντι παροχής στους μετόχους των λυομένων εταιρειών, εκδιδόμενων νέων μετοχών της άλλης εταιρείας και, ενδεχομένως, έναντι καταβολής προς αυτούς ενός χρηματικού ποσού σε μετρητά προς συμψηφισμό των τίτλων που δικαιούνται, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει το

10% της ονομαστικής αξίας των τίτλων αυτών (άρθρο 68 παρ. 2 Κ.Ν. 2190).

1.2. Στη συγχώνευση με σύσταση νέας εταιρείας δύο ή περισσότερες ανώνυμες εταιρείες μεταβιβάζουν, συνεπεία λύσης η οποία επέρχεται χωρίς να γίνει εκκαθάριση, το σύνολο των περιουσιακών τους στοιχείων (ενεργητικού και παθητικού), σε μία νέα εταιρεία που ιδρύουν, έναντι διανομής στους μετόχους τους εκδιδόμενων μετοχών της νέας εταιρείας και, ενδεχομένως, έναντι καταβολής προς αυτούς ενός χρηματικού ποσού σε μετρητά προς συμψηφισμό των τίτλων που δικαιούνται, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής αξίας των τίτλων αυτών (άρθρο 68 παρ. 3 Κ.Ν. 2190).

1.3. Στην απορρόφηση θυγατρικής από τη μητρική της, όταν η τελευταία κατέχει το σύνολο των τίτλων του κεφαλαίου της πρώτης. Με την απορρόφηση επέρχεται μεταβίβαση του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων (ενεργητικού και παθητικού) της θυγατρικής, στη μητρική της, συνεπεία λύσης αυτής χωρίς να επέλθει εκκαθάριση (άρθρο 78 Κ.Ν. 2190).

1.4. Τέλος εξομοιώνεται με συγχώνευση και η πράξη με την οποία μία ή περισσότερες ανώνυμες εταιρείες μεταβιβάζουν, μετά από λύση τους χωρίς να ακολουθήσει εκκαθάριση, σε άλλη το σύνολο της περιουσίας τους (ενεργητικό και παθητικό) έναντι απόδοσης στους μετόχους των εξαγοραζόμενων εταιρειών του αντιτίμου των δικαιωμάτων τους (άρθρο 79 Κ.Ν. 2190).

2. Στη διάσπαση κατά την οποία μία ανώνυμη εταιρεία (διασπώμενη) λύεται χωρίς να επέλθει εκκαθάρισή της και μεταβιβάζει το σύνολο των περιουσιακών της στοιχείων (ενεργητικού και παθητικού), σε δύο ή περισσότερες προϋπάρχουσες ανώνυμες εταιρείες (διάσπαση με απορρόφηση) ή νέες ανώνυμες εταιρείες (διάσπαση με σύσταση νέων εταιρειών), έναντι αναλογικής διανομής στους μετόχους της εκδιδόμενων μετοχών των προϋπαρχουσών ή των νέων εταιρειών, κατά περίπτωση και, ενδεχομένως, έναντι καταβολής προς αυτούς ενός χρηματικού ποσού σε μετρητά προς συμψηφισμό των τίτλων που δικαιούνται το οποίο δεν μπορεί να

υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής αξίας των τίτλων αυτών ή της λογιστικής αξίας τους σε περίπτωση που οι τίτλοι δεν έχουν ονομαστική αξία (άρθρο 81 Κ.Ν. 2190 - παράγραφος 16 του αρθ. 16 Ν2515/97).

3. Στη μεταβίβαση από λειτουργούν πιστωτικό ίδρυμα κλάδου, μέρους ή τμήματος της επιχείρησής του ή υποκαταστήματός του προς άλλο λειτουργούν πιστωτικό ίδρυμα (παράγραφος 16 του άρθ. 16 Ν2515/97).

4. Στην ανταλλαγή τίτλων, με την οποία μία εταιρεία αποκτά συμμετοχή στο κεφάλαιο (μετοχές) άλλης εταιρείας, σε ποσοστό το οποίο της παρέχει την πλειοψηφία των δικαιωμάτων ψήφου της εταιρείας αυτής, έναντι παροχής στους μετόχους της δεύτερης αυτής εταιρείας, σε αντάλλαγμα των τίτλων τους, παραστατικών τίτλων του κεφαλαίου της πρώτης και, ενδεχομένως, έναντι καταβολής συμψηφιστικού ποσού σε μετρητά, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 10% της ονομαστικής αξίας των τίτλων αυτών ή της λογιστικής αξίας τους, σε περίπτωση που οι τίτλοι δεν έχουν ονομαστική αξία (άρθρο 2 Ν.2578/1997).

IV. Το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων

Από τα προαναφερθέντα νομοθετήματα το άρθρο 16 του Ν.2515/1997 περιλαμβάνει κυρίως διατάξεις φορολογικές, τα δε άρθρα 3-7 του Ν.2578/1998 είναι αμιγώς φορολογικού περιεχομένου. Δηλαδή αμφότεροι οι νόμοι περιέχουν ευνοϊκές φορολογικές ρυθμίσεις στις επιχειρήσεις που πραγματοποιούν τους νομικούς μετασχηματισμούς που προαναφέρθηκαν. Ενα σοβαρό κατά την άποψή μου θέμα είναι να καθορισθεί το πλαίσιο εφαρμογής κάθε ενός από τα παραπάνω νομοθετήματα.

Πεδίο εφαρμογής του άρθρου 16 του Ν.2515/1997

Είναι φανερό από τον τίτλο αλλά και από το περιεχόμενο των διατάξεών του ότι αυτό αναφέρεται αποκλειστικά στα πιστωτικά ιδρύματα αλλά με τους εξής ειδικότερα περιορισμούς.

Στα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν συσταθεί ως *ανυποκαταστάσιμα νομικά πρόσωπα στην Ελλάδα κατά την έννοια του άρθρου 2 παρ. 1 του Ν. 2076/1992*. Συνεπώς για τα υποκαταστήματα αλλοδαπών τραπεζών που λειτουργούν στην Ελλάδα, εφόσον δεν έχουν ανυποκαταστάσιμη νομική προσωπικότητα, δεν πρέπει να ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 16.

Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει κανείς από τη διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 16 όπου γίνεται αναφορά μόνο στην παράγραφο 1 του άρθρου 2 του Ν.2076/92 και όχι στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, όπου δίδεται ο ορισμός του υποκαταστήματος.

Άλλο ένα επιχείρημα που ενισχύει την άποψη αυτή είναι και το γεγονός ότι οι διατάξεις του άρθρου 16, πέραν αυτών που έχουν καθαρά φορολογικό περιεχόμενο, παραπέμπουν στις διατάξεις περί συγχωνεύσεων και διασπάσεων του Ν.2190, οι οποίες ισχύουν μόνο για τις ανώνυμες εταιρείες που έχουν συσταθεί κατά το Ελληνικό εταιρικό δίκαιο.

Εάν δεχθούμε τη θέση αυτή σημαίνει ότι το νομικό πλαίσιο του άρθρου 16 δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην περίπτωση συγχώνευσης μεταξύ Ελληνικής και αλλοδαπής τράπεζας, πχ ενός υποκαταστήματος αλλοδαπής τράπεζας που λειτουργεί στην Ελλάδα με Ελληνική τράπεζα ή ακόμη μεταξύ αλλοδαπών τραπεζών που λειτουργούν στην Ελλάδα πχ για τη συγχώνευση των περιουσιακών στοιχείων που έχουν δύο λειτουργούντα στην Ελλάδα υποκαταστήματα αλλοδαπών τραπεζών, όταν επέρχεται η συγχώνευση των τραπεζών στην έδρα τους.

Ως συνέπεια της θέσεως αυτής είναι ότι στις περιπτώσεις αυτές δεν παρέχονται οι φορολογικές απαλλαγές που προβλέπονται από αυτό.

Τέλος ρητά εξαιρούνται από τις διατάξεις του άρθρου 16

- Οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί
- Η Τράπεζα της Ελλάδος
- Το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο
- Η ΕΤΒΑ
- Καθώς και τα πιστωτικά ιδρύματα που εδρεύουν σε άλλο κράτος μέλος και εξαιρούνται από τις κοι-

νοτικές οδηγίες που αφορούν τα πιστωτικά ιδρύματα (παρ. 3 του άρθρου 16).

Πεδίο εφαρμογής των άρθρων 1-7 του Ν.2578/1998⁽¹⁾

Όπως προαναφέρθηκε οι διατάξεις αυτές παρέχουν απαλλαγές από φορολογικές υποχρεώσεις στην Ελλάδα για μετασχηματισμούς επιχειρήσεων που λειτουργούν στην Ελλάδα, αλλά η έδρα τους βρίσκεται σε άλλο κράτος της ΕΕ. Η βασική μας παρατήρηση είναι ότι από την όλη δομή του νόμου αυτού φαίνεται να μην αποκλείεται κατ' αρχήν η εφαρμογή των διατάξεών του, με τις προϋποθέσεις εφαρμογής του, και για τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στα κράτη μέλη της ΕΕ.

Οι φορολογικές διατάξεις των άρθρων 3-7 του νόμου εφαρμόζονται στις εξής περιπτώσεις και προϋποθέσεις:

1. Για τις συγκεκριμένες νομικές πράξεις που προαναφέραμε στην παρ. II, πλην της συγχωνεύσεως δια εξαγοράς (αρθ. 79 Κ.Ν. 2190 – περίπτωση 1.4. ανωτέρω)

2. Για μεταβιβάσεις συγκεκριμένων περιουσιακών στοιχείων (ενεργητικού και παθητικού) επιχειρήσεων τα οποία:

- βρίσκονται στην Ελλάδα,
- δημιουργούν μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα της λήπτριας εταιρείας άλλου κράτους μέλους ή να προσαρτώνται σε υφιστάμενη ήδη μόνιμη εγκατάσταση αυτής στην Ελλάδα και
- συμβάλλουν στη διαμόρφωση φορολογητέων αποτελεσμάτων, για την επιβολή φόρου εισοδήματος στην Ελλάδα.

3. Για εταιρείες που πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Οι νομικές πράξεις και ως αποτέλεσμα αυτών οι μεταβιβάσεις των περιουσιακών στοιχείων να λαμβάνουν χώρα μεταξύ εταιρειών, οι οποίες:

- ανήκουν σε δύο διαφορετικά κράτη μέλη της ΕΕ δηλαδή έχουν τη φορολογική τους κατοικία σε αυτά, καθώς επίσης
- έχουν κάποια από τις νομικές μορφές που απαριθμούνται στο Παράρτημα Α⁽²⁾ του νόμου και

➤ υπόκεινται σε κάποιον από τους αναφερόμενους φόρους στο Παράρτημα Β⁽³⁾ του νόμου χωρίς δυνατότητα επιλογής ή απαλλαγής από αυτόν.

Όπως προαναφέραμε το νομικό πλαίσιο του Κ.Ν. 2190 για τις συγχωνεύσεις και διασπάσεις εταιρειών (άρθρα 68-89) καθορίζει τη διαδικασία πραγματοποίησης των πράξεων αυτών *μόνο Ελληνικών ανωνύμων εταιρειών*. Συνεπώς οι φορολογικές συνέπειες που πηγάζουν από πράξεις συγχωνεύσεων και διασπάσεων εταιρειών διαφορετικών κρατών μελών της ΕΕ και οι οποίες ρυθμίζονται από τις διατάξεις 1-7 του Ν.2578/98, *προσκρούουν στην έλλειψη του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου με το οποίο να είναι δυνατή η πραγματοποίηση τέτοιων πράξεων στην Ελλάδα*.

Τουναντίον η εισφορά περιουσιακών στοιχείων κλάδου, τμήματος ή υποκαταστήματος τράπεζης θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα με το υπάρχον πλαίσιο του νόμου περί ΑΕ και ειδικότερα των τραπεζών, όπως για παράδειγμα:

➤ Η εισφορά λειτουργούντος υποκαταστήματος στην Ελλάδα τράπεζας άλλου κράτους μέλους σε Ελληνική τράπεζα. Η πράξη αυτή κατά την άποψή μου θα μπορούσε να αντιμετωπισθεί ως εισφορά σε είδος ενεργητικών και παθητικών στοιχείων του υποκαταστήματος στο κεφάλαιο υφιστάμενης ή νεοϊδρυόμενης τράπεζας, που μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα (αρθ. 8 Κ.Ν. 2190), με αντάλλαγμα τις μετοχές της τράπεζας οι οποίες θα δοθούν στην ξένη τράπεζα. Η αποτίμηση της εισφοράς σε είδος θα γίνει από την Επιτροπή του αρθ. 9 του νόμου.

➤ Η εισφορά από Ελληνική τράπεζα των περιουσιακών στοιχείων που συγκροτούν τμήμα ή υποκατάστημά της, σε λειτουργούσα μόνιμη εγκατάσταση στην Ελλάδα τράπεζας άλλου κράτους μέλους. Η πράξη της εισφοράς των περιουσιακών στοιχείων

⁽¹⁾ Εκτενής ανάλυση των διατάξεων του νόμου έχει γίνει από το συντάκτη του παρόντος στο Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας στα τεύχη 1167, σελ. 1682 επ. και 1168, σελ. 1770 επ.

⁽²⁾ Για την Ελλάδα εφαρμόζεται για νομικά πρόσωπα που λειτουργούν ως Ανώνυμη Εταιρεία.

⁽³⁾ Για την Ελλάδα αναφέρεται ο Φόρος Εισοδήματος Νομικών Προσώπων.

θα πραγματοποιηθεί με αντάλλαγμα τις μετοχές της αλλοδαπής τράπεζας που θα προέλθουν από αύξηση του κεφαλαίου της έδρας στο εξωτερικό. Η αύξηση του κεφαλαίου της αλλοδαπής τράπεζας που θα γίνει με την εισφορά των περιουσιακών στοιχείων στη μόνιμη εγκατάστασή της στην Ελλάδα θα πραγματοποιηθεί με βάση την ισχύουσα νομοθεσία του κράτους της έδρας της τράπεζας. Η πράξη ανταλλαγής περιουσιακών στοιχείων με άλλα (μετοχές ή τίτλοι αλλοδαπής προέλευσης με περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονται στην Ελλάδα) εξεταζόμενη με βάση την Ελληνική νομοθεσία, θα αντιμετωπισθεί κατά τη γνώμη μου ως σύμβαση πωλήσεως (ανταλλαγή).

➤ Εισφορά περιουσιακών στοιχείων υποκαταστήματος στην Ελλάδα τράπεζας άλλου κράτους μέλους σε τράπεζα άλλου κράτους μέλους. Η πράξη αυτή μπορεί να προκύψει συνέπεια πράξης συγχώνευσης που πραγματοποιείται μεταξύ δύο τραπεζών διαφορετικών κρατών μελών (εκτός της Ελλάδος), πχ Γαλλική τράπεζα που διατηρεί υποκατάστημα στην Ελλάδα απορροφάται από Ιταλική και εάν η τελευταία διατηρεί υποκατάστημα στην Ελλάδα θα επέλθει συγχώνευση των δύο υποκαταστημάτων, δηλαδή τα περιουσιακά στοιχεία του υποκαταστήματος της Γαλλικής θα μεταβιβασθούν στο υποκατάστημα της Ιταλικής. Εάν η τελευταία δεν διατηρεί, θα γίνει σύσταση του υποκαταστήματος με τα περιουσιακά στοιχεία του υποκαταστήματος της απορροφώμενης.

Με βάση τα προαναφερθέντα συνάγεται ότι δεν μπορεί να τύχουν εφαρμογής οι φορολογικές απαλλαγές των διατάξεων των δύο νομοθετημάτων, σε περιπτώσεις μετασχηματισμών τραπεζών, οι οποίες δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εφαρμογής των ως άνω διατάξεων. Περιπτώσεις αυτής της κατηγορίας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε για παράδειγμα τη συγχώνευση:

- δύο αλλοδαπών τραπεζών (ΗΠΑ και Καναδά) των οποίων η έδρα κάθε μιας βρίσκεται σε διαφορετικό κράτος εκτός όμως της ΕΕ και οι οποίες διατηρούν υποκαταστήματα στην Ελλάδα, ή
- δύο αλλοδαπών τραπεζών των οποίων η έδρα

κάθε μιας βρίσκεται σε ένα και το αυτό κράτος μέλος της ΕΕ (πχ δύο Γαλλικών) και οι οποίες διατηρούν υποκαταστήματα στην Ελλάδα.

Και στις δύο περιπτώσεις αυτές, οι πράξεις μεταβιβάσεως των περιουσιακών τους στοιχείων που συγκροτούν τα υποκαταστήματά τους στην Ελλάδα θα υποστούν τις φορολογικές συνέπειες με βάση την Ελληνική νομοθεσία, σε συνδυασμό με τις διατάξεις περί αποφυγής διπλής φορολογίας, εφόσον βέβαια υπάρχουν διμερείς Συμβάσεις μεταξύ της Ελλάδος και της χώρας της έδρας των τραπεζών.

V. Οι φορολογικές απαλλαγές που παρέχονται και τα ζητήματα που ανακύπτουν

Δεδομένης της θεωρητικής σημασίας που αποκτούν οι διατάξεις των άρθρων 3-7 του νόμου 2578, λόγω της περιορισμένης πρακτικής τους εφαρμογής στην Ελλάδα, τα φορολογικά ζητήματα που θα αναφερθούν στη συνέχεια είναι αυτά που απορρέουν από την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 16 του Ν.2515/97 και αφορούν τις πράξεις μετασχηματισμών μεταξύ ημεδαπών τραπεζών. Ειδικότερα με τις διατάξεις του άρθρου αυτού:

1. Παρέχονται απαλλαγές από τη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων και ειδικότερα:

1.1. Η απαλλαγή από την υπεραξία που προκύπτει κατά τη συγχώνευση, διάσπαση ή την εισφορά τμήματος ή υποκαταστήματος.

Σύμφωνα με την παρ. 11 ουδεμία φορολογική υποχρέωση δημιουργείται για τη νέα τράπεζα που συνιστάται με τη συγχώνευση ή για την απορροφώσα και την απορροφώμενη, καθώς και για τους μετόχους τους, ως συνέπεια της συγχώνευσης, ιδίως για τυχόν εμφανιζόμενες υπεραξίες που προκύπτουν από τη συγχώνευση. Η διάταξη αυτή ισχύει και επί διασπά-

σεως τραπεζών καθώς και επί εισφοράς από λειτουργούσα τράπεζα κλάδου, μέρους, τμήματος ή υποκαταστήματος σε άλλη υφιστάμενη (παράγραφος 16).

Η διάταξη αυτή έχει περιεχόμενο για τις συγχωνευόμενες τράπεζες στις περιπτώσεις εκείνες όπου σύμφωνα με την παράγραφο 4, για την εκτίμηση των περιουσιακών τους στοιχείων συντάσσεται έκθεση προς τη γενική συνέλευση των μετόχων από την Επιτροπή Εμπειρογνομόνων του άρθρου 9 του Κ.Ν. 2190/1920 εφαρμοζομένων των διατάξεων του άρθρου 71 του Κ.Ν. 2190/1920.

Ανάλογα με τη νομική πράξη που θα διενεργηθεί, η υπεραξία θα εμφανισθεί ως ακολούθως:

➤ Στα βιβλία της συγχωνεύουσας τράπεζας σε ειδικό αποθεματικό (λογαριασμός 41) υπεραξίας από τη συγχώνευση. Η τυχόν ενσωμάτωση της υπεραξίας στο μετοχικό κεφάλαιο της νέας ή της απορροφώσας τράπεζας δεν επιτρέπεται κατά την άποψή μου από τη διάταξη του προτελευταίου εδαφίου της παραγράφου 5, το οποίο ορίζει ότι, ως μετοχικό κεφάλαιο της τράπεζας που προέρχεται από τη συγχώνευση θεωρείται το άθροισμα των μετοχικών κεφαλαίων των υπό συγχώνευση τραπεζών.

➤ Στα βιβλία του μετόχου της απορροφηθείσας τράπεζας – εάν και αυτός είναι τράπεζα – σε ειδικό αποθεματικό υπό τον τίτλο “Διαφορές από αναπροσαρμογή αξίας συμμετοχών και χρεογράφων”⁽⁴⁾ (λογαριασμός 41.06), καθόσον θα γίνει αντικατάσταση των μετοχών της απορροφηθείσας τράπεζας με τις νέες μετοχές της απορροφώσας.

➤ Στην περίπτωση εισφοράς τμήματος ή υποκαταστήματος, στα βιβλία της εισφέρουσας τράπεζας θα εμφανισθεί σε ειδικό αποθεματικό υπεραξίας από την ανατίμηση των περιουσιακών στοιχείων που συγκροτούν το εισφερόμενο υποκατάστημα. Η εισφέρουσα το υποκατάστημα θα λάβει σε αντάλλαγμα μετοχές της τράπεζας που το αποκτά.

Ενα άλλο ζήτημα που σχετίζεται με την υπεραξία και το οποίο δεν ορίζεται από το Ν.2515 είναι κατά πόσο υπάρχει δυνατότητα στην τράπεζα που προέκυψε από τη συγχώνευση να διενεργεί ετήσιες αποσβέσεις σε ολόκληρο το ποσό της υπεραξίας

του παγίου στοιχείου ή μόνο στο μέρος αυτής που αναλογεί στην αναπόσβεστη αξία του. Εφόσον δεν υπάρχει ρητή απαγορευτική αναφορά στο νόμο, θα πρέπει να γίνεται σε ολόκληρο το ποσό της υπεραξίας που αντιστοιχεί στα ανατιμηθέντα πάγια. Η άποψη αυτή βρίσκει έδαφος στην παρ. 3 του άρθρου 2 του ΠΔ 100/98 η οποία ορίζει ότι οι διενεργούμενες τακτικές αποσβέσεις υπολογίζονται στην αξία κτήσεως των παγίων περιουσιακών στοιχείων προσαυξημένης με τις δαπάνες προσθηκών και βελτιώσεων ή της αναπροσαρμοσμένης αξίας όπως η αξία αυτή εξευρίσκεται σύμφωνα με τις ισχύουσες κάθε φορά σχετικές διατάξεις.

Όλα τα προαναφερθέντα δεν ισχύουν εάν ακολουθηθεί η διαδικασία που προβλέπει η παρ. 5, όπου αντί της εκτίμησης από την Επιτροπή του άρθρου 9, γίνει ενοποίηση των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού των υπό συγχώνευση τραπεζών όπως αυτά εμφανίζονται στους ισολογισμούς τους που συντάσσονται για το σκοπό αυτό. Στην περίπτωση αυτή δεν θα προκύψει υπεραξία.

1.2. Μη φορολόγηση αφορολόγητων κρατήσεων και αποθεματικών

Σύμφωνα με την παράγραφο 12, τα ειδικά αφορολόγητα αποθεματικά εκ των μη διανεμόμενων κερδών ή άλλα αφορολόγητα αποθεματικά ή αφορολόγητες κρατήσεις επί των κερδών που υφίστανται στις συγχωνευόμενες τράπεζες δεν υπόκεινται σε φορολόγηση κατά το χρόνο της συγχώνευσης, εφόσον μεταφέρονται και εμφανίζονται αυτούσια σε αντίστοιχους ειδικούς λογαριασμούς της απορροφώσας ή της νέας τράπεζας.

Αποθεματικά ή κρατήσεις της κατηγορίας αυτής μπορούν να αναφερθούν τα εξής:

➤ ***Τα Αποθεματικά που σχηματίστηκαν από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα καθώς και από τα***

⁽⁴⁾ Βλέπετε Το Κλαδικό Λογιστικό Σχέδιο των Τραπεζών Εμ. Σακέλλη Πρώτη Έκδοση σελ. 343 επόμ.

έσοδα που φορολογήθηκαν κατ' ειδικό τρόπο, τα οποία παρακολουθούνται στους λογαριασμούς:

41.90 6α. Αποθεματικά από απαλλασσόμενα της φορολογίας έσοδα

41.91 6β. Αποθεματικά από έσοδα φορολογηθέντα κατ' ειδικό τρόπο.

➤ Το **“Αποθεματικό από την αποτίμηση και τη διάθεση χρεογράφων”** του άρθρου 38 Ν.2238/94, το οποίο κατατάσσεται σε υπολογισμό του 41.04 ως “ειδικό αποθεματικό χρεογράφων”⁽⁴⁾. Στην πίστωση του λογαριασμού αυτού μεταφέρονται τα κέρδη από πώληση μετοχών εισηγμένων στο χρηματιστήριο (Αθηνών ή αλλοδαπό), ενώ στη χρέωσή του οι τυχόν ζημιές από την πώλησή τους ή την αποτίμησή τους κατά το τέλος της χρήσεως. Το πιστωτικό υπόλοιπο του λογαριασμού αυτού είναι αφορολόγητο εφόσον παραμένει αδιανέμητο.

➤ Οι **“διαφορές αναπροσαρμογής αξίας συμμετοχών και χρεογράφων”** Λογαριασμός 46.06⁽⁴⁾. Στο λογαριασμό αυτό μεταφέρει η μέτοχος τράπεζα την αξία των μετοχών που της διανέμονται δωρεάν από τις θυγατρικές της εταιρείες όταν αυτές κεφαλαιοποιούν την υπεραξία από την ανά τετραετία αναπροσαρμογή των ακινήτων τους, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2065/92 (άρθρα 20-27).

➤ Η σχηματισθείσα **“πρόβλεψη για επισφαλείς απαιτήσεις”**, σύμφωνα με τις διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 105 του Ν.2238/94, η οποία εμφανίζεται στο Λογαριασμό 44.03⁽⁴⁾.

2. Απώλεια του δικαιώματος μεταφοράς των ζημιών προς συμψηφισμό με κέρδη επομένων ετών

Σύμφωνα με την παράγραφο 6, εφόσον μεταξύ των στοιχείων του παθητικού των υπό συγχώνευση τραπεζών υφίσταται υπόλοιπο ζημιών τρέχουσας ή προηγούμενων χρήσεων, το υπόλοιπο αυτό εμφανίζεται σε ιδιαίτερο λογαριασμό στον ισολογισμό της προερχόμενης από τη συγχώνευση τράπεζας. Για το ποσό αυτό των ζημιών δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 4 του Ν. 2238/1994.

Από την παραπάνω διατύπωση του νόμου είναι

φανερό ότι η τυχόν ζημία που υφίσταται κατά τη συγχώνευση και θα εμφανισθεί στον ισολογισμό συγχώνευσης τον οποίο θα συντάξει η απορροφώμενη, θα πρέπει να εμφανισθεί και στον ισολογισμό της νέας τράπεζας ή της απορροφώσας, χωρίς όμως να παρέχεται δικαίωμα στην τελευταία συμψηφισμού της ζημίας αυτής με τα κέρδη των επομένων χρήσεων.

Η ως άνω αντιμετώπιση της ζημίας που υφίσταται κατά το χρόνο της συγχώνευσης έχει εφαρμογή και στην περίπτωση που η απορροφώσα τράπεζα έχει ζημία παρελθουσών χρήσεων φορολογικώς αναγνωριζόμενη, με συνέπεια ούτε η ζημία αυτή να δύναται να συμψηφιστεί με τα μελλοντικά της κέρδη.

Κατά την άποψή μου η διάταξη αυτή αποτελεί σοβαρό αντικίνητρο καθότι για τις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα ένας τρόπος εξυγιάνσεώς τους είναι και η λύση του μετασχηματισμού τους. Αξίζει να αναφερθεί ότι ανάλογη απαγορευτική διάταξη υπάρχει και στο Ν.2166/93, Κίνητρα Ανάπτυξης Επιχειρήσεων.

3. Σύνταξη ισολογισμού συγχωνεύσεως και υποβολή δηλώσεων φορολογίας εισοδήματος

Σύμφωνα με το πρώτο και τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 5, οι υπό συγχώνευση τράπεζες συντάσσουν ισολογισμούς συγχωνεύσεως και τα στοιχεία ενεργητικού και παθητικού που εμφανίζονται σ' αυτούς μεταφέρονται ως στοιχεία του ισολογισμού της τράπεζας της απορροφώσας ή της νέας. Η ημερομηνία των ισολογισμών αυτών είναι κοινή και μπορεί να ανατρέχει μέχρι και στη ληκτική ημερομηνία της τελευταίας κλεισμένης χρήσης. Όλες οι πράξεις που διενεργούνται από τις συγχωνευόμενες τράπεζες μετά την ημερομηνία των ισολογισμών συγχώνευσης θεωρούνται ότι διενεργήθηκαν για λογαριασμό του προερχόμενου από τη συγχώνευση νομικού προσώπου και τα ποσά αυτών μεταφέρονται με συγκεκριμένη εγγραφή στα βιβλία αυτού.

Από το συνδυασμό των παραπάνω προκύπτει ότι οι συγχωνευόμενες τράπεζες μετά τη σύνταξη του ισο-

λογισμού συγχωνεύσεως που συντάσσεται σε κοινή ημερομηνία, εφόσον κατά το νόμο συνεχίζουν να υφίστανται ως νομικά πρόσωπα συνεχίζουν να διενεργούν συναλλαγές επ' ονόματί τους τις οποίες και καταχωρούν στα βιβλία τους. Όλες οι πράξεις αυτές που γίνονται μετά το χρόνο κατάρτισης του ισολογισμού συγχωνεύσεως και μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία συγχωνεύσεως για φορολογικούς σκοπούς θεωρείται ότι διενεργούνται για λογαριασμό της νέας τράπεζας ή της απορροφώσας και θα μεταφερθούν με συγκεντρωτική εγγραφή στα βιβλία της τελευταίας κατά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συγχώνευσης.

Συνεπώς οι συγχωνευόμενες θα πρέπει να φορολογούνται για τα τυχόν κέρδη που προκύπτουν μέχρι του χρόνου σύνταξης από μέρους τους του ισολογισμού συγχώνευσης και να υποβάλλουν σχετική δήλωση. Ενώ τα κέρδη που θα προκύψουν από τις συναλλαγές που θα διενεργηθούν μετά το χρόνο σύνταξης του ισολογισμού συγχώνευσης και μέχρι του χρόνου ολοκλήρωσης της διαδικασίας συγχώνευσης φορολογούνται στο όνομα της νέας τράπεζας ή της απορροφώσας.

Σύμφωνα με την παράγραφο 16 η οποία ορίζει ότι οι διατάξεις της παραγράφου 5 ισχύουν και στις περιπτώσεις διασπάσεως ή εισφοράς τμήματος ή υποκαταστήματος, είναι απορίας άξιο, εάν στην περίπτωση εισφοράς τμήματος θα απαιτηθεί η σύνταξη ισολογισμού για την τράπεζα που το εισφέρει, αφού αυτή εξακολουθεί να υφίσταται και να λειτουργεί ως νομικό πρόσωπο και μετά την εισφορά του τμήματός της.

4. Παρέχονται απαλλαγές από τον ΦΠΑ

Σύμφωνα με τις παραγράφους 9 και 17 προκειμένου για τον ΦΠΑ κατά την εισφορά και μεταβίβαση των περιουσιακών στοιχείων των συγχωνευομένων τραπεζών καθώς και κατά την εισφορά τμήματος ή υποκαταστήματος, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρ.4 του άρθρου 5 του Ν.1642/86.

Η παραπομπή από το νόμο μόνο στη διάταξη της

παραγράφου 4 του άρθρου 5 ενέχει τον κίνδυνο να θεωρηθεί ότι οι πράξεις αυτές υπάγονται στον ΦΠΑ. Κατά την άποψή μου η διάταξη της παρ. 4 θα πρέπει να συνδυαστεί με την περ. λ' της παραγράφου 1 του άρθρου 18 του Ν.1642/86.

Συγκεκριμένα το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 5 αναφέρει ότι η διάταξη δεν έχει εφαρμογή (δηλαδή ότι η μεταβίβαση δεν υπόκειται σε ΦΠΑ), *αν το πρόσωπο που μεταβιβάζει ή το πρόσωπο που αποκτά τα αγαθά ενεργεί πράξεις για τις οποίες δεν παρέχεται δικαίωμα έκπτωσης του φόρου* δηλαδή εν προκειμένω οι τράπεζες.

Ενώ υπάρχει συγκεκριμένη απαλλακτική διάταξη που είναι η περίπτωση λ' του άρθρου 18 περί ΦΠΑ η οποία επί λέξει αναφέρει τα εξής: “η παράδοση αγαθών επιχείρησης ως συνόλου, κλάδου ή μέρους αυτής από επαχθή ή χαριστική αιτία ή με τη μορφή εισφοράς σε υφιστάμενο ή συνιστώμενο νομικό πρόσωπο, από δραστηριότητα αποκλειστικά απαλλασσόμενη ή εξαιρούμενη από το φόρο, εφόσον τα αγαθά αυτά είχαν αποκτηθεί με φόρο προστιθέμενης αξίας και δεν έχει παρασχεθεί, ούτε ασκηθεί άμεσα, δικαίωμα έκπτωσης, καθώς επίσης και η παράδοση αγαθών των οποίων η κτήση ή η διάθεση έχει εξαιρεθεί από το δικαίωμα έκπτωσης σύμφωνα με την παράγραφο 4 του άρθρου 23”.

Εάν οι συγχωνευόμενες τράπεζες έχουν διενεργήσει πράξεις που παρέχουν δικαίωμα εκπτώσεως του ΦΠΑ των εισροών τους, θα πρέπει κατά την άποψή μου να απαλλάσσονται και αυτές, καθότι η περίπτωση αυτή καλύπτεται από το συνδυασμό των δύο διατάξεων (της παρ. 4 του άρθρου 5 και της περιπ. λ' της παρ. 1 του άρθρου 18).

5. Παρέχεται απαλλαγή από το φόρο συγκέντρωσης κεφαλαίου (ΦΣΚ) υπό ορισμένες προϋποθέσεις

Προκειμένου για τον ΦΣΚ ισχύουν οι διατάξεις του άρθρου 18 του Ν.1676/86 σε συνδυασμό με την παρ. 41 του άρθρου 15 του Ν.2166. (παρ. 9 και 11 του άρθρου 16) και ειδικότερα

➤ Κατά τη συγχώνευση όπου δεν επέρχεται ποσοτική μεταβολή των μετοχικών κεφαλαίων των συγχωνευόμενων τραπεζών, δεν υπάρχει υποχρέωση καταβολής ΦΣΚ κατά τα οριζόμενα στην παρ. 4 του άρθρου 18.

➤ Εάν συνεπεία της εκτίμησης των περιουσιακών στοιχείων των συγχωνευόμενων τραπεζών από την επιτροπή του άρθρου 9 του 2190, προκύψει υπεραξία η οποία κεφαλαιοποιηθεί, το ποσό αυτής θα υπαχθεί σε ΦΣΚ, σύμφωνα με την παρ. 41 του άρθρου 15 του Ν.2166/93. Εδώ κατά την άποψή μου υπάρχει μία αντίφαση στο νόμο που ενώ δεν επιτρέπει την κεφαλαιοποίηση της υπεραξίας, – όπως προκύπτει από το προτελευταίο εδάφιο της παραγράφου 5 – στην παράγραφο 9 μνημονεύεται η παράγραφος 41 του άρθρου 15 Ν.2166 η οποία αναφέρεται στην κεφαλαιοποίηση της υπεραξίας.

➤ Ωσαύτως στην περίπτωση εισφοράς τμήματος ή υποκαταστήματος σε λειτουργούσα τράπεζα, για την αύξηση του κεφαλαίου της απορροφώσας το τμήμα ή υποκατάστημα τραπεζής που θα γίνει με την καθαρή αξία του εισφερόμενου τμήματος, θα καταβληθεί ΦΣΚ σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 18 του Ν.1676/86.

6. Λοιπές φορολογικές απαλλαγές

Σύμφωνα με την παράγραφο 9, κάθε σχετική πράξη ή συμφωνία που αφορά την εισφορά ή μεταβίβαση στοιχείων ενεργητικού ή παθητικού ή άλλων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, καθώς και κάθε εμπράγματου ενοχικού ή άλλου δικαιώματος, οι μετοχές που θα εκδοθούν, οι αποφάσεις των γενικών συνελεύσεων των συγχωνευόμενων πιστωτικών ιδρυμάτων, η σχέση συμμετοχής στο κεφάλαιο της νέας τράπεζας, καθώς και κάθε άλλη συμφωνία ή πράξη που απαιτείται για τη συγχώνευση, τη σύσταση και το καταστατικό, η δημοσίευσή τους στο ΦΕΚ και η μεταγραφή στα βιβλία μεταγραφών εμπραγμάτων δικαιωμάτων *απαλλάσσονται παντός φόρου, τέλους χαρτοσήμου ή άλλου τέλους, εισφοράς ή δικαιώματος υπέρ του Δημοσίου ή οποιουδήποτε τρίτου*, συμπεριλαμβανομένων των αμοιβών των παγίων και αναλογικών δικαιωμάτων ή άλλων τελών υπέρ υποθηκοφυλάκων.

Στις παραπάνω απαλλαγές συμπεριλαμβάνεται και ο φόρος μεταβιβάσεως των ακινήτων που θα περιέλθουν στη συγχωνεύουσα τράπεζα, καθώς και ο φόρος υπεραξίας των αυτοκινήτων που θα μεταβιβασθούν.

ATHIBOR

Η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών ανακοινώνει ότι, στο πλαίσιο της εναρμόνισης των ελληνικών βασικών διατραπεζικών επιτοκίων με τα αντίστοιχα της Ευρωζώνης και για την ικανοποίηση της αρχής της συνέχειας των συμβάσεων που καθιερώθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 3 του κοινοτικού Κανονισμού 1103/1997, επέρχονται οι ακόλουθες μεταβολές στο καθεστώς χρήσης των διατραπεζικών επιτοκίων ATHIBOR, ATHIBID και ATHIMID:

- 1.** Από 28.12.2000, η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών θα παύσει να εισάγει τιμές του επιτοκίου αναφοράς ATHIBOR στο κεντρικό σύστημα της σελίδας του Reuters. Διευκρινίζεται σχετικά ότι, σύμφωνα με τη νομοθεσία που θα διέπει τη χρήση του ευρώ στην Ελλάδα από 1.1.2001, οποιαδήποτε αναφορά στο επιτόκιο αναφοράς ATHIBOR που προβλέπεται σε υφιστάμενες νομικές πράξεις, αντικαθίσταται αυτοδίκαια, εκτός αντιθέτου συμφωνίας των μερών, από αναφορά στο διατραπεζικό επιτόκιο αναφοράς EURIBOR, όπως αυτό ορίζεται στον οικείο κανονισμό λειτουργίας.

Η αντικατάσταση του επιτοκίου αναφοράς ATHIBOR από το επιτόκιο αναφοράς EURIBOR θα απεικονίζεται στη σελίδα "ATHIBOR" του Reuters και στη σελίδα 41920 του TELERATE.

- 2.** Από 28.12.2000, η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών θα παύσει, επίσης, να εισάγει τιμές του επιτοκίου αναφοράς ATHIBID στο κεντρικό σύστημα της σελίδας του Reuters.

Σε όλες νομικές πράξεις γίνεται αναφορά στο επιτόκιο αναφοράς ATHIBID, ελλείψει αντιστοίχων επιτοκίων στο πλαίσιο λειτουργίας του επιτοκίου αναφοράς EURIBOR, ο διακανονισμός ορίζεται ως εξής:

ATHIBID = EURIBOR – 6 μονάδες βάσης (basis points)

- 3.** Σε όλες νομικές πράξεις γίνεται αναφορά στο επιτόκιο αναφοράς ATHIMID, ελλείψει αντιστοίχων επιτοκίων στο πλαίσιο λειτουργίας του επιτοκίου αναφοράς EURIBOR ο διακανονισμός ορίζεται ως εξής:

ATHIMID = EURIBOR – 3 μονάδες βάσης (basis points)

- 4.** Το επιτόκιο αναφοράς EURIBOR που θα αντικαταστήσει, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, τα επιτόκια ATHIBOR, ATHIBID και ATHIMID στις υφιστάμενες και μόνο νομικές πράξεις, είναι εκείνο που εμφανίζεται στη σελίδα 249 του TELERATE (Act/365) και στη σελίδα EURIBOR (365) του Reuters.

Εισαγωγή

Οι εργασίες του Γραφείου Τραπεζικού Μεσολαβητή κατά το πρώτο εξάμηνο του 2000 εξελίχθηκαν με πολύ ικανοποιητικούς ρυθμούς σε σχέση με το πρώτο έτος λειτουργίας του (1999).

Ειδικότερα, οι τηλεφωνικές κλήσεις ανήλθαν σε 1.707, έναντι 1.621 του 1999 για 9,5 μήνες λειτουργίας, τα δε γραπτά παράπονα σε 166 έναντι 171.

Παράλληλα, σημειώθηκαν και βελτιώσεις ποιτικού χαρακτήρα, όπως το υψηλότερο ποσοστό κλήσεων που αναφέρονται σε τραπεζικά θέματα (92,4% έναντι 84% το 1999) καθώς και των εντός της αρμοδιότητας του Τραπεζικού Μεσολαβητή κλήσεων (47,1% έναντι 24,5% το 1999). Στα γραπτά παράπονα το ποσοστό των εντός της αρμοδιότητας του Τραπεζικού Μεσολαβητή ανήλθε σε 66% από 52% το 1999. Ο αριθμός των γραπτών παραπόνων που ολοκληρώθηκε η εξέτασή τους ανήλθε σε 124 (74%) (67 εντός και 56 εκτός Κανονισμού).

Διαφοροποιήσεις παρουσιάστηκαν στην κατανομή των κλήσεων και των υποθέσεων κατά προϊόν/υπηρεσία. Τα μέσα πληρωμών αντιπροσωπεύουν όλο και υψηλότερο ποσοστό του συνολικού αριθμού των κλήσεων (46,4% έναντι 25,8% το 1999) και των εντός κανονισμού γραπτών παραπόνων (48% έναντι 29%). Κύρια αιτία παραπόνων για τα μέσα πληρωμών είναι οι αμφισβητούμενες, από τους νόμιμους κατόχους των καρτών, χρεώσεις που γίνονται από παράνομη χρήση, μετά από απώλεια ή κλοπή.

Λόγω της ιδιαίτερης σημασίας της χρήσης των καρτών ως μέσων πληρωμής και της ανάγκης δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης στο συναλλακτικό κοινό, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε τις εξής δύο προτάσεις που θεωρούμε ότι θα συμβάλουν στην ασφάλεια των συναλλαγών με πλαστικό χρήμα:

α) την τακτική υπενθύμιση από τις τράπεζες προς τις επιχειρήσεις της υποχρέωσης των τελευταίων να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να διαπιστώνουν ότι το πρόσωπο με το οποίο συναλλάσσονται είναι ο νόμι-

Το έργο του Γραφείου του Τραπεζικού Μεσολαβητή κατά το α' εξάμηνο 2000

μος κάτοχος της κάρτας και β) τη σύνταξη, σε συνεργασία με τις αρμόδιες Υπηρεσίες όλων των τραπεζών, ενός συνοπτικού οδηγού με χρήσιμες συμβουλές για τη χρήση των καρτών που θα δίνεται στους δικαιούχους κατά την παράδοση της κάρτας τους.

Ι. Τομέας Επικοινωνίας

α) Στον Πίνακα 1 (επόμενη σελίδα) εμφανίζεται το σύνολο των τηλεφωνικών κλήσεων κατά κατηγορίες:

Το σύνολο των τηλεφωνικών κλήσεων στο πρώτο εξάμηνο του 2000 υπερέβη τον αριθμό των κλήσεων (1.621) του έτους 1999 (9,5 μήνες λειτουργίας). Ο μέσος μηνιαίος όρος του αριθμού των κλήσεων για το πρώτο εξάμηνο του τρέχοντος έτους (284) αυξήθηκε κατά 67% έναντι του αντίστοιχου (170) των 9,5 μηνών λειτουργίας του Γραφείου κατά το έτος 1999.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Τηλεφωνικές Κλήσεις κατά κατηγορία			
Κατηγορίες	Αριθμός	Ποσοστό %	
		Εξαμήνου	Ετους 1999
• <i>Τραπεζικά θέματα</i>			
➤ Εκτός Κανονισμού Λειτουργίας	773	45,3	59,1
➤ Εντός Κανονισμού Λειτουργίας	804	47,1	24,5
• <i>Άλλα θέματα</i> (πληροφορίες για άλλους θεσμούς, γενικές πληροφορίες κλπ)	130	7,6	16,4
ΣΥΝΟΛΟ	1.707	100,0	100,0

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ποιοτική βελτίωση που παρουσιάζεται στη σύνθεση των διαφόρων κατηγοριών τηλεφωνικών κλήσεων. Ειδικότερα το ποσοστό των εντός κανονισμού αυξήθηκε από 24,5% του 1999 σε 47,1%. Επίσης το ποσοστό των κλήσεων για τραπεζικά θέματα διαμορφώθηκε σε 92,4% από 84% κατά το 1999.

β) Στον *Πίνακα 2* αναλύονται οι εκτός κανονισμού τηλεφωνικές κλήσεις, κατά αιτία εξαίρεσης:

Από τα στοιχεία του Πίνακα 2 προκύπτει το

έντονο ενδιαφέρον των ιδιωτών επαγγελματιών (149 από τις 178 υποθέσεις) για το θεσμό και η οριακή πλέον σημασία του αριθμού των κλήσεων που αναφέρονται σε γεγονότα τα οποία έλαβαν χώρα πριν την έναρξη λειτουργίας του θεσμού.

Οι 449 κλήσεις που εξαιρούνται επειδή αφορούν την εμπορική ή επιχειρηματική πολιτική των τραπεζών ή γενικές πληροφορίες για τις τράπεζες, αναφέρονται κυρίως σε θέματα έγκρισης δανείων, ρύθμισης χρεών, ύψους επιτοκίων κλπ.

Τα θέματα αυτά βρίσκονται εκτός της αρμοδιό-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Εκτός Κανονισμού Τηλεφωνικές Κλήσεις			
Κατηγορίες	Αριθμός	Ποσοστό %	
		Εξαμήνου	Ετους 1999
• Εμπορική ή επιχειρηματική πολιτική των τραπεζών ή γενικές πληροφορίες για τις τράπεζες	449	58,1	44,7
• Γεγονότα που συνέβησαν πριν την έναρξη λειτουργίας του Γραφείου	39	5,1	16,2
• Υποθέσεις Ιδιωτών Επαγγελματιών και Νομικών Προσώπων	178	23,0	22,9
• Λοιπές περιπτώσεις	107	13,8	16,2
• ΣΥΝΟΛΟ	773	100,0	100,0

τητας του Τραπεζικού Μεσολαβητή, έχουν όμως ιδιαίτερη σημασία γιατί αναδεικνύουν τα πραγματικά προβλήματα που απασχολούν τους συναλλασσόμενους με τις τράπεζες. Για το λόγο αυτό το προσωπικό του Γραφείου δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία στο να πληροφορήσει τους ερωτώντες σχετικά με τον περαιτέρω χειρισμό των υποθέσεών τους.

γ) Στον **Πίνακα 3**, παρουσιάζεται η κατανομή των τηλεφωνικών κλήσεων, εντός της αρμοδιότητας του Τραπεζικού Μεσολαβητή κατά κατηγορία προϊόντων/υπηρεσιών.

Στον Πίνακα 3 ενδιαφέρον παρουσιάζει η σημαντική αύξηση του ποσοστού των παραπόνων που αναφέρονται στα **μέσα πληρωμών** (κυρίως κάρτες), καθώς και η σημαντική υποχώρηση του ποσοστού των ερωτώντων για τις καταθέσεις και τις κινητές αξίες. Ειδικότερα στις **καταθέσεις** περιορίστηκε ο αριθμός για το άτοκο μέρος των καταθέσεων, προφανώς λόγω της πληρέστερης ενημέρωσης των ενδιαφερομένων, ως αποτέλεσμα της επισήμανσης του προβλήματος. Στις **κινητές αξίες** η μείωση θα πρέπει να αποδοθεί και στην υποχώρηση της κίνησης της χρηματιστηριακής αγοράς.

δ) Στον **Πίνακα 4**, εμφανίζεται η κατανομή των κλήσεων κατά κατηγορία παραπόνων.

Κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους 2000 την πρώτη θέση καταλαμβάνει η κατηγορία παραπόνων “Συναλλαγές/Υπολογισμοί” λόγω της αύξησης του αριθμού των κλήσεων για τα μέσα πληρωμών, κυρίως όσον αφορά τις κάρτες. Συγκεκριμένα, οι νόμιμοι κάτοχοι των καρτών αμφισβητούν τις συναλλαγές που γίνονται μετά από απώλεια ή κλοπή της κάρτας τους.

ε) Σημειωτέον ότι από τις 1.707 τηλεφωνικές κλήσεις σε 628 (37%) οι συναλλασσόμενοι είχαν απευθυνθεί ήδη στο Κατάστημα της τράπεζας με την οποία συνεργάζονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Κατανομή των Εντός Κανονισμού τηλεφωνικών κλήσεων κατά κατηγορία προϊόντων-υπηρεσιών			
Κατηγορίες	Αριθμός	Ποσοστό %	
		Εξαμήνου	Ετους 1999
• Μέσα πληρωμών	312	46,4	25,8
• Δάνεια	221	32,9	32,6
• Καταθέσεις	81	12,1	21,2
• Κινητές Αξίες	43	6,4	17,1
• Λοιπά	15	2,2	3,3
• ΣΥΝΟΛΟ	672*	100,0	100,0

*Από τις 804 εντός κανονισμού κλήσεις μόνο για τις 672 παρέχονται αναλυτικά στοιχεία ως προς τα προϊόντα/υπηρεσίες στα οποία αναφέρονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Κατανομή των Εντός Κανονισμού τηλεφωνικών κλήσεων κατά κατηγορία παραπόνων			
Κατηγορίες	Αριθμός	Ποσοστό %	
		Εξαμήνου	Ετους 1999
• Συναλλαγές/ Υπολογισμοί	335	50,0	31,6
• Ποιότητα Υπηρεσιών	228	34,0	46,7
• Τραπεζική Πρακτική	90	13,4	15,6
• Λοιπά	17	2,6	6,1
• ΣΥΝΟΛΟ	670	100,0	100,0

στ) Διαδίκτυο (Internet)

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2000 καταγράφηκαν **14.771 επισκέψεις** στις σελίδες του Γραφείου του Τραπεζικού Μεσολαβητή, αριθμός που κρίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητικός σε σχέση με τις 6.808 για το οκτάμηνο εντός του 1999 κατά το οποίο λειτουργούσε η ιστοσελίδα μας.

II. Γραπτά Παράπονα (υποθέσεις)

Ο αριθμός των γραπτών παραπόνων κατά το α' εξάμηνο του 2000 ανήλθε σε 166, εκ των οποίων 110 ήταν εντός της αρμοδιότητας του Τραπεζικού Μεσολαβητή. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τα εκτός κανονισμού λειτουργίας του Γραφείου γραπτά παράπονα μόνο τα 15 ή ποσοστό 9% του συνόλου δεν αφορούσαν Τραπεζικά θέματα, ενώ από τα λοιπά εκτός του κανονισμού λειτουργίας του Τραπεζικού Μεσολαβητή παράπονα, 12 αφορούν γεγονότα που συνέβησαν πριν την έναρξη λειτουργίας του θεσμού.

Γενικά, τα εκτός κανονισμού λειτουργίας γραπτά παράπονα αντιπροσωπεύουν το 34% του συνόλου των γραπτών παραπόνων που υποβλήθηκαν στο πρώτο εξάμηνο του 2000 έναντι αντίστοιχου ποσοστού 48% των 9,5 μηνών λειτουργίας του Γραφείου κατά το έτος 1999. Παρατηρείται δηλαδή σημαντική ποιοτική βελτίωση. Ειδικότερες παρατηρήσεις-σχόλια για τις περιεχόμενες στους Πίνακες πληροφορίες παρέχονται στη συνέχεια.

α) Στον **Πίνακα 5** παρουσιάζονται οι κύριες κατη-

γορίες των εκτός αρμοδιότητας του Τραπεζικού Μεσολαβητή υποθέσεων.

β) Στον **Πίνακα 6** (στην απέναντι σελίδα) παρουσιάζεται η κατανομή των εντός Κανονισμού υποθέσεων κατά προϊόν και κατά κατηγορία παραπόνων.

Υψηλό ποσοστό παρουσιάζει η κατηγορία **Συναλλαγές/Υπολογισμοί**, κυρίως δε η υποκατηγορία **εσφαλμένη ή αμφισβητούμενη χρέωση λογαριασμού**, η οποία συνδέεται με τα **μέσα πληρωμών**, ιδιαίτερα με τις απώλειες καρτών και τις χρεώσεις που ακολουθούν και τις οποίες οι παραπονούμενοι χαρακτηρίζουν ως εσφαλμένες ή αμφισβητούμενες.

γ) Η τήρηση των σταδίων της διαδικασίας υποβολής των παραπόνων, για τις εντός κανονισμού λειτουργίας υποθέσεις, έχει ως ακολούθως:

- Δεν έχουν απευθυνθεί στην Υπηρεσία Πελατών 64.
- Εχουν ολοκληρώσει τη διαδικασία εξέτασης στην τράπεζα 46.
- **Σύνολο 110.**

Σημειώνεται ότι στις 55 από τις 64 περιπτώσεις παραπόνων οι συναλλασσόμενοι δεν είχαν απευθυνθεί ούτε και στο Κατάστημα της τράπεζας με το οποίο συνεργάζονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Εκτός Κανονισμού Γραπτά Παράπονα			
Κατηγορίες	Αριθμός	Ποσοστό %	
		Εξαμήνου	Ετους 1999
• Επαγγελματικές συναλλαγές	8	14,2	29,3
• Εμπορική-επιχειρηματική πολιτική των τραπεζών	13	23,2	34,1
• Γεγονότα πριν την έναρξη λειτουργίας του Γραφείου	12	21,5	15,9
• Λοιπά (εκ των οποίων 6 υποθέσεις ήταν εκκρεμείς ενώπιον Δικαστηρίων και 15 δεν αφορούν τραπεζικά θέματα)	23	41,1	20,7
• ΣΥΝΟΛΟ	56	100,0	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
Κατανομή των Εντός Κανονισμού υποθέσεων κατά προϊόν και κατηγορία παραπόνων

	Ποιότητα Υπηρεσιών	Συναλλαγές/Υπολογισμοί	Τραπεζική Πρακτική	Διάφορα	Σύνολο
Καταθέσεις	4	10	4	1	19
Μέσα Πληρωμών	9	42	2	–	53
Δάνεια	7	11	2	–	20
Κινητές Αξίες	7	5	2	–	14
Διάφορα	2	1	–	1	4
Σύνολο	29	69	10	2	110

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
Κλείσιμο Υποθέσεων ανάλογα με το φορέα και την κατάληξη

Φορέας	Κατάληξη			
	Υπέρ του πελάτη	Υπέρ της τράπεζας	Συμβιβαστική λύση	Σύνολο
Τράπεζες μετά από παρέμβαση του ΤΜ	14	1	4	19
Το Γραφείο του ΤΜ	11	18	6	35
Σύνολο	25	19	10	54

Σημειώνεται ότι το συνολικό ποσοστό των κλεισμένων υποθέσεων κατά το α' εξάμηνο του έτους 2000, συμπεριλαμβανομένων και των 56 εκτός κανονισμού υποθέσεων, ανέρχεται σε 74%.

δ) Κλείσιμο των υποθέσεων

Στο πρώτο εξάμηνο του 2000 έκλεισαν 67 υποθέσεις από τις οποίες 13 μετά παραίτηση των ενδιαφερομένων, συνεπεία της πληρέστερης ενημέρωσής τους από τις Υπηρεσίες Πελατών των τραπεζών όπου παρέπεμψε τις υποθέσεις τους το Γραφείο του Τραπεζικού Μεσολαβητή. Η κατανομή των υπολοίπων 54 υποθέσεων, βάσει του φορέα που έκλεισε την υπόθεση και την κατάληξή της, φαίνεται στον **Πίνακα 7**.

III. Τα προβλήματα των συναλλασσομένων

Τα προβλήματα που έθεσαν οι συναλλασσόμενοι είτε τηλεφωνικώς είτε με τα γραπτά παράπονά τους είναι τα ακόλουθα:

1. Δάνεια

Από την εξέταση των παραπόνων (γραπτών και τηλεφωνικών) που έχουν υποβληθεί στο Γραφείο του Τ.Μ. προέκυψε ότι οι κυριότερες αιτίες που τα προκαλούν είναι οι ακόλουθες:

α. Ελλιπής ενημέρωση, που αφορά κυρίως:

- Στη μετατροπή δανείων από σταθερό σε κυμαινόμενο επιτόκιο.

- Στην εφαρμογή του Νόμου 2789/2000 (άρθρο 30).
- Στη μη πλήρη ενημέρωση για τις επιβαρύνσεις των δανείων (έξοδα φακέλου, έξοδα μηχανικού, έξοδα ελέγχου τίτλων, εισφορές που επιβαρύνουν τους τόκους κλπ).
- Στον τρόπο ρύθμισης οφειλόμενων ληξιπρόθεσμων δόσεων ή αναστολής καταβολής δόσεων, λόγω των πρόσφατων σεισμών (Σεπτέμβριος 1999).
- Στον τρόπο υπολογισμού των επιδοτήσεων σε στεγαστικά δάνεια το επιτόκιο των οποίων, με βάση κοινωνικά κριτήρια, επιδοτείται από το Κράτος.

β. Υπερβολικές καθυστερήσεις στην ενημέρωση των ενδιαφερομένων για την τύχη αιτήσεών τους (έγκριση ή μη χορήγησης στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων). Σημειώνεται ότι η καθυστέρηση στην ενημέρωση σε ορισμένες περιπτώσεις φθάνει το 5μηνο. Οι καθυστερήσεις έρχονται συχνά σε αντίθεση με το περιεχόμενο των διαφημίσεων των τραπεζών για χορηγήσεις δανείων εντός 48 ωρών, κυρίως όσον αφορά τα καταναλωτικά δάνεια.

γ. Καθυστέρηση των τραπεζών να συναινέσουν στην άρση προσημειώσεων σε δάνεια που έχουν εξοφληθεί.

2. Μέσα πληρωμών

Τα κύρια αίτια των παραπόνων που εκφράζουν οι συναλλασσόμενοι συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Στο μη έλεγχο της ταυτοπροσωπίας κατόχων και χρηστών κάρτας από τα εντεταλμένα όργανα των επιχειρήσεων, με συνέπεια να πραγματοποιούνται αγορές με κάρτες που έχουν κλαπεί ή απολεσθεί.
- Στην αδυναμία των νόμιμων κατόχων καρτών να αποδείξουν τη διαφορά μεταξύ της υπογραφής τους επί της κάρτας και της υπογραφής επί του παραστατικού αγοράς, δεδομένου ότι καλούνται να προσκομίσουν την κάρτα που εκλάπη ή απωλέσθη.
- Στην καθυστέρηση ενημέρωσης των κατόχων

καρτών για αγορές που είχαν πραγματοποιηθεί παλαιότερα, με συνέπεια να διογκώνεται το χρέος τους λόγω τόκων και να αδυνατούν να το εξοφλήσουν.

- Στην πιεστική πρακτική που εφαρμόζουν οι εισπρακτικές εταιρείες για τα δάνεια σε καθυστέρηση.

Βάσει της μέχρι σήμερα κεκτημένης εμπειρίας από την εξέταση των σχετικών παραπόνων, συνάγεται ότι όσον αφορά στη χρήση των καρτών, επιβάλλεται αφ' ενός πληρέστερη ενημέρωση των συναλλασσόμενων κατά το προσυμβατικό στάδιο, αφ' ετέρου η σύνταξη οδηγού με χρήσιμες συμβουλές για τη χρήση τους, ο οποίος θα παραδίδεται στο δικαιούχο μαζί με την πιστωτική του κάρτα.

Όσον αφορά τις συμβαλλόμενες με τις τράπεζες επιχειρήσεις, ενδείκνυται η τακτική υπενθύμιση προς αυτές της υποχρέωσης ελέγχου των νομιμοποιητικών εγγράφων κατά τις συναλλαγές τους με τους χρήστες των καρτών. Η υιοθέτηση της πρακτικής αυτής από το σύνολο της αγοράς, θα συμβάλει στην ασφάλεια των συναλλαγών καθώς και στην εμπέδωση κλίματος εμπιστοσύνης στο συναλλακτικό κοινό, που με τη σειρά της αποτελεί προϋπόθεση της εύρυθμης λειτουργίας και της περαιτέρω ανάπτυξης του μέσου αυτού.

3. Καταθέσεις

Σχετικά με τις καταθέσεις, σημειώνονται τα ακόλουθα:

- Κατά την ανάληψη μετρητών από τα Καταστήματα δε γίνεται ενίοτε επαρκής έλεγχος της ταυτότητας του συναλλασσόμενου, με αποτέλεσμα την πραγματοποίηση αναλήψεων μετρητών από μη δικαιούχους και την αμφισβήτηση των συναλλαγών από τους δικαιούχους.
- Λόγω ελλειπών ενημέρωσης για τις προϋποθέσεις και τους όρους βάσει των οποίων κάθε τράπεζα δέχεται καταθέσεις (πχ ύψος καταθέσεων κάτω του οποίου δεν χορηγούνται τόκοι,

έξοδα τήρησης λογαριασμού κλπ), δημιουργείται η εντύπωση στους καταθέτες ότι δεν τους αποδίδονται έσοδα που δικαιούνται.

4. Κινητές αξίες

Σχετικά με τις συναλλαγές σε κινητές αξίες, σημειώνεται ότι παράπονα διατυπώνονται για:

- Καθυστερήσεις και λάθη στην εκτέλεση προφορικών εντολών για τη διενέργεια χρηματιστηριακών πράξεων.
- Καθυστερήσεις στην αποδέσμευση χρηματικών ποσών που έχουν δεσμευθεί για τη συμμετοχή σε δημόσια εγγραφή αγοράς μετοχών.

IV. Internet

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2000 καταγράφηκαν **14.771 επισκέψεις** στις σελίδες του Γραφείου του Τραπεζικού Μεσολαβητή, αριθμός που κρίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητικός σε σχέση με τις 6.808 για το οκτάμηνο εντός του 1999 κατά το οποίο λειτουργούσε η ιστοσελίδα μας.

V. Διάφορα Θέματα

α) Εξελίξεις σχετικά με το θεσμό στο χώρο της ΕΕ

Στις 18 Μαΐου πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες η τρίτη συνάντηση εκπροσώπων των Γραφείων Μεσολαβητών του τραπεζικού και ασφαλιστικού τομέα για τη σύσταση Δικτύου Συνεργασίας.

Στη συνάντηση αυτή συζητήθηκε σχέδιο Μνημονίου Συνεργασίας το οποίο συμφωνήθηκε να τροποποιηθεί-συμπληρωθεί με βάση τα συμπεράσματα της συνάντησης και να επαναδιατυπωθεί προκειμένου να συζητηθεί τον Οκτώβριο του τρέχοντος έτους.

Σύμφωνα με το ανωτέρω σχέδιο Μνημονίου, η συμμετοχή των θεσμών εξωδικαστικής επίλυσης

διαφορών στο Δίκτυο Συνεργασίας θα είναι προαιρετική στα πρώτα τουλάχιστον στάδια λειτουργίας τους. Κάθε Γραφείο Μεσολαβητή θα δρα βάσει του Κανονισμού Λειτουργίας του και θα δεσμεύεται από τους περιορισμούς της αρμοδιότητάς του που ισχύουν και για την εσωτερική αγορά. Περιπτώσεις εναρμόνισης ορισμένων περιορισμών (πχ προθεσμίες, όροι αποδοχής των παραπόνων κλπ) αποκλείστηκαν σε πρώτο στάδιο.

Επίσης στις 5 και 6 Μαΐου το Γραφείο μας εκπροσωπήθηκε σε συνάντηση για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Εξωδικαστικού Δικτύου (EEJ-Net) για την επίλυση γενικού περιεχομένου διασυνοριακών διαφορών των καταναλωτών, που πραγματοποιήθηκε στη Λισσαβώνα.

Παρατηρείται σχετικά ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισπεύδει τις διαδικασίες δημιουργίας του EEJ-Net με στόχο κατ' αρχήν την εναρμόνιση σε διαδικαστικά θέματα (πχ δημιουργία Clearing Houses).

β) Συμμετοχή στο FORUM Τραπεζών-Καταναλωτών

Στις 20.4.2000 στο Μέγαρο Μελά έλαβε χώρα το Forum Τραπεζών-Καταναλωτών με θέμα "Τράπεζες και Καταναλωτική Πίστη" στο οποίο ο Τ.Μ. παρουσίασε το θεσμό και το έργο του κατά τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του Γραφείου.

Σημειώνεται ότι αναφορά στο θεσμό με ευνοϊκά σχόλια έγινε από τους περισσότερους εισηγητές τόσο από την πλευρά των εκπροσώπων των τραπεζών όσο, κυρίως, και από την πλευρά των εκπροσώπων των Ενώσεων Καταναλωτών.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΤΟΕ

www.ine.otoe.gr

Το μηνιαίο έντυπο **enter**
που εκδίδει το Ινστιτούτο εργασίας
(INE) της ΟΤΟΕ
στοχεύει στην ενημέρωση του κοινού
για τις πολυδιάστατες δραστηριότητες
του Ινστιτούτου.

Στα πρώτα εννέα τεύχη
που κυκλοφόρησαν, παρουσιάζονται
οι διάφορες εκδόσεις του ΙΝΕ,
το Πρόγραμμα Τεχνικής Βοήθειας
στα τραπεζικά συνδικάτα των χωρών
της Βαλκανικής και του Εύξεινου Πόντου,
μελέτες και έρευνες που αφορούν
τον τραπεζικό τομέα, τα σεμινάρια
που διοργανώνει το Ινστιτούτο,
το διακρατικό πρόγραμμα PREMEX και
άλλα ευρωπαϊκά προγράμματα,
οι διεθνείς δραστηριότητες του ΙΝΕ, κα-
θώς και η αξιοποίηση των νέων τεχνολο-
γιών από το Ινστιτούτο.

Περισσότερες πληροφορίες μπορούν να
αναζητηθούν στην ηλεκτρονική διεύθυνση
www.ine.otoe.gr

Χρηματιστήριο αθηνών μια προσπάθεια ιστορικής αναγνώσης

ΕΡΕΥΝΑ – ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΠΡΕΓΙΑΝΝΗ
Ιστορικός

απαρχες και πρώτες περιπετειες

Εύλογα οι πρώτοι υπό διαπραγμάτευση τίτλοι στην ελληνική “χρηματαγορά” του XIX αιώνα, ήταν οι ομολογίες των Δανείων των 6.000.000 και 28.000.000 δραχμών. Οι μαρτυρίες απηχούν την οικονομική ατμόσφαιρα της εποχής: “ἀπί τῆς διασταυρώσεως τῶν ἰδῶν ἈΕΕρμού καί Α ὅλου καί ὄνωθεν τοῦ ἱστορικοῦ Καφενείου τῆς Ἀεωραίας ἈΕλλάδος, ἂν τῶν ἰποῖδω ἀπί τῆς πρώτης Δυναστείας ἔμεινον ἀνεβίβαζον καί κατέρριπτον τάς Κυβερνήσεις, ὅκειτο ἡ Λέσχη τῶν ἀμπορών Ἀθηνῶν κατά τό ὅτος 1870. [...] οὕτως ἐλίγον κατ’ ἐλίγον ἀσχηματίσθη κάποια διάθεσις πρὸς μεγαλυτέραν καί σημαντικότερα περὶ τὰ τοιαῦτα συναλλαγῇ”⁽¹⁾. Κατά τα φαινόμενα η ίδρυση της Πιστωτικής Τράπεζας το 1872 βρήκε το κλίμα στη Λέσχη φιλικό για τη διενέργεια ευρύτερων χρηματιστηριακών πράξεων. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε ήδη σε προηγούμενο κείμενο, η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά γεννάται τη στιγμή που ιδρύεται η Ελληνική Εταιρεία των Μεταλλουργείων Λαυρίου. Πράγματι, η κυβερνητική πράξη ιδρύσεως του αθηναϊκού Χρηματιστηρίου χρονολογείται το 1876, επί πρωθυπουργίας Αλεξάνδρου Κουμουνδούρου. Το ιδρυτικό Διάταγμα της 30ής Σεπτεμβρίου 1876 διαπνέεται από τις αρχές του γαλλικού Code de Commerce του 1808. Απηχώντας παλαιότερα πρότυπα, οι διατάξεις του δεν επαρκούν για τον πλήρη ορισμό της έννοιας της χρηματιστηριακής αγοράς, καθώς ρυθμίζουν ατελώς τα σχετικά με την εσωτερική οργάνωσή της⁽²⁾. Τέσσερα χρόνια αργό-

τερα εγκρίνεται και ο κανονισμός λειτουργίας, ενώ το ίδιο έτος (1880) συγκροτείται η πρώτη Επιτροπή του Χρηματιστηρίου: η Επιτροπή τίθεται υπό την προεδρία του Διοικητή της Εθνικής Τράπεζας Μάρκου Ρενιέρη, ο οποίος όμως δεν απεδέχθη την εκλογή του. Γι' αυτό το λόγο, οι συμμετέχοντες στην Επιτροπή τραπεζίτες της εποχής ρυθμίζουν εξ ολοκλήρου τα της εσωτερικής λειτουργίας του νεογέννητου Χρηματιστηρίου. Από την 2α Μαΐου 1880 το αθηναϊκό Χρηματιστήριο αρχίζει κανονικά τις εργασίες του στεγαζόμενο στη δυτική πλευρά της οικίας Μελά, εκεί όπου αργότερα θα εγκατασταθεί το Ταχυδρομείο⁽³⁾.

Σύμφωνα με τις αρχικές ρυθμίσεις, ο αριθμός των χρηματιστών και μεσιτών ορίστηκε σε είκοσι πέντε, ενώ η καταβλητέα εγγύηση περιορίστηκε με Βασιλικό Διάταγμα σε πέντε χιλιάδες δραχμές έναντι των 25.000 που ήταν η πρόταση της Επιτροπής Χρηματιστηρίου. Εξ άλλου “μόνο οί πτωχεύσαντες καί μη τυχόντες αποκαταστάσεως αποκλείονται τοῦ Χρηματιστηρίου”. Σε γενικές γραμμές, ο αριθμός των τραπεζών που συμμετέχουν στον κόσμο του Χρηματιστηρίου, κατά τον XIX αιώνα, ανέρχεται σε δεκαπέντε – συμπεριλαμβανομένων των διελυμένων τραπεζικών ιδρυμάτων –, ενώ οι εταιρείες υπερβαίνουν τις πενήντα. Κατά την παραπάνω περίοδο, ο θεσμός του Χρηματιστηρίου επλήγη από τρεις κρίσεις. Η γνωστότερη εξ αυτών αφορά την υπερτίμηση των μετοχών της ελληνικής Εταιρείας Λαυρίου το 1876. Με αφορμή την τεχνητή ανατίμηση των μετοχών της ίδιας εταιρείας ξεσπά η δεύτερη κρίση του 1884: οι θεωρούμενοι ως πρωταίτιοι της κρίσης αντιμετωπίζονται με κατασταλτικά μέσα. Οι Δ. Βούρος, Δ. Μητσόπουλος και Μ. Νεγρεπόντης, οι οποίοι και είχαν προκαλέσει με αθρόες αγορές την άκρατη υπερτίμηση των λαυρεωτικών μετοχών, φυλακίσθηκαν και κηρύχθηκαν σε κατάσταση πτωχεύσεως. Τέλος, η κρίση του έτους 1892 συνδέεται με την πτώση της Πιστωτικής Τραπέζης. Είναι εύλογο ότι οι φάσεις κρίσεως δεν είναι αναίμακτες: “Διευθυνταί καί ανώτεροι •πάλληλοι εταιρικῶν δρυμάτων, αέτοκτονοῦντες, δραπετεύοντες καί παντοίας διαπράττοντες καταχρήσεις καί α σχροκερδίας εἰς βάρος τῶν Μετόχων, καί τοῦτο, ἀλλεῖπει κυβερνητικῆς ἀπιβλέψεως ... τῶν ἂν τοῦς δρύμασι τούτοις φιλοτεχνουμένων Ἱσολογισμῶν”⁽⁴⁾.

Είναι προφανές ότι η έλλειψη κυβερνητικής μέριμνας για την εύρυθμη λειτουργία του αθηναϊκού Χρηματιστηρίου, κατά την υπό εξέταση περίοδο απέτρεψε την επένδυση σε αξίες των σημαντικών ομογενειακών κεφαλαίων. Ανασταλτικά λειτούργησε και το συνεπαγόμενο νομοθετικό κενό, το οποίο δεν κατάφεραν να καλύψουν οι κανονιστικές διατάξεις του Νομοθετικού Διατάγματος της 12ης Ιουνίου 1909. Οι συνθήκες ανασφάλειας που επικράτησαν, συνέτειναν στην υπανάπτυξη της χρηματιστηριακής αγοράς, παρ' όλο που ο ρόλος του θεσμού στην οικονομική ευημερία και ανάπτυξη της χώρας είχε ήδη γίνει ευρέως αποδεκτός. Με την αστάθη φύση του Χρηματιστηρίου

Αθηνών συμπλέουν και οι συνεχείς μετακινήσεις του φορέα. Έτσι, από το Μέγαρο Μελά μεταστεγάζεται στον αριθμό 11 της οδού Σοφοκλέους, ενοικιαζόμενο κτίριο ιδιοκτησίας Στέφανου Ράλλη. Το 1906 ωστόσο το Χρηματιστήριο Αθηνών θα μεταφερθεί σε ιδιόκτητο οίκημα, στη διασταύρωση των οδών Σοφοκλέους και Πεσμαζόγλου. Το κτίριο της οδού Σοφοκλέους αριθμός 11, περιέρχεται στην Τράπεζα Εμπορικών, όπου αργότερα θα ανεγερθεί το μέγαρο της διαδόχου της Εμπορικής Τράπεζας⁽⁵⁾.

το χρηματιστήριο στο μεσοπολεμο

I. Το θεσμικό πλαίσιο

Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, το Χρηματιστήριο Αθηνών μπαίνει σε νέα φάση, την οποία σηματοδοτεί η αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου και η κωδικοποίηση των σχετικών διατάξεων. Ο εξορθολογισμός της λειτουργίας του απεικάζει την πρόθεση απορρόφησης των εκροών της οικονομίας και πιστοποιεί τον προσανατολισμό της προς χρηματοοικονομικές μορφές της οικονομικής δραστηριότητας. Ο Νόμος 3632 “περί Χρηματιστηρίων Αξιών” της 17ης Ιουλίου 1928 συστηματοποίησε τις αρχές που διέπουν τη λειτουργία της χρηματιστηριακής αγοράς, καθιερώνοντας την άσκηση εποπτείας και λεπτομερούς ελέγχου της πολιτείας επί του Χρηματιστηρίου⁽⁶⁾. Σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου νόμου, ο αριθμός των χρηματιστών μειώθηκε από 142 σε 100, ενώ η τάξη των μεσιτών καταργήθηκε. Η εγγύηση που οι χρηματιστές οφείλουν να καταβάλουν αυξήθηκε σε 250.000 δραχμές, κατατετές στην Εθνική Τράπεζα εντός δέκα ημερών από την έναρξη των καθηκόντων τους. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις οι χρηματιστές δεν διορίζονται πλέον από τη διοίκηση, αλλά από ειδικό συμβούλιο, στο οποίο συμμετέχουν τόσο εκπρόσωποι του κλάδου όσο και αντιπρόσωποι του κράτους. Το Χρηματιστήριο εν γένει τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, αντιπροσωπευόμενου από τον εκάστοτε διορισμένο κυβερνητικό επίτροπο. Πέραν της κυβερνητικής εποπτείας, το Χρηματιστήριο Αθηνών διοικείται από την Επιτροπή του Χρηματιστηρίου, η οποία εκλέγεται επί διετή θητεία από τα τακτικά μέλη του, εποπτεύει των εργασιών του και διαχειρίζεται την περιουσία του. Η εν λόγω Επιτροπή εκλέγει τον Πρόεδρο του Ιδρύματος, ο οποίος και λειτουργεί ως αντιπρόσωπός του ενώπιον κάθε αρχής. Τέλος, θεσπίζεται το Ειδικό Συμβούλιο του Χρηματιστηρίου, το οποίο – εκτός από το διορισμό των χρηματιστών – γνωμοδοτεί επί των χρηματιστηριακών κανονισμών και καταστατικών και γενικότερα επί του συνόλου των θεμάτων που αφορούν τη λειτουργία του θεσμού. Από τις προαναφερθείσες ρυθμίσεις

κρυσταλλώνεται η κυβερνητική πρόθεση εξορθολογισμού των χρηματοπιστωτικών μηχανισμών, αλλά και η ενδογενής προσπάθεια της χρηματοπιστωτικής αγοράς να οριοθετήσει τη λειτουργία της.

Το 1925 η Τράπεζα Κοσμάδοπούλου απορροφά την Εταιρεία Χρηματιστηρίου Αθηνών και εγκαθιστά υποκατάστημα στο κτίριο που ήταν προηγουμένως ιδιοκτησία της εταιρείας, στην οδό Πεσματζόγλου⁽⁷⁾. Οι συνεχείς μετακινήσεις του φορέα καταδεικνύουν τον ασταθή χαρακτήρα του θεσμού και τους περιορισμούς, στους οποίους υπόκειται το πρώιμο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Παράλληλα, η αλληλοδιαδοχή ανάμεσα σε τραπεζική και χρηματοοικονομική χρήση κτιρίων στο κέντρο της Αθήνας μορφοποιεί τη δημιουργία πολεοδομικών ζωνών. Συνεπάγεται, ωστόσο, την άμεση εξάρτηση του χρηματοπιστωτικού θεσμού από το ενήλικο πλέον τραπεζικό σύστημα.

II. Η ανέγερση του κτιρίου, Σοφοκλέους 8-10

Μετά από πρόταση της Επιτροπής Χρηματιστηρίου, η Εθνική Τράπεζα εξετάζει το ενδεχόμενο κατασκευής, με δικές της δαπάνες, κτιρίου, μέρος του οποίου προτίθεται να ενοικιάσει στο Χρηματιστήριο Αθηνών για την κάλυψη των στεγαστικών αναγκών του. Κατά τη Συνεδρίαση της Τεχνικής Επιτροπής του Συμβουλίου Διοικήσεως της ΕΤΕ την 13η Ιουνίου 1928, ο Διοικητής Ιωάννης Δροσόπουλος αναλύει τη σχετική πρόταση. Εξ αρχής διαφαίνεται η μέριμνα για την κατασκευή άνετου και ευπρόσωπου κτιρίου καθώς “*ΑΕΟ κύριος Διοικητής ἀπρότεινε ἰσως αἱ στοαὶ εἰς τὰς εἰσόδους καὶ ἄξόδους διατηρήσωσι τὸ δὶον πλάτος τὸν 5 μέτρων. ... ΑΕΟ κύριος Χατζηκυριάκος [Σύμβουλος ΕΤΕ] ἀνέπτυξε τὰς γνώμας του ἰσον ἀφορᾷ τὸν τεχνικὸν ἀερισμὸν τῆς μεγάλης αὐθούσης τοῦ Χρηματιστηρίου*”⁽⁸⁾. Στο σχετικό Προσύμφωνο, υπογεγραμμένο από τον Διοικητή της ΕΤΕ και τον Πρόεδρο της Επιτροπής Χρηματιστηρίου την 22α Ιουνίου 1928, προβλέπεται η ενοικίαση των σχετικών χώρων με ετήσιο μίσθωμα ενός εκατομμυρίου πληρωτέου από το Χρηματιστήριο. Το τελευταίο αναλαμβάνει τη μίσθωση για λογαριασμό του των Box, που επρόκειτο να κατασκευαστούν, αλλά από τα εισπρακτέα ποσά οφείλει να αποδίδει στην ΕΤΕ 8.000 δραχμές ετησίως για κάθε ενοικιαζόμενο Box. Η διάρκεια της σύμβασης καθορίζεται σε είκοσι έτη, με δικαίωμα ανανέωσης για ακόμη δέκα έτη. Αποφασίζεται η εκτέλεση των έργων υπό την επιστολία της Τεχνικής Υπηρεσίας της Τράπεζας και η ανάθεση τμημάτων σε υπεργολάβους. Πράγματι, τα αρχιτεκτονικά σχέδια εκπονούνται από τον Ν. Ζουμπουλίδη, Προϊστάμενο των Τεχνικών Υπηρεσιών της ΕΤΕ⁽⁹⁾. Την υπογραφή του ιδίου στελέχους φέρει και ο πίνακας με τον αρχικό προϋπολογισμό εσόδων και εξόδων, σχετικά με το εγχείρημα που πρόκειται να αναλάβει η ΕΤΕ. Η δαπάνη υπολογίζεται σε 60.000.000 δραχμές, εκ των οποίων τα 15 εκατομμύρια αντιστοιχούν στην κα-

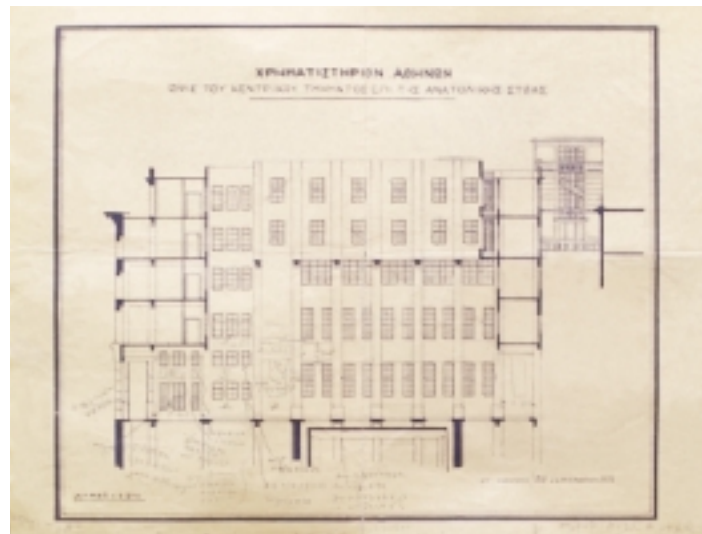
ΙΣΤΟΡΙΑ • ΤΡΑΠΕΖΕΣ

τώατη τιμή του οικοπέδου της οδού Σοφοκλέους, σε τιμές 1928⁽¹⁰⁾. Τα ετήσια έσοδα από την ενοικίαση των χώρων του Χρηματιστηρίου, των γραφείων, καταστημάτων κλπ φθάνουν τις 4.470.000 δραχ. Σύμφωνα με τους αρχικούς υπολογισμούς, η είσπραξη των ενοικίων επί μια εικοσαετία θα αποδώσει το κεφάλαιο και θα αποφέρει καθαρό τόκο 8%.

Στο σχετικό διαγωνισμό που διενεργείται τον Απρίλιο του 1929 συμμετέχουν έξι γνωστές τεχνικές εταιρείες της εποχής, ενώ μειοδότης αναδεικνύεται η Εταιρεία “Δ. Καψαμπέλης και Σία”. Το προσύμφωνο υπογράφεται την 23η Μαΐου του ιδίου έτους από τον Διοικητή της ΕΤΕ Ιωάννη Δροσόπουλο και τους αντιπροσώπους της Τεχνικής Εταιρείας, Δ. Καψαμπέλη και Γ. Καρατζά. Λίγο αργότερα, με έγγραφο της Τεχνικής Υπηρεσίας της ΕΤΕ ορίζεται ως αποκλειστικός επιβλέπων της εργολαβίας Καψαμπέλη ο μηχανικός Ν. Γαΐτας, τον οποίο η Τράπεζα καθιστά “μόνον •πεύθυνον διά πᾶσαν ἀργασίαν γεννησόμενην ἀπὸς συγγραφῆς, ἡ ἰποία θὰ ἀπιφέρῃ ἀνατροπὴν αἰτέας καὶ ζημιᾶν τῶν συμφερόντων τῆς Τραπεζῆς”⁽¹¹⁾.

Τα αρνητικά υπομνήματα για την πορεία των εργασιών δεν αργούν να κάνουν την εμφάνισή τους: “Παρακαλοῦμεν ἰσως μᾶς γνωρίσητε ... τὰ παρ’ •μὲν ληφθέντα μέτρα πρὸς τόνωσιν τῶν ἀργασιῶν τοῦ Χρηματιστηρίου, καθ’ ἴσον δὲν εἰμεθα καθ’ ἴλου διατεθημένοι νὰ ἀνεχθῶμεν τὴν ἀξιοκολούθησιν τῆς καταστάσεως ταύτης”⁽¹²⁾. Τα ίδια ενδοτραπεζικά κείμενα απηχούν το εργασιακό καθεστώς της εποχής και τις συνθήκες εκτελέσεως των εκτεταμένων δημοσίων έργων του μεσοπολέμου: “... τὸ διὰ τὴν ἀργασίαν τοῦ χρηματιστηρίου παρ’ •μὲν ἀπασχολούμενον ἀργατικὸν προσωπικὸν δὲν •περβαίνει τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκοσι πέντε ἀργατῶν κατὰ μέσον ὕρον δι’ ἑκάστον ἀπὸ τῶν δύο ἀννεαῶρων ἀργασίας ἀνὰ εἰκοσιτετράωρον. Ἀλλ’ ἡ τρέπος οὗτος τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἀργασιῶν τοῦ Χρηματιστηρίου οὐδόλως ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πνεῦμα ἀλλ’ ὅστε καὶ πρὸς τὸ γράμμα τῆς συγγραφῆς •ποχρεώσεων, συμφώνως πρὸς τὴν ἰποίαν αἱ ἀργασίαι θὰ ὀδεῖ νὰ διεξάγονται συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως εἰς 3 ἑκτάωρα καθ’ ἡλὴν τὴν διάρκειαν τοῦ εἰκοσιτετράωρου, μηδὲ τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν ἀξαιρουμένων”⁽¹³⁾. Τα γνωστά εργατικά προβλήματα της περιόδου παρεισφρύνουν στον τυπικό λόγο της γραφειοκρατίας, δημιουργώντας τις διόδους ανάμεσα στην κοινωνική πραγματικότητα και τις προθέσεις εκσυγχρονισμού.

Ο ανάδοχος του έργου δεν αργεί να απαντήσει στις μομφές του τραπεζι-

κού μηχανισμού, καταγράφοντας τους δια-
χρονικούς προβληματισμούς που απορρέ-
ουν από τη σχέση οικονομικής εξουσίας
και υπεργολαβίας τεχνικών έργων: “ΑΕΗ
\Αστυνομική •πηρεσία χορηγήσασα™ μὲν
±μα τ÷Έ ἀνάρξει τ×ν ὁργων ὁδειαν συνε-
χοῦς ἀργασίας, διέταξε διά τ×ν ζργάνων
της τήν ἀφαρμογήν ταύτης μόνον μέχρι τῆς
11ης νυκτερινῆς αερας ἀπαγορεύσασα τήν
ἀργασίαν κατά τὰς κεκανονισμένας αερας
νυκτερινῆς™ συχίας, ≥τοι 11 μμ. ≤ως 7 πμ.
Συνεπεί÷α τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης δέν
ἀδυνήθημεν νά ἀφαρμόσωμεν καί τρίτον
δωρον, κατά τὰς •πό τῆς συγγραφῆς •πο-
χερώσεων προβλεπόμενα”⁽¹⁴⁾. Εξ ἄλλου,
συνεχίζουν οι ιθύνοντες της τεχνικής εται-

ρείας, η Αστυνομία, ακολουθώντας τις απαγορεύσεις του Νόμου, δεν επέτρε-
ψε, παρὰ για ορισμένες μόνο Κυριακές, την εργασία στο υπό ανέγερση κτί-
ριο: “Ὅσον ἀφορᾷ τήν διακοπήν τῆς ἀργασίας κατά τήν τελευταίαν Κυριακήν
24 τρεχ. ταύτην ἀπέτρεψεν™ θέσις τ×ν ἀργασι×ν κατά τήν™ μέραν ἀγκείνην, ως
ἀπωφελήθημεν Ἵνα χορηγήσωμεν ες τό προσωπικόν α τηθείσαν •π’ αέτοῦ
ἀνάπαυσιν”⁽¹⁵⁾. Τα αρχειακά τεκμήρια καταγράφουν την πραγματικότητα της
εποχής, ὅσον αφορά τις εργασιακές σχέσεις και αναπαριστούν με σαφήνεια
το δρόμο που οι κοινωνίες ἔχουν διανύσει σε σχέση με τα δικαιώματα των ἐρ-
γαζομένων. Συνεπώς, δεν εντυπωσιάζει η ἔγνοια των αναδόχων του ἔργου να
δικαιολογήσουν τις καθυστερήσεις, οι οποίες οφείλονται στην υποαπασχόλη-
ση, σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής, του εργατικού δυναμικού. Τέλος, η
Τεχνική Εταιρεία “Δ. Καψαμπέλης και Σία” δεν παραλείπει να τονίσει ότι οι
καθυστερήσεις της ανεγέρσεως οφείλονται στην προσθήκη νέων ἔργων εκ-
σκαφών, τα οποία δεν είχαν προβλεφθεῖ στον αρχικό προϋπολογισμό και το
χρονοδιάγραμμα της κατασκευῆς του κτιρίου στην οδὸ Σοφοκλέους.

Τελικά οι κύριες οικοδομικές εργασίες παραδίδονται ἀπὸ την ἀνάδοχο
Εταιρεία τὴν 1η Σεπτεμβρίου 1932, τρία ἔτη μετὰ την ἐναρξὴ του εργοταξίου.
Ὡστόσο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ την ἀλληλογραφία μετὰξὺ ΕΤΕ και εργολη-
πτών, κατὰ την ἐκκαθάριση των μετὰξὺ των λογαριασμών ἀνεφύησαν διαφω-
νίες, σχετικές με την τιμολόγηση εργασιών που σύμφωνα με τον ἀνάδοχο δεν
απορρέουν ἀπὸ τους ὅρους της σύμβασης. Τὴν ἐπιδίκαση της ὑπόθεσης ἀνέ-
λαβε ἡ προβλεπόμενη διαιτησία, τὴν ὁποία αποτελοῦν ἕνας ἀντιπρόσωπος της
ΕΤΕ, ὑπὸ τὴν ιδιότητα του Επιθεωρητῆ Δημοσίων Ἔργων, και ἕνας Ἀρχιτέ-
κτονας-μηχανικός, ἀντιπρόσωπος της Τεχνικῆς Εταιρείας. Ἡ ἀδυναμία των

εκατέρωθεν αντιπροσώπων να διευθετήσουν τη διαφορά, οδηγεί στην επιδίκαση της υπόθεσης. Παρά τις αρνητικές γνωμοδοτήσεις του Δικαστικού Τμήματος της ΕΤΕ, εκδικάζεται μέρος της αιτούμενης διαφοράς υπέρ των αναδόχων το Δεκέμβριο του 1934, ενώ ορίζεται τόκος 5% για τις πληρωμές που έχουν εν τω μεταξύ καθυστερήσει⁽¹⁶⁾. Ήδη το κτίριο έχει περατωθεί, καθώς οι εργασίες για τις επιμέρους κατασκευές (υδραυλικά, χρωματοουργικά κλπ.) έχουν προκηρυχθεί και εκτελεσθεί κατά την περίοδο 1931-1933.

Πέραν του γεγονότος ότι η ανέγερση του κτιρίου του Χρηματιστηρίου αναδεικνύει τις συναρμογές μεταξύ οικονομικών θεσμών και υλικού πολιτισμού, το συγγενές αρχαιακό υλικό καταγράφει και τις αφανείς όψεις της ανάπτυξης, όπως την υποχώρηση των παραδοσιακών μορφών της οικονομίας εμπρός στα νέα πρότυπα. Η περίπτωση εμπόρου ο οποίος, βλέποντας την επιχείρησή του να οδεύει στην καταστροφή λόγω της γειννίας με το παρακείμενο εργοτάξιο του Χρηματιστηρίου, ζητά χρηματική αποζημίωση από την Εθνική Τράπεζα, θα πρέπει να εκληφθεί ως παράδειγμα της παραπάνω διαδικασίας, ξεπερνώντας μια ανεκδοτολογική ανάγνωση: “\Απόρροια τῆς καταστάσεως ταύτης [τὸν ἀργασίαν δηλαδή τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Χρηματιστηρίου] • πῆρξε ἡ τελεία χαλάρωσις τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως τῆς ἀπικειρήσεώς μου μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ ὅθεν ὁ κοινὸς μου νὰ • ποφέρῃ ἀγὼν δὲ νὰ καθυστερῇ ἀνοίγῃ τοῦ καταστήματος... \Εκ τῆς ὁνῶ καταστάσεως καὶ ἀζημιώθην μέχρι τοῦδε, βλέπω δὲ καταστρεφομένην ζήμεραν τὴν ἀπικειρήσῃ μου δι’ ἧν διέθεσα μακροχρονίους κόπους, δαπάνας καὶ στερήσεις”⁽¹⁷⁾.

Η απόφαση ανέγερσης του κτιρίου του Χρηματιστηρίου Αθηνών, καταγράφει το σημαίνοντα ρόλο που η Εθνική Τράπεζα έπαιξε στην ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών μηχανισμών, ενώ επιβεβαιώνει την ύπαρξη πόλων γύρω από τους οποίους ξεδιπλώνονται οι οικονομικές στρατηγικές. Το γεγονός ότι το αρχικό εικοσαετές ενοικιοστάσιο του Χρηματιστηρίου ανανεώθηκε πολλαπλά, καθώς και η εμφάνιση του κτιρίου ως ιδιοκτησία της Εθνικής Τράπεζας μέχρι τους πρόσφατους Απολογισμούς του Ιδρύματος, τεκμηριώνουν την παραπάνω πρόταση.

μετοχοι και μετοχες

Όπως ήδη παρατηρήθηκε, στο Χρηματιστήριο Αθηνών γίνεται διαπραγμάτευση χρεωγράφων των εθνικών δανείων και ομολόγων, αλλά και μετοχών ορισμένων ανωνύμων εταιρειών. Με νομοθετική ρύθμιση γίνεται το 1919 εφικτή η εισαγωγή μετοχών, εταιρειών με μικρότερο κύκλο εργασιών⁽¹⁸⁾. Πρόκειται κυρίως για τραπεζικές επιχειρήσεις, εταιρείες δημοσίων έργων, ατμοπλοϊκές, σιδηροδρομικές κλπ. Οι ανακατατάξεις όσον αφορά τις μετοχές των τραπεζών καταγράφουν την πορεία εξέλιξης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος⁽¹⁹⁾. Διαχρονικό βαρόμετρο της λειτουργίας του αθηναϊκού Χρηματιστηρίου η μετοχή της Εθνικής Τράπεζας αντανακλά τις μεταπτώσεις του χρηματιστηριακού δείκτη. Ας αναφερθεί ενδεικτικά ότι, στις αρχές του XX αιώνα, η ανώτατη τιμή της μετοχής της κυμαίνεται από 4.230 το 1900 σε 5.100 δραχμές το 1917. Αντίστοιχα, οι κατώτατες τιμές αγγίζουν τις 3.725 δραχμές με την αυγή του αιώνα και τις 4.730 δραχμές το 1917⁽²⁰⁾.

Η μετοχή της ΕΤΕ συνδέεται εξ άλλου με την ιστορική συγκυρία της ίδρυσης του οργανισμού. Το Βασιλικό Διάταγμα του Απριλίου 1841 περιέλαβε τους καταστατικούς όρους της συστάσεως της Τραπεζής και καθόρισε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μετόχων. Αμέσως μετά τη δημοσίευση του Διατάγματος “*ἡπί τῶν Ἑσωτερικῶν γραμματεία τῆς Ἑπικρατείας ὅσπευσε νά δώσῃ μείζονα εἰς τὰ ληφθέντα μέτρα διάδοσιν καί ἄξαιρουν τὸ ἀσφαλές καί ἀπικερδές τῆς ἀπιχειρήσεως νά ἀπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῶν με-δαπῶν καί ἄλλοδαπῶν κεφαλαίων*”⁽²¹⁾. Πράγματι, η ανταπόκριση των εγχώριων και ξένων κεφαλαίων δεν ήταν ασημαντή, χάριν και στα φιλελληνικά και πατριωτικά αισθήματα των επενδυτών, αλλά και στις προσπάθειες των Εὐνάρδου και Γ. Σταύρου. Σύμφωνα με το μετοχολόγιο της Εθνικής πρώτος μέτοχος εγγράφηκε ο Κ. Βράννης για 150 μετοχές. Ανάμεσα στα πρώτα ονόματα των μετόχων συγκαταλέγονται, εκτός της ελληνικής κυβερνήσεως που εγγράφηκε για 1.000 μετοχές, οι Εὐνάρδος και Γ. Σταύρος, αλλά και ο Βασιλιάς Λουδοβίκος της Βαυαρίας για 200 μετοχές, οι αδελφοί Rothschild για 100 μετοχές και ο μετέπειτα εθνικός ευεργέτης Ζωσιμάς για 250⁽²²⁾. Κατά τη διάρκεια του XIX αιώνα, η Εθνική Τράπεζα εκδίδει 20.000 μετοχές με ονομαστική τιμή εκδόσεως 1.000 δραχμές, ενώ το αποθεματικό της κεφάλαιο αντιστοιχεί σε 20.000.000 δρχ. Σύμφωνα δε με το Καταστατικό της Τράπεζας, η Γενική Συνέλευση των Μετόχων συνέρχεται κατά το α' δεκαπενθήμερο του Φεβρουαρίου κάθε έτους. Η συνέλευση βρίσκεται σε απαρτία όταν είναι παρόντα τουλάχιστον 30 μέλη, τα οποία θα πρέπει να αντιπροσωπεύουν 50 μετόχους. Μολονότι οι ψήφοι που αντιστοιχούν σε κάθε μέτοχο είναι ανάλογες των μετοχών των οποίων είναι κάτοχος, δεν είναι δυνατή η συγκέντρωση πάνω από 12 ψήφων

ΙΣΤΟΡΙΑ • ΤΡΑΠΕΖΕΣ

ανά μέτοχο, οποιοσδήποτε κι αν είναι ο αριθμός των κεκτημένων ή αντιπροσωπευόμενων μετοχών⁽²³⁾. Παρουσιάζοντας από την ίδρυσή της τα χαρακτηριστικά μιας ανώνυμης εταιρείας, η ΕΤΕ βλέπει το εταιρικό της κεφάλαιο διάσπαρτο στην ιδιοκτησία πολλών μικρών μετόχων⁽²⁴⁾. Συνεπώς, η κατανομή των ψήφων στη Γενική Συνέλευση των μετόχων δεν μπορεί παρά να έχει “θεωρητικό” χαρακτήρα, καθώς οι συσχετισμοί ανάμεσα στους μετόχους αναπαράγουν την ιδιαίτερη υφή των κοινωνικών σχέσεων: ειδικωμένη μέσα από το πρίσμα της ιστορικής συγκυρίας, η οικονομική εξουσία δεν είναι απότοκο “παρθενογένεσης”, αλλά λειτουργεί ως αντιστιξία στην εξέλιξη των κοινωνικών δομών.

Η εκ των πραγμάτων συνοπτική παρουσίαση κάποιων από τους μηχανισμούς που διέπουν την αθηναϊκή χρηματιστηριακή αγορά έως τη σημαντική τομή, η οποία επήλθε [στην ελληνική οικονομία] με τη νομισματική σταθεροποίηση του 1828, απεικάζει τις αντιστάσεις των νεοεισαχθέντων θεσμών και τις προβολές τους στην κοινωνική πραγματικότητα. Η σχέση είναι αμφίδρομη. Οι αδράνειες κατά την πορεία εξέλιξης του μηχανισμού της αγοράς λειτουργούν προφανώς ανασταλτικά, αλλά και αναδεικνύουν κάποτε την απορροφητική τους ικανότητα, αναφορικά με τους οικονομικούς νεωτερισμούς. Ο εκσυγχρονισμός όντας δέσμιος μακροχρόνιων οικονομικών και κοινωνικών δομών⁽²⁵⁾, λειτουργεί και ως αντανάκλαση της δυναμικής των κοινωνιών και του βαθμού προσαρμογής τους στα νέα αιτούμενα της διεθνούς συγκυρίας.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στους κ.κ. Ν. Παντελάκη και Ζ. Συνοδινό, του Ιστορικού Αρχείου ΕΤΕ. Χωρίς την πολύτιμη συμβολή τους η εκπόνηση του κειμένου θα ήταν αδύνατη.

⁽¹⁾ Ν. Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Χρηματιστική κλείς φ αί αν τδ x Χρηματιστηρίδω \Αθηνxν διαπραγματευόμεναι άξιαι, \Εν \Αθήναις, \ΕΕρμΕς, 1908, σ. 9.

⁽²⁾ Μεγάλη \Ελληνική \Εγκυκλοπαίδεια, λήμμα “Χρηματιστήριον”, \ΑΘΈνα, β΄ έκδοση, χχ., τ. ΚΔ΄, σ. 702.

⁽³⁾ Ιστορικό Αρχείο. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Το νέο κτήριο Διοικήσεως. Από την κατοικία του Γεωργίου Σταύρου στο επιτελικό κέντρο του Ομίλου της Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1999, σ. 72.

⁽⁴⁾ Ν. Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Χρηματιστική κλείς ...op. cit., σ. 10.

⁽⁵⁾ Ιστορικό Αρχείο. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Το νέο κτήριο Διοικήσεως ...op. cit., σ. 73.

⁽⁶⁾ Μεγάλη ΑΕλληνική Ύγκυκλοπαίδεια, Τόμος 10, ΑΕλλάς, Λήμμα, “Χρηματιστήριον”, \Αθήναι, Πυρσός, 1934, σ. 158-161.

⁽⁷⁾ *Ibid.*, σ. 74.

⁽⁸⁾ ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 1.

⁽⁹⁾ Η συμμετοχή του Ν. Ζουμπουλίδη στον κατασκευαστικό πυρετό των ελληνικών τραπεζών κατά το μεσοπόλεμο, είναι ευρέως γνωστή. Άλλωστε, από τη δράση ανώτερων τεχνικών στελεχών καταφαίνεται η δημιουργία ενός πυρήνα αρχιτεκτόνων και μηχανικών που αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν τις προαιρέσεις των Διοικήσεων των Τραπεζών. Η υπόθεση εργασίας για τη σύνδεση του εγχειρήματος του εκσυγχρονισμού με την κατασκευή νέων τραπεζικών κτιρίων ελέγχεται ως αληθοφανής.

⁽¹⁰⁾ Σημειώνεται ότι πρόκειται για ιδιοκτησία της ΕΤΕ, αγορά στην οποία προέβη το Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1916, καταβάλλοντας, για δύο ιδιοκτησίες συνολικά, το αντίτιμο των 732.000 δραχμών.

⁽¹¹⁾ ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 3, έγγραφο της 3ης Ιουλίου 1929, υπογεγραμμένο από τον Προϊστάμενο της Τεχνικής Υπηρεσίας ΕΤΕ Ν. Ζουμπουλίδη.

⁽¹²⁾ ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 7, έγγραφο της 27ης Νοεμβρίου 1929 προς την Ανώνυμο Τεχνική Εταιρεία “Δ. Καψαμπέλης & Σία”, υπογεγραμμένο από τον εντεταλμένο Σύμβουλο.

⁽¹³⁾ ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 7, έγγραφο της 27ης Νοεμβρίου 1929 προς την Ανώνυμο Τεχνική Εταιρεία “Δ. Καψαμπέλης & Σία”, υπογεγραμμένο από τον εντεταλμένο Σύμβουλο.

⁽¹⁴⁾ ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 7, έγγραφο της Ανωνύμου Τεχνικής Εταιρείας Δ. Καψαμπέλης & Σία προς την Τεχνική Εταιρεία της ΕΤΕ, της 30ής Νοεμβρίου 1929.

⁽¹⁵⁾ *Ibid.*

⁽¹⁶⁾ Cf. τα έγγραφα σχετικά με την επιδίκαση της υπόθεσης: ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 16, Φεβρουάριος-Δεκέμβριος 1934.

⁽¹⁷⁾ ΙΑΕΤΕ, Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου ΧΑΑ, Φ. 7, αίτηση επιπλοποιού της οδού Σοφοκλέους προς τη Διοίκηση της ΕΤΕ, της 3ης Απριλίου 1930.

⁽¹⁸⁾ Σύμφωνα με το Νόμο 1308/1919, έχουν δικαίωμα εισαγωγής οι εταιρείες με καταβεβλημένο μετοχικό κεφάλαιο τουλάχιστον δύο εκατομμυρίων και δημοσιεύσεως από της συστάσεώς τους δύο ετησίων ισολογισμών ή με καταβεβλημένο κεφάλαιο πέντε εκατομμυρίων δραχμών και δημοσιεύσεως ενός ισολογισμού.

⁽¹⁹⁾ Αναλυτικά στοιχεία για τις τραπεζικές μετοχές παρατίθενται στο σχετικό τμήμα της Επετηρίδος του Χρηματιστηρίου, που εκδίδεται με κάποια συστηματικότητα από το 1911.

⁽²⁰⁾ Cf. \Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, παρέχουσα ἀπὶ τῇ βάσει ἀπιστήμων ἀγγράφων ἀκριβείς πληροφορίες περὶ τῶν ἀνὰ ἐτέῃ διαπραγματευόμενων ἀξιών, ὅτι 1916 καὶ 1917, \Εν \Αθήναις, 1918, σ. 81.

⁽²¹⁾ \Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, συνταχθεῖσα ἀπὶ τῇ βάσει ἀπιστήμων πηγῶν, \Εν \Αθήναις, 1926, σ. 73-74.

⁽²²⁾ *Ibid.*

⁽²³⁾ \Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, παρέχουσα ἀπὶ τῇ βάσει ἀπιστήμων ἀγγράφων ἀκριβείς πληροφορίες περὶ τῶν ἀνὰ ἐτέῃ διαπραγματευόμενων ἀξιών, ὅτι 1916 καὶ 1917, \Εν \Αθήναις, 1918, σ. 73.

⁽²⁴⁾ Αἰχμή Βαξεβάνογλου, Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι 1900-1940. Κοινωνική και οικονομική προσέγγιση, Αθήνα, Θεμέλιο, 1994, σ. 63.

⁽²⁵⁾ Σύμφωνα με μια πάντα επίκαιρη παρατήρηση του Καθηγητή Σπ. Ασδραχά [Cf., idem, Εισαγωγικό Σημείωμα, in: Α. Βαξεβάνογλου, Οι Έλληνες κεφαλαιούχοι ... op. cit., σ. 15.

ΙΣΤΟΡΙΑ • ΤΡΑΠΕΖΕΣ

μνεία βιβλιογραφίας για την ιστορία του Χρηματιστηρίου Αθηνών

Οι πηγές, έμμεσες και άμεσες, που περιέχονται στον παρακάτω συνοπτικό κατάλογο, χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνταξη των κειμένων: *Προς τη διαμόρφωση των οικονομικών μηχανισμών. Το παράδειγμα της χρηματιστηριακής αγοράς*, Δελτίον ΕΕΤ, 21-22, Α'-Β' τριμηνία 2000, σ. 109-123, καθώς και της παρούσης μελέτης. Εξυπακούεται πως η βιβλιογραφία που παρατίθεται εδώ δεν μπορεί παρά να έχει ενημερωτικό χαρακτήρα και κατά καμία περίπτωση δεν εξαντλεί τις επί του θέματος πηγές.

I. Αρχειακές πηγές

Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

Σειρά: Τεχνικές Υπηρεσίες, Υποσειρά: Ανέγερση κτιρίου του ΧΑΑ, Φάκελλοι 1-32, 1928-1934.

Σειρά: Μέτοχοι-Μετοχές @

II. Πηγές δημοσιευμένες [Τύπος, δημοσιεύματα του Χρηματιστηρίου, Κοινοβουλευτικές πηγές]

\Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, παρέχουσα ἀπὶ τῶν ἐβάσει ἀπιστήμων ἀγγράφων ἀκριβείς πληροφορίες περὶ τῶν ἀνὰ ἀέτι διαπραγματευόμενων ἀξιών, ὅτος 1911. \Εν \Αθήναις, 1911.

\Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, παρέχουσα ἀπὶ τῶν ἐβάσει ἀπιστήμων ἀγγράφων ἀκριβείς πληροφορίες περὶ τῶν ἀνὰ ἀέτι διαπραγματευόμενων ἀξιών, ὅτη 1916 καὶ 1917. \Εν \Αθήναις, 1918.

\Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, συνταχθεῖσα ἀπὶ τῶν ἐβάσει ἀπιστήμων πηγῶν, ὅτος 1926. \Εν \Αθήναις, 1926.

\Επετηρίς τοῦ Χρηματιστηρίου \Αθηνῶν, συνταχθεῖσα ἀπὶ τῶν ἐβάσει ἀπιστήμων πηγῶν, Παράρτημα 1930-1931. \Εν \Αθήναις, 1931.

\Εφημερίς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς. Περίοδος Γ' - Σύνοδος Β', Τ. 1.[Συζητήσεις ἀπὶ τῶν Νομοσχεδίων “περὶ φορολογίας τῶν ἀκβολάδων Λαυρίου” καὶ “περὶ παραχωρήσεων τῶν ἀκβολάδων Λαυρίου”].

\Εφημερίς Χρηματιστηρίου, ἀκδιδόμενη ἀπὸ τὸ 1922, •πὸ τὴν διεύθυνση τοῦ Ν. Π. \Υγγλέση. Μαλαγαρδῆς, Α. Ν. Γενικὴ Κωδικοποίησις ἱλοκλήρου τῆς σχυούσης ἑλληνικῆς νομοθεσίας ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ \ΕΕλληνικοῦ Κράτους μέχρι σήμερον, 1821-1933. \Εν \Αθήναις, 1932-1937, τ. 16.

III. Βιβλιογραφία

III. 1. Ελληνική

ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Σ. Ελληνικὴ κοινωνία καὶ οικονομία. ΙΗ καὶ ΙΘ αἰῶνες. Ὑποθέσεις καὶ προσεγγίσεις. Αθήνα, 1988, β' ἐκδ.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ, Ι. Α. Ἱστορία τῆς Εθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Αναστατικὴ ἀνατύπωση τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1902. Αθήνα, ΜΙΕΤΕ, 1980.

ΒΑΣΕΒΑΝΟΓΛΟΥ, ΑΛΙΚΗ. Οἱ Ἕλληνες κεφαλαιούχοι 1900-1940. Κοινωνικὴ καὶ οικονομικὴ προσέγγιση. Αθήνα, Θεμέλιο, 1994.

ΔΕΡΜΑΤΗΣ, Γ. Ν. Ἡ οικονομικὴ λειτουργία τῆς πόλης τοῦ Λαυρίου στὴ χρονικὴ περίοδο 1865-1909. Οἱ συνέπειες στὴν οικονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος. Λαύριο, Βιβλιοθήκη τῆς Εταιρείας Μελετῶν Λαυρεωτικῆς, 1990.

Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο. Εθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ νέο κτήριο Διοικήσεως. Ἀπὸ τὴν κατοικία τοῦ Γεωργίου Σταύρου στὸ ἐπιτελικὸ κέντρο τοῦ Ομίλου τῆς Εθνικῆς Τραπεζῆς. Αθήνα, 1999.

Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, λήμμα “Χρηματιστήριον”, Αθήνα, β' ἐκδοση, χχ., τ. ΚΔ', σ. 702-704.

Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια, Τόμος 10, Ἑλλάς, Λήμμα, “Χρηματιστήριον”, Αθήνα, Πυρσός, 1934.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Ν. Γ. Χρηματιστικὴ κλεις ἡ αὖ ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ Ἀθηνῶν διαπραγματευόμενα ἀξία. Αθήνα, Ερμῆς, 1908.

ΣΒΟΡΩΝΟΣ, Ν. Ἐπισκόπηση τῆς Νεοελληνικῆς Ἱστορίας. Βιβλιογραφικὸς Ὁδηγός Σπ. Ἀσδραχά. Αθήνα, Θεμέλιο, 1988, ἐκδοση ια'.

ΙΣΤΟΡΙΑ • ΤΡΑΠΕΖΕΣ

ΣΥΓΓΡΟΣ, Α. Απομνημονεύματα. Επιμέλεια-Εισαγωγή Αλκης Αγγέλου, Μαρία Χριστίνα Χατζηωάννου. Ανατύπωση της έκδοσης του 1908. Αθήνα, Εστία, 1998, τόμοι 3.
ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, Μ. (επιμ.). Κείμενα για την ελληνική βιομηχανία το 19ο αιώνα. Φυσική συνέχεια ή προστασία; Αθήνα, Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ιδρυμα ΕΤΒΑ, 1994.

III. 2. Ξενόγλωσση

GUILLAME, A., M. – CL. ESPOSITO. Londres. Histoire d'une place financière. Παρίσι, PUF (coll. "Politique d'aujourd'hui"), 1993.

GONNEAU, J.-C. La bourse de Londres. Παρίσι, Economica, 1990.

HOBBSBAWM, E. J. Industry and Empire. Λονδίνο, 1990.

LE GOFF, J. La bourse et la vie. Economie et religion au Moyen Age. Παρίσι, Hachette (coll. "Textes du XXe siècle"), 1986.

MCRAE, H., FR. CAIRNCROSS. Capital City. London as a financial centre. Λονδίνο, Methuen, 1973.

MITCHEL, G., Y. ABOLAFIA. Making markets. Opportunism and restraint on Wall Street. Λονδίνο, 1996.

MORGAN, E. V., W. A. THOMAS. The Stock Exchange. Its history and functions. Λονδίνο, β' έκδοση, 1969.

WARSHOW IRVING G. Wall Street. Histoire de la Bourse de New York des origines à 1930. Παρίσι, Payot, γαλ. μετ.

Ιστορία των σιδηροδρόμων

Η ανάπτυξη των οικονομικών μηχανισμών κατά τον XIX αιώνα, είναι αλληλένδετη με την τεχνολογική εξέλιξη, καθώς η τελευταία επέτρεψε τη μαζικότερη παραγωγή αγαθών και τη μετάβαση σε νέες μορφές εμπορίου. Η παγίωση των χρηματιστηριακών αγορών, νέων άλλωστε μορφών διαπραγματεύσεως του πλούτου υπό τον τύπο χρηματιστηριακών αξιών, συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη των σιδηροδρομικών δικτύων, κατ'αρχάς στον αγγλοσαξωνικό και ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Ο σιδηρόδρομος όχι μόνο συνέτεινε στην ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων επιταχύνοντας τις εμπορικές πράξεις, αλλά και προέβαλε την έννοια του κοινού οικονομικού χώρου, διευκολύνοντας τις επαφές μεταξύ των ανθρώπων. Για τους παραπάνω λόγους, η εξέλιξη των σιδηροδρομικών δεν αποτελεί αποκλειστικά αντικείμενο της ιστορίας της τεχνολογίας ή της ιστορίας του υλικού πολιτισμού, αλλά εφάπτεται και των ενδιαφερόντων της οικονομικής ιστορίας. Η ευρεία χρήση της ατμομηχανής, τεχνολογικής καινοτομίας με ευρείες επιπτώσεις, επέφερε μια πραγματική επανάσταση.

βιβλιογραφικές αναφορές

ALBRO, MARTIN. *Railroads triumphant. The growth, rejection, and rebirth of a vital american force*. New York/Oxford, Oxford University Press, 1992, σ. 428.

Η διαχρονική εξέλιξη του αμερικανικού σιδηροδρόμου αναλύεται σε συναρμογή με την ανάπτυξη της οικονομίας. Η μελέτη, καλύπτοντας την περίοδο από το 1830 έως το 1990, εστιάζει στη συντελούμενη μετάβαση από ένα μερκαντιλιστικό οικονομικό πρότυπο στη γιγάντωση του δευτερογενούς τομέα της οικονομίας. Η βιομηχανική “άνδρωση” των ΗΠΑ συμπορεύεται, κατά το συγγραφέα, με τη σταδιακή ανάπτυξη του σιδηροδρομικού δικτύου. Διερευνώνται παράλληλα οι επιπτώσεις της εξάπλωσης του σιδηροδρόμου, όσον αφορά τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η κοινωνική επομένως διάσταση του θέματος. Εξ άλλου, ιδιαίτερη βαρύτητα προσδίδεται στην πολιτική συγκυρία, καθώς σύμφωνα με το συγγραφέα *Its all politics!* [ibid, σ. 339-371].

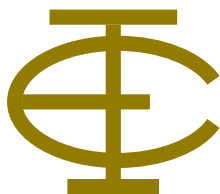
DOBBIN, FRANK. *Forging industrial policy. The United States, Britain, and France in the railway age*. Cambridge/New York/Melbroune, Cambridge University Press, 1997, α' έκδοση 1994, σ. 262.

Επιλέγοντας μια συγκριτική ανάλυση, η μελέτη περιστρέφεται γύρω από το ερώτημα σχετικά με τις διαφορετικές προσεγγίσεις που ακολουθούνται σήμερα από τα κράτη, όσον αφορά την ανάπτυξη στρατηγικών στη βιομηχανική τους πολιτική. Ανατρέχοντας στις ρίζες της εκβιομηχάνισης κατά το XIX αιώνα, ο Fr. Dobbin ακολουθεί το μίτο των σιδηροδρόμων, μιας από τις πρώτες μοντέρνες βιομηχανίες. Σύμφωνα με το συγγραφέα, οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν το δόγμα του αυτοπροσδιορισμού των κοινοτήτων, ακριβώς για να χορηγήσουν στις τελευταίες εκτεταμένες αρμοδιότητες όσον αφορά την προαγωγή των σιδηροδρόμων. Στη Γαλλία, ο συγκεντρωτισμός του Κράτους επέτρεψε τις διευρυμένες αρμοδιότητες των τεχνικών στελεχών, εξαρτώμενων από την κρατική μηχανή, που ανέλαβαν να διεκπεραιώσουν τα σιδηροδρομικά έργα. Η αγγλική περίπτωση είναι διαφορετική: τα έργα εκτελούνται βάσει ιδιωτικής πρωτοβουλίας, χωρίς παρεμβάσεις από τα κυβερνητικά τεχνικά στελέχη. Συνεπώς, το ιδεολογικό υπόστρωμα της βιομηχανικής ανάπτυξης συνάδει με τους θεσμούς που λειτούργησαν υποστηρικτικά, όσον αφορά τη συγκρότηση της κρατικής μηχανής.

HAYWOOD, MOWBRAY RICHARD. *Russia enters the railway age, 1842-1855*. New York, Columbia University Press (coll. East European Monographs), 1998, σ. 635.

Βασισμένη σε αρχειακή και βιβλιογραφική έρευνα, η μελέτη παρακολουθεί την κατασκευή του σιδηροδρόμου Αγίας Πετρούπολης-Μόσχας, με ημερολογιακή σχεδόν ακρίβεια. Καταγράφονται τα διοικητικά, οικονομικά και τεχνικά προβλήματα, η προέλευση των μηχανικών και της εργατικής δύναμης, η χρησιμοποιούμενη τεχνολογία κλπ. Παράλληλα, γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στα σχέδια για την κατασκευή άλλων σιδηροδρομικών γραμμών, κατά την περίοδο 1843-1855: πρόκειται για τη γραμμή Αγία Πετρούπολη-Βαρσοβία, και για τους σχεδιαζόμενους ιδιωτικούς σιδηροδρόμους της Βόρειας Θάλασσας. Σύμφωνα με την άποψη του συγγραφέα, η τσαρική κυβέρνηση δεν είδε στο σιδηροδρομικό δίκτυο ένα εργαλείο κοινωνικής αλλαγής, προσδοκώντας αντίθετα ότι η τεχνολογική καινοτομία θα ενδυναμώσει το υπάρχον σύστημα.

Από την Τριμηνιαία Δραστηριότητα του ETI

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Εκδηλώσεις στο πλαίσιο του προγράμματος της διμερούς αναπτυξιακής συνεργασίας στον τραπεζικό τομέα προς τις χώρες Αλβανία και Ρουμανία σύμφωνα με τις οδηγίες ΟΟΣΑ/DAC

25/6-2/7 ΑΘΗΝΑ — Σεμινάριο για 18 τραπεζικά στελέχη με θέμα: *Advanced Marketing*

2-9/7 ΑΘΗΝΑ — Σεμινάριο για 20 τραπεζικά στελέχη με θέμα: *Bank Management*

17-19/7 ΤΙΡΑΝΑ — Συνάντηση με θέμα την *Προμήθεια Ηλεκτρονικού Εξοπλισμού για τις Αλβανικές Τράπεζες*

Συναντήσεις στα πλαίσια του διακρατικού κοινοτικού προγράμματος LEONARDO DA VINCI

Πρόγραμμα PREMEQ — ΚΥΠΡΟΣ, 2-3/6 *Prediction Mechanism for professional development and qualifications in banking*

Πρόγραμμα DEFACIL — ΑΘΗΝΑ, 14/7 *Development of a training package to transform a supervisor to a facilitator and to formalise the on-the-job training into a certification framework*

Πρόγραμμα LABS — ΡΩΜΗ, 22/9 *Learning Agent in Banking*

ΕΛΙΜΒΟΥΡΓΟ 30/6 — *Γενική Συνέλευση και Διοικητικό Συμβούλιο του EBTN*
(European Banking Training Network)

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

*Ενημερωτικές συναντήσεις του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου
του Ελληνικού Τραπεζικού Ινστιτούτου με:*

- 30/5: Φορείς για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση
- 6/6: Εκπροσώπους πληροφορικής
- 7/6: Φορείς παραγωγικών τάξεων

*Συνάντηση διατραπεζικής επιτροπής του Ελληνικού Τραπεζικού Ινστιτούτου
και των υπευθύνων εκπαίδευσης των τραπεζών: 21/6*

Εξ Αποστάσεως Κατάρτιση

Το Γ' Τρίμηνο του 2000 άρχισαν να υλοποιούνται από το Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο με τη μέθοδο της Εξ αποστάσεως Κατάρτισης τα εξής προγράμματα:

*Ευρώ
Οι επιδράσεις
από την εισαγωγή
του ευρώ
στις τραπεζικές
εργασίες*

ATOMA 440

*Αρχές μάρκετινγκ
και τεχνικές
πωλήσεων
για τη δημιουργία
ικανοποιημένων
πελατών*

ATOMA 110

*Αξιόγραφα
Η νομική
προσέγγιση
της καθημερινής
τραπεζικής
πρακτικής*

ATOMA 115

*Εγγυητικές
επιστολές
(εσωτερικού /
εξωτερικού)*

ATOMA 180

*Γενικές αρχές
Συναλλάγματος
Μέσα πληρωμής
σε ξένο νόμισμα
Καταθέσεις
σε Συνάλλαγμα*

ATOMA 212

*Η μεθοδολογία
χρηματοδοτήσεων
στην τραπεζική
πρακτική*

ATOMA 260

ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ

Το Δελτίον της Ενωσης Ελληνικών Τραπεζών δέχεται ανέκδοτα άρθρα προς δημοσίευση, εφόσον είναι επώνυμα, σχετίζονται με επίκαιρα ή διαχρονικά ζητήματα του τραπεζικού τομέα και παρουσιάζουν το θέμα τους με σαφή, αναλυτικό και επιστημονικό τρόπο.

Τα κείμενα πρέπει να αποστέλλονται δακτυλογραφημένα σε διπλό διάστημα, σε τρία τυπωμένα αντίγραφα και σε δισκέτα 3,5 ιντσών, σε μορφή Word. Η έκτασή τους δεν πρέπει να υπερβαίνει τις 4.500-5.000 λέξεις και είναι απαραίτητο να συνοδεύονται από περίληψη (έως 100 λέξεις).

Για να δημοσιευτεί ένα κείμενο, πρέπει να εγκριθεί από τη Συντακτική Επιτροπή.

Οι αρνητικές αποφάσεις δεν αιτιολογούνται.

Το περιοδικό και η ΕΕΤ δεν δεσμεύονται σε καμία περίπτωση από τις απόψεις των συγγραφέων.

Η μερική ή ολική αναπαραγωγή κειμένων του περιοδικού επιτρέπεται μόνο με την άδεια του Εκδότη.

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνούν με την κυρία Α. Μανιάτη, τηλ. 3386.532, fax 3386.596, e-mail: hbapubl@otenet.gr.

ΣΥΣΤΑΣΗ

Προκειμένου να διασφαλισθεί η απρόσκοπτη παράδοση του ΔΕΛΤΙΟΥ σε κάθε αποδέκτη παρακαλείσθε όπως σε περίπτωση αλλαγής της υπηρεσιακής θέσης ή της ταχυδρομικής σας διεύθυνσης ειδοποιείτε την Υπεύθυνη της Διανομής κυρία Νατάσα Σπηλιοπούλου στο τηλέφωνο 3386.567 ή στο fax 3615.324

ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ Η ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΡΘΡΩΝ ΥΠΟ ΤΟΝ ΟΡΟ ΟΤΙ ΘΑ ΑΝΑΦΕΡΕΤΑΙ ΕΥΚΡΙΝΩΣ Η ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ